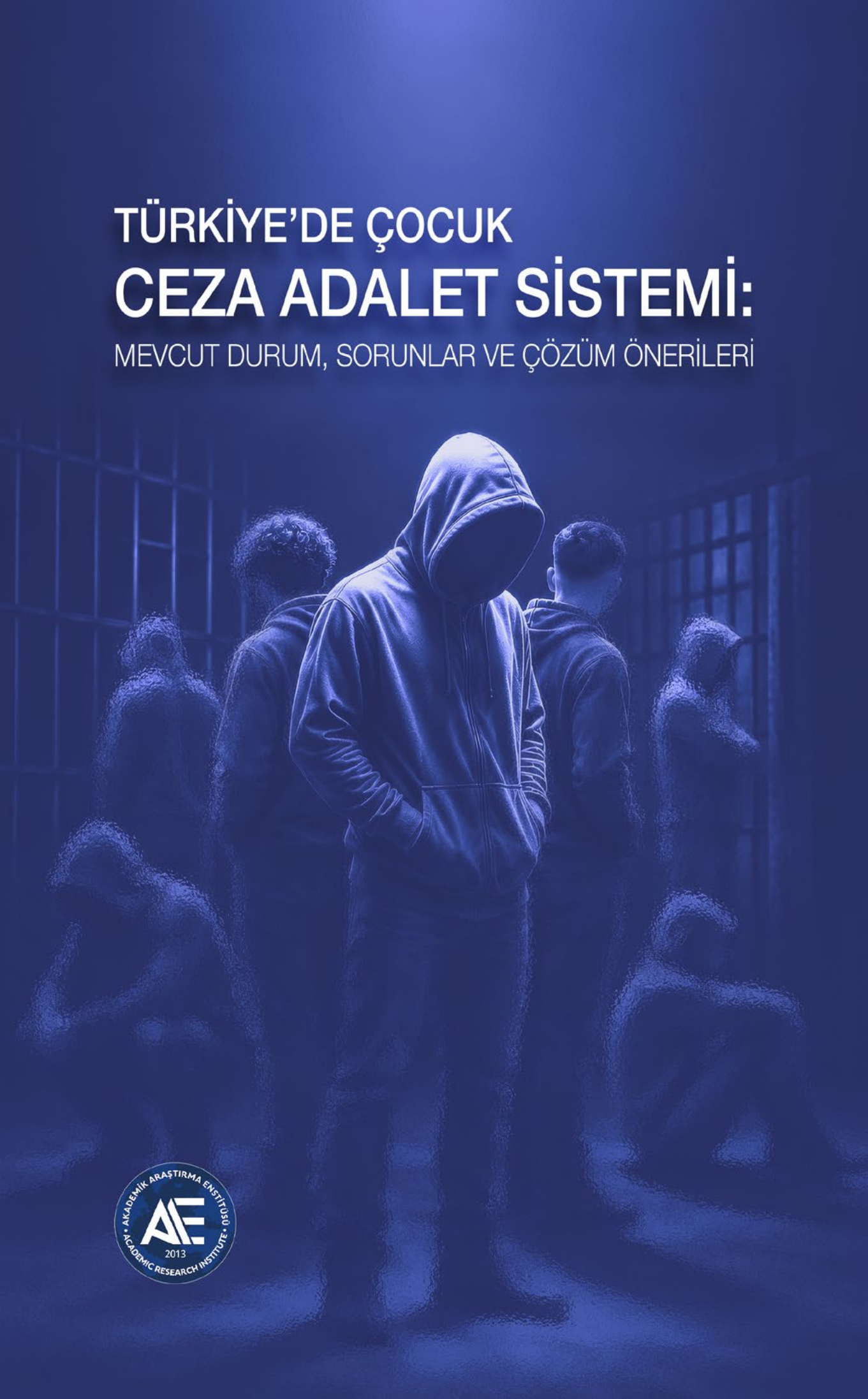
TÜRKİYE'DE ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİ:

MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

AKADEMİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
2013
ACADEMIC RESEARCH INSTITUTE

COPYRIGHT © 2026

Bu yayının tüm hakları Akademik Araştırma Enstitüsü Derneğine (AAE) aittir. Akademik Araştırma Enstitüsü Derneği izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

AAE Yayınları: 5
1. Baskı: 2026
Yayıncı Sertifika Numarası: 83115

AAE | AKADEMİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ DERNEĞİ
Eti Mahallesi Toros Sokak Nu:23/B Çankaya / Ankara TÜRKİYE
www.aae.org.tr | iletisim@aae.org.tr | @aaeorgtr

Hazırlayanlar:
Şenay Betül ÖZBEYSOY
Aytuğ Nur KARABULUT
Betül SÜNNETÇİOĞLU
İrfan TUNÇER
Sultan TALAY
Yasemin ÇALIŞKAN
Mizanpaj: Ferhat GENÇ

TÜRKİYE'DE ÇOCUK CEZA ADALET SİSTEMİ:

MEVCUT DURUM, SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

AKADEMİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
İstanbul, Kasım 2026

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 9

GİRİŞ 13

1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI VE HUKUKİ ÇERÇEVE 16

1.1. Çocuk Kavramı 16

1.1.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı 18

1.1.2. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı 19

1.2. Çocuk Ceza Adalet Sistemine Hâkim Olan İlkeler 21

1.2.1. Ayrımcılık Yasağı 22

1.2.2. Çocuğun Üstün Yararı 23

1.2.3. Yaşama ve Gelişme Hakkı 25

1.2.4. Katılım Hakkı 26

1.2.5. Çocuğun Ceza Sorumluluğu Bakımından Asgari Bir Yaş Sınırı Belirlenmesi 27

1.2.6. Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Son Çare Olması 29

1.3. Türkiye'de Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Tarihî Gelişimi ve Mevzuat Temelleri 29

2. ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ 33

2.1. Bireysel ve Psikolojik Etkenler 33

2.1.1. Genetik Aktarım 33

2.1.2. Kişilik Özellikleri 34

2.1.3. Cinsiyet ve Yaş 35

2.1.4. Psikolojik Etkenler 36

2.2. Aile ve Ev İçi Dinamikler 37

2.2.1. Aile İçi İşlev Bozukluğu ve Çatışma 38

2.2.2. İhmal, İstismar ve Bağlanma Sorunları 39

2.2.3. Yetersiz Denetim ve Hatalı Ebeveyn Tutumları 40

2.2.4. Yapısal ve Sosyo-Ekonomik Faktörler 42

2.3. Eğitim, Okul, Akademik ve Sosyal Başarısızlık 44

2.3.1. Okuldan Yabancılaşma ve Okulu Bırakma 44

2.3.2. Akademik Başarısızlığın Düşük Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi 45

2.3.3. Akran İlişkilerinde Bozulma ve Antisosyal Gruplara Katılım 45

2.3.4. Disiplin Sorunları ve Okuldan Uzaklaştırma 45

2.4. Madde Bağımlılığı ve Etkileri 46
2.4.1. Farmakolojik Etki ve Bilişsel Bozukluklar 47
2.4.2. Ekonomik Zorunluluk 47
2.4.3. Sistemik/Çevresel Etkiler 47
2.5. Sosyoekonomik ve Çevresel Faktörler 49
2.5.1. İç Göçün Ortaya Çıkardığı Nedenler 49
2.5.2. Kentleşmenin Ortaya Çıkardığı Nedenler 50
2.6. Akran Grupları ve Çevre Etkisi 53
2.7. Medya ve Dijital Kültürün Rolü 55
2.8. Mükerrer Suçluluk Olgusu 58
2.9. Çeteleşmenin ve Organize Yapıların Etkisi 59
3. TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN GÖRÜNÜMÜ 62
3.1. Genel İstatistiksel Görünüm 62
3.2. Çocuklar Tarafından İşlenen Suç Türleri 65
3.3. Yaş, Cinsiyet ve Bölgesel Açıdan Dağılım 66
3.4. Çocuklarda Suç İşleme Davranışının Tekrarlanması 69
4. ÇOCUKLARA İLİŞKİN ADLİ SÜREÇ 76
4.1. Çocukların Ceza Sorumluluğu 76
4.1.1. 0-12 Yaş Grubu 77
4.1.2. 12-15 Yaş Grubu 79
4.1.3. 15-18 Yaş Grubu 80
4.2. Çocuklara İlişkin Soruşturma Aşaması 81
4.2.1. Soruşturma Aşamasında Görevli Kişi ve Kurumlar 81
4.2.1.1. Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosu 81
4.2.1.2. Kolluk Kuvveti Çocuk Büro 81
4.2.1.3. Zorunlu Müdafi 81
4.2.1.4. Sosyal Çalışma Görevlisi 82
4.2.1.5. Adli Görüşme Odaları (AGO) 82
4.2.2. Soruşturma Aşamasındaki İşlemler 83
4.2.2.1. İfade 83
4.2.2.2. Sorgu 83
4.2.2.3. Koruma Tedbirleri 83
4.2.2.4. Yakalama 84
4.2.2.5. Gözaltına Alma 84
4.2.2.6. Arama 85

4.2.2.7. El koyma 85
4.2.2.8. Tutuklama 85
4.2.2.9. Adlî Kontrol 86
4.2.3. Soruşturma Sonucunda Verilebilecek Kararlar 86
4.2.3.1. Kamu Davasının Açılması 87
4.2.3.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı 87
4.2.3.3. Ön Ödeme 87
4.3. Çocuklara İlişkin Kovuşturma Aşaması 88
4.3.1. Kovuşturma Aşamasında Görevli Çocuk Mahkemeleri 88
4.3.1.1. Çocuk Mahkemesi 88
4.3.1.2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi 88
4.3.2 Davaların Birleşmesi 89
4.3.3. Duruşma Süreci 89
4.3.4. Kovuşturma Sonucu Verilen Karar ve Hükümler 90
4.3.4.1. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB) 90
4.3.4.2. Mahkûmiyet 91
4.3.4.3. Hapis Cezasının Ertelenmesi 91
4.3.4.4. Kısa Süreli Hapis Cezası 92
4.3.4.5. Kanun Yolları 93
4.4. Çocuklara İlişkin İnfaz Aşaması 93
4.4.1. Çocuklara Yönelik İnfaz Kurumları 93
4.4.1.1. Çocuk Eğitimevleri 93
4.4.1.2. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları 94
4.4.1.3. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları 94
4.4.1.4. Gençlik Açık Ceza İnfaz Kurumları 95
4.4.2. Koşullu Salıverilme 95
4.5. Onarıcı Adalet Yaklaşımı ve Uzlaştırma 96
4.5.1 Türk Hukuku'nda Çocuklara İlişkin Uzlaştırma Kurumu 98
4.6. Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler 101
4.7. Rehabilitasyon ve Topluma Kazandırma Süreci 106
5. 7593 SAYILI KANUN İLE ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 112
SONUÇ VE ÖNERİLER 116
KAYNAKÇA 144

TAKDİM

İnsan hayatının her evresi kendi içinde önemli olmakla beraber yaşamın sonraki evrelerini doğrudan etkilemesi, kişinin karakterinin, maddi ve manevi dünyasının şekillenmesi açısından çocukluk çağı insanoğlunun yaşamının en önemli evresi olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple çocukluk döneminin mümkün olduğu kadar her yönüyle güzel geçmesi, çocuğun başta aile olmak üzere seçkin bir topluluk içinde bu evreyi tamamlaması toplumların geleceği açasından son derece önemlidir. Türkiye'nin ve Türk milletinin yarınları, ailelerinin şefkatli kollarında büyüyen bugün okul sıralarında oturup sokaklarda oyun oynayan çocuklarımızın elinde şekillenecektir. Bir milletin sürdürülebilir refahı, huzuru ve güvenliği, yetiştirdiği nesillere sunduğu imkânlarla ve onlar için kurduğu dünya ile doğrudan ilişkilidir. Çocuklarımızın sağlıklı, mutlu ve umut dolu bireyler olarak yetişmesi, yalnızca ailelerin değil devletin ve toplumun ortak sorumluluğunun olduğu bir konudur.

Türk kültüründe çocuk her zaman geleceğin teminatı olarak görülmüş ve yetişmesi için özel ihtimam gösterilmiştir. Raporumuzun "Çocuk Kavramı" başlığı altında da ele alındığı üzere, tarihin farklı dönemlerinde çocuğun bir eşya gibi görüldüğü, babanın çocukları üzerinde sınırsız tasarruf yetkisine sahip olduğu toplumlar var olmuştur. Türk töresi ise çocuğu koruma altına almış, babaya sınırsız bir velayet hakkı tanımamış ve çocuğu toplumun asli bir unsuru kabul ederek gerektiğinde ailesinden bile koruma eğiliminde olmuştur. Millî destanımız Dede Korkut Hikâyelerin'de de çocuklar saygın bir yere sahiptir ve geleceğin teminatı olarak kabul edilir. Cumhuriyetimizin kuruluşuyla birlikte çocuğa yönelik duyarlılık daha da artmış, çocuklar ve gençler devletin ve milletin geleceğinin emanet edileceği nesil olarak tanımlanmıştır. Ülkemizde çocuk suçluluğu üzerine ilk bilimsel çalışmanın 1927 yılında Rıdvan Nafiz Edgüer tarafından "Mücrim Çocuklar" başlığıyla kaleme alınması da bu duyarlılığın ne kadar köklü olduğunu göstermektedir.

Türk milletinin çocuklar üzerinde tarih boyunca gösterdiği bu hassas yaklaşıma rağmen son yıllarda "çocuk" ve "suç" kavramlarının giderek daha sık yan yana anıldığını üzüntüyle görüyoruz. İl, ilçe, köy kasaba fark etmeksiniz ülkemizin her bir tarafında yaşanan acı olaylar, faili, mağduru ya da her ikisi birden çocuk olan trajedilerle karşı karşıya kalıyoruz. Üstelik bu şiddet olayları çocuklarımızın yoğunlukta oluğu eğitim yuvalarımız da bile meydana gelebilmekte ve tek tek adlarını yazmaktan imtina ettiğim kurumlarımızda da meydana gelebilmektedir. Özellikle okullarda yaşanan bu olaylarda hem failin hem de mağdurların çoğunlukla çocuklar olması konunun önemi üzerine çok daha detaylı bir şekilde mesai harcamamızı gerektirmektedir.

Raporumuzun "Türkiye'de Çocuk Suçluluğunun Görünümü" başlıklı üçüncü bölümünde ortaya konulan veriler de tablonun ciddiyetini teyit etmektedir. 2009-2013 yılları arasında hakkında

dava açılan suça sürüklenen çocuk sayısı %53'ün üzerinde artmıştır. TÜİK verilerine göre 2024 yılında suça sürüklenme sebebiyle güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuklara ilişkin 202 bin 785 olay kaydedilmiş, bu sayı bir önceki yıla göre yaklaşık %13 artmıştır. 2025 yılında küçük bir düşüş görülse de genel eğilimin artış yönünde olduğu açıktır. "Yaş, Cinsiyet ve Bölgesel Açıdan Dağılım" başlığı altındaki veriler suça sürüklenmenin özellikle 15-18 yaş arasındaki ergenlik döneminde yoğunlaştığını, erkek çocukların daha fazla risk altında bulunduğunu ve başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere büyük şehirlerde sorunun daha belirgin olduğunu göstermektedir. "Çocuklar Tarafından İşlenen Suç Türleri" başlığında ise malvarlığına karşı suçların ilk sırada yer aldığı, bunu vücut dokunulmazlığına ve hürriyete karşı suçların izlediği görülmektedir.

Akademik Araştırma Enstitüsü (AAE) olarak bu çalışmayı hazırlarken temel hareket noktamız, sorunu yalnızca sonuçları üzerinden değil, ortaya çıkış nedenlerinden başlayarak bütüncül bir bakışla ele almaktı. Raporun "Çocukların Suça Sürüklenme Nedenleri" başlıklı bölümü bu nedenle çalışmanın merkezinde yer almaktadır. Bu bölümde "Bireysel ve Psikolojik Etkenler", "Aile ve Ev İçi Dinamikler", "Eğitim, Okul, Akademik ve Sosyal Başarısızlık", "Madde Bağımlılığı ve Etkileri", "Sosyoekonomik ve Çevresel Faktörler", "Akran Grupları ve Çevre Etkisi", "Medya ve Dijital Kültürün Rolü", "Mükerrer Suçluluk Olgusu" ile "Çeteleşmenin ve Organize Yapıların Etkisi" başlıkları altında, çocuğu suça iten risk faktörleri ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu incelemenin ortaya koyduğu en önemli gerçek, çocukların suça sürüklenmesinin tek bir nedene bağlı olmadığıdır. Aile içi çatışma, ihmal ve istismar, yetersiz ebeveyn denetimi ile okuldan kopuş ve akademik başarısızlığın yol açtığı düşük benlik durumu birbirini besleyen risk faktörleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik yoksunluk ile kontrolsüz iç göç ve plansız kentleşmenin doğurduğu sosyal kopukluk da bu risk zincirini güçlendirmektedir. Aile yapımız, aldığı bütün yaralara rağmen Türk toplumunun en güçlü koruyucu unsuru olmayı sürdürmektedir. Raporda da görüldüğü üzere güçlü ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkileri, çocuğu suçtan uzak tutma noktasında en etkili güvencedir. Bu nedenle Türk aile yapısının güçlendirilmesi ve gençler için aile hayatının yeniden özendirilmesi çocuk suçluluğuyla mücadelenin temel taşlarından biridir.

Günümüzde çocuk suçluluğu açısından görece yeni sayılabilecek ve giderek büyüyen bir diğer risk ise dijital dünyadır. Ekranla tanışma yaşının bebekliğe kadar indiği bu çağda çocuklarımız şiddet içeriklerine, yasa dışı bahis ve kumara, suçu özendiren ve suçluyu kahramanlaştıran yapımlara her zamankinden daha kolay ulaşabilmektedir. Raporun "Medya ve Dijital Kültürün Rolü" başlığında üzerinde durulduğu gibi, suçu sıradanlaştıran ve hatta meşrulaştırarak bir kazanç yolu gibi sunan içerikler çocukların suça yönelmesinde önemli bir etkendir. Benzer şekilde "Çeteleşmenin ve Organize Yapıların Etkisi" başlığı, özellikle büyük şehirlerde kimlik ve aidiyet arayışındaki çocukların suç gruplarının açık hedefi hâline geldiğini göstermektedir. Çocuklarımızı bu yapıların elinden kurtarmak ve onları kendi geleceklerine sahip çıkan bireyler olarak yetiştirmek aile, toplum ve devlet olarak ortak sorumluluk alanımızdır.

"Çocuklarda Suç İşleme Davranışının Tekrarlanması" başlığında aktarılan bulgular ise erken müdahalenin önemini çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır. Raporda yer verilen bir araştırmaya göre anne-babası ayrı olan çocukların tekrar suç işleme olasılığı yaklaşık 5 kat, madde kullanan

çocuklarınki ise 10 kat daha yüksektir. Bu veriler, çocuğu ilk suçla karşılaştığı anda doğru biçimde ele almazsak onu bir suç döngüsüne terk etmiş olacağımızı göstermektedir. Raporda, mükerrer suçluluğa ilişkin resmî ve sistematik verilerin eksikliğine de dikkat çekilmiştir. Bu boşluğun doldurulması, etkili politika üretilebilmesi için bir gereklilik olarak değerlendirilmelidir.

Raporun "Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı ve Hukuki Çerçeve" başlıklı bölümünde ayrımcılık yasağı, çocuğun üstün yararı, yaşama ve gelişme hakkı, katılım hakkı ve hürriyeti bağlayıcı cezanın son çare olması gibi çocuk adalet sistemine yön veren temel ilkeler ele alınmıştır. "Çocuklara İlişkin Adli Süreç" başlıklı dördüncü bölümde ise çocuğun adli sistemle tanıştığı ilk andan infazın sonuna kadar geçen bütün aşamalar incelenmiştir. Kolluk ve Cumhuriyet savcılığı çocuk bürolarından adli görüşme odalarına, çocuk mahkemelerinden çocuk eğitimevlerine kadar sistemin işleyişi uygulamada karşılaşılan aksaklıklarla birlikte değerlendirilmiştir. Bu bölümde öne çıkan iki başlığın altını özellikle çizmek isterim. Birincisi, "Onarıcı Adalet Yaklaşımı ve Uzlaştırma" başlığıdır. Bu başlık, suçun yalnızca cezalandırılması gereken bir eylem değil, onarılması gereken bir zarar olarak da görülebileceğini mağdurun, failin ve toplumun birlikte iyileşebileceğini hatırlatmaktadır. İkincisi ise "Rehabilitasyon ve Topluma Kazandırma Süreci" başlığıdır. Raporda da vurgulandığı üzere, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin formalite olarak uygulanması, çocuğu sağlıklı bir rehabilitasyon sürecinden uzak bırakmaktadır. Ceza infaz kurumundan çıkan bir çocuk aynı çevreye ve aynı risklere geri dönüyorsa, yaptırımın tek başına kalıcı bir sonuç üretmesi mümkün değildir. Bu nedenle eğitimine devam edebilen, ailesiyle bağını koruyan ve psikososyal destek alan bir çocuk, topluma yeniden kazandırılabilme konusunda daha fazla ümit vaat etmektedir.

Raporumuzun beşinci bölümünde, 18 Ağustos 2026 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7593 sayılı Kanun ile çocuk adalet sisteminde yapılan değişiklikler değerlendirilmiştir. "Suça sürüklenen çocuk" ifadesinin yerine "adli süreçteki çocuk" kavramının getirilmesi, 15 yaşından küçük çocuklar için sosyal incelemenin zorunlu hâle getirilmesi, yönlendirme tedbirlerinin çeşitlendirilmesi ve infaz kurumlarında çocukların suç türüne göre ayrı barındırılması bu düzenlemelerin öne çıkan başlıkları arasındadır. Öte yandan ağır suçlar bakımından ceza sorumluluğu ve infaz rejimi ağırlaştırılmıştır. Kasten öldürme gibi ağır suçlarda mağdurun ve ailesinin adalet beklentisi, toplumun huzur ve güvenlik ihtiyacı en önemli toplumsal ihtiyaçlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte raporumuzun da vurguladığı üzere, yalnızca cezaların ağırlaştırılmasına odaklanan bir anlayış kalıcı bir çözüm sunamaz. Kavramın adı ne olursa olsun, çocuk adalet sisteminin merkezinde yalnızca işlenen fiil değil, çocuğu o fiile götüren süreç ve etkenler de yer almalı ve bu durum her yöneyle incelenmelidir. Bu çalışmada ortaya koyduğumuz temel yaklaşım çocuğun adli sürece sürüklendiği şartların mümkün olduğunca ortadan kaldırılmasıdır. Tüm gayretlere rağmen adli sürece sürüklenmiş olan çocukların korunması ve iyileştirilmesi ancak bunu gerçekleştirirken de mağdurun haklarını ve toplumun adalet duygusunu da gözeten dengeli bir sistemin inşa edilmesidir.

Raporun "Sonuç ve Öneriler" bölümünde ulaşılan temel tespit şudur: Ülkemizde müdahale çoğunlukla çocuk suç işledikten sonra başlamakta, suçu önleyici mekanizmalar ise yeterince etkili işlememektedir. Bu nedenle önerilerimizin merkezinde önleyici politikalar yer almaktadır. Risk

altındaki çocukların erken dönemde tespit edilmesi aile, okul ve toplum temelli programların geliştirilmesi; yalnızca dönemsel maddi yardıma dayanmayan, çocuğu ve aileyi bütün olarak ele alan etkin bir sosyal hizmet anlayışının benimsenmesi gerekmektedir. Çocuğun suçla ilk karşılaştığı anda bütün kurumların koordineli biçimde harekete geçmesi ve rehabilitasyon süreçlerinin tahliye sonrasında da kesintisiz takip edilmesi bu önerilerin başında gelmektedir.

Çocuk suçluluğuyla mücadele insani ve vicdani bir mesele olduğu kadar aynı zamanda millî bir meseledir. Türk çocuklarının faillikten ya da mağdurluktan korunması ve topluma faydalı bireyler olarak yetişmesi, hükümetlerin ve dönemlerin üzerinde, süreklilik taşıyan bir devlet politikası olarak benimsenmelidir. Bu alanda atılacak her adım yalnızca bir çocuğun hayatını kurtarmakla kalmayacak, aynı zamanda Türkiye'nin gelecekteki huzurunun ve güvenliğinin teminatı olacaktır.

AAE olarak hazırlamış olduğumuz bu raporun politika yapıcılara, yargı mensuplarına, kolluk birimlerine, eğitimcilere, sosyal hizmet uzmanlarına, akademisyenlere, sivil toplum kuruluşlarına ve çocuklarımızın geleceğini dert edinen herkese yol gösterici bir kaynak olmasını diliyorum. Ortaya koyduğumuz tespit ve önerilerin karar alıcılar tarafından dikkate alınarak somut adımlara dönüşmesini temenni ediyorum.

Raporun hazırlanmasında büyük emek veren AAE uzmanı çalışma arkadaşlarıma içtenlikle teşekkür ediyorum.

Saygılarımla,

Osman KEPENEK
Akademik Araştırma Enstitüsü Başkanı
Kasım-2026 Ankara

GİRİŞ

Çocuklar, bir toplumun geleceğini inşa edecek olan en kıymetli hazineleridir. Toplumun en hassas ve korunmaya muhtaç kesimini oluşturan çocuklar, sağlıklı bir çevrede gelişimlerini tamamlama ve kendilerini gerçekleştirme hakkına sahiptirler. Bir milletin sürdürülebilir refahı ve huzuru da ancak yetiştirdiği nesillere sunduğu imkânlar ve sağladığı güvenli ortam ile mümkün olabilir.

Dünyada ve ülkemizde, "çocuk" ve "suç" kavramlarının her geçen gün daha sık yan yana gelmesi, geleceğimizin teminatı olan çocuklarımıza karşı bu sorumluluklarımızı yerine getirmede eksik kaldığımızı acı bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim yayımlanan güncel adli istatistiki veriler incelendiğinde, son yıllarda genel olarak ivme kazanarak artış gösteren suça sürüklenen çocuk sayısı durumun ciddiyetini göstermektedir. Zihinlerimizde her zaman masumiyetle özdeşleştirdiğimiz çocukların çeşitli suçlarla anılır hâle gelmesi ise meselenin kapsamlı ve çok yönlü biçimde incelenmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Suça sürüklenen çocuk sorunu, ülkemizde son dönemin en önemli gündem konularından biri hâline gelmiştir. Bu durum beraberinde "Suça sürüklenen çocuk nedir, Suç işleyen her çocuk bu kapsamda mı değerlendirilmelidir, Verilen cezalar yetersiz mi kalmaktadır, Çocuk nasıl suça sürüklenir?" gibi pek çok soruyu da akıllara getirmektedir. Özellikle son dönemde yaşanan olaylarda mağdurların da çocuklarımız olması, problemin giderek daha vahim bir hâl aldığını göstermektedir.

Her suça sürüklenen çocuk vakası, bu sorunla mücadelede sınıfta kaldığımızı göstermektedir. Çocukların suç işlemesini önlemek, aynı zamanda çocuğun suç işleyen bir yetişkine dönüşmesini engellemek demektir. Dolayısıyla bu kapsamda yapılacak erken müdahaleler, söz konusu suç döngüsünün henüz başlamadan önlenmesine katkı sağlayacaktır. Çocuk suçluluğunun altında yatan nedenlerin tespit edilmesi ve bu sebeplerle etkin bir şekilde mücadele edilmesi, toplumsal barışın ve refahın sağlanması bakımından da önem taşımaktadır. Tüm bu gerekçeler birlikte değerlendirildiğinde, ülkemizde suça sürüklenen çocuk sorunun hukuki ve toplumsal boyutlarıyla bütüncül bir biçimde ele alınması ihtiyacı doğmuş ve elinizdeki rapor hazırlanmıştır.

Bu noktada öncelikle çalışmanın terminolojisine ilişkin kısa bir açıklama yapılması yerinde olacaktır. Elinizdeki rapor, 7593 sayılı Kanun ile çocuk adalet sisteminde yapılan değişikliklerin yürürlüğe girmesinden önce hazırlanmıştır. Bu nedenle çalışmanın genelinde, hazırlandığı dönemde mevzuatta kullanılan "suça sürüklenen çocuk" kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Yalnızca hukuki terminolojide değil, toplum tarafından da konunun uzun süredir bu şekilde bilinmesi ve tartışılması nedeniyle çalışmanın anlatım bütünlüğü bakımından söz konusu kavramın muha-

faza edilmesi uygun görülmüştür. 7593 sayılı Kanun'la "suça sürüklenen çocuk" yerine "adli süreçteki çocuk" kavramının benimsenmiş olması ise göz ardı edilmemiş, Kanun ile getirilen yeni düzenlemeler çalışmanın beşinci bölümünde değerlendirilmiştir.

Raporun birinci bölümünde, öncelikle "çocuk" kavramının milletlerarası hukukta ve iç hukukumuzdaki yeri ile "suça sürüklenen çocuk" kavramının ne anlama geldiği incelenmiştir. Ardından çocuk ceza adalet sisteminin temelini oluşturan ilkelere yer verilmiştir. Ayrıca ülkemizde çocuk yargılamasının geçmişten bugüne izlediği süreç özetlenerek tarihî altyapı üzerinde durulmuştur. Bu şekilde çocuklara özgü bir yargılama sisteminin gerekliliği hukuki ve tarihî bir zeminde açıklanmıştır.

İkinci bölümde, çocuk suçluluğunun arkasındaki temel nedenler derinlemesine incelenmiştir. Bir çocuğun suça yönelmesine neden olan risk faktörleri; bireysel özelliklerden aile yapısına, okul hayatından arkadaş çevresine ve sokaktaki çeteleşmeye kadar geniş bir çerçevede değerlendirilmiştir. Böylece çocukları suça sürükleyen risklerin henüz suç işlenmeden fark edilmesi ve bunlara yönelik önleyici mekanizmaların belirlenmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde, Türkiye'deki çocuk suçluluğunun mevcut durumu istatistiki veriler üzerinden ortaya konulmuştur. Bu bölümde çocukların en çok hangi suç türlerine karıştığı, suç işleme oranlarının yaş gruplarına göre nasıl değiştiği ve suçun bölgeler arasındaki dağılımı detaylandırılmıştır. İstatistiki tablolarla desteklenen bu veriler sayesinde, bir önceki bölümde tartışılan nedenlerin toplumsal hayattaki yansımalarının somutlaştırılması ve çocuk suçluluğuyla mücadelede öncelik verilmesi gereken alanların tespit edilmesi sağlanmıştır.

Dördüncü bölümde, çocukların adli sistemle tanıştığı andan infaz sürecinin sonuna kadar geçen süreç incelenmiştir. Bu aşamada yasal prosedürlerle birlikte yargılama sırasında karşılaşılan güçlüklere, infaz aşamasındaki eksikliklere ve çocukların yeniden topluma kazandırılmasına yönelik mevcut uygulamalara da yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde mevcut sistemin işleyişindeki aksaklıklar ile uygulamadan kaynaklanan sorunlar üzerinde durulmuştur.

Beşinci bölümde, raporun hazırlanmasından sonra yürürlüğe giren 7593 sayılı Kanun ile çocuk adalet sisteminde yapılan değişiklikler değerlendirilmiştir. Çalışmanın önceki bölümleri, hazırlandığı tarihte yürürlükte bulunan mevzuat esas alınarak kaleme alındığından bu bölümlerin mevcut hâliyle korunması tercih edilmiştir. Böylece hem çalışmanın hazırlandığı dönemdeki hukuki düzenlemelerin ve sistemin ortaya konulması hem de sonradan yapılan değişikliklerin önceki düzenlemelerle karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle 7593 sayılı Kanun kapsamında getirilen yenilikler önceki bölümlere tek tek işlenmemiş, ayrı bir bölüm altında ele alınmıştır.

Rapor boyunca çocukları suça sürükleyen nedenlerden başlayarak suçun oluşmasını engelleyecek önleyici politikalara, yargılama aşamasındaki uygulamalara ve nihayetinde suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırılmasını sağlayacak rehabilitasyon süreçlerine kadar olan her aşama detaylıca incelenmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise raporun bütününde

ulaşılan tespit ve değerlendirmeler bir arada ele alınarak mevcut sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuştur. Temel amacımız, suça sürüklenen çocuk sorununu yalnızca sonuçları üzerinden değil, ortaya çıkış nedenlerinden başlayarak bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmek, sistemin farklı aşamalarında karşılaşılan sorunlara yönelik uygulanabilir çözüm önerileri geliştirmek ve politika yapıcılara kapsamlı bir çalışma sunarak yol göstermektir. Bu doğrultuda raporun hem suçu önleyici politikaların güçlendirilmesine hem de çocukların yeniden topluma kazandırılmasına yönelik süreçlerin daha etkin bir şekilde yürütülmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1. SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI VE HUKUKİ ÇERÇEVE

Yetişkinlere nazaran daha zayıf ve korunmaya muhtaç olan çocuklar, bireysel ve çevresel faktörlerin etkisiyle erken yaşlarda ceza adalet sistemiyle tanışabilmektedir (As, 2024, s.3). Söz konusu çocukların ceza yargılaması sürecinde yetişkinlerden ayrı bir yargılama usulüne tabi tutulması bu sebeple ülkelerin çoğunluğunun hukuk sistemlerinde kabul gören bir uygulama hâline gelmiştir. Dolayısıyla çocuklar için farklı bir ceza muhakemesi sisteminin gerekliliğinin anlaşılabilmesi adına öncelikle iç hukukumuzda ve milletlerarası hukukta "çocuk" kavramının nasıl tanımlandığının incelenmesi gerekmektedir.

1.1. Çocuk Kavramı

Çocuk; zihinsel, fiziksel ve ruhsal yönden tam bir olgunluğa erişmemiş, toplumdaki rol ve görevlerini henüz öğrenmekte olan, bakıma ve eğitime muhtaç bir varlıktır (Hacıoğlu, 1998, s.1). Çocukluk kavramı, bebeklik gibi yalnızca fizyolojik bir süreç olmayıp yüzyıllar boyunca kültürel etkenlerin de belirleyici rol oynamasıyla farklı anlamlar kazanmıştır (Nurlu, 2022, s.3). Tarih boyunca toplumların içinde bulundukları coğrafya ve döneme göre çocuk kavramına yönelik yaklaşımlarının değişiklik gösterdiği görülmektedir. Bu nedenle çocukluk kavramının tüm toplumlar bakımından kapsayıcı tek bir tanımının bulunmadığı ifade edilmektedir (Dirican, 2018, s.41). Örneğin Orta Çağ'da çocuğa yeterli değerin verilmediği ve çocuğun üzerinde tasarruf edilebilir bir eşya olarak görüldüğü belirtilmektedir (Yıldırım, 2023, s.4). Roma döneminde, paterfamiliasın (aile babası) çocuklar üzerinde bulunan hâkimiyetinin son derece geniş olduğu, çocuklarını satma, kiralayabilme hatta yeni doğan çocuklarını öldürme yetkisinin bulunduğu aktarılmaktadır. Eski Yunan'da ise çocuğun ancak babasıyla bir bütün olarak varlığının kabul edildiği görülmektedir (Konuk, 2019, s.18). Buna karşılık Türk kültüründe çocukların, yazılı olmayan hukuk kuralları olan töre ile korunduğu ve güvence altına alındığı anlaşılmaktadır (Mandaloğlu, 2016, s.133). Bu bağlamda Türk töresi incelendiğinde, babanın çocukları üzerinde sınırsız bir velayet hakkı bulunmadığı görülmektedir (Ögel, 1979, s.141 akt. Dirican, 2018, s.43). Türk milletinin değer yargılarını bizlere ulaştıran ve millî bir destan niteliği taşıyan Dede Korkut Hikâyeleri'nin de bizi bu noktada aydınlattığını söylemek mümkündür (Yalçın & Şengül, 2004, s.210). Nitekim Dede Korkut Hikâyeleri'nde çocukların, geleceğin teminatı olarak kabul edildiği ve bu anlayış doğrultusunda toplumda saygın bir konumda yer aldığı anlaşılmaktadır (Yalçın & Şengül, 2004, s.212). Tüm bu örnekler, çocuğa atfedilen anlam ve değerin toplumdan topluma farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu farklılıkların oluşumunun toplumların adalet anlayışlarıyla da paralellik gösterdiğini söylemek mümkündür.

Yirminci yüzyıla gelindiğinde, çocukların ebeveynlerinden ve diğer yetişkinlerden ayrı bir birey olduğunun kabul edildiği görülmektedir. Bu kapsamda her çocuğun yalnızca insan olmaktan

kaynaklanan haklarının yanı sıra ayrıca çocuk olmaları sebebiyle bazı özel haklara ve korumaya da sahip olması gerektiği vurgulanmıştır (Tula Kotan, 2022, s.13). Özellikle yirminci yüzyılda yaşanan dünya savaşları ve onları takip eden çeşitli toplumsal olaylar sonucunda kimsesiz, yoksul ve evlilik dışı dünyaya gelen çocuk sayısının artması nedeniyle ortaya çıkan sorunlar, çocuk haklarının gelişimini hızlandırmış ve bu alanda birçok düzenleme yapılmasına zemin hazırlamıştır (Metin, 2019, s.8-9). Yapılan bu düzenlemelerden bazılarında çocuk kavramının tanımına da yer verilmiştir. Uluslararası çocuk hukuku alanında yapılan ilk düzenlemelerden biri olan ve 1956 yılında La Haye'de kabul edilen Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşme'de, 21 yaşını doldurmamış ve evli olmayan kişilerin çocuk olarak kabul edildiği görülmektedir. Çocuk haklarıyla ilgili düzenlemelerin temelini oluşturması sebebiyle çocuk haklarının Magna Carta'sı[1] olarak nitelendirilen Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin (BMÇHS) 1. maddesinde "Daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır." şeklinde bir tanımlama yapılmıştır (Yıldırım, 2023, s.11; Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989, m.1). Yine 1985 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanmasına Dair Asgari Standart Kuralları'nda (Pekin Kuralları)[2] ise çocuk, "birbirinden farklı hukuk sistemleri içerisinde işleyebileceği bir suçtan ötürü kendisine yetişkinlerden farklı davranılan küçük veya genç kişi" olarak ifade edilmiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985, m. 2.2-a). Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları'nda (Havana Kuralları)[3], on sekiz yaşından küçük herkesin çocuk sayılacağı kabul edilmişken (Birleşmiş Milletler, 1990), Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nde de sözleşme hükümlerinin on sekiz yaşına ulaşmamış çocuklar hakkında uygulanacağı düzenlenerek, on sekiz yaşına kadar olan evrenin, çocukluk dönemi olarak kabul edildiği belirtilmiştir (Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 1996, m. 1/1).

Türk hukukunda çocuk kavramı incelendiğinde, Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 28. maddesinde kişiliğin başlangıcının tam ve sağ doğum (canlı doğum) ile gerçekleştiği belirtilmiş; aynı Kanun'un 11. maddesinde ise erginliğin on sekiz yaşını doldurmakla başladığı kabul edilmiştir. Ancak hangi yaşların çocukluk evresinden sayıldığı açıkça ifade edilmemiştir (Nurlu, 2022, s.4). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 3. maddesinde ise çocuk, "daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi" olarak tanımlanmıştır. Bu düzenleme kapsamında, bir kişi evlilik veya mahkeme kararı ile daha önce erginlik kazanmış olsa dahi on sekiz yaşını doldurucaya kadar çocuk olarak kabul edilmektedir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6. maddesindeyse "henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi" çocuk olarak ifade edilmiştir. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) çocuk kavramı, "şüpheli", "sanık" ve "mağdur" terimleriyle birlikte kullanılmış, ancak Kanun'un "Tanımlar" başlıklı 2. maddesinde çocuk kavramı için bir açıklama yer almamıştır. Yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Refakatsiz Çocuklar Yönergesi'nde çocuk, "henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişi" olarak açıklanmışken (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015, m. 4/1-h),

[1] 1215 yılında İngiltere'de imzalanan ve hükümdarın yetkilerini ilk kez kısıtlayarak bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına alan belgedir.

[2] Pekin Kuralları olarak bahsedilecektir.

[3] Havana Kuralları olarak bahsedilecektir.

Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği'ndeyse "on sekiz yaşını tamamlamamış kişi" olarak ifade edilmiştir (Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği, 2020, m. 4/1-g).

Hukuk sistemimizde de BMÇHS ile benzer şekilde bir görüş benimsenerek on sekiz yaşının çocuk olarak tanımlanma için bir üst sınır olarak kabul edildiği görülmektedir. Hukukumuzda çocukluk bakımından kabul edilen bu yaş sınırı, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişim süreçleri, korunma ihtiyaçları ve Türkiye'nin sosyolojik koşulları dikkate alınarak belirlenmiştir (Nurlu, 2022, s.5). Bu durum yukarıda açıkladığımız üzere çocukluk tanımının zamana ve şartlara göre farklılık göstermesinin bir sonucudur. Çocuk haklarının geçirdiği gelişim süreci dikkate alındığında, çocuk adalet sisteminin koruyucu bir yaklaşım doğrultusunda geliştiği görülmektedir. Dolayısıyla hem aile ortamından hem de sosyal ortamdan etkilenmeye açık ve dışarıdan gelen etkileri yetişkinlere oranla daha yoğun hisseden çocukların suç işlemesi durumunda korunması ve desteklenmesi gerekliliği de bu kapsamda kabul edilmiştir (Nurlu, 2022, s.5).

Çocuk kavramı ile ilgili yaptığımız açıklamalardan sonra konumuz açısından ÇKK'da düzenlenmiş olan çocuk tanımlarını incelememiz yerinde olacaktır. Kanunda genel çocuk tanımının yanında korunma ihtiyacı olan çocuk ve 7593 sayılı Kanun ile adli süreçteki çocuk olarak değiştirilen suça sürüklenen çocuk olmak üzere iki farklı tanıma yer verilmiştir.

1.1.1. Korunma İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı

Toplumun en temel birimi ailedir. Çocuğun duygusal ve biyolojik olarak gelişiminin ise en iyi aile ortamında sağlanacağı kabul edilmektedir (Alptekin, 2020, s.5). Normal şartlar altında çocuğun gelişim sürecindeki tüm ihtiyaçlarının ailesi tarafından karşılanması beklense de çeşitli nedenlerle bu sorumlulukların yerine getirilemediği durumlarla karşılaşılabilmektedir (Yıldırım, 2023, s.7). Ölüm, boşanma, yoksulluk gibi çeşitli nedenlerle de çocuklar, ailesinin yanında yaşamını devam ettiremeyebilir. Söz konusu tüm bu çocuklar "korunmaya ihtiyacı olan çocuk" olarak ifade edilir ve bu durumda devlet söz konusu bu çocukları korumakla yükümlüdür (Yıldırım, 2023, s.7).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda (SHK) korunma ihtiyacı içinde olan çocuk; beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup, ana veya babasız, ana ve babasız; ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan; ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen; ana veya babası tarafından ihmal edilip, fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuk olarak ifade edilmiştir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983, m. 3/1-b). BMÇHS'nin 20. maddesinde de geçici veya sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan ya da kendi yararı gereği bu ortamda kalması uygun görülmeyen her çocuğun devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olduğu düzenlenmiştir (BMÇHS, 1989, m. 20/1). Sağlıklı bir gelişim süreci için gerekli imkânlara sahip olmayan her çocuk, en geniş tanımıyla korunmaya muhtaç çocuk olarak tanımlanmaktadır. Dar anlamıyla ise bu kavram, toplum standartlarına göre tehlike arz eden koşullarda yaşayan, bu sebeple sosyal veya hukuki bir müdahale ile desteklenmesi gereken çocukları belirtmek için kullanılmaktadır (Tuncer & Erdoğan, 2018, s.516).

Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı, ÇKK'nın 3. maddesinde de açıklanmıştır. İlgili maddede, "Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk" şeklinde bir tanımlama yapılmıştır (ÇKK, 2005, m. 3/1-a). Görüldüğü üzere ÇKK, daha kapsamlı bir düzenleme yaparak mevcut tedbirlerin uygulanabilmesini çocuğun anne veya babasının olmadığı hâllerle sınırlamamış; çocuğun beden, ruh, ahlak, sosyal bakımdan tehlike içerisinde bulunmasını yeterli kabul etmiştir. Söz konusu tanımlar birlikte değerlendirildiğinde, çocuğun bakım ve korunmasında öncelikli sorumluluğun aileye ait olduğunun kabul edildiği görülecektir (Nurlu, 2022, s.6). Ülkemizdeki uygulanan sosyal politikaların esas amacı da çocuğun öncelikle aile ortamında bulunmasını temin etmektir. Bu nedenle aileyi koruyucu ve destekleyici hizmet politikalarına öncelik verildiği görülmektedir (Öcal, 2019, s.9).

1.1.2. Suça Sürüklenen Çocuk Kavramı

Suça sürüklenen çocuk kavramı, çocuk adalet sisteminin yaklaşımını yansıtması bakımından önem taşımakta ve literatürde farklı yönleriyle tartışılmaktadır. 7593 sayılı Kanun ile ÇKK'daki bu ifadenin "adli süreçteki çocuk" olarak değiştirilmiş olması, kavrama ilişkin tartışmaların yeni düzenlemeyle birlikte değerlendirilmesini de gerekli kılmıştır. Bu bölümde, raporun hazırlandığı dönemdeki tanım ve bu tanıma ilişkin görüşler üzerinde durulacaktır. Suça sürüklenen çocuk kavramının ele alınmasının nedeni, yalnızca çalışmanın kanun değişikliğinden önce hazırlanmış olması değildir. Uzun süredir mevzuatta ve literatürde kullanılan söz konusu kavramın taşıdığı anlam ve kullanımına yönelik tartışmalar ile çocuk suçluluğuna ilişkin hukuki yaklaşımın anlaşılması bakımından da bu değerlendirme önem taşımaktadır. Kavram değişikliği ile ilgili değerlendirmelere ise raporumuzun 5. bölümünde ayrıca yer verilecektir.

ÇKK'nın 7593 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önceki metninde suça sürüklenen çocuk, "kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk" olarak tanımlanmıştır (ÇKK, 2005, m. 3/1-a). Kanun koyucu tarafından, çocuk hukukunun genel ilkeleri doğrultusunda söz konusu çocukları ifade etmek amacıyla "suça sürüklenen çocuk" ibaresi bilinçli olarak tercih edilmiştir. Çocuklar, yetişkinlere oranla daha zayıf konumdadır ve korunmaya muhtaç varlıklardır; günümüz çocuk hukukuna yaklaşımın temelini de bu kabul oluşturmaktadır. Nitekim ÇKK'nın tasarı çalışmalarında, çocukların işlediği suç olarak kabul edilen eylemlerinin ya içinde bulundukları sosyal ve çevresel koşullardan kaynaklandığı ya da ergenlik dönemiyle ilişkili olduğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, çocukların yetişkinler gibi yargılanması ve cezalandırılmasının, onları suç ve benzeri risklerden korumadığı aksine onları risk altında bırakabildiği, bu nedenle risk faktörlerinin belirlenmesi ve ortadan kaldırılması amacıyla etkili önlemler geliştirilmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gerektiği belirtilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2005). Bu yaklaşım, çocuğun suç konusu eylemi gerçekleştirmesinde kendi iradesinin yanı sıra çeşitli dış etkenlerin de rol oynayabileceğini kabul etmektedir (Artuç & Gedikli, 2007, s.603 akt. Köksal, 2014, s.13). Dolayısıyla bu yaklaşımın temel amacı, çocuğun cezalandırılmasından ziyade korunmasıdır. Ancak bu durum, suça sürüklenen çocuğun eylemine karşı tamamen tepkisiz kalınacağı anlamına gelmemektedir. Çocuk adalet sisteminin

esas gayesi, çocuğun suç işlemesine neden olan risk faktörlerinin tespit edilerek çocuğun bu etkenlerden uzaklaştırılması, böylece çocuğun suç işleyen bir yetişkine dönüşmesinin önüne geçilmesidir (Özmenli, 2017, s.14).

Batı literatüründe çocuk suçluluğu genellikle "juvenile delinquency" terimiyle ifade edilmektedir (Kandemir, 2025, s.61). Ancak çocuk haklarına ilişkin milletlerarası düzenlemelere bakıldığında, "suça sürüklenen çocuk" şeklinde spesifik bir tanıma rastlanmamaktadır. BMÇHS incelendiğinde, 40. maddesinde söz konusu çocuklar için "ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bu nedenle itham edilen veya ihlâl ettiği kabul edilen çocuk" ifadeleri kullanılmaktadır (BMÇHS, 1989, m.40). Yine bir başka sözleşme olan Pekin Kuralları'nda "çocuk suçlu" teriminin tercih edildiği, çocuk suçlunun ise "suç işlediği iddia edilen veya suç işlediği ortaya çıkan bir çocuk ya da genç kişi" şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985, m. 2.2/c). Yine Pekin Kuralları'nın 3. maddesinin açıklamasında ise "kanunla ihtilafa düşen çocuk" şeklinde bir kullanım tercih edilmiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985, m.3). Söz konusu farklı tanımlar, suç işleyen çocukları ifade etmek için milletlerarası düzenlemelerde bir terminoloji birliğinin olmadığını göstermektedir (Tula Kotan, 2022, s.27).

Suça sürüklenen çocuk kavramının kendisi, hukukçular arasında çeşitli görüş ayrılıklarına neden olmuştur. Bu kavramın kullanılmasını uygun bulan görüş, çocuk hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı bulunmadıkça, çocuğun suçlu kabul edilemeyeceğini vurgular. Dolayısıyla "suçlu çocuk", "suç işlemiş çocuk" gibi kavramların kullanılmasının, çocuğu daha soruşturmanın en başında suçlu etiketiyle damgalayacağını ve çocuk hakkında yargısız infaza sebep olacağını ileri sürer. Dolayısıyla bu görüş, suça sürüklenen çocuk kavramının, masumiyet (suçsuzluk) karinesi açısından daha uygun olduğunu savunmaktadır (Balo, 2009, akt. Tula Kotan, 2022, s.28). Bununla birlikte, çocuğun suça sürüklenmesinde, ailesi, sosyal çevresi, eğitim ve daha birçok faktörün etkili olduğunu, dolayısıyla suça sürüklenen çocuk kavramının, çocuğu suça iten faktörler üzerinde daha çok durulmasını sağladığını ileri süren görüşler de mevcuttur (Kitapçıoğlu Yüksel, 2024, s.71).

Diğer taraftan suça sürüklenen çocuk kavramı, adli sürecin en başında çocuğun suçu işlediği kabulüyle hareket edilmesine yol açtığı için eleştirilmektedir. Kavramın yumuşatılarak çocuğun aslında suç işlemediği, suça sürüklendiği şeklinde kullanılmasının önceki görüşte açıklananın aksine, bu kabulü engellemediğini belirtmektedir. Bu yaklaşımla aslında çocuk korunmak istenirken çocuğun daha fazla zarar görmesine neden olunduğu dile getirilmekte ve suça sürüklenen çocuk kavramının da masumiyet karinesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir (Akbulut, 2013, s.571).

Aynı şekilde kavrama getirilen bir diğer karşıt görüş ise suça sürüklenme ifadesinin çocuğun suça azmettirildiği, suçta kullanıldığı, suça itildiği gibi anlamları akıllara getirdiğini ancak gerçek durumun her zaman böyle olmadığını ifade etmektedir. Bu görüş, suça sürüklenen çocuk kavramının, çocuğu işlediği suçun mağduru olarak göstermesi sebebiyle çocuğun kendi yanlış davranışlarını kamufle etmesine sebep olduğunu, hatta suç işleyen çocuk açısından hukuka uygunluk nedenlerinin varlığını iddia etme gibi durumları doğuracağından söz konusu kavramın tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Akbulut, 2013, s.571).

1.2. Çocuk Ceza Adalet Sistemine Hâkim Olan İlkeler

Çocuklara ilişkin ceza muhakemesinde yetişkinlerden farklı bir uygulamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bunun nedeni çocukların içinde bulundukları gelişim süreci itibarıyla yetişkinlerden daha savunmasız olmalarıdır. Bu sebeple çocuk suçluluğunu önlemek amacıyla neredeyse tüm ülkelerde, çocuklara özgü, yetişkinlerden ayrı kanun, usul ve makamların oluşturulması öngörülmüştür (Kandemir, 2025, s.61). Nitekim ÇKK'nın tasarı çalışmalarında da çocukların yetişkinlerle aynı şekilde yargılanmalarının ve cezalandırılmalarının onları suçtan koruyamadığı ve hatta daha da riske açık hale getirdiği belirtilerek çocuklara özgü kanun, usul ve makamların oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2005). Bu dönemde çocukların iradeleri dış etkenlere açık durumdadır. Çünkü çocuklar fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak gelişimini tamamlamamış, toplumdaki rollerini henüz öğrenmekte olan ve korunmaya ihtiyaç duyan varlıklardır (Hacıoğlu, 1998, s.1). Dolayısıyla çocuk ceza adalet sistemiyle, çocuğu suça sürükleyen risk faktörlerinin tespit edilmesi ve çocuğun iyileştirilerek topluma kazandırılması amaçlanmaktadır. Nitekim bu gerekliliğe milletlerarası sözleşmeler ile iç hukukumuzda da yer verilmiştir. BMÇHS'nin 40/3. maddesinde, taraf devletlerin suça sürüklenen çocuklara özgü yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca Pekin Kuralları usul ve yargı yetkisine, Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi için BM İlkeleri (Riyad İlkeleri) personel kalitesine, Havana Kuralları ise kurumlar arası iş birliğine vurgu yaparak çocuk adalet sisteminin başlı başına uzmanlık gerektiren bir alan olduğuna dikkat çekmektedir. ÇKK'nın 4. maddesinde ise "insan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi" gerektiği düzenlemiştir.

Çocuklar için yetişkinlerden ayrı bir yargılama sistemi öngörülmesinin nedeni çocukların biyolojik, sosyolojik, psikolojik vb. birçok açıdan gelişimlerini henüz tamamlamamış olmalarıdır. Dolayısıyla çocuğa içinde bulunduğu kendine özgü gelişim çağından bağımsız şekilde yalnızca işlediği suç üzerinden yaklaşılması ve bu şekilde bir değerlendirme yapılması uygun olmayacaktır. Bu sebeple çocukların bu özelliklerini dikkate alan bir ceza adalet sisteminin oluşturulması gerekmektedir. Ancak bunun için öncelikle çocuk adalet sisteminin dayanacağı temel ilkelerin belirlenmesi önem taşımaktadır. Çocuk adalet sisteminde benimsenmesi gereken ilkeleri milletlerarası düzeyde Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS) belirlemektedir. BMÇHS ile onun yorumlanmasını kolaylaştıran Pekin Kuralları, Havana Kuralları ve Riyad İlkeleri gibi milletlerarası belgeler de çocuklara özgü adalet sisteminde milletlerarası standartların belirlenmesi ve geliştirilmesi noktasında büyük öneme sahiptir. Söz konusu belgelerde, çocuk adalet sisteminin yalnızca suça sürüklenen çocuklara özgü oluşturulan kanun, usul ve makamlardan ibaret olmadığı, aynı zamanda çocukların adli mercilerle temasını önlemeyi amaçlayan koruyucu tedbirleri de içeren kapsamlı bir çocuk ceza politikası izlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Özmenli, 2017, s.32). Türk hukuk sisteminde ise suça sürüklenen çocuklara dair uygulamalara temel teşkil eden ÇKK, tarafı olduğumuz sözleşmeleri esas alarak çocuk adalet sisteminde benimsenmesi gereken ilkeleri düzenlemiştir.

Bu bölümde, BMÇHS ile Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin (Komite)[4] 2019 tarihli 24 numaralı Genel Yorumu esas alınarak çocuk ceza adalet sisteminde kabul edilen ve ÇKK'da da yer verilen temel ilkeler incelenecektir. Söz konusu Genel Yorum, çocuk adaletine ilişkin 2007 tarihli 10 numaralı Genel Yorumun yerine geçmiştir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 1).

1.2.1. Ayrımcılık Yasağı

Toplumun her bir bireyi, eşit muamele görme hakkına sahiptir. Nitekim ayrımcılık yasağı, eşitlik ilkesinin ayrılmaz bir parçası olarak görülmektedir (Zorlu & Bilgin, 2024, s.769). Dolayısıyla insan haklarını düzenleyen birçok hukuki metinde ayrımcılık yasağına ilişkin düzenlemelere yer verilmektedir. Bu kapsamda, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi başta olmak üzere birçok milletlerarası metinde ayrımcılık yasağının düzenlendiğini görüyoruz.

Ayrımcılık, hukuk sistemi içerisinde eşit kabul edilen kişilere tanınan bir hak veya yükümlülük bakımından geçerli bir neden bulunmaksızın diğerlerinden farklı davranılmasıdır (Akbaş Aygün, 2024, s.127). Ayrımcılık yasağı ilkesi sayesinde insanların kendilerine sağlanan haklardan eşit bir şekilde yararlanmaları güvence altına alınmaktadır. Bir davranışın ayrımcılık olarak nitelendirilebilmesi için birtakım unsurlara sahip olması gerektiği ifade edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarına göre farklı bir muamelenin varlığı, bu farklılığın makul ve objektif bir gerekçeye sahip olmaması veya meşru bir amaç taşımaması, amaç ile araç arasında bir orantısızlığın bulunması halinde, ayrımcılık meydana geldiği kabul edilmektedir (Akbaş Aygün, 2024, s.127). Bu kapsamda, eğer kişiye karşı gerçekleştirilen farklı muamele, kendisi ile eşit ya da benzer durumda bulunanlar ile karşılaştırıldığında kişinin aleyhine bir sonuç oluşturuyor ve meşru bir amaca dayanan orantılı bir müdahale niteliği taşımıyorsa AİHM ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar vermektedir (Tula Kotan, 2022, s.57).

İnsan haklarına ilişkin düzenlemelerin muhatabı tüm insanlık olduğundan dolayı bu kapsamda yapılan düzenlemeler çocuklar açısından da geçerli olacaktır. Ancak genel düzenlemelerin yanında çocuklara yönelik ayrımcılığı önlemeyi amaçlayan özel düzenlemeler de bulunmaktadır. Çünkü ayrımcılık yasağı, çocuk hakları hukukunun evrensel bir normu olup, diğer tüm hakların uygulanmasında bir ön şart niteliği taşır. Bu kapsamda BMÇHS'nin 2. maddesi, taraf devletlerin, sözleşmede yer alan hakları; çocuğun veya ana-babasının ırkı, rengi, cinsiyeti, dili, dini, siyasal veya başka görüşleri, ulusal, etnik veya sosyal kökeni, mülkiyeti, sakatlığı, doğuşu veya başka statüleri nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin uygulamakla yükümlü olduğunu belirtir (BMÇHS, 1989, m. 2/1). Maddenin 2. fıkrasında ise ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle çocuğun her türlü ayırıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği düzenlenmiştir (BMÇHS, 1989, m. 2/2). Böylece çocuğun ailesi veya yasal temsilcilerinin içinde bulundukları durum nedeniyle sorumlu tutulamayacağı ve bu sebeplerle

[4] Komite olarak bahsedilecektir.

adalet sistemi içinde kötü muameleye maruz bırakılamayacağı garanti altına alınmıştır. Çocuklara ilişkin düzenlemeler BMÇHS ile sınırlı kalmayıp, Pekin Kuralları içerisinde de "çocuklar arasında hiçbir ayırım gözetmeksizin" kuralların uygulanacağı vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985, m. 2.1).

Türk hukukunda, Anayasa'nın (AY) 10. maddesinde herkesin, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu, 07/05/2010 tarihinde yapılan değişiklikle ise çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı düzenlenmiştir (AY., 1982, m. 10). Bu düzenlemeyle çocukların korunması adına pozitif ayrımcılık yapılabileceği hüküm altına alınmıştır. ÇKK'nın "Temel İlkeler" başlıklı maddesinde ise çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutulmayacağına açıkça yer verilmiştir (ÇKK, 2005, m. 4/1-c).

Çocuk ceza adalet sistemi açısından bu ilkenin nasıl anlaşılması gerektiği konusunda Komite'nin 2019/24 Genel Yorumuna değinmek gerekir. Komiteye göre, sözleşmeye taraf devletler çocuğun ceza adalet sistemiyle ilk temasından itibaren ve yargılama boyunca ayrımcılığa karşı korunmasını sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 40). Komite, suça sürüklenen çocukların "suçlu" sıfatıyla damgalanmasının önüne geçilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Bu bağlamda devletlerin, söz konusu çocukların yaşamları boyunca bu damga ile yaşamasını engellemekle, özellikle eğitim ve iş hayatına katılımda ayrımcılığa uğramasını önlemekle yükümlü oldukları dile getirilmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 70). Ayrıca çocukların haklarının korunmasına yönelik eğitim ve farkındalık çalışmalarında milletvekillerinin, sivil toplum kuruluşlarının, medyanın ve çocukların etkin katılımının sağlanması tavsiye edilmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 111).

Ayrımcılık yasağı, sadece belirli özelliklere sahip olan çocuklar için öngörülmüş bir ilke değildir. Söz konusu ilke kapsamında suç işlemiş çocukların ömürleri boyunca suçlu etiketiyle yaşamalarının engellenmesi, sosyal inceleme sonucunda belirlenen risk faktörlerine yönelik müdahalelerde bulunulması ve çocukların topluma kazandırılmalarının sağlanması gerekmektedir. Böylece bu çocukların, hayatlarının geri kalanında potansiyel bir suçlu adayı olmalarının önüne geçilmelidir.

1.2.2. Çocuğun Üstün Yararı

Çocuğun üstün yararı ilkesi, çocuk adalet sisteminin en temel ve kapsayıcı ilkesidir. Bu ilke, çocuklarla ilgili her türlü konuda öncelikle onların haklarının ve refahının dikkate alınması gerektiğini ifade eder. BMÇHS'nin 3. maddesinde çocuğun yüksek yararı, "Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir." şeklinde tanımlanmıştır (BMÇHS, 1989, m. 3). Cenevre Çocuk Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ise "insanlığın çocuklara en iyiyi sunmakla yükümlü olduğu" dile getirilmiştir (İnan, 2019, s.206).

2010 yılında kabul edilen Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalet İlkeleri'nde, adalet sisteminin her aşamasında çocuğun üstün yararının birincil olarak ele alınması gerektiği ifade edilerek ilkeye vurgu yapılmıştır (Avrupa Konseyi, 2013, s. 18). Pekin Kurallarının 5. maddesi ise ceza adalet sisteminde çocuğun refahına önem verilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985, m. 5.1). Görüldüğü üzere birçok milletlerarası belgede söz konusu ilkeye yer verilmektedir.

Türk hukukunda bu ilkenin en net ifade edildiği yerin Çocuk Koruma Kanunu olduğu görülmektedir. ÇKK, tüm uygulamalarda çocuğun yarar ve esenliğinin öncelikli olarak gözetilmesi gerektiğini vurgulayarak bu ilkeye atıf yapmaktadır (ÇKK, 2005, m. 4/1-b). Ancak kanunda ve kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelikte kavram ile ilgili ayrıntılı bir açıklamaya yer verilmemiştir. "Çocuğun üstün yararı" başlığıyla, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği'nde de kavrama yer verilmektedir (Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği, 2016, m. 6). Ayrıca Anayasa'nın 41. maddesinde, çocuğun ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkı düzenlenirken çocuğun yüksek yararına açıkça aykırı olmama koşuluna yer verilmiştir (AY, 1982, m. 41/3).

Çocuğun üstün yararı, en genel anlamıyla menfaat çatışması yaşandığı durumda çocuğun yararına öncelik tanınması demektir (Koçoğlu & Kaynar, 2024, s.7). Ancak çocuğun yararının ne şekilde belirleneceği çoğu zaman karmaşık ve zor bir süreçtir. Çünkü çocuğun üstün yararı ilkesi, somut olayın niteliğine göre uyarlanması gereken soyut bir kavramdır. Dolayısıyla bu kavramın, doğrudan bir hak niteliği taşımaktan ziyade, mevcut hakların hayata geçirilmesine yön veren bir rehber olarak değerlendirilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Serozan, 2005, s.66 akt. Kaya, 2011, s.19). Komite ise çocuğun üstün yararı ilkesini üç boyutuyla ele almıştır. Buna göre çocuğun yüksek yararının, her çocuk için somut bir hak olduğu, temel ve yoruma esas bir ilke olduğu ve aynı zamanda bir usul kuralı olduğuna dikkat çekilmiştir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2013, par. 6).

Komite, çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimleri bakımından yetişkinlerden ayrıldığını belirtmektedir. Söz konusu gelişimsel farklılıklar, suça sürüklenen çocukların eylemlerinden dolayı yetişkinlere nazaran daha az kusurlu kabul edilmesinin ve çocuklar için ayrı bir adalet sisteminin gerekli olmasının temelini oluşturmaktadır (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 2). Bu doğrultuda çocuk ceza adalet sisteminde salt cezalandırıcı bir yaklaşımın benimsenmemesi; uygulanacak yaptırımların suçun ağırlığının yanı sıra çocuğun yaşı, ihtiyaçları ve içinde bulunduğu koşullarla da orantılı olması gerekmektedir. Çocukların işlediği ağır suçlarda ise kamu güvenliği ve yaptırım ihtiyacının da dikkate alınacağı ancak değerlendirme yapılırken çocuğun üstün yararı ile topluma yeniden kazandırılması hususlarının da gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 76).

Görüldüğü üzere millî ve milletlerarası birçok belgede yer alan çocuğun üstün yararı ilkesi, çocukların korunması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu ilkenin amacı, çocuğun içinde bulunduğu şartlar ve özellikleri dikkate alınarak haklarının korunması ve gelişiminin güvence altına alınmasıdır. Özellikle çocuk ceza adalet sisteminde bu ilke, salt cezalandırıcı bir yaklaşım

yerine çocuğun rehabilite edilmesini ve topluma yeniden kazandırılmasını esas alan uygulamaların benimsenmesini öngörmektedir. Bununla birlikte çocuğun üstün yararının gözetilmesi, işlenen suçun ağırlığının ve kamu güvenliğinin göz ardı edilmesi anlamına gelmemektedir. Bu nedenle çocuk hakkında, suçun ağırlığı ve yaptırım ihtiyacı ile çocuğun bireysel özellikleri ve içinde bulunduğu şartlar birlikte değerlendirilerek karar verilmelidir.

1.2.3. Yaşama ve Gelişme Hakkı

Yaşam hakkı, en temel insan hakkı olup insanın sahip olduğu diğer tüm hak ve özgürlüklerini kullanabilmesini sağlar. Birincil temel hak niteliği taşıması sebebiyle de gerek ülkelerin iç hukuk mevzuatlarında gerek milletlerarası sözleşmelerde düzenlenerek güvence altına alınmıştır. Yaşam hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (MSHS), AİHS ve daha birçok sözleşmede düzenlenmiştir.

BMÇHS'de ise çocuklar açısından bu hak ayrıca tanımlanmıştır. İlgili maddeye göre taraf devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstermeyi taahhüt ederler (BMÇHS, 1989, m. 6). Pekin Kuralları ise çocukların hem tutukluluk hem yargılanma süreçlerinde, fiziksel ve psikolojik sağlıklarının korunması gerektiğine ilişkin düzenlemelerle bu ilkeye dolaylı olarak yer vermektedir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985). Bu düzenlemelerde de görüleceği üzere yaşama ve gelişme hakları birlikte bir bütün olarak ele alınmıştır. Nitekim çocuk açısından yalnızca yaşama hakkının tanınması yeterli görülmemektedir (Doğan, 2021, s.53). Bu sebeple çocukların yaşamlarını geliştirebilmelerinin ve insan onuruna yakışır bir hayat sürdürebilmelerinin de güvence altına alınması gerekmektedir (Akyüz, 2018; Özdemir & Ruhi, 2018 akt. Doğan, 2021, s.53). Genel bir insan hakları metni olmasına rağmen MSHS de 18 yaşından küçükler tarafından işlenen suçlar için idam cezası verilmesini mutlak olarak yasaklayarak çocukların yaşam hakkının korunmasını teminat altına almıştır (MSHS, 1966, m. 6/5). Komite, ceza adalet sistemiyle temasın çocuklara zarar verebildiğini ve sorumluluk sahibi yetişkinler olma imkânlarını sınırladığını belirtmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 2). Bu nedenle suça sürüklenen çocuklara yönelik müdahalelerde çocuğun gelişiminin ve topluma yeniden kazandırılmasının gözetilmesi gerekmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 76-77). Suçun işlendiği sırada on sekiz yaşından küçük olan kişiler bakımından ölüm cezası ve salıverilme imkânı bulunmayan müebbet hapis cezası Sözleşme ile yasaklanmıştır. Komite ayrıca salıverilme imkânı bulunsa dahi çocuklar hakkında her türlü müebbet hapis cezasının kaldırılmasını özellikle tavsiye etmektedir (BMÇHS, 1989, m. 37/1; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 79-81). Çocukların işkenceye ve zalimane, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulması da yasaktır (BMÇHS, 1989, m. 37/1).

İç hukukumuzda ise Anayasa'da, "Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir." şeklinde yaşam hakkının düzenlendiği görülmektedir (AY, 1982, m. 17/1). Yine "Ailenin korunması ve çocuk hakları" başlıklı 41. madde, devletin her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alacağını belirtmiştir (AY, 1982, m.41/4). ÇKK da çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınmasının

uygulamada gözetileceğini düzenleyerek ilkeye yer vermiştir (ÇKK, 2005, m. 4/1-a). Çocuğun yaşama ve gelişme hakkı, sadece biyolojik bir varoluşu değil, çocuğun potansiyelini tam anlamıyla gerçekleştirebileceği nitelikli bir yaşam standardını ifade eder. Çocuk ceza adaleti sisteminde ise bu ilke çocuğun suça sürüklenmesine yol açan risk faktörlerinin ortadan kaldırılmasını ve çocuğun rehabilite edilerek sağlıklı bir birey olarak topluma kazandırılmasını devletin temel bir yükümlülüğü haline getirir.

1.2.4. Katılım Hakkı

Günümüzde çocuk artık bağımsız bir birey olarak kabul edilmektedir (Yıldırım, 2023, s.34). Birey olmanın bir gereği olarak da çocuk kendi düşüncelerini beyan edebilecek olgunluğa ulaştığında, kendisini ilgilendiren konularda görüşlerini ifade edebilmesi ve bu görüşlerinin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır (Kaya, 2011, s.19). Çünkü çocuğa verilen değerin görünür hâle geldiği haklardan biri de katılım hakkıdır. Bu hakkın kaynağı ve temeli BMÇHS'dir (Doğan, 2021, s.57). Sözleşmenin 12. maddesi ile ilk kez çocukların görüşlerini serbestçe ifade edebilme ve kendileri hakkında verilecek kararlara katılma hakları düzenlenmiştir (BMÇHS, 1989, m. 12). Daha sonra çocuğun sözünün dinlenilmesi hakkını güvence altına alan ve uygulamaya geçirilmesini kolaylaştıran antlaşmalar ve iç hukuk düzenlemeleri yapılmıştır. Pekin Kuralları, çocukların katılım hakkının yargılama aşamasındaki yansımalarına ilişkin düzenlemelere yer vermiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985). Ayrıca Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesin'de de katılım hakkı teminat altına alınmıştır (Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 1996).

ÇKK'nın temel ilkeleri arasında çocuğun katılım hakkı açıkça yer alır. İlgili maddede "çocuk ve ailesinin bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılmalarının sağlanması" şeklindeki düzenlemeyle bu ilkeye yer verilmiştir (ÇKK, m.4/1-d). Buna göre, çocuğun kendisinin ve ailesinin, çocuk hakkında verilecek kararlara ilişkin olarak bilgilendirilmesi ve çocuğun sürece katılımının sağlanması gerekmektedir (Yıldırım, 2023, s. 34). Bu bağlamda çocuğun katılım hakkını aktif bir şekilde kullanabilmesi için gerekli hukuki yardımın kendisine verilmesi gerekir. Suça sürüklenen çocuklara avukat görevlendirilmesinin zorunlu olması, çocuğun kendisini daha rahat ifade edebilmesi ve damgalanma korkusu yaşamadan sürece katılabilmesi için duruşmaların gizli yapılması, bu kapsamda gerçekleştirilen uygulamalardır.

BMÇHS'ye göre taraf devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar (BMÇHS, 1989, m. 12/1). Sözleşme görüşlerini olgunlaştırma yeteneğine sahip çocuk kavramı ile aslında bir sınırlandırma getirmemiştir. Bu sebeple Komiteye göre, çocuğun görüşlerini ifade edebilme yeteneğine sahip olması kural, sahip olmaması istisnadır (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2009, par. 46). Ayrıca çocukların susma hakkının katılım haklarının bir parçası olduğu ve açıklama yapmamayı tercih etmeleri halinde aleyhlerine sonuç çıkarılamacağı da vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 45).

Katılım hakkı, çocuğun kendisine yöneltilen suçlama ve adli süreç hakkında bilgi sahibi olmasını da kapsamaktadır. Bu nedenle adli bir süreçle karşı karşıya kalan çocuğun, sürece ilişkin bilgilere erişebilmesi, görüşünün alınması, düşüncelerini özgürce ifade edebilmesi ve bu doğrultuda alınabilecek kararların olası sonuçları hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir (Özmenli, 2017, s.38). Nitekim Sözleşmenin 12. maddesinin ikinci fıkrasında "Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır" hükmü düzenlenerek çocuklara kendileriyle ilgili yargılama süreçlerine aktif bir şekilde katılabilme hakkının tanındığı görülmektedir (BMÇHS, 1989, m. 12/2). Bu düzenleme, suça sürüklenen çocuklar için de uygulanma imkânı bulmakta ve onları güvence altına almaktadır. Dolayısıyla suça sürüklenen çocuğun adli sürece ilk dâhil olduğu andan itibaren bütün aşamalarda doğrudan kendi görüşlerinin dinlenilmesi önem arz etmektedir. Örneğin, çocuğa uygulanacak olan uzlaşma gibi alternatif çözüm yollarında çocuğun hiçbir yönlendirmeye maruz kalmaksızın gönüllü bir şekilde katılımının sağlanması gerekmektedir. Komite tarafından belirtildiği üzere yine bu hak kapsamında suça sürüklenen çocuğun, kendisine isnat edilen suçlamalar, adli süreç ve kendisine uygulanacak yaptırımlar hakkında çocuğun anlayacağı dilde ve derhal bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca adil bir yargılanma için sürecin çocuğun kendisini serbest bir şekilde ifade edebilmesine imkân verecek bir ortamda gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Bu sebeple çocuklar hakkındaki işlemlerin gizli tutulması, duruşmaların ise kapalı yapılması tavsiye edilmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019).

Hukuk sistemimizde katılım hakkının çocuk adalet sistemine yeterince yansıtılamadığı ifade edilmektedir. Özellikle çocuklara özgü ceza yargılamalarında yol gösterici nitelik taşıyan sosyal inceleme raporlarının hazırlanması sürecinde uzmanlar tarafından çocukların görüşlerine kısmen başvurulduğu; ancak yargılamayı yürüten hâkimlerin bu hakkın etkin kullanımını çoğu zaman göz ardı ettiği belirtilmektedir (Erbay, 2013, s. 46). Oysa ceza yargılamasında adil yargılanma ilkesinin bir gereği olarak hakkında yargılama yapılan kişinin savunma ve katılım haklarının güvence altına alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, çocukların katılım hakkını etkin biçimde kullanabilmelerinin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Özellikle yargılama sürecini yürüten hâkimlerin çocuk gelişimi ve pedagojisi alanında yeterli bilgiye sahip kişiler arasından seçilerek sürecin çocuğun üstün yararına uygun şekilde yürütülmesi sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra suça sürüklenmeye neden olan risk faktörlerinin tespiti açısından kritik öneme sahip sosyal inceleme raporlarının hazırlanması sürecine yalnızca usulî bir yükümlülüğün yerine getirilmesi olarak yaklaşılmamalıdır. Bu raporların hazırlanmasında, çocuğun ve ailesinin sürece etkin katılımının sağlanmasına ve değerlendirmelerin özenli bir şekilde yapılmasına imkân tanınmalıdır.

1.2.5. Çocuğun Ceza Sorumluluğu Bakımından Asgari Bir Yaş Sınırı Belirlenmesi

Çocuk ceza adalet sistemi bakımından bir diğer önemli husus, ceza sorumluluğunun başladığı yaşın nasıl belirleneceği konusudur. Çünkü ceza hukukunda bir kişinin işlediği suçtan dolayı sorumlu tutulabilmesi için kusur yeteneğine sahip olması gerekmektedir. (Aslan, 2007, s.13). Kusur yeteneği, kişinin işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilmesini ve davranışlarını buna göre yönlendirebilmesini ifade eder. Ceza sorumluluğunun belirlenmesinde

kusur yeteneğini etkilediği kabul edilen faktörlerden biri de yaş küçüklüğüdür (Eminağaoğlu, 1991). Nitekim TCK'nın 31. maddesinde on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğunun bulunmadığı kabul edilmiş; on iki yaşını doldurmuş olmakla birlikte on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneklerinin değerlendirilmesi öngörülmüştür (TCK, 2004, m. 31/1-2). Dolayısıyla çocukluk tanımı için kabul edilen genel üst sınır ile ceza sorumluluğunun başladığı asgari yaşın birbirinden ayrılması gerekmektedir.

Bir kimsenin gerçekleştirdiği bir fiil nedeniyle cezai sorumluluğunun doğabilmesi için sosyal yaşamın gereklerini kavrayabilme ve davranışlarını bu doğrultuda yönlendirebilme yeteneğine sahip olması gerekir. Bu bağlamda kusur yeteneği, bireyin hem anlama hem de davranışlarını yönlendirebilme yeteneğini ifade etmektedir. Dolayısıyla kusur yeteneği, bireyin belirli bir zihinsel ve psikolojik olgunluk düzeyine ulaşmasını gerektirdiğinden belirli bir yaşın altındaki çocukların kusur yeteneğinin bulunmadığı kabul edilmektedir (Aslan, 2007, s.8). Yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisinin belirlenebilmesi için, bireyin yaşamının hangi döneminin çocukluk olarak kabul edildiğinin ve bu dönemin hangi yaşa kadar korunması gerektiğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Nitekim cezai sorumluluğa ilişkin yaş sınırları, toplumların tarihi ve kültürel özelliklerine bağlı olarak farklılık gösterebilmektedir (Metin, 2019, s.47).

Gerek günümüz toplumlarında gerekse tarihî süreçteki hukuk düzenlerinde, ceza sorumluluğunun farklı yaş grupları esas alınarak belirlendiği görülmektedir. Bu durumun nedenine ilişkin olarak Pekin Kuralları'nın cezai sorumluluk yaşını düzenleyen 4. kuralına ilişkin açıklama yol gösterici niteliktedir. Söz konusu açıklamada, ceza sorumluluğuna ilişkin asgari yaşın tarihsel ve kültürel koşullara göre farklılaştığı ve bu yaşın belirlenmesinde çocuğun duygusal, zihinsel ve entelektüel olgunluğunun dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda asgari ceza ehliyeti yaşının ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği görülmektedir. İngiltere ve Galler'de 10, Hollanda ve Türkiye'de 12, Fransa'da 13, Almanya ve İtalya'da 14, Norveç'te 15, Portekiz'de 16 yaş asgari ceza sorumluluğu yaşı olarak belirlenmiştir (Askay, 2017, s.16). Bu yaş sınırının ülkeler arasında değişiklik göstermesi doğaldır. Çünkü her ülkenin kendi kültürel özellikleri, sosyal dinamikleri, iklimi ve coğrafyası bu sınırın belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu özellikler dikkate alındığında, her ülkede yaşayan çocukların gelişimlerinin aynı olması mümkün değildir (Yıldırım, 2023, s.30-31).

BMÇHS taraf devletlere çocukların ceza sorumluluğu açısından asgari bir yaş belirleme zorunluluğu getirmiştir (BMÇHS, 1989, m. 40/3-a). Ancak Sözleşme, tüm taraf devletlerin aynı asgari yaşı benimsemesini zorunlu tutmamaktadır. Ceza ehliyeti için belli bir yaşın kabul edilmesindeki amaç, bu yaş sınırının altındaki çocukların cezai sorumluluğunun bulunmadığının ve haklarında yargılama yapılmayacağının kabul edilmesidir (Tula Kotan, 2022, s.80). Pekin Kuralları'nın "Cezai Sorumluluk Yaşı" başlıklı 4. kuralında da çocuğun duygusal, zihinsel ve entelektüel olgunluğu ile ceza sorumluluğunun sonuçlarını kavrayabilme yeteneği dikkate alınarak asgari yaşın çok düşük tutulmaması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda uluslararası alanda genel kabul görecek makul bir yaş sınırı belirlenmesine çaba harcanması gerektiği belirtilmiştir (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985, m.4.1). Milletlerarası belgelerde de belirli bir asgari yaş sınırı belirtilmemiştir. Ancak Komite, taraf devletlere bilimsel bulguları dikkate alarak

asgari ceza yaşını en az 14'e yükseltmelerini tavsiye etmiştir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par.22).

1.2.6. Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Son Çare Olması

BMÇHS'nin 40. maddesi, taraf devletlere suça sürüklenen çocuklar için cezalandırıcı bir yaklaşım yerine onarıcı bir adalet sisteminin benimsenmesi gerektiğini tavsiye etmekte, sözleşmenin 37. maddesi ise özgürlüğü kısıtlayıcı ceza tedbirlerine en son çare olarak başvurulması gerektiğini düzenlemektedir. Pekin Kurallarının 17, 18 ve 19. maddelerinde de yargılama sonucunda çocuk hakkında verilecek kararın, suçun ağırlığı ve işleniş tarzının yanı sıra çocuğun içinde bulunduğu koşullar ve toplumun gereksinimleri de dikkate alınarak belirlenmesi gerektiği belirtilmektedir. Havana Kuralları'nın 2. maddesindeki "Bir çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması, başvurulabilecek en son tedbirdir; bu tedbir istisnaî hallerde ve zorunlu asgarî bir süre için kullanılabilir" hükmü de bu yaklaşımı yansıtmaktadır (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1990, m. 2). ÇKK'nın 4. maddesinde de "çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması" şeklindeki düzenlemeyle ilkeye doğrudan atıf yapıldığı görülmektedir (ÇKK, 2005, m. 4/1-i).

Komite, suça sürüklenen çocuk hakkında gözaltı dâhil özgürlükten yoksun bırakmaya yönelik tedbirlerin en son çare olarak ve mümkün olan en kısa süre için başvurulması gerektiğini vurgulamaktadır (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 85). Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların polis nezarethaneleri de dâhil olmak üzere kural olarak yetişkinlerden ayrı tutulması ve çocuklara özgü kurumlara yerleştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Çünkü yetişkinlerle birlikte tutulmaları, çocukların sağlığını ve güvenliğini, gelecekte suçtan uzak kalmalarını ve topluma yeniden kazandırılmalarını tehlikeye düşürmektedir (Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi, 2019, par. 92). ÇKK'nın 4. maddesinde de "çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları" şeklinde yapılan düzenlemeyle iç hukukumuzda da bu ilkeye yer verilmiştir (ÇKK, 2005, m. 4/1-k).

Hürriyeti bağlayıcı ceza ve tedbirlerin çocukları olumsuz etkileyebildiği, cezaevi ortamında yeni suçlar öğrenmelerine ve yeniden suç işlemeye yönelmelerine yol açabildiği bu nedenle söz konusu tedbirlere en son çare olarak başvurulması gerektiği belirtilmiştir. Dolayısıyla çocuk ceza adalet sisteminde temel yaklaşımın, sadece cezalandırmak değil, kademeli bir şekilde önce korumak, sonra önlemek ve en son aşamada cezalandırmak şeklinde olması gerekmektedir. Bu yaklaşım sayesinde çocukların cezaevlerinde yeni suçlar öğrenmesi, toplumdan uzaklaşmaları ve tekrar tekrar suça sürüklenmeleri engellenebilecektir.

1.3. Türkiye'de Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Tarihî Gelişimi ve Mevzuat Temelleri

Ülkemizde suça sürüklenen çocuklara dair yapılan çalışmalara baktığımızda, Osmanlı döneminde Tuna valisi olan Midhat Paşa'nın öncülüğünde kurulan çocuk ıslahhaneleri ile ilk somut adımların atıldığı görülmektedir (Gürler, 2005, s. 46-47; Özdemir, 2006, s. 18). 1863

yılında ilk olarak Niş'te, sonraki yıllarda ise vilayet merkezleri ve İstanbul'da 30'a yakın ıslahhane açılmıştır (Bayrak Ferlibaş, 2013, s.574-575, 2013; Koç, 2006, s.194-195)). Islahhanelere, 5-13 yaş arasındaki kimsesiz çocukların, anne babası olmasına rağmen onlara bakamayacak kadar yoksul olan ailelerin çocukları ile bir yıl ve üzeri hapis cezası alan çocuklardan genel hapishanelere gönderilmeleri uygun bulunmayan 13 yaşından küçük çocukların kabul edildiği görülmektedir (Uyanık, 2004, s.65). Islahhanelerde çocuklara hem genel eğitim hem mesleki eğitim verilerek onların topluma faydalı bireyler haline gelmeleri amaçlanmıştır (Bayrak Ferlibaş, 2013, s.578).

1899 yılında Amerika'da ilk çocuk mahkemesinin kurulmasının ardından çocuk mahkemelerinin gerekliliğine ilişkin tartışmalar ülkemizde de yaşanmıştır (Günal, 1965, s.338). Türkiye'de çocuk mahkemelerine ilişkin ilk düşünce 1916 yılında Necmettin Sadak tarafından "Muallim" dergisinde dile getirilmiştir (Özdemir, 2006, s.18). Cumhuriyet'in ilk yıllarında çocukların yargılanmasına ilişkin düzenlemeler, çocuklara özgü ayrı kanunlar yerine genel kanunlar içerisinde yer almıştır. Bu bağlamda, 17/02/1926 tarihinde kabul edilen 743 sayılı Medeni Kanun, "korunmaya muhtaç çocuk" tanımının kapsamını geniş tutarak yalnızca beslenme, eğitim, barınma ve ekonomik desteğe ihtiyaç duyan çocukları değil; suça yönlendirilen veya suç işleyen çocukları da korunması gereken çocuklar olarak değerlendirmiştir (Tula Kotan, 2022, s.136). Fakat İsviçre'den iktibas edilen 743 sayılı Medeni Kanun'un aksine 1889 tarihli İtalyan Ceza Kanunu esas alınarak hazırlanan ve sonraki değişikliklerinde 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'ndan da etkilenen 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, suçlu çocuklara ilişkin maddelere yer vererek suç işleyen çocuklar ile korunmaya muhtaç çocuklar arasında ayrım yapmış ve bir çelişki oluşmasına neden olmuştur. Uluğtekin, bu farklılığı çocukların korunmasına yönelik yaklaşım bakımından eleştirmektedir. Çünkü Medeni Kanun'a göre ailesi tarafından yeterince eğitilmediği ve gözetilmediği için suça yönelen, bu nedenle de korunması gereken "çocuk"; 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'ndaki düzenlemelerle özgür iradesiyle kanunlara uygun hareket etmediği için cezalandırılması gereken bir fail olarak kabul edilmiştir (Uluğtekin, 2004, s.48-49). 1960'lı yıllarda ise ülkemizde "sosyal bir hukuk devleti" olma yolunda adımlar atılmaya başlanmış, Anayasa'da ailenin, çocuğun ve gencin korunmasına dair hükümlere yer verilmiştir (Yıldırım, 2023, s.12). Bu yıllarda yapılan kalkınma planlarında "korunmaya muhtaç çocuk" ve "suçlu çocuk" kavramlarına ilişkin birtakım değerlendirmeler yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur (Uluğtekin, 2004, s.51).

Ülkemizde çocuk mahkemelerinin kurulmasına dair ilk çalışmalar ise 1940'lı yıllarda başlamış, 1945 yılında hazırlanan kanun tasarısı ile ilk kez çocuk mahkemelerinin kurulması amaçlanmıştır (Yıldırım, 2023, s.11). Ancak bu tasarı kanunlaşmamıştır. 1952 yılında da çocuk mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin girişimlerde bulunularak kanun tasarısı hazırlanmışsa da bir sonuç alınamamıştır (Kuruca & Mamur Işıkçı, 2022, s.52). Çocuk mahkemelerinin kuruluşuna ilişkin ilk esaslı yasal düzenleme ise 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun (ÇMK)'dur. ÇMK'nın 1. maddesinde, her il ve asliye mahkemesi bulunan her ilçede çocuk mahkemesinin kurulması öngörülmüştür. Ancak kanun 07.11.1979 yılında kabul edilmiş olmasına rağmen ilk çocuk mahkemesi 1987 yılı Ekim ayında Ankara'da kurulmuştur (Uluğtekin, 2004, s.44).

ÇMK yürürlükte olduğu andan itibaren pek çok kez değişikliğe uğramıştır. Örneğin 1981

tarihli değişiklikte, il çocuk mahkemesi başkan ve üyelerinin daha önce ilçe veya merkez ilçe çocuk mahkemelerinde görev yapmış, otuz yaşını bitirmiş ve çocuk sahibi olmaları tercih nedenleri arasında sayılmıştır (2552 sayılı Kanun, 1981, m.2). Bu özelliklerin zorunlu atanma koşulları olarak değerlendirilmemesi gerekir. 1988 tarihli değişiklikle ise mahkemelerin kurulacağı yerler yeniden düzenlenmiş; başkan ve üyeler bakımından otuz yaşını bitirmiş ve çocuk sahibi olma gibi şartlar yine tercih nedenleri olarak korunmuştur (3412 sayılı Kanun, 1988, m. 1-2). Böylece çocuk yargılamasında görev alacak hâkimlerin niteliklerine ayrıca önem verildiği görülmektedir. 2253 sayılı ÇMK'nın 1988 yılında değiştirilen 19. maddesinde, kanunda belirtilen tedbirler saklı kalmak üzere, cezasının alt sınırı üç yılı aşmayan fiiller nedeniyle küçükler hakkında tutuklama kararı verilemeyeceği düzenlenmiştir (3412 sayılı Kanun, 1988, m. 12). Çocuk mahkemelerinin görev alanı, 2003 yılında 4963 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle on beş yaşından on sekiz yaşına genişletilmiştir (4963 sayılı Kanun, 2003, m. 8).

ÇKK'nın yürürlüğe girmesiyle 2253 sayılı ÇMK yürürlükten kaldırılmış ve çocuk mahkemelerinin faaliyetleri yeniden düzenlenmiştir. ÇKK sadece suça sürüklenen çocukların yargılanmasına ilişkin değil, korunma ihtiyacı olan çocuklara dair de düzenlemeler ihtiva etmektedir. Bu doğrultuda çocuk mahkemelerinin, ceza yargılamasıyla birlikte korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik tedbir kararları da alabilen mahkemeler olması benimsenmiştir. Dolayısıyla çocuk mahkemelerinin yetkileri ÇKK'da geniş tutulmuştur. Örneğin mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirin yanında velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurmaya ilişkin konularda TMK hükümlerine göre karar verebilme yetkisine sahiptir (Yıldırım, 2023, s.19).

ÇKK'nın 4. maddesinde "Temel İlkeler" başlığı ile kanunun uygulanmasında benimsenecek ilkelere yer verildiğini görüyoruz. Çocuk mahkemelerinin teşkilatlanması, görevlendirilecek hâkimlerin vasıfları, çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri şeklinde ayrım yapılması, 12 yaşını doldurmayan çocuklar hakkında da güvenlik tedbirleri uygulanabilmesi, mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde gerekçesinin kararda gösterilmesi, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması, uzlaştırma gibi kurumlar, çocuğun denetim altına alınması ÇKK'da yer alan düzenlemelerden bazılarıdır.

Türkiye'de çocuk mahkemelerinin işleyişi, 5395 sayılı ÇKK'nın yanında esas olarak 5237 sayılı TCK, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Kanunu çerçevesinde yürütülmektedir. Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik ve ilgili diğer mevzuat da bu çerçeveyi tamamlamaktadır.

TCK'da suça sürüklenen çocuklara yönelik hükümler arasında 31. maddede yer alan ve yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisini düzenleyen madde öne çıkmaktadır. Kanunda yer alan diğer hükümlerden, fiili işlediği tarihte, on sekiz yaşını doldurmamış çocukların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezalarının seçenek yaptırıma çevrilmesi zorunluluğu, hapis cezasının ertelenme sınırının çocuklarda üç yıl olması, hak yoksunluğu tedbirinin ve

tekerrür hükümlerinin çocuklar hakkında uygulanmayacağı, çocuklar için farklı dava ve ceza zamanaşımı sürelerinin belirlenmesi yapılan diğer düzenlemelerdir (TCK, 2004). TCK'da suça sürüklenen çocuklara ilişkin hükümler bulunsa da esas uygulama çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemeleri nezdinde olmaktadır.

ÇKK'da suça sürüklenen çocuklara ilişkin ceza muhakemesi kuralları düzenlenmiş olmakla beraber Kanun'un 42. maddesi uyarınca hüküm bulunmayan hâllerde CMK hükümlerinin uygulanacağı öngörülmüştür. Bunun yanında CMK'da ayrıca çocuklara özgü düzenlemelere de yer verilmiştir. Tutukluluk sürelerinin yetişkinlere oranla daha az olması, zorunlu müdafilik, duruşmaların kapalı yapılması, suça sürüklenen çocuklar tarafından işlenen üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçların uzlaştırma kapsamında olması önemli düzenlemelerden bazılarıdır. Bu düzenlemeler, çocuğun yargılama sürecinden etkilenmesinin mümkün olduğunca azaltılması bakımından önem taşımaktadır.

Çocuk ceza adalet sistemine yönelik başka kanunlarda da düzenlemeler mevcuttur. 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da (CGTİHK) çocukların cezalarının infaz edileceği yerlere ilişkin hükümler düzenlenmiştir. Yine çocukların koşullu salıverilmesine, çocuk kapalı infaz kurumlarının ayrı oluşturulmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Kanuna göre, çocukların yerleştirilecekleri ıslahevleri ve bölümlerin tespiti için yapılacak gözlem ve sınıflandırma, ayrı merkezlerde imkân yoksa ayrı bölümlerde gerçekleştirilecektir. Çocukların, tutuklu ve hükümlü olmasına, yaş durumlarına ve çocuk gelişimcinin görüşlerine göre sınıflandırılmaları yapılarak yerleştirilecekleri bölümler tespit edilecektir (Nurlu, 2022, s.44).

Çocuk adalet sisteminin tarihî gelişimi ve mevzuat temelleri birlikte değerlendirildiğinde, çocukların yargılanması, korunması ve topluma kazandırılması bakımından kendilerine özgü bir hukuki çerçevenin oluşturulduğu görülmektedir. Bu çerçevenin çocuk suçluluğuyla mücadelede etkili olabilmesi, çocuğun suç işlemesine neden olan koşulların da dikkate alınmasını gerektirmektedir. Çünkü yargılama ve infaz süreçlerinde uygulanacak müdahalelerin belirlenmesi kadar, çocuğun suç işlemesinin önlenmesi de söz konusu koşulların anlaşılmasına bağlıdır. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde, çocukların suça sürüklenme nedenleri ve bu nedenlerin birbirleriyle ilişkileri üzerinde durulacaktır.

2. ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENME NEDENLERİ

2.1. Bireysel ve Psikolojik Etkenler

Bireysel, psikolojik ve biyolojik yatkınlıklar suç işleme eğilimini yükseltse de bu faktörlerin tek başına değil, çevresel etkenlerle birleşerek suçluluğa yol açtığı kabul edilmektedir. Toplumdaki yerlerini öğrenme sürecindeki çocuklar, çeşitli etkenler yüzünden suça sürüklenebilmektedir. Her çocuk; fiziksel, ruhsal, bilişsel kapasite ve yaş gibi birçok bireysel özellikle birbirinden ayrılır. Bu özelliklerin bir kısmı genetik kodlar ile anne babadan doğrudan aktarılırken, bir kısmı da sonradan kazanılır. Bu bireysel özellikler, suç davranışına yönelimde oldukça etkilidir. Ancak, bu kişisel özellikler tek başına yeterli değildir. Bununla birlikte; aile ve ev içi dinamikler, madde bağımlılığı, eğitim, okul, akademik ve sosyal başarısızlık sebepleride etkilidir.

2.1.1. Genetik Aktarım

Çocuk suçluluğunda genetik aktarımın önemli bir etken olduğu ileri sürülmektedir. Yapılan araştırmalar suç davranışında genetik aktarıma işaret etmektedir. Çocuk ve ergen suçluluğunun anlaşılmasında genetik faktörlerin tek başına değil, çevresel koşullar ve gen-çevre etkileşimlerinin birlikte değerlendirilmesi güncel görüşü desteklemektedir. Örneğin, 39 saldırganlık ile ilişkili gen ve 403 genetik varyant üzerinden yapılmış geniş bir inceleme; düşük sosyal denetim (aile, okul veya mahalle bağlamında) ortamlarında genetik riskin ergen suçluluğu ve şiddet ile ilişkisinin arttığını; buna karşılık yüksek sosyal denetim ortamlarında genetik etkinin baskılandığını göstermektedir (Liu, Li, & Guo, 2015). Farklı bir sistematik derleme ise genetik yatkınlık ile ebeveyn-çocuk etkileşiminin yetersizliği, ebeveyn psikopatolojisi ve akademik sorunlar gibi çevresel risk etkenleri arasındaki etkileşimin, gençlerde suç davranışını en iyi açıklayan model olduğunu ileri sürmektedir. Derlemeye göre bu etkenler, sosyoekonomik koşullardan daha belirleyici olabilmektedir (Azeredo vd., 2019). Genetik özellikler ve suça yatkınlık arasında ilişki olduğu kabul edilmektedir. Cesare Lombroso, suçluluğun temelinde genetik faktörlerin yattığını ve "doğuştan gelen suçluluk durumu" olgusunun bulunduğunu savunmuştur. Bu teoriye göre (Yavuzer, 2001, akt. Erbay & Ildırım, 2020) ebeveynlerin evlilik öncesindeki kalıtsal bozuklukları, dünyaya gelecek çocuklarda fiziksel ve psikolojik eksikliklere ve sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Bu durumlar; bireyin doğuştan gelen fiziksel engeller, kusurlar, akıl eksikliği/geriliği gibi problemlerle ortaya çıkar. Aileden kalıtsal yolla kazanılan bu genetik faktörler, çocukların suça sürüklenmesinde etkili olup, onların sonraki yaşam evrelerinde suçu tanımasında ve suç davranışının şekillenmesinde rol oynamaktadır (Erbay & Ildırım, 2020; Semiz vd., 2020). Danimarka'da belli bir bölgede doğan ikizlerin neredeyse tamamını içeren bir araştırmada, bu dönemin adli ceza istatistiklerinin incelenmesi sonucunda 926 suçun, örneklemdeki 799 ikiz çift tarafından

işlendiği tespit edilmiştir. Yine aynı araştırmacı tarafından aile dışından evlat edinilmiş bireyler ile gerçekleştirilen bir diğer araştırma sonucuna göre, çocuğun suça yöneliminin belirleyiciliğinde, üvey ebeveynlerdeki suçluluktan ziyade biyolojik ebeveynlerdeki suçluluğun belirleyici rolü olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bartollas & Schmalleger, 2017, akt. Bülbül vd., 2023). Bilişsel açıdan ise, bazı araştırmacılar düşük IQ puanları ile suç işleme arasında bağlantı olduğunu öne sürmüştür. Düşük IQ'lu bireylerin okulda başarısızlık, daha az kabul görme ve fırsat eksikliği yaşayarak alternatif alanlarda kabul arayışına girmelerinin suça yönelimi tetiklediği ileri sürülmektedir (Bülbül vd., 2023). Zeka ve suça sürüklenme arasında ters yönlü ilişki olduğu bilinmektedir. Bir çocuk psikiyatrisi kliniğine iki yıllık sürede getirilen suça sürüklenen çocuklarla yapılan bir çalışmada da her beş çocuktan birinde zihinsel yetersizlik olduğu ve bu oranın tekrarlayıcı suçu olan çocuklarda anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur. Çalışmanın önemli verilerinden biri olan zihinsel yetersizlik ve suç tekrarlayıcılığı arasındaki bu ilişki, özel gereksinimi olan çocukların korunmasındaki olası eksiklikleri ve ihtiyaçları akla getirmiştir (Bilginer vd, 2021). Ebeveynlerden geçen genetik bozukluklar, doğuştan gelen bedensel engeller, hastalıklar veya zeka gerilikleri gibi anomalilerin, tek başına suç nedeni olmasa bile, uygun çevresel koşullarda bireyi suça itebileceği ifade edilmektedir.

Fizyolojik etkenler, çevresel koşullarla birleştiğinde suç davranışlarına zemin hazırlayabilir. Örneğin, kronik bir hastalık veya sinir sistemi ile ilgili problemler, çocukların davranışlarını etkileyebilir. Fiziksel bir yetersizliği veya görme sorunları olan bir çocuk, çevresindekilerin bu duruma gösterdiği tepkiler sonucunda benlik saygısı düşük olabilir ve bu durum, suç işlemeye daha yatkın hâle gelmesine yol açabilir (Süleymanoğlu Dinçer, 2020).

Çocukların suça sürüklenmesinde genetik faktörlerin rolü önemli bir belirleyici olmakla birlikte, bu etken tek başına suç davranışını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, çocukların suça yönelmesini önlemeye yönelik okul ve toplum temelli hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması kritik bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Bu tür önleyici müdahaleler, çocukların riskli davranışlardan uzaklaştırılmasını destekleyerek topluma kazandırılmalarına katkı sağlayabilir.

2.1.2. Kişilik Özellikleri

Kişilik özellikleri, bireyin davranış alanlarını belirlemede önemli bir rol oynar ve suç davranışı da bu alanlardan biridir. Yapılan bir çalışma suçlu çocukların, suç işlememiş akranlarına kıyasla daha meydan okuyucu, otoriteye karşı karmaşık hisler besleyen, düşmanlık ve şüphecilik eğilimi daha fazla olan bireyler olduğunu ortaya koymuştur. Farklı bir çalışmada ise, problemli davranışların ve suça yatkınlığın altında yatan en yaygın etkenin öz denetim eksikliği olduğu savunulmuştur; buna göre, öz kontrolden yoksun olan bireylerin itici, duyarsız, risk alan ve ileriyi göremeyen kişilik özelliklerine sahip oldukları için suç işlemeye daha eğilimli oldukları belirtilmektedir (Bartollas & Schmalleger, 2017, akt. Bülbül vd., 2023). Suça sürüklenen çocukların daha yüksek stres belirtileri gösterdiği, olaylarla baş edebilme sürecini iyi yürütemediği, diğer bir ifadeyle stresle başa çıkma örüntülerini daha sık kullanamadıkları ve ahlaki açıdan daha düşük bir seviyeye sahip olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bir çalışmada ise suç geçmişi olan çocukların,

ahlaki yargılama düzeylerinin, suça sürüklenmemiş çocuklara oranla daha alt düzeyde olduğu bulunmuştur (Çeliköz, vd., 2008; Süleymanoğlu Dinçer, 2020). Yaşadıkları stres karşısında sosyal destek yetersizliği nedeni ile bu çocukların baş etme mekanizmalarını ve problem çözme becerilerini yeterli düzeyde kullanamadıkları, bu streslerle baş etmek için saldırgan davranışlar sergiledikleri, psikosomatik şikâyetlerde bulundukları belirtilmektedir. Sosyal problem çözme yeteneği bozulan çocuk-ergenler, suç davranışı açısından yüksek risk altındadır. Brugman ve Aleva suça sürüklenmiş ve sürüklenmemiş ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada, suça sürüklenme öyküsü olan ergenlerin daha düşük düzeyde ahlaki davranışlar sergilediklerini vurgulamaktadır (Brugman & Aleva, 2004). Bir başka çalışmada ise, hem öz saygıda azalmanın suçlu davranışa, hem de suçlu davranışın özsaygıda düşüklüğe neden olabileceğini açıklamıştır (Rosenberg vd., 1978, akt. Baysan Arabacı & Taş, 2017). Suça bulaşmış çocuklar, nörotik (sinirlilik duygularının, zorba hareketlerin ve takıntılı fikirlerin ağır basması), psikotik (önemli derecede davranış dağınıklığından ötürü elem duyması), sosyopatik (sosyal olmayan, sinirli, girişken, suçluluk hissiyatından mahrum olan) ve şizofrenik (hissiyat bakımından uyum ve disiplin içerisinde olmayan, aklı bulanmış, içine kapanık) olarak açıklanmıştır (Erbay & Ildırım, 2020, Semiz vd., 2020). Kişilik özellikleri ve kalıtımsal özellikler çocuğu suça doğrudan yöneltmese bile suç işlemek için uygun ortamı hazırlar. Bu kişiler suç işlemeye daha yatkın olabilirler. En azından bu faktörler uygun gelişme ortamı bulduğunda daha kolay ortaya çıkabilir.

2.1.3. Cinsiyet ve Yaş

Literatürdeki veriler, suça sürüklenen çocukların çoğunluğunun erkek ve ergen olduğunu göstermektedir (Bilginer vd., 2021; Sarıgül, 2025). Yapılan araştırma sonuçlarına göre, en fazla 14-18 yaşları arasında suç işlendiği görülmekte ve suça katılımda suça yönelik bütün nedenler içerisinde en büyük etkinin yaşla ilgili olduğu görülmektedir. Yaş konusunda vurgulanan en önemli nokta ise ergenlik olgusudur. Gelişim psikolojisinde sorunlu bir evre olarak tanımlanan ergenlik döneminde ergenin suça yönelmesinde; kimliğini oluşturma çabası, yetersizlik düşünceleri ve duygularıyla başa çıkmakta zorlanma, özerk hissetme veya diğer psikososyal ihtiyaçlarını karşılama ihtiyacı etkili olabilir. Ergenin içinde olduğu bu keşif süreci onu tehlike içeren riskli birçok davranışa itebilmektedir (Bülbül vd., 2023). Yapılan bir araştırmada, 4-10 yaş arası çocukların %1,8'inin, 11-14 yaş arası çocukların %19,4'ünün, 15-18 yaş arası çocukların %72,9'unun suça sürüklendiği belirlenmiştir (Ada, 2007, akt. Süleymanoğlu Dinçer 2020). Gençlik döneminde başlayan suç davranışının incelendiği bir araştırmada, ergenlik döneminden sonra suç davranışının %69 azaldığı belirlenmiştir (Sweeten vd., 2013). Ek olarak Moffitt (1993), ergenlik döneminde artan suçluluk oranının, suçlu davranışın gelişiminin normatif bir parçası olduğunu, gençlik yıllarında zirveye ulaştığını ve daha sonra sona erdiğini vurgulamaktadır. Bu bilgiler doğrultusunda suç ve ergenlik dönemi arasında sıkı bir bağ olduğu ve bu dönemin iyi bir şekilde tahlil edilerek gerekli tedbirlerin alınması ile suçu önlemede önemli etkiler yaratılabileceği düşünülmektedir (Bülbül vd., 2023).

Tablo 1. Suça Sürüklenen Çocukların Suç Eyleminde Bulundukları Sırada Yaşları ve Cinsiyetleri

Yaş Aralığı	Erkek Çocuk Sayısı	Erkek Çocuk Oranı (%)	Kız Çocuk Sayısı	Kız Çocuk Oranı (%)	Toplam Çocuk Sayısı
12-15	59,133	%90,02	6,557	%9,98	65,690
15-18	84,661	%92,60	6,763	%7,39	91,424
Genel Toplam	143,794	%91,52	13,320	%8,47	157,114

Not: Tablo verileri, Çabuk (2022) kaynağından ve Adalet Bakanlığı'nın 2020 yılı verilerinden uyarlanmıştır.

Çocuk suçluluğunun erkek çocuklar arasında kızlara göre daha sık gözlendiği ve daha sık tekrarladığı görülmüştür. Cuervo ve arkadaşlarının 14-18 yaş arası 395 çocuk ile yaptıkları çalışmada, erkek çocukların suça sürüklenme oranının daha yüksek olduğu, kız çocuklarda ve yaş ilerledikçe ise kişiye yönelik suça sürüklenme oranının daha da arttığı belirtilmiştir (Baysan Arabacı & Taş, 2017; Cuervo vd., 2015). Araştırmalar ergen erkeklerin ergen kadınlara göre daha sık ve daha ciddi suçlara dahil olduğunu ortaya koymaktadır (Bülbül vd., 2023). Bu fark; suça sürüklenen arkadaşlara sahip olma, okul başarısızlığı, kötü muameleye maruz kalma gibi suça yönelik risk etmenlerine erkeklerin kızlara göre daha fazla maruz kalması ile açıklanmaktadır. Yapılan bir çalışmada, erkek çocuklar kızlardan yedi kat daha sık suça sürüklenen çocuk olarak değerlendirilmişken suçun tekrarlayıcılığı ile cinsiyet arasında bir ilişki bulunmamıştır. Diğer yandan erkek çocukların kızlara göre yaklaşık iki kat daha fazla suça sürüklenen arkadaşı olduğu ve çocukların suça sürüklenen arkadaşı olmasının suçun tekrarlayıcılığı ile anlamlı biçimde ilişkisi olduğu saptanmıştır (Bilginer vd., 2021). Bunun nedeni olarak toplumsallaşma süreci içinde kızlara ve erkeklere yönelik farklı rol beklentilerinin bulunması, kızların toplumsallaşma sürecinde bağlılık ve karşılıklı ilişkiye önem verirken, erkeklerin bağımsızlık ve özerkliğe önem vermesi, risk almaya ve saldırganlığa daha eğilimli olarak büyümeleri, bu durumunda onları suç olan davranışlara daha kolay yöneltebildiği söylenebilir (Bülbül vd., 2023).

2.1.4. Psikolojik Etkenler

Çeşitli faktörlerin etkisiyle suça yönelen çocuklarda, hukuksal sorunlara ek olarak ciddi psikiyatrik problemlerin yüksek oranda görüldüğü belirlenmiştir. Yapılan çalışmalar, suça sürüklenmiş çocuk ve ergenlerdeki yaygın psikiyatrik bozuklukları ve sıklıklarını ortaya koymaktadır.

291 ergenden oluşan bir çalışma her 10 kişiden 8'inin en az bir psikiyatrik tanısı olduğunu göstermiştir (Moore vd., 2013). Birçok çalışma, Davranış Bozukluğu'nun (DB) oldukça yaygın olduğunu bildirmektedir. 261 hükümlü çocukla yapılan çalışmada ciddi bir DB sıklığına dikkat çekilmiş (Pechorro vd., 2013); 2012-2013 yılları arasında yapılan başka bir retrospektif çalışmada ise çocukların %55'i Davranış Bozukluğu tanısı almıştır (Bilaç vd., 2014). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), yapılan çalışmalarda suça sürüklenen çocuklarda en sık rastlanan tanılardan biri olarak belirtilmiştir (Baysan Arabacı & Taş, 2017; Şenses vd., 2014; Şireli vd., 2014). Tedavisi iyi yönetilmeyen DEHB olgularının ergenlik döneminde sigara, alkol, madde

kullanım sorunları ve suça sürüklenme gibi olumsuz sonuçlar gözlenebilmektedir. Yapılan bir çalışmada, çocukların yarıdan fazlasına DEHB ve/veya DB tanısı konmuş, %41.8'inin düzenli sigara kullanıcısı olduğu, %6'sının alkol kullandığı saptanmıştır. Nitekim suça sürüklenen çocuklar (SSÇ) ile yürütülen araştırmalarda, bu çocuklarda DEHB prevalansının normal popülasyona göre 3-4 kat daha fazla olduğu aktarılmaktadır (Bilginer vd., 2021). Depresyon da yaygındır; 30 erkek çocukla yapılan bir çalışmada %26 oranında görülmüştür. 869 çocuğun katıldığı bir araştırmada ise çocukların %34.7'si depresyon problemi yaşamaktadır (Lyu vd., 2015). Ergenlerin yaklaşık %25'i Post-Travmatik Stres Bozukluğu (PTSD) özellikleri taşımaktadır (Moore vd., 2013). PTSD'nin yanı sıra bu çocuklarda daha yüksek oranda anksiyete, öfke, aile ilişkilerinde endişe ve dikkat sorunları da bildirilmektedir (Baysan Arabacı & Taş, 2017). Ayrıca, 23 farklı cezaevinde bulunan 869 çocukla yapılan bir araştırmada çocukların yarısına yakınının psikolojik distres, %36.8'i uyku bozukluğu %34.7'sinin depresyon problemi yaşadığı görülmüştür (Lyu vd., 2015).

Tablo 2. Suça Sürüklenen Çocuklarda Tespit Edilen Psikiyatrik Tanı Dağılımı

Psikiyatrik Tanı	n	%
Tanı yok	25	37.3
Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu	22	33.0
Davranım bozukluğu	16	23.9
Zihinsel yetersizlik	15	22.4
Travma sonrası stres bozukluğu	4	6.0
Bipolar affektif bozukluk	2	3.0
Otizm spektrum bozukluğu	1	1.5
Depresyon	1	1.5

Not: Bilginer ve arkadaşlarından (2021) uyarlanmıştır. n=67. Bu veriler, toplam 67 suça sürüklenen çocuk üzerinde yapılan değerlendirmelerin sonuçlarını yansıtmaktadır. Bir çocuğa birden fazla tanı konabildiği belirtilmiştir.

Suça sürüklenme riski olan çocuk ve ergenlere, içinde bulundukları gelişim dönemlerinde karşılaşacakları sorunlarla başa çıkabilmelerine katkı sağlayacak beceriler kazandırmak suçun ortaya çıkmasını önleyebilmektedir. Müdahale programlarının temel amacı, çocuk ve ergenlerin çeşitli risk faktörleri dolayısıyla zarar görmelerini önlemek ve günlük yaşam becerilerini artırarak psikolojik sağlamlıklarını ve sosyal işlevsellik düzeylerini artırmaktır. Bireysel ve psikolojik düzeydeki etkilerinin azaltılması çabası, çocukların suça sürüklenmelerinin önlenmesi amacıyla gerçekleştirilecek işlevsel müdahale programlarına olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır (Sarıgül, 2025).

2.2. Aile ve Ev İçi Dinamikler

Çocukların suça sürüklenmesine yol açan karmaşık ve çok katmanlı faktörler incelendiğinde, aile ve ev içi dinamikler merkezi ve kritik bir rol oynamaktadır. Literatür, ailenin çocuğun ilk sosyalleşme alanı olarak koruyucu faktörler ve risk faktörleri açısından en önemli çevresel etmen olduğunu açıkça göstermektedir (Eker, 2021; Kumar & Sangwan, 2024; Rathinabalan, 2017).

Aile içinde yaşanan istikrarsızlık, işlev bozukluğu ve yetersiz denetim, antisosyal davranışların oluşumu için zemin hazırlamaktadır. Özellikle tutarsız disiplin yöntemleri, ebeveyn-çocuk arasındaki düşük duygusal bağ ve çatışmalı ev ortamı, çocukların sosyal normları öğrenmesini, empati geliştirmesini ve dürtü kontrolünü sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda, aile içi olumsuz dinamiklerin varlığı, çocuğun dış dünyada riskli davranışlara yönelme olasılığını önemli ölçüde artırarak suça sürüklenmenin başlıca zeminlerinden birini oluşturur.

2.2.1. Aile İçi İşlev Bozukluğu ve Çatışma

Ailenin temel işlevlerini yerine getirememesi, üyelerinin sağlıklı gelişimini engelleyen aile içi işlev bozukluğu olarak tanımlanır (Eker, 2021). Bu bozukluklar, özellikle aile içi çatışma, ihmal ve istismar gibi olumsuz dinamiklerle birleştiğinde, çocukların suça sürüklenmesindeki en önemli risk faktörlerinden biri haline gelir. Güncel araştırmalar, aile içi çatışma ve işlev bozukluğunun çocuk suçluluğunun birincil sebeplerinden olduğunu göstermektedir (Aazami ve ark., 2023). Aile içinde kurulan duygusal bağların zayıflığı ve etkileşim kalitesindeki düşüklük, çocukların aile ortamına yabancılaşmasına neden olur. Bu yabancılaşma, kendini evden/ebeveynden kaçma ya da kaçınma gibi iki temel davranış biçimiyle gösterebilir (Erbay & Ildırım, 2020, s. 211-214).

İşlevsel olmayan ailelerde, ebeveynler ve çocuklar arasındaki karşılıklı duygusal bağ ve aile aidiyeti zayıflar. Bu zayıflık, çocukların kendilerini güvende hissetmelerini ve hem "ben" hem de "biz" duygusunu geliştirmelerini engeller. Bu ailelerde ebeveyn reddi, duygusal ihmal veya zayıf ebeveyn-çocuk etkileşimi yaygındır. Aileden gelen kabul ve ait olma duygusunun eksikliği ve güvenli bağlanmanın kurulamaması çocukların sosyal ve psikolojik sorunlar geliştirme riskini artırır. Bu durum çocukların duygusal kopukluk, düşük benlik kontrolü ve terk edilmişlik, dışlanmışlık duygularının ortaya çıkmasına yol açarak, bu duygularla başa çıkma yolu olarak suç davranışına yönelme riskini yükseltir (Eker, 2021; Mwangangi, 2019).

Aile içi işlev bozukluğunun bir parçası olan aile içi şiddet, saldırgan davranışlar veya suça karışma öyküsü olan ebeveynler, çocukları için olumsuz rol modelleri teşkil ederler (Bilican Gökkaya, 2022). Çocuğun, çatışma çözme becerileri yerine şiddet ve antisosyal davranışları gözlemlemesi, bu davranışları normalleştirerek suç teşkil eden eylemlere yönelme olasılığını artırır. Sürekli aile içi çatışma, özellikle eşler arası iletişimdeki zayıflık ve aile içi şiddete maruz kalma/tanıklık etme, çocuklarda kaygı, depresyon, saldırgan davranışlar ve dikkat eksikliği-hiperaktivite sendromu gibi ruhsal bozuklukların yüksek oranlarda görülmesine neden olur. Diyarbakır'da suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan bir çalışmada, çocukların %72'sinin aile içi iletişimi sorunlu bulunması, bu bulguyu desteklemektedir (Eker, 2021; Eyüboğlu & Eyüboğlu, 2018). Çatışmanın sürekli olduğu, aile üyelerinin birbirine karşı destekleyici olmadığı ve duygusal bağların zayıf olduğu ev ortamları, çocukta güvenli bağlanma hissini zedeler. Bu durumun yol açtığı güvensizlik ve stres, dışa vurumcu davranış bozukluklarını tetikleyebilir.

Aile içi işlev bozukluğu ve çatışmanın çocuklar üzerindeki suç riskini azaltmaya yönelik koruyucu ve önleyici müdahalelerde, birincil olarak aile biriminin güçlendirilmesine odaklanılmalıdır. Ailelere yönelik bilinçlendirme, doğru iletişim becerileri ve sağlıklı ebeveynlik

tutumları üzerine profesyonel çalışmalar kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda, erken müdahale programları aracılığıyla ebeveynlere yönelik yapılandırılmış eğitimler ve aile danışmanlığı hizmetleri kritik öneme sahiptir. Bu eğitimler, ebeveynlerin etkili çatışma çözme becerileri geliştirmelerini, duygusal ifade yollarını öğrenmelerini ve çocuklarına karşı tutarlı, destekleyici ebeveynlik stilleri benimsemelerini sağlamalıdır. Ayrıca, risk altındaki çocukların sosyal ve duygusal öğrenme becerilerini destekleyen okul temelli programlar yaygınlaştırılmalı, böylece çocuklar düzenleme ve dürtü kontrolü mekanizmalarını güçlendirerek suça yönelme riskine karşı dayanıklılık kazanmalıdırlar (Ataç, 2023; Rathi ve Dhariwal, 2025). Aile içinde kurulan güçlü ve pozitif ebeveyn-çocuk ilişkileri ve yüksek akademik başarı, risk altındaki gençler için suça sürüklenmeye karşı koruyucu faktörler olarak belirlenmiştir (Aazami ve ark., 2023). Ayrıca, risk altındaki ailelere yönelik sosyoekonomik destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaştırılması, çocukların sağlıklı gelişimini destekleyerek suça sürüklenmeyi önlemede etkili olacaktır (Ataç, 2023).

2.2.2. İhmal, İstismar ve Bağlanma Sorunları

Çocukluk çağı ihmal, istismar ve bağlanma sorunları, çocuğun fiziksel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimini ciddi şekilde bozan ve uzun vadeli olumsuz sonuçları olan travmatik yaşantılardır. Bu travmatik deneyimler, temel bakım verenlerle kurulan ilişkiyi etkileyerek güvensiz bağlanma sorunlarına yol açar. İhmal ve istismara maruz kalan çocuklar genellikle güvensiz bağlanma stilleri (kaygılı-kararsız veya kaçıngan) veya dağınık/dezorganize bağlanma geliştirirler. Güvensiz ve işlevsiz bağlanma ilişkisi ise, çocukların benlik algısını, duygusal düzenleme becerilerini ve sosyal uyum yeteneklerini zayıflatarak, onları suça sürüklenme riskiyle karşı karşıya bırakır. En çok ihmal ve istismar öyküsüyle ilişkilendirilen dezorganize bağlanma stili, çocuğun bakım verenini hem güvenlik limanı hem de korku kaynağı olarak algılamasından kaynaklanır. Bu durum, çocuğun çevresini tutarsız ve tehlikeli olarak görmesine, duygusal düzenleme yeteneğinin bozulmasına ve ileri yaşlarda agresif, antisosyal davranışlar sergilemesine zemin hazırlar (Cyr vd., 2010; Fearon vd., 2010). Erken dönemde yaşanan bozulmuş bakım verme süreçleri ve bağlanma eksiklikleri, özellikle ergen cinsel suçları gibi spesifik suç türlerinin gelişimini etkileyen önemli aile faktörleri arasında incelenmektedir (Sitney, 2018).

Çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının ebeveynler tarafından karşılanmaması anlamına gelen ihmal ve kötü muamele (maltreatment), suç davranışlarına yönelimin en güçlü sebeplerinden biridir (Aazami ve ark., 2023). İhmal ve istismarın yaşandığı ortamlarda, çocuk çevresel olarak şiddet ve saldırganlık davranışlarını gözlemler. Bu gözlem, çocuğun çatışma çözme yöntemi olarak agresif tepkileri içselleştirmesine yol açar. İstismar veya ağır ihmale maruz kalan çocuk, başkalarına karşı güven duyma ve empati geliştirme konusunda zorluk yaşar. Kendi acılarına karşı bir savunma mekanizması olarak duygusal olarak kapanma veya duyarsızlaşma geliştirebilirler. Bu durum, başkalarının hak ve duygularını önemsememeye yol açarak, antisosyal kişilik bozukluğunun ve suç davranışının temelini oluşturur. İstismar edilen çocuğun, kendi mağduriyetini telafi etme veya güç elde etme amacıyla suç davranışını bir tepki mekanizması olarak kullanması mümkündür. İhmal ve istismar, çocuğa değersiz ve sevilmeye layık olmayan biri olduğu mesajını verir. Düşük benlik saygısı, başarısızlık algısı ve sosyal

dışlanma hissi, çocukların kabul görmek için suç gruplarına veya antisosyal akran çevrelerine yönelmesini kolaylaştırır (Bilican Gökkaya, 2022; Bülbül vd., 2023). Bu gruplar, onlara aidiyet ve geçici bir güç hissi sağlayarak, suç teşkil eden eylemlere katılmalarını teşvik eder.

Erken çocukluk travmaları (ihmal/istismar), beynin stresle başa çıkma ve duygusal tepkileri düzenleme ile ilgili bölgelerinde (özellikle prefrontal korteks) gelişimsel aksaklıklara neden olabilir. Güvensiz bağlanma, çocuğun duygularını yönetme becerisini zayıflatır ve yüksek dürtüsellik ile düşük engellenme toleransına yol açar. Suça sürüklenen çocuklarda yaygın olarak görülen bu özellikler, ani tepkisel şiddet eylemlerini ve riskli davranışları tetikleyerek suça karışma olasılığını ciddi oranda artırır (Teicher & Samson, 2016).

Çocukluk çağı ihmal, istismar ve bunun sonucu oluşan güvensiz bağlanma sorunları, çocukların suça sürüklenmesindeki en kritik ve en erken kökenli risk faktörleridir. Bu travmalar, nörobiyolojik, duygusal ve sosyal gelişim üzerinde kalıcı hasarlar bırakarak dürtüsellik, empati eksikliği ve antisosyal davranış kalıpları geliştirmesine zemin hazırlar. Çocukluk çağı ihmal, istismar ve buna bağlı bağlanma sorunlarının suça sürüklenme üzerindeki etkilerini hafifletmek için koruyucu ve önleyici müdahaleler, çok düzeyli ve travma odaklı yaklaşımları benimsemelidir. Birincil önleme, risk altındaki ebeveynlere (örneğin, madde bağımlılığı veya ruh sağlığı sorunları olanlar) yönelik erken ebeveynlik destek programlarını ve ev ziyaretleri hizmetlerini içererek, güvenli ve duyarlı bağlanmayı teşvik etmeyi hedeflemelidir (Fearon vd., 2010). İkincil ve üçüncül önleme düzeylerinde ise, istismar veya ihmal yaşamış çocuklara yönelik travma odaklı bilişsel davranışçı terapi (TF-CBT) gibi kanıta dayalı psikososyal tedavi yöntemleri uygulanmalıdır; bu terapiler, çocukların travma ile ilişkili duygusal düzenleme sorunlarını, dürtüselliklerini ve bozuk içsel çalışma modellerini onarmaya odaklanır (Cohen vd., 2017). Ayrıca, okullarda ve toplum merkezlerinde çocukların sosyal-duygusal öğrenme becerilerini geliştiren programlar yaygınlaştırılarak, akran ilişkilerinde sağlıklı iletişim kurma ve çatışmayı şiddet dışı yollarla çözme yetenekleri desteklenmelidir.

2.2.3. Yetersiz Denetim ve Hatalı Ebeveyn Tutumları

Ebeveynlik, çocuğun sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimini şekillendiren temel süreçtir. Bu süreçte uygulanan ebeveyn tutumları ve çocuğun davranışları üzerindeki denetimin niteliği, çocuğun sosyal uyumu ve kural ihlali riskini doğrudan etkiler. Akademik literatür, yetersiz denetim ve hatalı ebeveyn tutumlarının (örneğin, aşırı hoşgörü, otoriterlik, tutarsızlık) çocukların suça sürüklenmesindeki en belirgin çevresel risk faktörlerinden olduğunu açıkça göstermektedir (Yavuzer, 2013). Ebeveynlerin alkol/madde kullanımı, suç geçmişi, hatta uzun süreli işsizlik gibi sosyo-ekonomik zorluklar, hatalı ebeveyn tutumlarının ve istikrarsızlığın başlıca nedenlerindendir (Kumar & Sangwan, 2024; Rathinabalan, 2017). Ebeveynlerin çocuk üzerindeki denetim mekanizmalarının yetersiz veya hatalı olması, çocukların riskli akran gruplarına yönelmesini kolaylaştıran önemli bir değişkendir (Gümüştaş vd., 2014; Kumar & Sangwan, 2024).

Ebeveynlerin sıkı kontrolün az olduğu (izin verici/permissive) bir disiplin stili uygulamaları, çocuklarda öz denetim eksikliğine yol açarak suç riskini artırmaktadır (Moitra vd., 2018). Aşırı

hoşgörülü/serbest (permissive) tutum, yüksek duyarlılık ancak düşük denetim ile tanımlanır (Baumrind, 1971; Maccoby & Martin, 1983). Bu tutumdaki ebeveynler çocuklarına az kural koyar, disiplini tutarlı biçimde uygulamaz ve çocuğun isteklerini sınırlamakta zorlanır (Yavuzer, 2013). Araştırmalar bu tutumu çocukta düşük benlik kontrolü, dürtüsellik ve otoriteye karşı gelme eğilimiyle ilişkilendirmektedir (Baumrind, 1967; Yavuzer, 2013).

Yetersiz ebeveyn denetiminde ise özellikle çocuğun nerede olduğu, kiminle vakit geçirdiği ve ne zaman eve geldiği gibi temel bilgilerin eksikliği, çocuğun kontrolsüz kalmasına ve sonuç olarak toplumsal normlara olan bağının zayıflamasına neden olur. Bu zayıflık, çocuğun antisosyal akranlarla daha fazla zaman geçirmesine ve suç faaliyetlerine katılmasına olanak tanır. Bu grupların etkisi altında, çocuklar kurallara karşı gelmeyi ve suç işlemeyi normalleştirirler. Araştırmalar, antisosyal akranlarla ilişki kurmanın, suçluluk gelişiminde en güçlü sebeplerden biri olduğunu göstermektedir. Ayrıca yetersiz denetimi olan ebeveynlerin çocuğun okul hayatına ilgisiz kalması ve akademik gelişimini denetlememesi, okul başarısızlığını tetikler. Akademik başarısızlık, çocuğun okula olan bağlılığını azaltır, okulu bırakma riskini artırır ve böylece suçla meşguliyet için uygun bir ortam yaratır (Bülbül vd., 2023; Hirschi, 1969).

Tutarsız ebeveyn tutumları, örneğin ebeveynlerden birinin aşırı katı, diğerinin aşırı hoşgörülü olması ya da aynı ebeveynin bir davranışa bir gün izin verip ertesi gün yasaklaması, çocukta neyin doğru neyin yanlış olduğu konusunda karmaşa yaratabilir ve çocuğun sağlıklı ahlaki ölçütler geliştirmesini güçleştirebilir. Nitekim düzensiz ve tutarsız disiplin uygulamaları, çocuk suçluluğunun önemli belirleyicileri arasında sayılmaktadır (Bülbül vd., 2023). Çocuk, davranışlarının sonuçlarını öngörememe ve dürtü kontrolü geliştirme konusunda yetersiz kalır, bu da suç davranışına yönelme riskini artırır. Optimal düzeyde ebeveyn katılımı, çocukların duygusal ve sosyal gelişimini destekleyerek suça sürüklenmeyi önlemede kritik öneme sahiptir (Moitra vd., 2018).

Hatalı ebeveyn tutumlarının bir parçası olan şiddete dayalı disiplin veya fiziksel ceza, çocuğu sorun çözme mekanizması olarak saldırganlığa yönlendirebilir. Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre (Bandura, 1977), saldırgan davranışları gözlemleyen ve deneyimleyen çocuklar bu davranışları model alarak öğrenir, normalleştirir ve sosyal etkileşimlerinde kullanma eğilimi gösterir (Bandura vd., 1961; Gershoff, 2002). Bu durum, akran zorbalığı ve daha ciddi suç eylemlerine yol açabilir.

Çocukların suça sürüklenmesine yol açan yetersiz denetim ve hatalı ebeveyn tutumlarını önlemek için, müdahaleler temel olarak yetkin ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesine odaklanmalıdır. Bu çerçevede, birincil koruma stratejisi olarak kanıtlanmış ebeveyn eğitim programları, ebeveynlere çocuklarının gelişimsel aşamalarına uygun açık ve tutarlı sınırlar koymayı, olumlu pekiştirme kullanmayı ve uygun izleme/denetim mekanizmalarını öğretmelidir (Bülbül vd., 2023; Piquero vd., 2016). Ayrıca, okullar ve sosyal hizmet kurumları aracılığıyla, riskli gençlerin antisosyal akran gruplarından uzak durmasını sağlamak amacıyla sistematik gözetim ve destek mekanizmalarını içeren proaktif izleme sistemleri kurulmalı ve çocukların boş zamanlarını yapılandırılmış, gözetimli ve sosyal aktivitelere (spor, sanat, mentorluk) yönlendiren programlar yaygınlaştırılmalıdır (Hirschi, 1969; Solak, 2022). Bu tür müdahaleler hem çocuğun toplumsal

bağlarını güçlendirir hem de ebeveynlerin rehberlik rolünü etkili bir şekilde üstlenmesini sağlayarak suça sürüklenme riskini azaltır.

2.2.4. Yapısal ve Sosyo-Ekonomik Faktörler

Çocukların suça sürüklenmesi, tek bir nedene bağlanamayacak kadar karmaşık bir olgudur; ancak ailevi faktörler, bu sürecin merkezinde yer alır. Özellikle ailenin yapısal özellikleri (örneğin, tek ebeveynlilik, geniş aile yapısı, ebeveyn kaybı) ve sosyo-ekonomik durumu (yoksulluk, işsizlik, düşük eğitim düzeyi) çocukların davranışsal ve duygusal gelişimini temelden etkileyerek onları suça yönlendiren riskleri artırır (Akalın, 2000; Das & Huq, 2025).

Tek ebeveynli veya boşanmış aile yapısına sahip olmak, aile istikrarsızlığı ile ilişkilendirilmiş ve suça sürüklenme için bir risk faktörü olarak kabul edilmiştir (Knaappila vd., 2019; Rathinabalan, 2017). Literatürde, tek ebeveynli ailelerden gelen çocukların, tam aile yapısındaki çocuklara göre daha yüksek oranda suça sürüklendiği gözlemlenmiştir. Bu etki, yapısal durumun kendisinden çok, ortaya çıkardığı dolaylı sonuçlarla ilişkilidir. Tek ebeveynin hem çalışma hem de ebeveynlik rollerini üstlenmek zorunda kalması, çocuğa ayrılan zamanı ve etkili denetimi azaltır. Yetersiz denetim, çocuğun riskli akran gruplarıyla temas olasılığını artırır. Tek ebeveynli haneler genellikle yoksulluk riski altındadır. Bu durum, çocuğun maddi mahrumiyet yaşamasını tetikler ve suç yoluyla gelir elde etme motivasyonunu yükseltebilir (Solak, 2022). Ebeveynlerin boşanması veya uzun süreli ayrılığı, çocukta duygusal güvensizlik, sadakat çatışmaları ve terk edilmişlik hissi yaratabilir. Aile bütünlüğünün bozulması, aynı zamanda tutarsız disiplin ve iletişim eksikliği gibi hatalı ebeveynlik tutumlarını da beraberinde getirebilir. Bu duygusal istikrarsızlık, çocuğun duygusal düzenleme becerilerini zayıflatarak agresif ve antisosyal davranışlara eğilimini artırır (Akalın, 2000; Mwangangi, 2019). Anneden yoksunluk gibi önemli kayıpların yaşanması, çocukta endişe, yoğun sevgi gereksinimi ve hatta intikam duygusu gibi olumsuz iç çatışmalara neden olabilir. Bu çatışmalar, suça sürüklenme ve saldırganlık gibi davranışlarla dışa vurulabilir (Öter, 2018).

Düşük gelir düzeyi, ebeveyn eğitim düzeyinin düşüklüğü ve ebeveyn işsizliği gibi sosyo-ekonomik olumsuzluklar, suç davranışını artıran çoklu risk faktörleri arasında yer almaktadır (Gümüştaş vd., 2014; Knaappila vd., 2019). Finansal stres, ebeveynlerin ruh sağlığını ve aile içi huzuru olumsuz etkiler. Ebeveynler, ekonomik baskı altında daha az sabırlı, daha fazla çatışmacı veya daha ihmalkâr olabilirler. Bu durum, çocukta davranış bozuklukları riskini yükseltir. Yoksul ailelerde büyüyen çocuklar, kaliteli eğitim, sağlık hizmetleri ve sosyal aktivitelere erişimde kısıtlılık yaşar. Bu kaynak mahrumiyeti, hayal kırıklığına yol açar ve meşru hedeflere ulaşmak için gayri meşru yolları (suç) deneme isteğini artırır (Dong, 2023). Ebeveyn işsizliği, aile içi ekonomik gerilimi artırarak çocuğun ihmaline yol açabilir. Ayrıca, düşük eğitim düzeyine sahip ebeveynler, çocuklarına yeterli akademik destek sağlayamayabilir veya uygun sosyal becerileri modelleyemeyebilirler. Ebeveynlerin işsiz veya düzenli gelirden yoksun olması, çocuklara topluma katkıda bulunan başarılı bir yetişkin rol modeli sunma konusunda zorluk çıkarır. Ebeveynlerin kendi hayatlarında kuralları hiçe sayan davranışlar sergilemesi, çocuğun suça sürüklenmesini hızlandıran önemli bir öğrenme mekanizmasıdır (Akalın, 2000; Yavuzer, 2013).

Ailenin yapısal ve sosyo-ekonomik dezavantajlarından kaynaklanan çocukların suça sürüklenme riskini azaltmaya yönelik koruyucu ve önleyici stratejiler, makro düzeyde ekonomik politikalar ile mikro düzeyde aile destek hizmetlerini birleştirmelidir. Öncelikle, yoksullukla mücadele ve gelir adaletsizliğini azaltmaya yönelik politikalar hayati önem taşır; bu, ailelere yönelik ekonomik destek programları aracılığıyla ebeveynlerin üzerindeki stresi hafifletmeyi ve çocukların maddi mahrumiyetini gidermeyi hedefler (Akalın, 2000; Das & Huq, 2025; Mwangangi, 2019). İkinci olarak, özellikle tek ebeveynli veya parçalanmış ailelere yönelik yapılandırılmış aile destek hizmetleri ve erişilebilir çocuk bakım merkezleri yaygınlaştırılmalıdır; bu hizmetler, çalışan ebeveynlerin çocukları üzerindeki denetim eksikliğini gidermeye ve çocukların boş zamanlarını güvenli ve gelişimsel açıdan zengin ortamlarda geçirmelerini sağlamaya yardımcı olur (Solak, 2022). Son olarak, dezavantajlı bölgelerde kaliteli eğitime erişim artırılmalı, okulda başarısızlık yaşayan çocuklar için destekleyici akademik programlar sunulmalı ve çocukların topluma olan bağlarını güçlendirecek sosyal ve kültürel aktivite merkezleri kurulmalıdır (Dong, 2023).

Çocuk esirgeme kurumları veya kimsesizler yurdu (kurum bakımı) altında yetişen çocukların, aile ortamında büyüyenlere kıyasla suça sürüklenme riskinin ve oranının daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu durum, genellikle kurum bakımına gelen çocukların geçmişlerindeki ağır yaşam deneyimleri ve bu ortamların yapısından kaynaklanan risklerin birleşimiyle açıklanmaktadır. Anne babası ayrılmış ve yurtta büyümüş çocukların suçluluk oranının yüksek olduğu ifade edilmektedir (Demirbaş, 2020, akt. Kitapçıoğlu, 2024). İsveç'te yapılan geniş bir kohort çalışması, bebeklik döneminde bakım altına alınanların yaşam boyu suç oranlarının genel nüfusa göre daha yüksek olduğunu; fakat yaşa göre farklılıklar ve düzenlemeler (bireysel/ailevi özellikler) yapıldığında riskin kısmen azaldığını göstermiştir (Forsman & Brännström, 2024). Aile dışı bakım (kurum ve koruyucu aile bakımı) ile suça sürüklenme arasındaki ilişkiyi açıklayan başlıca mekanizmalar arasında şunlar sayılmaktadır: Erken travma ve ihmal geçmişi, bakım sırasında yaşanan yer değiştirme ve istikrarsızlık, bakım ortamının duygusal bağlanma için yetersiz kalabilmesi, eşlik eden ruh sağlığı sorunları (davranım bozuklukları, travmayla ilişkili bozukluklar) ve kurumların rehabilitasyon ve koruyucu program kapasitesindeki eksiklikler. Araştırmalar, bu faktörlerden birinin ya da birkaçının bir arada bulunmasının suça sürüklenme riskini artırdığını göstermektedir. Örneğin olumsuz çocukluk yaşantıları ile suç davranışı arasındaki ilişkiye travma sonrası stres belirtilerinin kısmen aracılık ettiği bulunmuştur (Barboza-Salerno & Remillard, 2023). Yerleşim istikrarsızlığının da suç riskini artırdığı bildirilmektedir (Ryan & Testa, 2005). Kurum bakımındaki gençlerle yapılan çalışmalar ise travma bilgili bakımın önemine dikkat çekmektedir (Jäggi vd., 2021). Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) bünyesindeki yaklaşık 500 çocuk her ay kurumdan izinsiz ayrılmaktadır. Örneğin, 12 Nisan 2010 tarihi itibarıyla bu kapsamda kayıtlara geçen çocuk sayısı 510'dur. Kurumdan ayrılan çocukların büyük bir bölümü geri dönse de bu süreçte karşılaştıkları riskler dikkat çekicidir; zira izinsiz ayrılan kız çocuklarının %55'i, erkek çocuklarının ise %27'si suç mağduru olmaktadır. Kaybolma vakalarında çözüm sürecini hızlandıracak faktörlerin tespiti; çocukların örselenmesini ve suça sürüklenmesini engelleyecek "ikincil korunma" ile rehabilitasyon ve sosyal uyumu kapsayan "üçüncül korunma" basamakları açısından kritik önem taşımaktadır. Ayrıca, akademik başarısı düşük olan, disiplin sorunu yaşayan veya okulu terk eden çocukların bulunma oranlarının, okula uyum sağlayan akranlarına göre anlamlı derecede düşük olduğu saptanmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2010, s. 9,

24). Politika ve uygulama açısından iki temel çıkarım öne çıkar: Kurum bakımına gönderilmeden önceki risk faktörlerini erken saptamak ve müdahale etmek; kurum bakımının niteliğini artırmak, aile benzeri bakım yaklaşımları, istikrarlı bakım ilişkisinin teşviki, bağlanma odaklı müdahaleler, davranışsal ve ruh sağlığı hizmetleri ve yer değiştirme sıklığını azaltmaya yönelik önlemler suça sürüklenme riskini azaltmada etkili olabilir (Forsman & Brännström, 2024; Strijbosch vd., 2015).

Sonuç olarak incelenen akademik bulgular, aile ve ev içi dinamiklerin çocukların suça sürüklenmesi sürecinde çok katmanlı ve kritik birincil risk faktörleri olduğunu kesin bir şekilde göstermektedir. Aile içi işlev bozukluğu ve sürekli çatışma, çocukta duygusal bağların zayıflamasına, güvensiz bağlanma geliştirmesine ve düşük benlik kontrolüne yol açarak antisosyal davranışların temelini atmaktadır. Özellikle ihmal ve istismar gibi travmatik yaşantılar, nörobiyolojik gelişimde aksaklıklara ve yüksek dürtüsellik ile empati eksikliği gibi suç davranışını tetikleyen kalıcı hasarlara neden olmaktadır. Ayrıca, hatalı ebeveyn tutumları (tutarsızlık, aşırı hoşgörü) ve özellikle yetersiz denetim, çocukların antisosyal akran çevrelerine yönelmesini kolaylaştıran güçlü bir çevresel boşluk yaratmaktadır. Son olarak, yapısal (tek ebeveynlilik, ebeveyn kaybı) ve sosyo-ekonomik faktörler (yoksulluk, işsizlik) aile içi stresi ve dolaylı olarak ebeveynlik kalitesini düşürerek, çocukların meşru olmayan yollara sapma isteğini artırmaktadır. Bu nedenle, suçu önleme stratejileri, travma odaklı psikososyal tedaviler, yetkin ebeveynlik eğitim programları ve risk altındaki ailelere yönelik sosyo-ekonomik destek mekanizmalarını içeren kapsamlı ve entegre müdahalelere odaklanmalıdır. Önleyici müdahaleler, tek bir risk faktörüne odaklanmak yerine, aile sistemi içindeki tüm bu dinamikleri bütüncül bir yaklaşımla ele almayı gerektirmektedir.

2.3. Eğitim, Okul, Akademik ve Sosyal Başarısızlık

Okul, çocuk için yalnızca bilgi edinme alanı değil; aynı zamanda sosyal normların, disiplinin, aidiyetin ve kimlik gelişiminin gerçekleştiği temel sosyal kurumlardan biridir. Bu nedenle okul başarısı ve okul ortamıyla ilişkili etkenler, suça yönelimin anlaşılmasında önemli bir yere sahiptir. Akademik başarısızlık, okula aidiyet eksikliği ve sosyal uyum sorunları, çocukların meşru yollardan kendilerini gerçekleştirememelerine yol açarak onları suçu ödüllendiren akran gruplarına yöneltebilir (Öter, 2018). Okuldaki başarısızlık, çocuğun okulla bağlarının zayıflamasına ve böylece suç davranışına karşı direncinin azalmasına yol açabilir. Zayıf akademik performans, okula, öğretmenlere ve giderek otoriteye karşı gelme eğilimini de başlatabilir. Okuldaki başarısızlık yalnızca akademik performansla sınırlı değildir; çocuğun sosyal dünyasını ve davranışlarını da etkiler. Eğitim ortamı, öğrencilere akranlarıyla etkileşim kurma ve problem çözme, çatışma yönetimi gibi sosyal beceriler geliştirme imkânı sağlar. Okula ilgisi ve bağlılığı azalan çocuklar ise okulun sağladığı olumlu sosyal bağlar yerine olumsuz akran çevrelerine yönelebilir (Bülbül vd., 2023; Hirschi, 1969).

2.3.1. Okuldan Yabancılaşma ve Okulu Bırakma

Akademik olarak başarısız olan veya öğretmenler/akranlar tarafından reddedilen çocuklar, okula karşı negatif bir tutum geliştirir ve okuldan yabancılaşma yaşarlar. Adli sisteme dahil olmuş 190 SSÇ ile yapılan bir araştırmada, SSÇ'lerin algılanan okul yaşantıları ile okula yabancılaşma düzeyleri arasında orta düzeyde ve negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Okula yabancılaşma

ve okul yaşantısının algılanması, çocuğun aile geçmişinden ziyade, büyük ölçüde akran çevresi (arkadaş suç geçmişi) ile ilişkili olduğu gözlemlenmiştir (Uygun, 2024). Bu yabancılaşma, sık sık devamsızlık yapmaya ve nihayetinde erken okulu bırakmaya yol açar. Okuldan kopan çocuklar, denetimsiz kalır ve zamanlarını suç riski yüksek olan boş zaman faaliyetlerine harcarlar. Bu durum, onları antisosyal akran gruplarına karşı savunmasız bırakır.

2.3.2. Akademik Başarısızlığın Düşük Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi

Sürekli başarısızlık, çocuklarda düşük benlik saygısı, değersizlik hissi ve öz-yeterlik algısının azalmasına yol açabilir; ders başarısındaki bu düşüşler ise ergeni suça sürükleyebilir (Karataş, 2020). Bu duygularla başa çıkmak için bazı çocuklar, akademik alanda elde edemedikleri statüyü veya gücü, okul kurallarını ihlal ederek veya suç eylemleri gerçekleştirerek (örneğin, zorbalık, hırsızlık) elde etmeye çalışabilirler. Literatür, akademik başarısı düşük olan öğrencilerin okuldan soğuma, otoriteye karşı olumsuz tutum ve sosyal bağlarının zayıflamasıyla suça yöneliminin artabildiğini göstermektedir. Bu bağlamda, okul başarısızlığının çocuklarda motivasyon eksikliğine ve okul ortamına yabancılaşmaya yol açarak suça eğilimi artırabileceğine işaret etmektedir (Kızmaz, 2004).

2.3.3. Akran İlişkilerinde Bozulma ve Antisosyal Gruplara Katılım

Okulda yaşanan sosyal başarısızlık, örneğin akran zorbalığına maruz kalma ya da akranlar tarafından reddedilme, çocuğun olumlu sosyal çevreden dışlanmasına yol açabilir. Akranları tarafından reddedilen çocukların ilerleyen yıllarda antisosyal akranlarla ilişki kurma olasılığı daha yüksektir (Laird vd., 2001). Dışlanmışlık yaşayan çocuklar, kendilerini kabul eden ve onaylayan alternatif gruplara yönelebilir. Okulda başarısız olan çocuklar, suçu ödüllendiren ve kural ihlalini statü kaynağı olarak gören gruplara katılmaya daha yatkındır (Öter, 2018). Bu gruplarla kurulan bağ, suç davranışının gözlem ve taklit yoluyla öğrenilmesini kolaylaştırır; grup içinde ilgi ve onay görmek ise bu davranışı pekiştirir (Bülbül vd., 2023). Bu nedenle antisosyal akranlarla ilişki, çocuk suçluluğunun önemli risk etkenleri arasında yer almaktadır. Okuldaki başarısızlık ve bunun yarattığı sosyal yabancılaşma, çocuğu alternatif ve riskli sosyal ağlara itebilir (Hirschi, 1969). Bu süreçte çocuk, başarıyı ve kabul görmeyi okul yerine akran grubu içinde arayabilir; akran grubunun normları ise suça yönelimi pekiştirebilir.

2.3.4. Disiplin Sorunları ve Okuldan Uzaklaştırma

Davranış bozukluğu olan veya akademik gerilik yaşayan çocuklar, okul ortamında sıklıkla disiplin cezaları alır. Okuldan uzaklaştırma veya atılma, çocuğu uzun süreliğine denetimsiz bırakarak suça sürüklenme riskini doğrudan artırır. Bu durum, aynı zamanda çocuğun kurumsal bağlarının tamamen kopmasına neden olur. Eğitim, okul ve akademik başarısızlık, çocukların suça sürüklenmesinde zincirleme reaksiyon başlatan hayati risk faktörleridir. Çocuk ve ergenlerin günlerinin önemli bir bölümünü okulda geçiriyor olmaları okul temelli müdahale programlarının önemini daha da artırmaktadır. Okulla zayıf bağlar, çocuğun toplumsal normlara olan bağlılığını azaltır ve meşru başarı yollarının kapanması gerilim yaratır. Başarısızlık ve yabancılaşma, nihayetinde çocuğu, suç

davranışını öğreneceği ve pekiştireceği antisosyal akran çevrelerine itmektedir. Çocukların okuldaki akademik ve sosyal başarısızlıklarının suça sürüklenmedeki riskini azaltmaya yönelik koruyucu ve önleyici müdahaleler, okulla olan sosyal bağların güçlendirilmesine ve akademik başarı yolunun yeniden açılmasına odaklanmalıdır. Birincil strateji, erken çocukluk döneminden başlayarak bireyselleştirilmiş akademik destek programları (okuma yazma becerileri geliştirme) sunmak ve böylece öğrencilerin okulda başarıyı deneyimlemesini sağlamaktır. İkincil olarak, okullar, okula aidiyet ve sosyal katılım duygusunu artırmak amacıyla, risk altındaki öğrencilerin ilgisini çekecek yapılandırılmış okul sonrası aktiviteler, mentorluk programları ve pozitif akran etkileşimlerini teşvik eden sosyal-duygusal öğrenme (SEL) müfredatını uygulamalıdır. Bu tür programlar, çocukların okuldan koparak suçlu akran gruplarına yönelmesini önler. Ayrıca, disiplin sorunları yaşayan öğrencilere yönelik sıfır tolerans politikaları yerine, davranışsal sorunların temel nedenlerini ele alan ve öğrencilerin okuldan uzaklaştırılmasını en aza indiren onarıcı adalet yaklaşımları benimsenmelidir. Bu çok boyutlu müdahale yaklaşımı, çocuğun eğitim sistemiyle olan bağını güçlendirerek suça karşı önemli bir koruma kalkanı oluşturur (Bülbül vd., 2023; Hirschi, 1969; Öter, 2018).

2.4. Madde Bağımlılığı ve Etkileri

Madde bağımlılığı ve zararlı madde kullanımı, çocuk ve ergenlerin gelişimini fiziksel, psikolojik ve sosyal açılardan olumsuz etkileyen önemli bir halk sağlığı sorunudur. Kriminolojik literatürde madde kullanımı, ergenlik döneminde suça sürüklenme ile yakından ilişkili risk etkenleri arasında yer almaktadır (Bülbül vd., 2023). Türkiye'de de suç isnadıyla güvenlik birimlerine getirilen çocukların önemli bir kısmının madde kullandığı görülmektedir; bu oran 2014–2016 yılları arasında %33 ile %39 arasında değişmiştir (Öter, 2018). Madde kullanımı ergenlik döneminde başlamaya meyillidir ve dünya çapında genç nüfusta önemli halk sağlığı ve adalet sistemi sorunlarına yol açar (UNODC, 2020). Suça sürüklenen çocuklar arasında genellikle tek bir madde yerine, alkol, esrar ve sentetik kannabinoidler (bonzai) gibi birden fazla maddeyi bir arada kullanma eğilimi yüksektir. Bu durum, suç riskini daha da artırmaktadır. Adolesan dönemde madde kullanımının suça karışma olasılığını artırdığı gösterilmiştir. Bir kişi madde kullanımına ne kadar erken başlarsa, madde kullanım bozukluğu geliştirme olasılığı o kadar yüksek olmaktadır (Jordan & Andersen, 2017). Yasadışı uyuşturucular, ergenlerin sağlığı ve psikososyal refahı üzerinde yetişkinlere göre önemli ölçüde daha fazla olumsuz etkiye sahip olacak ve genellikle ergenlerin yaşamları boyunca on yıllarca sürecektir (Wahab vd., 2021). Madde kullanımı, hem bireysel risk faktörlerini (dürtüsellik, bilişsel bozukluklar) şiddetlendirir hem de suç davranışı için zemin hazırlar. Madde bağımlılığına sürüklenen çocuklar, toplumsal hedeflere ve kurumlara olan inançlarını kaybederek toplumdan geri çekilirler. Madde kullanımı, gerçeklikten kaçış ve hayal kırıklığıyla başa çıkma yöntemi haline gelir. Bu geri çekilme, çocuğun toplumsal bağlarını tamamen kopararak suç çevresine dahil olmasını kolaylaştırır. Madde kullanımına erken yaşta başlayan çocuklar hem yasal riskleri erkenden deneyimler hem de uyuşturucu ticareti gibi daha organize suç ağlarıyla temas kurma olasılığı artar.

Alkol kullanımı ile suç işleme arasında bir ilişki olduğu bilinmektedir. Yapılan bir çalışmada yer alan genç suçluların %70'inin son suçlarını işledikleri sırada alkolün etkisi altında olduğu belirtilmiştir. Alkolü kötüye kullanan gençlerin, alkolü kötüye kullanmayanlara kıyasla şiddet

içeren suçlara karışma olasılığının yaklaşık üç kat daha fazla olduğu bulunmuştur (Prichard ve Payne, 2005; Wahab vd., 2021).

2.4.1. Farmakolojik Etki ve Bilişsel Bozukluklar

Bazı maddelerin (alkol, uyarıcılar vb.) saldırganlık veya risk alma davranışını doğrudan artırdığı, bunun da şiddet içeren veya şiddet dışı suçlarla ilişkili olabileceği gösterilmiştir. Günlük ölçümlere dayalı çalışmalarda madde kullanımı günleri ile saldırgan davranışlar arasında kısa dönemli bağlantılar gözlemlenmiştir (Simon vd., 2022; Stoddard vd., 2015). Madde kullanımı, beynin normal işleyişini bozarak bireyin davranışsal kontrolünü zayıflatır. Alkollü veya uyuşturucu madde etkisindeyken çocuklar, olayları yanlış yorumlama, riskleri düşük değerlendirme ve dürtü kontrolü sorunları yaşama eğilimi gösterebilir. Özellikle amfetamin veya kokain gibi uyarıcı maddelerin kullanımı, saldırganlık ve şiddet içeren suçları tetikleyebilir (Duke vd., 2018). Madde bağımlılığı, özellikle çocukluk çağı travmaları (istismar, ihmal) sonucu zaten bozuk olan duygusal düzenleme mekanizmalarını daha da zayıflatır, bu da ani ve tepkisel şiddet eylemlerine yol açabilir. Depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve davranım bozuklukları madde kullanımını ve suça eğilimi artırır; adli popülasyonlarda komorbid (bir veya daha fazla bozukluk veya hastalığın temel hastalığa veya bozukluğa ek olarak aynı zamanda görülmesi durumudur.) durumlar yaygındır. Bir meta-analiz çalışması, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu, Davranış Bozukluğu, Karşıt Gelme Bozukluğu ve depresyon tanısı alan çocukların, ileriki yaşamlarında madde kullanım bozukluğu geliştirme riskinin yüksek olduğunu göstermiştir. Depresif semptomların varlığı da ergenlerde madde kullanımının önemli bir belirleyicisidir (Groenman vd., 2017; Hussong vd., 2017; Simon vd., 2022).

2.4.2. Ekonomik Zorunluluk

Madde bağımlılığı, düzenli olarak yüksek miktarda maddi kaynak gerektirir. Bağımlılık ilerledikçe madde temini için para gereksinimi artar. Bu nedenle bağımlı bazı çocuklar, madde edinme masraflarını karşılamak için ekonomik suçlara yönelebilir. Yeterli veya meşru geliri olmayan ergenler, hırsızlık, gasp ve yankesicilik gibi gelir getirici suçlara karışabilir ya da cinsel sömürüye açık hâle gelebilir. Ancak bir sistematik derlemede, suç davranışının çoğu zaman madde kullanımından önce başladığını; madde bağımlılığının ise zaten var olan suç davranışını, özellikle hırsızlığı hızlandırdığını göstermektedir (Hayhurst vd., 2017). Dolayısıyla madde kullanımı ile ekonomik suçlar arasındaki ilişki tek yönlü değildir; bu mekanizma özellikle bağımlılığın ileri evrelerinde belirginleşir.

2.4.3. Sistemik/Çevresel Etkiler

Madde kullanımı, bireyin yasa dışı madde piyasasının ve suç gruplarının bir parçası haline gelmesine neden olur. Maddelere erişim sağlamak veya ticaretini yapmak, çocuğu doğal olarak suçlu akran gruplarıyla ve organize suç ağlarıyla temas içine sokar. Bu çevreler, çocuğun suça olan mesafesini ortadan kaldırır ve suç davranışını normalleştirir. Madde kullanan çocuklar, aynı zamanda madde satıcıları veya diğer suçlular tarafından istismar edilme, sömürülme veya şiddete maruz kalma gibi durumlarda da yüksek risk altındadırlar. Uyuşturucu pazarları, sokak düzeyi

suç ağları ve suçla iç içe geçmiş sosyal çevreler, ergenleri suç aktivitelerine dahil edebilir; bu bağlamda madde kullanımı, riskli akran gruplarına bağlanmayı kolaylaştırır (Saladino, vd., 2021; UNODC, 2020). Yapılan bir çalışmada, akran/kardeş zorbalığına maruz kalan ergenlerin madde kullanım bozukluğu geliştirme riski daha yüksek olabildiği belirtilmiştir (Wahab vd., 2021).

Aile içi şiddet, olumsuz çocukluk deneyimleri, psikolojik rahatsızlıklar ve sosyoekonomik yetersizlikler hem madde bağımlılığını hem de suç davranışını tetikleyen ortak risk faktörleridir. Bu değişkenlerin her iki sorunu da eş zamanlı olarak artırması, madde kullanımı ile suç arasındaki doğrudan nedensellik ilişkisinin kesin olarak saptanmasını karmaşık hale getirmektedir. Sistematik incelemeler çocukluk travmasının madde kullanım riskini yükselttiğini göstermektedir. Koruyucu aile bağları madde kullanımının ve suça karışmanın etkisini azaltır; tersine aile bağlarında sorun olması bu riski yükseltir (Rakovski vd., 2024; Saladino, vd., 2021). Aile işlev bozukluğu, reddetme ve aşırı korumaya dayalı ebeveynlik tarzı ve eksik aile sistemlerinin önemli bir varlığının, madde kullanan ergenler için çok daha baskın faktörler olduğu belirtilmektedir (Matejevic vd., 2014).

Literatür, madde kullanımının suç davranışının tekrarlanması üzerindeki belirleyici etkisini desteklemektedir. Belenko ve arkadaşları (2013) tarafından cezaevinde madde kullanma öyküsü olan bireylerle yürütülen bir çalışma, bu hastaların önemli bir kısmının (%68) tahliye sonrası süreçte tekrar suça karıştığını rapor etmiştir (Belenko vd., 2013). Benzer şekilde, ergenlerde madde kullanımı ve tekrarlayan suç davranışı arasındaki ilişkiyi inceleyen Wan ve arkadaşları (2006), madde kullanımının suç tekrarı üzerinde; suçun türü, etnik köken, cinsiyet ve yaş gibi demografik ve davranışsal değişkenlerden daha güçlü bir etken olduğunu ortaya koymuştur (Wan vd., 2006). Bu bulgular, madde kullanımının, suç tekrarını artıran kritik bir risk faktörü olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Türkiye'de madde bağımlılığı ile mücadele ve suça sürüklenmiş/risk altındaki çocukların rehabilitasyonu, çeşitli kurumlar arası iş birliği ve özelleşmiş hizmet modelleri aracılığıyla yürütülmektedir. Bu kapsamda, Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezleri (ÇEMATEM), madde bağımlısı çocuklara yaş ve gelişim düzeylerine uygun olarak hem yatarak hem de ayakta tıbbi tedavi ve psikososyal destek sağlayan uzmanlaşmış kuruluşlardır. Madde kullanımı riskini azaltmaya yönelik olarak, 2017 yılında başlatılan bir projeyle, 18 yaş altı çocuklara ve ailelerine ulaşmayı hedefleyen Mobil Ekipler oluşturulmuştur. Bu ekipler, sokakta çalıştırılan veya dilendirilen çocukları tespit ederek onları uygun sosyal hizmet ve yardımlara yönlendirmek amacıyla, Aile ve Sosyal Hizmetler, Emniyet, Yerel Yönetimler ve Millî Eğitim gibi ilgili kamu kurumlarının personelini bir araya getirmektedir. Hâlihazırda bu mobil ekipler 81 ilde aktif hizmet sunmaktadır. Kanun kapsamında bakım tedbiri kararı alınan ve madde bağımlısı olan çocuklar için, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu uyarınca sağlık tedbir kararı alınır ve tıbbi tedavi süreçleri Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülür. Tıbbi tedavisi tamamlanan çocuklar, bireysel ihtiyaçları ve yaşam deneyimleri doğrultusunda detaylı mesleki değerlendirmeye tabi tutulur. Bu değerlendirme sonucunda psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu belirlenen çocuklar, bu alanda uzmanlaşmış Çocuk Destek Merkezleri'ne (ÇODEM) kabul edilmektedir. Merkezlerde uygulanan Anka Çocuk Destek Programı ile, çocukların bireysel farklılıkları gözetilerek kişilik gelişimlerinin desteklenmesi, travmaların etkilerinin giderilmesi ve suça sürüklenme, sokakta

yaşam ve madde bağımlılığı gibi davranışsal sorunlarla ilgili olumlu tutum ve davranış değişikliği geliştirmeleri hedeflenmektedir (Bağımlılıkla Mücadele Yürütme Kurulu, 2023).

Madde bağımlılığı ve suç arasındaki ilişki, dinamik ve nedensel olup, önleme stratejilerinin bilimsel verilere dayanmasını gerektirir. Madde kullanımı ile suça sürüklenme arasında net ve çok-katmanlı ilişkiler vardır; hem doğrudan (farmakolojik, ekonomik) hem de dolaylı (aile, ruh sağlığı, çevre) mekanizmalar rol oynar. Bu durum önleme-müdahale stratejilerinin kapsamlı olmasını gerektirir. Sorunlu aile ilişkileri ve çocukluk mağduriyeti, madde kullanımı ve suç davranışı arasındaki "kısır döngüyü" oluşturur (Saladino vd., 2021; Rakovski vd., 2024). Bu nedenle, tedavi programları sadece maddeyi bırakmaya değil, aynı zamanda travmanın etkilerini hafifletmeye ve altta yatan psikolojik sorunları çözmeye odaklanmalıdır. Ergenlerin madde kullanmaya iten baskı ve gerilimle başa çıkma becerilerini geliştiren programlar kritik öneme sahiptir. Çocukluk çağı psikiyatrik bozuklukları (Örn: DEHB, Davranış Bozukluğu) madde kullanımı için önemli risk faktörleridir (Groenman, vd., 2017). Risk altındaki çocuklarda bu bozuklukların erken tespiti ve etkin tedavisi, ilerleyen dönemde madde kullanımına geçişi önleyebilir (Simon vd., 2022). Okul temelli, beceri odaklı müfredatlar, öğrencilere akran baskısıyla başa çıkma, etkili karar verme ve madde kullanımının olumsuz sonuçları hakkında doğru bilgi sunmayı hedefler (UNODC, 2020). Bu programlar, madde kullanımına geçiş için hassas dönemler olan erken ergenlik dönemine odaklanmalıdır (Jordan & Andersen, 2017). Etkin müdahale, okul temelli beceri eğitimleri ile başlayan korumayı; riskli gruplara yönelik aile fonksiyonlarını güçlendiren seçici müdahaleleri ve suça sürüklenmiş gençler için travma odaklı, entegre tedavi ve rehabilitasyon programlarını birleştirmelidir (Simon vd., 2022). Bu çok boyutlu yaklaşım, gençlerin topluma yeniden entegrasyonunu destekleyerek suç ve madde bağımlılığı kısır döngüsünü kırmanın anahtarıdır.

2.5. Sosyoekonomik ve Çevresel Faktörler

Çocukların suça sürüklenme nedenleri içerisinde sosyoekonomik ve çevresel nedenler, etki anlamında uzun vadeli sonuç gösteren faktörlerdir. Bu kapsamda, çocuğun aile ilişkileri, ailenin refah düzeyi, ailenin komşularıyla olan ilişkileri, çocuğun yaşadığı sokağın ve mahallenin güvenliği, sosyoekonomik durumu, refah düzeyi vb. çeşitli nedenler sıralanabilir. Çocuğun ilk arkadaş çevresi ve onların aile içindeki tutumları da doğrudan veya dolaylı olarak, çocuğun doğru olumsuz davranış modelleri geliştirmesine neden olabilir. Benzer şekilde, mahalle sakinlerinin suçla olan bağı, çocuğun suçla erken yaşta tanışmasına zemin hazırlar. Özellikle bu kapsamda incelenmesi gereken risk faktörleri ise birbiriyle bağlantılı olan hatta aralarında sebep sonuç ilişkisi bulunan iç göçler ve kentleşme sürecidir.

2.5.1. İç Göçün Ortaya Çıkardığı Nedenler

Bir ülke içerisinde nüfusun bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine göç etmesine, iç göç denir. İç göçler, yön olarak zamana ve belirli yaş gruplarına göre il, ilçe, köy arasında değişiklik gösterir. Bizim konumuzu ilgilendiren göç hareketi ise kırsaldan kent merkezine yapılan göçlerdir. Türkiye'de 1960'lı yıllarda başlayan kentleşme süreci ve beraberinde meydana gelen iç göçler, nüfusun önemli bir kısmının peyderpey büyükşehirlerin etrafında toplanmasına sebebiyet

vermiştir. Sanayileşmenin esas sebep olduğu bu göçlerde, insanlar iş bulma ve daha iyi hayat standartlarına sahip olma umuduyla İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere büyükşehirlere gelmişler ve yerleşmişlerdir. Yeni yerleşen insanlar, yeterli olmayan alt yapı, eğitim, sağlık ve ulaşım hizmetlerine rağmen imar izni olmayan alanlara yerleşmiş yani gecekondu diye adlandırdığımız yerleşim yerlerini oluşturmuşlardır. Gecekonduların genel özellikleri; küçük, dar ve sağlıksız konutlar olmaları, alt yapılarının bulunmaması ve kalabalık nüfusa sahip olmalarıdır (Arıkan, 2020, s.68). Gecekondular, genellikle şehrin biraz daha dışında kenar mahalle olarak adlandırılan yerlerde bulunur. Göç eden vatandaşlar, çoğu kez bütün aile üyeleri ile birlikte çalışmaya başlamaktadırlar. Bu sayıya çocukları da dahil olur. Ayrıca birçok gecekondu bölgesindeki çocuk; ailesindeki eksiklikleri giderecek, içindeki enerjiyi uygun yerlere kanalize edebilecek ve sosyalleşmesini sağlayacak okul ortamından da uzak kalmaktadır (Arıkan, 2020, s.68).

Ayak uydurmaya çalıştığı bu şehirde belirli sosyal çevrelerin dışlamasıyla karşılaşan çocuk, gecekondu şartlarına tutunmaya devam eder. Dolayısıyla yaşadığı bu gel-git içerisinde çocuğun çeşitli suçlara yönelmesi kolaylaşmaktadır. Kentteki gayrimeşru yapının içine dahil olan çocuklar, kendileriyle benzer şekilde göç eden büyüklerini rol model alarak suçla tanışmakta, böylece yankesicilik, hırsızlık, uyuşturucu madde kullanımı gibi çeşitli suç türlerini işleyebilmektedirler. Sonuç olarak, çocuğun toplumla bağını kuran bu yapının, suçun kültürel olarak aktarılmasında etkili olduğu söylenebilir (Bağış, 2022, s.1191).

İç göçlerin neden olduğu çevresel ve sosyoekonomik faktörlere çözüm bulmak adına atılması gereken adımları kısa ve uzun vadede inceleyebiliriz. Kısa vadede, şehirdeki belediye birimleri, gecekondu mahallelerine kütüphaneler, çocuk oyun alanları, kreşler, anaokulları, spor sahaları, çay bahçeleri, sanat kursları gibi çeşitli sosyalleşme alanları kurmalıdır. Farklı yaş gruplarından insanların boş kalan vakitlerini verimli ve faydalı şekilde değerlendirebileceği imkânlar sağlanmalıdır. Uzun vadede, ilgili bakanlıklar, "gecekondu" kavramının, insanların zihninde yarattığı olumsuz algıyı için ortadan kaldırmak için şehrin tüm bölgelerinde hizmet standartlarını eşitlemeli; her vatandaşına fırsat ve imkân eşitliği sağlamalıdır. Bu şekilde çocuk, çevresi tarafından dışlanma kaygısı taşımadan eğitimine dört elle sarılabilecektir.

Göçün en önemli nedenlerinden biri ekonomik yetersizliklerdir. Bu durumu ortadan kaldırmak adına, ailelerin geldikleri diğer küçük merkezlerde yapılacak yatırımlarla kendi memleketlerinde istihdam edilmeleri sağlanmalıdır. Böylece aileler, kendi sosyokültürel alanlarında, yabancılık ve dışlanma yaşamadan hayatlarını idame ettirebileceklerdir. Aynı zamanda üretim ve istihdamın bütün ülke sathına yayılması sağlanacak ve nüfusun orantılı bir şekilde dağılmasına zemin hazırlanacaktır.

2.5.2. Kentleşmenin Ortaya Çıkardığı Nedenler

Kentleşme ve iç göç konuları birbirinin sebebi ve sonucunu doğuran bir döngü içerisinde devam ederken, çocukların suça sürüklenme sebeplerinde kentin hem mekânsal açıdan hem de sosyoekonomik açıdan etkisi vardır. Bu kapsamda, öncelikle kent ve kentleşme kavramlarını açıklayalım.

Kentbilim terimleri sözlüğünde kent kavramı şu şekilde açıklanmıştır: "Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun yerleşme, barınma, gidiş geliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşları bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi" (Keleş, 1998, s.75). Kentleşme kavramı ise bir değişim sürecini ifade etmektedir. Dar anlamıyla kentleşme, kentlerin ve nüfusun sosyal olarak değişimini ifade etmekte, "kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfusun artması" olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 1983, s.6).

Kent mekânının fiziki ve sosyal yapısından kaynaklı suç gelişebilmektedir. Mekânın fiziki şartları ile mekânda yaşayan bireylerin özelliklerini yansıtan sosyal özellikler, kent mekanının suçun gelişimine neden olan iki karakteristik özelliğidir. Duvarlarda grafiti olup olmadığı, zarar görmüş kent mobilyalarının varlığı, çöplerin rahatsızlık verecek kadar yaygınlığı, terk edilmiş binaların varlığı ve bu binaların harabe durumda olması, binaların pencerelerinde demir parmaklıkların yoğun olarak bulunması, kentin nüfus ve alan olarak büyüklüğü, ışıklandırmanın yetersizliği, şehrin düğüm yerlerinin akşam saatlerinde tenhalaşması ve sabah saatlerinde bu yerlerin aşırı kalabalık olması, kentsel mekânda suçu etkileyen fiziksel yapının özelliklerindendir (Bağış, 2022, s.1195). Metro istasyonları ve otobüs durakları bir yandan kentlilerin dolaşımını kolaylaştıran toplanma yerleri olmaktadır. Diğer yandan günün önemli bir zaman diliminde kalabalık ve karmaşık olmaları nedeniyle suçun kolaylıkla işlenebilir yerleri olabilmektedir. Bu nedenle kentlerdeki metro çıkışları, geç vakitlerde tehlikeli olan otobüs durakları, alt ve üst geçitler, cadde sokakların tenhalaşması ve otoparklar suçun oluşumunu kolaylaştıran alanlar arasındadır (Ataç, 2007, s.19).

Çocuklar, denetimin yetersiz olduğu bu mekânlarda gündüz saatlerinde kalabalıkların olmasından yararlanarak hırsızlık, kapkaç gibi suçları kolaylıkla işleyebilirler ve geç saatlerde yaşanan tenhalaşmayla birlikte buralarda dolaşan insanları darp edebilir, gasp suçu işleyebilir, torbacılık (uyuşturucu madde satıcılığı) yapabilirler. Kentlerdeki metruk binalarda suçun oluşumuna zemin hazırlayabilmektedir. Terk edilmiş alanlarda çocuklar esrar, tiner gibi maddeleri kullananlarla bir araya gelebilmekte, onların suçlu davranışlarını benimseyebilmekte, insanların güvenliğini tehdit eden suç unsurları olabilmektedirler (Bağış, 2022, s.1197).

Suç işlemiş birey köy toplumlarında yaşam boyu bu eylemiyle bilinir, anılır. Şehirde ise en kötü olasılıkla mahalle değiştirerek bu kötü şöhretten kurtulabilir. Ayrıca insanın bir mahallede iyi ya da kötü bir adının olmasının da köydeki kadar hayati bir önemi yoktur. Günlük yaşamın büyük bir kısmı mahalle dışında geçmektedir ve insanın mahalledeki hatta apartmanındaki insanlarla ilişki kurma zorunluluğu azalmaktadır (Çoşar, 2005, s.291). İlişkilerde ve yaşam tarzındaki bağların zayıflaması, sosyal kontrolün (aile ve yerel kontrol) azalmasına neden olmaktadır. Resmi kontrol (güvenlik güçlerinin kontrolü) ise şehrin yerleşiklik düzeyine ve bölgelere göre değişir; şehrin henüz oturmamış, organize olmamış bölgelerinde daha zayıftır. Böylece yakalanma, cezalandırılma riski de küçüktür. Sosyal kontrolün ve resmi kontrol imkânlarının sınırlılığı suç işleme oranını artırmaktadır. Yakalama ve cezalandırılma ya da topluluktan, aileden dışlanma ihtimali azaldıkça suç işlemeyi göze almak kolaylaşmaktadır (Çoşar, 2005, s.292).

Şehirlerin sosyoekonomik şartları düşük bölgelerinde gençleri kontrol etme olanaklarının sınırlılığı, önemli bir suçluluk nedenidir. Bölgedeki ev değiştirme sıklığı kalıcı ilişkilerin, yerel ağların kurulmasını engellemektedir. Böylelikle ergenlerin üzerindeki sosyal kontrol zayıflamakta ve bunlar sonuçta kolaylıkla suça itilebilmektedir. Bu yaklaşıma göre, yüksek suç işleme oranı hızlı ve plansız şehirleşmenin, gecekondulaşmaya neden olan bu biçiminin bir sonucu olarak anlaşılmaktadır (Çoşar, 2005, s.306).

Yaşadığımız çağda kentleşmenin önüne geçemeyiz fakat şartları iyileştirebiliriz. Kentleşme somut bir olgudur ve bu süreçte ortaya çıkan sorunların somut çözümlerle ele alınması gerekmektedir. Kentlerin fonksiyonu (eğitim, liman, sanayi, tarım vs.), mimarisi, güvenliği, insan kapasitesi, birbirleriyle ilişkili konulardır. Bu alanlardan herhangi birinde yaşanan sıkıntı, diğer alanları da etkilemektedir. Görülüyor ki günümüzde kentleşmenin ortaya çıkardığı bazı olumsuz durumlar, çocukların suça sürüklenmesine zemin hazırlamaktadır. Bu konuda çözüm için bakmamız gereken kaynaklardan ilki, geçmişte kurduğumuz mahalle kültürüdür. Osmanlı döneminde mahalleler, belirli kurallar çerçevesinde meydana gelirdi. Mahalledeki evlerin birbirleri arasındaki mesafesinden sokakların bağlantı noktalarına kadar her şey planlı ve bilinçli bir şekilde yapılmıştı. Öncelikle mahalle içerisinde her vatandaş birbirini bilir, tanır, ahvâlinden haberdar olurdu. Aynı zamanda mahalledeki her vatandaş arasında "müteselsil kefalet" denilen dayanışma ve güvence garantisi vardı. Müteselsil kefalet, mahallede yaşayan her vatandaşın birbirine kefil olabileceği anlamına gelmektedir. Misal, üzerine bir iftira atılan kişinin gerçekten ilgili konuyla nasıl bir bağlantısı olduğuna dair kadı efendinin mahalle sakinlerinin ifadelerine güvenmesi ve hukukî işlemleri mahalle sakinlerinin kefilliğini dikkate alarak gerçekleştirmesi. Her vatandaş komşusunun evinde yemek pişiyor mu, sağlık sıkıntısı var mı, başı dertte mi bilirdi. Bildiği gibi de ona yardım eder, kendisi yardım edemeyecekse de başka bir komşuya iletir, çözüm bulunurdu. Mahallede her sokakta kim yaşar, ne işle uğraşır, bilinirdi. Bir tane çıkmaz sokak olurdu ve bu çıkmaz sokak, mahalle büyüğü, saygın ailenin evine varırdı. Önemli bir işi olmayan kişiler bu sokağa girmezdi. Ancak dışarıdan gelen yabancı birisi hiçbir yeri bilmediği için yolunu tayin edemez ve buraya düşerse, o kişinin ya düşkün ya yolunu kaybetmiş birisi olduğu anlaşılırdı ve o saygın kişi ve ailesi tarafından önce küçük bir sorgulama yapılır sonra açsa açlığı giderilir, yeri yoksa yatacak yer verilir, ihtiyacı görülür ve gönderilirdi.

Aslında bu sistem bir nevi mahalle içerisinde asayişi ve sosyal bağları güçlü tutan bir sistemdi. Devletin müdahalesine gerek kalmadan birçok sorun mahalle içerisindeki dayanışma ve kontrol sayesinde hızlı bir şekilde çözülürdü. Osmanlı Devleti, kurduğu bu sosyal yapı sayesinde yönettiği insanları birbirlerine emanet etmişti. Yine tarihî kaynaklardan biliyoruz ki İstanbul'daki Türk mahallelerinde asayiş suçları çok nadir işlenmiştir. Her mahalle içerisinde böyle bir sistem olduğunu düşünürsek Osmanlı dönemindeki suç oranlarının neden düşük olduğunu daha iyi anlayabiliriz.

Bir başka çözüm ise bir önceki başlıkta da değindiğimiz üzere, ülke sathındaki nüfusun dengelenmesiyle sonuçlanacak olan, ülke sathına planlı bir şekilde dağılacak üretim, sanayi odaklı yatırım ve istihdam seferberliğidir. Nüfusun ülke sathına orantılı dağılımı, kentlerdeki fazla yığılmayı da giderecektir. Bu şekilde kentlerdeki belediyelerin her vatandaşa hizmet götürme

noktasındaki iş yükü hafifleyecektir. Aynı zamanda kentlerdeki hastanelerde hasta sayısı, okullarda öğrenci sayısı azalacak, her hastaya daha fazla zaman ayrılacak, her öğrencinin gelişimiyle daha fazla ilgilenilecektir. Kentlerden küçük yerleşim yerlerine dönen vatandaşlar ise sosyal kontrolün arttığı alanları yeniden sağlamış olacaklardır. Sosyal kontrolün artması demek, asayişin normal seyrinde ilerlemesi ve suç potansiyeli olan kişilerin erken tespit edilip önlem alınabilmesi demek olacaktır. Bu şekilde çocuklar da çevresinde doğru örnekler görerek büyüyeceklerdir.

Ayrıca diğer önemli konu olan kent mimarisinin de iyileştirilmesi gerekmektedir. Yukarıda değindiğimiz üzere, kentlerdeki suçların birçoğu kent mimarisinin ortaya çıkardığı manzaralardan kaynaklıdır. Bu konuda da çözüm yine geçmişimize dönmek olacaktır. Geleneksel Türk şehirlerindeki evler, insanların sosyal yaşamlarında işlerini kolaylıkla yürüteceği, güvenliklerinin sağlandığı, aile bireylerine nefes aldıran yapılarıyla hem göze hitap eder hem de zihne. Bugün bile birçoğu müze görevi gören ve neredeyse her şehrimizde örneği bulunan eski evlerin bulunduğu mahalleler, ziyaretine gidenlere her şeyden önce huzur verir ve güvenlikli bir ortam sunar. Geleneksel Türk şehir planlaması, bugünkü modern iş kollarına ve her şehrin fonksiyonuna göre uyarlanmış şekilde, yerleşim yerleri revize edilmelidir. Çocukların suça sürüklenmesinde sosyoekonomik ve çevresel faktörlerin etkisi uzun vadeli olduğu gibi, çözümleri de uzun vadeli olacaktır. Bu çözüm önerileri sadece çocuk suçluluğunu değil, vatandaşın günlük hayatta karşılaştığı birçok sorunu da çözmüş olacaktır.

2.6. Akran Grupları ve Çevre Etkisi

Çocukların suça sürüklenme nedenleri arasında akran grupları ve çevrenin de büyük etkisi vardır. Çocuklar, aile üyeleri ve ev ortamından başka, dış dünyayla çok erken yaşlarda tanışmaktadırlar. Bu süreçte olumlu veya olumsuz ayırt etmeden gördüğü her davranışı hafızaya yerleştirirler. Günümüzde ailelerin çocuklarını 3-4 yaş aralığından itibaren kreşlere göndermeye başladığını düşündüğümüzde kreşler, anaokulları çocukların aile dışındaki sosyalleşebileceği ilk alanlardır. Sonraki ilkokul, ortaokul ve lise yıllarında genellikle aile ve okul çevresi, ağırlıklı olarak çocuğun hayatının merkezine yerleşmiş durumdadır. Dolayısıyla çocukların suça sürüklenme nedenlerini irdelerken genellikle okul ortamındaki akran gruplarının etkisi de ele alınmalıdır.

Arkadaş çevresi, çocuk için çoğu zaman aileden daha çok vakit geçirilen, daha çok güvenilen çevre olmaktadır. Dolayısıyla çocukların hayatında arkadaşlarının rolü küçümsenemeyecek kadar önemlidir. Özellikle ergenlik dönemindeki arkadaşlıklar daha fazla etki bırakır. Sosyalleşmenin önemli bir kısmı arkadaş çevresinde olduğundan ergenlik dönemindeki kişinin arkadaş grubu ya da gruplarının davranış şekli, duygu ve düşünceleri kişiyi doğrudan etkiler (Balcı, 2011, s.72). Bundan dolayı çocuğun arkadaş çevresinin suça meyilli veya suç geçmişi olması hâlinde kendisi de etkilenmektedir.

Akran gruplarının etkisi noktasında değinilmesi gereken bir diğer faktör, sosyal grup içerisinde kabul görme arzusudur. Ergenlik çağlarında çocuk, girdiği akran grubu içerisinde kabul görmek, saygın olmak, ciddiye alınmak ister. Fakat girdiği grup, ailesinin öğrettikleri ile çatışan değer yargıları içeriyorsa bir seçim yapmak zorunda kalabilir. Ya bir süre yalnız kalacak

ve ailesinin kendisine öğrettiği değer yargılarıyla büyümeye devam edecek ya da sırf arkadaşları tarafından kabul görmek uğruna inanmadığı ama yavaş yavaş normalleştirmeye başladığı davranışlarda bulunmaya başlayacak. Daha da kötüsü, çocuk ailesinin yanında farklı, arkadaş ortamındayken tamamen farklı davranacak; bu durum ise çocuğun kimlik bunalımı yaşamasına neden olacaktır. Bunun yanında çocuğun okul başarısı düştükçe de suçlu olma olasılığı artmaktadır (İmamoğlu, 2019, 210). Kısacası, çocuğun toplumda bir yer arayışı vardır. Eğer okulda bir başarı sergileyemiyorsa akran grubu içerisinde bir şekilde saygın olmak, çocuğu özgüvenli hissettirebilir. Çocuğun suçla tanışması da genellikle bu evrede gerçekleşir. Akran grubu içinde suça karışmış, alkol/madde kullanan, okulda disiplini bozan, çeteleşen, derslerle ilgilenmeyen çocukların olması antisosyal davranışları arttıran risk faktörleridir. Nitekim, bir çalışmada suçlu arkadaşı olan ergenlerin, suçlu arkadaşı olmayanlara göre on kat daha fazla suça eğilimli oldukları belirtilmiştir (Aksel, 2014 akt. Bağış, 2019, s.210).

Ergenlik döneminde, çeşitli nedenlere bağlı olarak sorunlu davranışlar ortaya çıkabilmekte ve artan bağımsızlıklarıyla birlikte çocuklar sosyal olarak kabul edilmeyen davranışlara yönelebilmekte ve suça karışabilmektedirler. Bu dönemde çocuklar alkol ve madde kullanımı, okuldan kaçma ve okulu bırakma, korunmasız cinsel ilişkiye girme, genç yaşta gebelikler ve şiddet gibi sorunlu davranışlar sergileyebilmektedirler. Genellikle birinin gerçekleşmesi, diğer istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına için zemin hazırlamaktadır. Örneğin tütün ve diğer maddelerin kullanım durumunun, çocuk ve ergenlik çağı suçluluğu ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Bu durumda okul temelli eğitim programların geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bunun dışında uyuşturucu, sigara ve alkol kullanımı, erken yaşta gebelik, akran şiddeti gibi çocuğu okul yaşamından uzaklaştırarak sokağa ve suça yöneltebilecek olumsuz olayların önüne geçmek, kendine güven, baş etme becerileri ve riskli durumlardan kaçınma gibi bireysel özelliklerini geliştirmek üzere ders müfredatlarına yaşam becerileri eğitimleri eklenebilir (Chassin, 2008).

Akran gruplarının etkisi noktasında alınması gereken önlemler arasında ailenin rolü öne çıkmaktadır. Aileler, gelişim çağında çocuğun yanında olmalı, çocuğun ailesine olan güveni hiç sarsılmamalıdır. Aile içinde verilen değerler eğitimi ebeveynler tarafından önemsenmeli ve doğru aktarılmalıdır. Basit düzeyde de olsa çocuk; dürüstlük, yardımseverlik, saygılı olmak, hoşgörülü olmak, vatanseverlik, kutsallara saygı duymak ve sahip çıkmak gibi daha birçok değer hükümlerini benimsemelidir. Yine, çocuğun okuldaki öğretmenleri tarafından doğru anlaşılması da önem arz etmektedir. Çocuk, sergilediği yanlış davranış nedeniyle öğretmeni tarafından arkadaşları arasında veya tek olarak gururu kırılmadan, rencide olmadan uyarılmalıdır. Çünkü çocuk, gördüğü muameleyi unutmayacak ve kendisini suç anlamında damgalanmış hissedebilecektir. Bununla birlikte, çocukların yetenekleri ve çeşitli alanlara olan ilgileri hem aile hem de okul tarafından belirlenmelidir. Çocuk, dersleri dışında aile ve okul desteğiyle spor, müzik, el sanatları vs. çeşitli alanlarda faal durumda olmalıdır. Buradaki amaç, çocuğun derslerinden arta kalan vakitlerini kendi yeteneklerini keşfedebileceği alanlara yönelerek değerlendirebilmesidir. Bu şekilde çocuk, suç ortamlarından soyutlanmış olacaktır.

2.7. Medya ve Dijital Kültürün Rolü

Günlük yaşantımızın neredeyse her alanında medya unsurları ile iç içeyiz. Televizyon, telefon, tablet, internet, sosyal medya, sanal oyunlar, filmler, diziler vb. araçlar ve yayınlar toplumda her yaştan insana hitap etmektedir. Günümüzde artık ekranla tanışma yaşı ne yazık ki yeni doğana kadar düştü. Fakat çocuklar ekranda ne izlediklerinin ve öğrendiklerinin farkında olmadan gördükleri davranışları ve söylemleri, tıpkı çevresindeki aile bireylerini gözlemleyerek öğrendikleri gibi taklit etmektedirler. Şiddet içerikli filmleri, dizileri ve programları da seyreden çocuk, tahmin edilenden daha fazla olumsuz etkilenmektedir. Televizyon haberlerinde her gün suçun (cinayet, hırsızlık gibi) her türlüsünü izleyen çocuk bunu sıradan bir olay gibi algılayabilmektedir. Ekranda birçok suçun işleniş biçimini izleyen ve oradaki karakterlerle kendi arasında benzerlik kuran çocuk, gördüğü davranışları taklit etmeye başladığı takdirde suça sürüklenme sürecinin ilk adımını atmış olmaktadır (Şentuna, 2023, s.76).

Sanal ortamlar, çocuklar açısından yeni suç alanlarını beraberinde getirebilir. İnternet ve sosyal medya platformlarında kolayca erişilebilen şiddet, yasadışı maddeler, cinsellik, teşhircilik, illegal bahis ve kumar gibi içerikler çocukların suça sürüklenme riskini artırmaktadır. Özellikle dizilerdeki olumsuz rol modeller, cinsellik ve saldırganlık içeren programlar çocuklar üzerinde negatif etkiler bırakmaktadır (Dilber, 2014, s.64). Dizi ve filmlerde suçluya saygın bir kişilik vermek, suçluyu cana yakın ve sempatik biri olarak sunmak, adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmek, güvenlik güçlerini ciddiye almamak, suçun adeta reklamını yapmak ve bir kazanç yolu hâline getirmek vb. olumsuz içeriklerin varlığı çocukların suça yönelimine neden olmaktadır (Yavuzer, 2006, s.244). Çünkü çocuklar başta anne-babaları, sonra da çevresindeki uyaranları rol model olarak seçmeye başlar. Bu noktada, medya aracılığıyla seyrettiği dizi veya film karakterlerinin olumlu veya olumsuz davranışları çocuk için önemli bir model oluşturur.

Medya unsurları aracılığıyla çocukların suça sürüklenmesi ve bunun yanında mağduriyet yaşamasına ilişkin konuya uluslararası metinlerde de yer verilmiş olup, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Genel Yorum No.13 uyarınca bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla şiddet temalı içerikler şu şekilde sıralanmıştır:

- Bilişim teknolojileri ve internet vasıtasıyla üretilen işitsel ve görsel materyaller üzerinden çocukların cinsel istismarı,
- Çocukların düzmece video ve fotoğraflarının ahlaka aykırı şekilde üretimi,
- Çocuklarla alay eden materyallerin hazırlanması, gösterilmesi, alınması, alınmasına izin verilmesi, reklam edilmesi veya elde bulundurulması,
- Çocukların, saldırgan, nefret ve şiddet içeren, ırkçı, pornografik, yanlışa sürükleyici zararlı bilgilerle, reklamlarla ve ilanlarla karşılaşması,
- İnternet üzerinden başka çocuklarla temasa geçen çocukların, kötü şakalara, tacize veya zorbalığa maruz kalması, kişisel bilgilerini ve/veya cinsel içerikli görüntülerini vermek ya da tanımadıkları yabancılarla dış dünyada buluşmak için ikna edilmeleri veya zorlanmaları,
- Çocukların kendilerinin taciz ve zorbalık eylemlerinde bulunmaları, uygunsuz cinsel

içerikli materyaller hazırlayıp paylaşmaları,

- Psikolojik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyecek oyunlar oynamaları, yasa dışı materyalleri indirmeleri,
- Yanlış yönlendirme ve bilgilendirmelerde bulunmaları, kumar oynamaları, bilgisayar korsanlığı yapmaları, terör içerikli eylemlere girmeleri

Bahsi geçen bu fiiller, bilişim teknolojilerinin suç aracı olarak kullanıldığı senaryolar bakımından açıklayıcı örneklerdir. Fiili olarak da icra edilebilecek olan bu örnekler, internetin ve elektronik cihazların devreye girmesiyle daha kolay işlenebilir hâle gelmekte ve etki alanları daha fazla genişlemektedir (Özkaya, 2023, s.15).

Japonya'da yapılan bir araştırmada okullardaki şiddet eğilimli çocukların günde ortalama %50'sinin dört saat ve üzeri televizyon programları izledikleri, şiddet içeren programları izlemeyi tercih eden çocukların bu programlardan etkilendikleri kişi veya kişilerin rolüne bürünme isteğinde olup sosyal olaylar karşısında davranışlarının karmaşıklaştığı tespit edilmiştir (Özalp, 2024, s.459).

Ülkemizden bir örnek olarak, Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada 6.600 civarında çocuğun kimlik geliştirme dönemlerinde günlük 3-4 saat TV programları izledikleri anlaşılmıştır. Çalışmanın en dikkat çekici bulgularından biri, örneklem olarak seçilen 12 televizyon kanalının bir günlük haber bültenleri incelendiğinde, toplam 8 saatlik yayın süresi içerisinde 1043 şiddet içeren unsura yer verildiğinin saptanmasıdır (Avcı, 2010, s.130). Yine, ülkemizde 285 suça sürüklenmiş çocuk üzerinde yapılan bir çalışmada çocukların %71'inin sinema filmlerinin onlara şatafatlı bir yaşam tarzına sahip olma hevesi aşıladığı belirtilmiştir (Orhon, 1962, s.11). Bu bağlamda medya-şiddet ilişkisini inceleyen ve 51.000 katılımcı üzerinde gerçekleştirilen 280 ayrı çalışmanın meta analizini yapan bir çalışma, medyada yer alan şiddetin; bu içerikleri yoğun olarak takip eden gerek çocuklarda gerekse yetişkinlerde şu dört ana olumsuz etkiye neden olduğunu ortaya koymuştur:

- Saldırganlık ve şiddete eğilimde artışa ve huysuzluğa yol açmaktadır.
- İzleyiciler, çevrelerini ve dünyayı korkulacak bir ortam olarak algılamaya başlamakta ve kendilerini silah veya kesici-delici alet taşıyarak korumaya yönelik tedbirler almaya yönelmektedirler.
- Medyadaki şiddet, insanda gerçek hayattaki şiddet olaylarına ve şiddet mağdurlarına karşı duyarsızlaşma ve vurdumduymazlık meydana getirmektedir.
- Daha çok şiddet içerikli materyale ulaşma ve izleme isteğini artırmaktadır (Dolu ve diğerleri, 2010, s.58-59).

Yine mafya dizileri aşırı şiddet içermeleriyle, verdikleri gerek açık gerek üstü kapalı mesajlarıyla şiddeti ve yasadışılığı özendirmekte ve bu davranışları normalleştirmektedir. Bu konuyla ilgili Prof. Oğuz Berksun, mafya dizileri ve filmlerinin ergenlik çağındaki çocukları çok fazla etkilediğine dikkat çekerek, çocukların doğrudan şiddet davranışlarına maruz kalmasının ve silahın bir güç simgesi olarak gösterilmesinin sakıncalı olduğunu belirtmektedir (Kara, 2011, s.54). Çocuklar televizyonda sık sık gösterilen intihar sahnelerinden etkilenmekte, etkilendikleri

oyuncu karakterin intihar sahnelerini gerçeğe dönüştürmektedirler. 2007'de Şanlıurfa'da 12 yaşındaki Hatice Demir'in "Yaralı Yürek" dizisinin Beyaz adlı karakterinin intihar sahnesinden, 2010'da 9 yaşındaki Onur Öztepe'nin "Kurtlar Vadisi"ndeki İskender Büyük karakterinin iple asılması sahnesinden etkilenerek yaşamlarına son vermeleri, Türkiye'de medyanın çocuklar üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir (Zorlu, 2016, s.23).

Yapılan birçok araştırmada televizyonun çocuklarda pasifleşme, dikkat eksikliği, geç konuşma, kötü beslenme, tatminsizlik, aşırı tüketici olma, duyarsızlık, edilgenlik, huzursuz bir ruh haline sahip olma, uyku sorunu yaşama, saldırganlaşma gibi olumsuz durumlara neden olduğunu görmekteyiz. Özellikle belirli bir yaşın altındaki çocuklarda zekâ geriliğine yol açtığının belirlenmesi, anne ve babaların televizyon ile ilgili gereken önlemleri almalarını zorunlu kılmaktadır (Avcı, 2010, s.137-138).

Çocukluk döneminde psikolojik, fiziki, kültürel ve diğer gelişim aşamaları önemlidir. Buna bağlı olarak da çocuklar yasadışı madde kullanıcılığı veya satıcılığı, illegal bahis ve kumar, şiddet vb. unsurların suç teşkil ettiğini bilmedikleri için suça sürüklenebilirler (Demirel, 2022, s.109-128). Bu konuda evde anne-babalar, okulda öğretmenler, çocukları bilinçlendirmelidirler.

Aileler, çocuklarının internet kullanımlarını kontrol altında tutmaya çalışmalıdırlar, internetin yararlarının yanında zararlarının da olabileceği konusunda çocuklarını bilinçlendirmelidirler. Ayrıca bilgisayar, ev içerisinde ortak kullanım alanlarında bulundurulmalı ve ebeveynlerin çocukları denetleyebileceği şekilde konumlandırılmalıdır. Anne-babalar, eve alacakları gazete ve dergilerin seçiminde titiz bir tutum sergilemelidirler. Yayın ciddiyetinden uzak ya da her türlü (şiddet, erotizm vb.) haber veya bilgiye belirli bir sınırlama koymadan yer veren yayınların çocukların psikososyal durumunda olumsuz etkiler yaratacağını bilmeli, satın aldıkları yayınların içeriklerini kontrol etmeye özen göstermelidirler (Avcı, 2010, s.141-142).

5651 Sayılı İnternet Yoluyla İşlenen Suçlar Kanunu'nun 8. maddesinde, internette yayınlanan görüntülerin, yayından kaldırılması için verilen karar süresi, hukuki düzenlemeyle 4 saat olarak belirlenmiştir (5651 sayılı İnternet Yoluyla İşlenen Suçlar Kanunu, 2007, m. 8). Bu süre çocuğa ait görüntülerin silinmesi için çok uzun bir süredir. Zira internetteki içeriklerin yayılım hızı dikkate alındığında, mağduru korumak için işlemlerin en kısa sürede yerine getirilmesi gerekmektedir. Yazılı basında çocukların "kimliklerinin gizliliği" koşulu Basın Kanunu'nun 21. maddesinde belirtilmektedir. Maddeye göre 18 yaşından küçük suç faili ya da mağduru olan çocukların tanınmasına dolayısıyla damgalanmasına yol açacak yayınlar yapılması yasaklanmış, aksi hâlde para cezası verilmesi düzenlenmiştir (Yenisey vd., 2017, s.74). Görülüyor ki, kanunlarla ortaya konan önlemler, yüzeysel kalmaktadır. Çocuğun kitle iletişim araçlarıyla olan bağının zayıflatılması gereklidir. Başta ailenin gözetimi, sonrasında devlet ve özel yayın kuruluşlarının denetimi sayesinde çocuklar üzerinde etkili olan bu olumsuz bağın zayıflaması ve suça sürüklenmenin önüne geçilmesi sağlanabilecektir (Şentuna, 2023, s.84).

2.8. Mükerrer Suçluluk Olgusu

Mükerrer suçluluk, suçun tekrar etmesi demektir. Bu bölümde, suça sürüklenen çocukların hangi sebeplerden ötürü suç eylemini tekrar ettiğini inceleyeceğiz.

Yapılan birçok araştırmada kadınların suçluluk oranının erkeklere göre daha az olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kadınların yeniden suç işleme riski erkeklere oranla çok daha düşüktür (Tunceroğlu, 2015, s.31). Çocuk ve genç yaşta görülen mükerrer suçluluk olgusunun temel nedenlerinden biri, suça olan eğilimin erken yaşta rehabilite edilmeyişidir. Bir başka neden ise, adli süreç ve bu sürecin sonunda tutuklanma veya salıverilme ile sonuçlanan işlemlerin bıraktığı olumsuz etkidir (Kızmaz, 2007). Bununla birlikte kolluk birimlerine getirilen çocukların yaşlarının küçük olması veya işledikleri suçların cinayet, yağma, nitelikli yaralama gibi çok ağır suçlar olmaması durumunda kolluk veya adliye aşamalarının herhangi birinde serbest bırakılmaları bu çocukları cesaretlendirmektedir. "Suç işlesem de ceza almayıp salıveriliyorum" şeklindeki algı, çocukları tekrar suç işlemeye itmektedir. Ayrıca çocuğun biyolojik ve psikolojik gelişimi, etrafındaki olumsuz etkenlerle birleştiğinde erken yaşta suç işlemeye başlamanın yetişkin dönemlerde suça başlama olgusu ile kıyaslandığında daha kalıcı tekrarlanabilir bir özellik göstereceği göz ardı edilmemelidir (Tunceroğlu, 2015, s.32).

Ailede anne-baba başta olmak üzere aile üyelerinin bir veya birkaçının özellikle de babanın suç geçmişine sahip olması, çocuğu suça iten aile kaynaklı faktörlerin başında gelmektedir. Özellikle suç geçmişi olan babanın, çocuk tarafından taklit edildiği ve bundan dolayı çocuklarda saldırgan ve antisosyal davranışların ortaya çıktığı kabul edilmektedir (Çayköylü vd., 2006). Taklit ve model alma dışında söz konusu ebeveynlerin çocuklarının da suç işlemelerine yol açabilecek ikinci bir neden ise, bu ailelerin çocuklarına karşı olan sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirememeleri ve çocukları kriminal süreçlerden uzak tutma ihtimallerinin düşük olmasıdır (Kızmaz, 2006).

Çocuklarda suç tekrarlarının kırılgan gruplarda daha çok görüldüğü, yapılan birçok araştırmada belirlenmiştir. Bu gruplar özellikle zihinsel sorunları olan, okulu bırakan veya okul devamsızlığı olan, suç eyleminde bulunan arkadaşları olan, hırsızlık ve mala zarar verme gibi suç eylemlerinde bulunan, en az bir kez adlî işlem yapılmış olan çocuklardır (Bilginer vd., 2021, akt. Çabuk, 2022, s.136). Bunun yanında çocuğun riskli davranışlar sergileyen yaşıtlarının olması, internet kafelerde zaman geçirmesi ve okulu bırakması öne çıkan risk faktörlerdir. Ayrıca ilk defa suç işlediğindeki yaşı, aile içi ilişkilerdeki zayıflık, madde kullanımı tekrarlayan suç eylemiyle ilişkili bulunmuştur. Bununla bağlantılı olarak ailede suçla ilişkili ve uyuşturucu madde kullanan kişilerin olması, aile içi şiddet ve istismarın varlığı, aile içi iletişimin yetersiz olması gibi risk faktörleri sıralanmıştır (Erbay & Gülüm, 2018, akt. Çabuk, 2022, s.136). 698 çocuğun katılımcı olduğu kesitsel bir çalışmada, çocukların 3 yıl takibi yapılmış; çocukların %61,5'i tekrar suça sürüklendiği ve söz konusu çocukların, çocukluk döneminde travma yaşadığı değerlendirilmiştir. Nitekim lise dönemine geçmeden travmatik olay yaşayan çocukların erken yaşta kendine ve başkalarına zarar verici, okul ve sosyal çevre kurallarına uygun olmayan davranışlarda bulunma oranlarının da yüksek olabildiği belirtilmektedir (Gülmez vd., 2024, s.71).

Bir çocuğun suça sürüklenmesi ve suç eyleminde bulunması, o çocuğun kalan tüm hayatının kriminal bir hayata dönüşeceği anlamına gelmez. Eğer ilk teşebbüsünde fark edilir ve en sağlıklı yöntemlerle bu süreç yürütülürse çocuk, "suçlu", "sabıkalı" damgalarının altında kalmaktan kurtulabilecektir. Ama eğer ki çocuğun içinde bulunduğu çevre en başından itibaren "suçlu" damgasını vurursa artık o çocuk kendisini bu yeni hayatına o andan itibaren psikolojik olarak hazırlamaya başlayacaktır. Bu kapsamda, okulda rehber öğretmenleri ve idarecilerin risk altında bulunan öğrencileri okuldan uzaklaştırmak yerine, bu öğrencileri tespit ederek diğer kurumlarla koordineli bir şekilde rehabilite edici ve topluma kazandırıcı çalışmalar yapmaları son derece önemlidir (Cömert, 2018, s.118).

Suça sürüklenmiş çocukların tekrar suça yönelmesi istenmiyorsa onlara suçlu etiketini yapıştırarak dışlayıcı tutum sergilemek yerine onları yeniden topluma kazandırmaya çalışmak gerekmektedir. Bu çocukların eğitimlerine devam etmeleri ve meslek sahibi yapılması toplumun huzuru için önem arz etmektedir (Bağış, 2019, s.218). Suça sürüklenmiş çocuk ve mükerrer suç olgusu çok boyutlu olarak ele alınmalı ve kurumlar arası iş birliği sağlanmalıdır. Bu konuda çalışacak meslek elemanlarının lisans eğitimi dışında eğitimler ile uzmanlaşması sağlanmalıdır. Personelin nitelik ve nicelik bakımından desteklenmesinin yanı sıra sosyal inceleme raporları bu alanda eğitim almış sosyal hizmet uzmanlarınca yazılmalıdır.

2.9. Çeteleşmenin ve Organize Yapıların Etkisi

Çocukların suçun işleniş biçimleri incelendiğinde, suçun genellikle iki veya daha fazla kişiden oluşan arkadaş gruplarıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Yapılan birçok araştırma da bu olguyu doğrulamaktadır. Özellikle lise çağındaki ergenlerde bu durum daha yaygındır. Ergenliğin döneminde çocuklarda, bir grup içerisinde yer almak, orada saygınlık kazanmak ve statü elde etmek gibi istek ve davranışlarla karşılaşmaktayız. Daha önceki başlıklarda da yer verdiğimiz gibi; okul başarısı düşük, aile içi sıkıntıları olan, ekonomik zorluklarla mücadele eden, hayatından bir beklentisi olmayan, gelecek hayali kurmayan ve yaşadığı çevrede çeşitli suç unsurlarıyla tanışan çocuklar, bulundukları arkadaş çevrelerinin de etkisiyle suç işlemeye meyilli hale gelebilirler. Dolayısıyla çocuklar birden fazla kişinin veya olayın iştirakiyle suç işleyebilmektedir.

Kırsaldaki çocukların suç işlerken tek başına olma olasılıkları, kent merkezindeki çocuklara nazaran daha yüksektir. Kentlerdeki çocukların, bir çete içerisinde yer alan arkadaş sayısının daha fazla olduğunu ve çeteler tarafından tehdit edilme olaylarını daha sık yaşadıklarını bu konuda yapılan araştırmalar ortaya koymaktadır. Kırsal ve kent merkezindeki çocukları ayıran bir diğer özellik de kendilerini suçlu olarak tanımlama eşikleridir. Kırsaldaki çocuklar daha az ve küçük suçlar işlemelerine rağmen bir kurumda kalma yaptırımı ile karşı karşıya kaldıkları için kendilerini suçlu olarak nitelendirmektedirler (Kızıltepe, 2023, s.798).

Çocuklarla yetişkinlerin işledikleri suçlar arasında tür ve işleniş bakımından farklılıklar vardır. Çocuklar genellikle mala karşı suçları işler ve bu suçlar, yetişkinlerin organize suçlarındaki gibi sistemli değildir. Yetişkinler, mafya türü örgütlü suçlar işlerken çocuklar daha çok

çete yapılanmaları çerçevesinde suç işleyebilirler. Çocuk çeteleri dar kapsamlı olup etki alanı genellikle bir mahalle, semt veya şehirle sınırlıdır. Suça karışan çocuklar bazen suça maruz kalan veya mağdur olan bireylerden oluşur. Suç mağduru bir çocuk, sokakta yaşayabilmek için sokak kanunlarına uymak zorundadır; bu kanunlar genellikle resmi hukuk kurallarıyla çelişir (Erbekir, 2025, s.448).

Sokakta yaşayan ve çalışan çocuklar için ise arkadaşlık ortamı bir kutsallık içermektedir. Grupta kabul görmek ve itibar kazanmak için grubun kuralları sorgulanmadan benimsenmelidir. Çocuklar, suç işleyen arkadaşlarının çokluğunu ve bu arkadaşları ile görüşmelerini kesmediklerini belirtirken bu ortamın bağlayıcılığına ve cazibesine işaret etmektedirler. Suç işleyen çocukların arkadaş grubu içerisindeki saygınlığı, diğer çocukların da suç işleyerek o saygınlığa sahip olma isteğini arttırmakta ve suç işlemekten çekinmemelerine yol açmaktadır (Güngör, 2008, s.41).

Bazı çocuk veya gençler düşük öz değerlerini telafi etmek için çetelere katılmayı ve çete üyesi olmayı bir çare olarak görebilmektedirler. Bunun sonucunda da suç işleyerek kendini kanıtlamaya, düşük olan öz değerin yarattığı eksikliği yüzeysel şekilde tamamlamaya çalışmaktadırlar. Fakat bu süreç, suç davranışının sosyal dışlanmaya; çocuk veya gencin öz değerinin düşmesine ve yeniden suça sürüklenmesine neden olduğu bir kısır döngüde ilerlemektedir. Çeteye dahil olma ile öz değer arasındaki ilişkinin araştırıldığı, çete aktivitelerine katılan 427 genç ile yapılan bir araştırmada öz değer ile çeteye dahil olma arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Eryalçın & Duyan, 2017, s.28).

Türkiye'de, önceki yıllarda suça karışan çocuklar batı ülkelerindeki gibi uzmanlaşmış suç çeteleri halinde suç işlemezken son zamanlardaki kapkaç olaylarında organize olma ve çeteleşme giderek yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Artık Türkiye'de çete ve organize suçların, çocuk suçluluğunda önemi gittikçe artmaya başlamıştır. Bu konuda, 2003 yılında İstanbul'da çok etkin olan Fırat Delibaş'ın kapkaç, hırsızlık ve uyuşturucu çetesi bu konuda örnek gösterilebilir. Çoğunluğu 18 yaşından küçük çocuklar farklı yöntemlerle İstanbul'un yolunu tutuyor, bir kısmı yoksul aileleri tarafından çetelere belli bir para karşılığında "kiralanıyor", bir kısmı ise kaçırılıyordu. İstanbul'da oluşturulan bekâr evlerinde konaklatılan gençler, işe başlamadan önce çete elemanları tarafından, "Kapkaçı nasıl yapacağı, polisten nasıl kaçacağı, yakalanırsa nasıl ifade vereceği" konusunda eğitimden geçiriliyordu. Polis kayıtlarına göre birçok bekâr evi bu amaçla yani "Kapkaç Okulu" olarak kullanılıyordu. Kısa sürede suç makinesi yapılan çocuklar, hazır olunca, cesaretlensinler diye uyuşturucu da verilerek 4'er kişilik gruplar hâlinde sokağa salınıyordu (Özçetin, 2017, s.122-123). Görüldüğü gibi, geleceğimizin teminatı gençler, daha çocuk yaşlarında yanlış yönlendirmeler ve yanlış özendirmelerle savrulup yitmektedirler.

Çocuk suçlarını önleme çalışmalarında başarı, suçluların bireysel değil grup davranışlarıyla ilişkili olarak düşünülmesine bağlıdır. Çocuk suçluluğunu önlemede yurt dışından ithal projelerle çalışmakla başarıya ulaşılamaz. Bir ülkede başarıyla çalışan bir program bir başka ülkede sosyo-kültürel farklılıktan dolayı yetersiz kalabilir (Öter, 2018, s.761). Dolayısıyla, ilk etapta sosyoloji ilkeleriyle hareket ederek kendi toplumumuza değerleriyle, inanç esasları ve kutsallarıyla, yüzyıllardır süregelen kadim kültüründeki hazineleriyle bir bütün olarak bakmalı

ve yakından tanımalıyız. Özellikle aile kurumundaki yozlaşmayı önlemek demek, tabiri caizse milleti topun ağzından döndürmek demektir. Çünkü aile kurumu toplumun en küçük ve en temel birimidir. İlk eğitimler aile ortamında verilmelidir. Bununla birlikte her ferdin temel ihtiyaçları başta olmak üzere kendi ilgi alanını, yeteneklerini keşfedebilmesi için, ilgili devlet kurumlarının devreye girmesi gereklidir. Her çocuğun eğitim alma, yeteneklerini keşfedebileceği imkânlara ulaşma ve gelecek kaygısı çekmediği bir ortamda büyüme hakkı vardır. Eğer bir ülkede çocuk bu haklarına erişemezse, kendisini ispatlamak için marjinalleşmeyi tercih edebilmektedir. Bu tercihleri ise onları yaşadıkları toplumdan soyutlamakla kalmayıp psikolojik sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Günümüzde maalesef ki bu durumlara sıkça rastlamaktayız.

Temelde eğitimin çocuklar için yeterli ve etkili olmadığı aşikârdır. Öyle ki okullar bile suçun işlendiği mekânlar olmaktadır. Okul sayısı ile suç sayısının ters orantılı olduğu tezi de maalesef çürümüştür. Dolayısıyla bu konuda ciddiyetle ve samimiyetle ortaya konması gereken çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu kapsamda Çocuk Polisi, Baro, Sağlık Müdürlükleri, Millî Eğitim Müdürlükleri, Halk Eğitim Müdürlükleri, İşkur Müdürlükleri ve Sivil Toplum Kuruluşları iş birliği içerisinde hareket ederek yerel ve ulusal düzeyde çözüm üretmelidirler (Güngör, 2008, s.42).

3. TÜRKİYE'DE ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN GÖRÜNÜMÜ

3.1. Genel İstatistiksel Görünüm

Dünyanın, çocuk suçluluğu ile 20. yüzyılın ilk yarısından başlayarak ilgilendiği, özellikle dünya savaşları ile birlikte bu sorunun alevlendiği ve ilginin doruğa yükseldiği gözlemlenmektedir. Türkiye'de de Cumhuriyet ile birlikte çocuk konusundaki duyarlılığının artmasıyla çocuk suçluluğu ile ilgilenmeye başlanıldığını görmekteyiz (Özdemir Can, 2018, s.49). Ülkemizde bu alanda ilk çalışma, Rıdvan Nafiz Edgüer tarafından 1927 yılında, Mücrim Çocuklar başlığı ile yapılmıştır. Türkiye'de suç istatistiklerinin tutulmaya başlandığı 1935 yılı ile 1941 yılları arasında, İstatistik Umum Müdürlüğünün 241 numara ile yayımladığı 1935-1942 Mahkumlar İstatistiği raporunda, çocuk suçluların yıllara göre oranı paylaşılmıştır. Bu rapora göre çocuk suçlu sayısı 1935 yılında 4392 kişi, 1936 yılında 5424 kişi, 1937 yılında 6362 kişi iken 1942 yılında 12764 kişi olarak dünyanın içinde bulunduğu siyasi ve savaş ortamının da etkisi ile yıllara göre katlanarak artmıştır (Kandemir, 2025, s.62). Bu veriler haricinde 1938-1951 yılları arasında çocuk suçluluğunun genel olarak düzenli bir artış seyrettiği gözlemlenmektedir. Bu dönemde artan suç oranlarını etkileyen temel faktör, İkinci Dünya Savaşı, ekonomik krizler ve ani ekonomik değişim gibi sebeplere bağlanmıştır. İlaveten işlenen suç türlerinin çoğunlukla adam öldürme, yaralama, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, cinsel suçlar ve hırsızlık olarak gerçekleştiği ortaya konmuştur (Gölcüklü, 1956, s.157-163).

Tablo 3. 1938–1951 Yıllarında Yaş ve Cinsiyete Göre Suça Sürüklenen Çocuk Sayıları

Yıl	Erkek (12-15)	Kadın (12-15)	Erkek (16–18)	Kadın (16-18)	Toplam
1938	2.076	80	4.686	234	7.076
1939	2.348	105	5.484	333	8.270
1940	2.592	145	6.663	383	9.783
1941	2.992	131	8.308	409	11.840
1942	3.128	185	8.914	537	12.764
1943	3.170	209	8.864	479	12.722
1944	2.645	176	7.168	458	10.447
1945	3.117	176	8.826	537	12.656
1946	4.254	226	11.029	637	16.146
1947	4.400	233	11.831	691	17.155
1948	4.687	189	12.298	519	17.693
1949	5.380	261	15.652	845	22.138
1950	3.177	142	11.796	506	15.621
1951	3.579	136	14.589	638	18.942

Not: Bu tablo, Gölcüklü (1956, s. 156) temel alınarak yeniden basılmıştır.

Türkiye'deki çocuk suçluluğu ile ilgili 1980-1995 yılları arası hazırlanan Adalet İstatistikleri incelendiğinde hükümlü çocuklar göz önüne alınarak ayrılan üç dönemden birinci dönemi kapsayan 1981-1985 yıllarında hükümlü çocuk sayısının yüksek olduğu değerlendirilmektedir. 1986-1990 yıllarını kapsayan ikinci dönemde ise Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon illerindeki çocuk mahkemelerinin 1987 yılında faaliyete geçmesinin etkisi ile hükümlü çocuk sayısında önemli oranda düşüş olduğu gözlenmiştir (DİE, 1992, s. 7, akt. Özdemir Can, 2018, s.52). 1991-1995 yıllarını kapsayan üçüncü dönemde ise yine ilk dönemde olduğu gibi hükümlü çocuk sayısında artış olduğu gözlenmektedir (DİE, 1997, s. 6, akt. Özdemir Can, 2018, s.52). Çocukların en fazla karıştığı suçların ise özellikle mal varlığına karşı işlenen suçlar olduğu, diğer dönemlerden farklı olarak ön plana çıkan 1984 yılı temel alınarak yapılan bir araştırmada ise çocuklar tarafından işlenen şahsa karşı suçlarda adam öldürme ve yaralama gibi suçların ilk sıralarda yer aldığı dikkat çekmektedir. 1995 Adalet İstatistiklerine yansıdığı şekilde özellikle hırsızlık suçunda 1990'lı yıllarda ciddi oranda artışın yaşandığı görülmektedir (Polat, 2000, akt. Özdemir Can, 2018, s.52).

Günümüzde istatistiklere bakıldığında; 2009 yılında 119.141, 2010 yılında 133.201, 2011 yılında 141.412, 2012 yılında 159.080 ve 2013 yılında 182.308 suça sürüklenen çocuk hakkında dava açıldığı, 2009-2013 yılları arasında hakkında dava açılan suça sürüklenen çocuk sayısının %53.01 oranında arttığı anlaşılmıştır (T.C. Adalet Bakanlığı, 2013, s.99). Yine aynı istatistiklerde 2013 yılında; suça sürüklenen çocukların işledikleri iddia edilen 5237 sayılı Türk Ceza Kanun'un; 141-169 maddeler arasında düzenlenen malvarlığına karşı suçlar nedeni ile haklarında 59.236, 86-93 maddeler arasında düzenlenen vücut dokunulmazlığına karşı suçlar nedeni ile haklarında 24.890, 106-124 maddeler arasında düzenlenen hürriyete karşı suçlar nedeni ile haklarında 22.436, 185-196 maddeler arasında düzenlenen kamu sağlığına karşı suçlar nedeni ile haklarında 13.844, diğer suçlar nedeni ile haklarında 28.392 davanın açıldığı, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılan davalar nedeni ile gerçekleştirilen yargılama sonunda 44.352 çocuk hakkında mahkûmiyet (yargılanan çocukların % 29.2'si), 30.382 çocuk hakkında beraat (yargılanan çocukların % 20.1'si) kararı verildiği tespit edilmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı, 2013, s.103-112). Tablo 4'de yer alan 2015–2024 dönemine ilişkin veriler, Türkiye'de suça sürüklenen çocuk sayılarının özellikle pandemi sonrası dönemde genel olarak belirgin biçimde arttığını ve suç türlerinin de niteliksel bir dönüşüm geçirdiğini göstermektedir. 2020'de sosyal hareketliliğin kısıtlanmasıyla toplam suç sayıları keskin biçimde düşerken, 2021'den itibaren özellikle yaralama, hırsızlık ve uyuşturucu suçlarında hızlı bir yükseliş yaşanmış, 2022 yılı ise birçok suç kategorisinde zirve noktası olmuştur. Son yıllarda bilişim, dolandırıcılık ve uyuşturucu gibi suç türlerinin hızla arttığı ayrıca dikkat çekmektedir.

Tablo 4. Suça Sürüklenen Çocukların Yıllara Göre Suç Türü Dağılımı (2015–2024)

Suç Türü	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Adliyeye Karşı Suçlar	1017	1242	1492	1478	1367	416	475	792	545	903
Aile Düzenine Karşı Suçlar	929	1050	760	688	873	1187	1442	945	749	781
Bilişim Suçları	416	404	255	219	195	202	333	911	749	1048
Çevreye Karşı Suçlar	27	19	28	33	27	114	80	82	85	137
Cinsel Suçlar	3416	4294	4417	5199	6120	3208	4998	7874	6258	6953
Diğer	1536	1637	1440	1790	1492	967	557	1719	1075	2219
Dolandırıcılık	486	623	506	457	479	580	552	1173	965	1364
Genel Ahlaka Karşı Suçlar	154	248	211	346	342	175	249	384	298	388
Genel Tehlike Yaratan Suçlar	2986	3170	3089	3219	3331	2984	3514	6013	6007	8514
Göçmen Kaçakçılığı	4249	4670	3451	5011	12147	155	342	218	185	185
Görevli Memura Mukavemet	925	816	741	787	851	911	844	1333	950	1283
Hakaret	1957	1960	1673	1944	1938	1867	1964	2805	2271	2714
Hırsızlık	36942	44260	42532	43596	43102	34809	36134	52084	37233	33688
Kamu Sağlığına Karşı Suçlar	99	93	94	72	83	1067	789	238	143	173
Kişiyi Hürriyetinden Yoksun Kılma	2014	2345	1995	2269	2402	1810	2296	3758	3459	4137
Konut Dokunulmazlığının İhlali	685	693	676	620	800	735	937	1619	949	816
Mala Zarar Verme	4954	5260	4688	5018	4597	3830	4318	7171	5420	7270
Mal Varlığına Karşı Diğer Suçlar	1224	1386	1248	1432	1571	1725	1891	3217	2180	2478
Öldürme	549	626	739	617	617	579	646	902	1110	1270
Pasaport Kanununa Muhalefet	3924	6222	3936	6825	13662	3897	3697	8670	13807	7551
Sahtecilik	2223	2054	2296	2137	2568	1746	1963	2701	2026	3026
Tehdit	4938	4819	4659	5097	5362	5029	5693	8421	7127	9378
Toplumsal Olaylar	2093	2590	1642	1462	1158	499	683	1372	1192	3389
Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanmak, Satmak, Satın Almak	7545	8942	8961	8229	7582	5678	6668	9029	8617	16563
Yağma (Gasp)	2691	2837	2546	2510	2866	2184	2418	5064	4375	4682
Yaralama	45850	46382	46947	51360	53267	35808	48621	78268	71244	81875
TOPLAM	133829	148642	141022	152415	168799	112162	132104	206943	179019	202785

Not: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanından, Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri veri seti kullanılarak uyarlanmıştır. (Erişim Tarihi: 02.12.2025).

3.2. Çocuklar Tarafından İşlenen Suç Türleri

Çocukların işledikleri suç türlerinin tespit edilmesi çocuk suçluluğunu önleme ve nedenlerini anlama açısından önem taşımaktadır. Her ne kadar TCK kapsamında öngörülen birçok suçu işlemeleri mümkün olsa da yapılan istatistik çalışmalarına göre çocuk suçluluğunda geniş kapsamlı bir inceleme yaptığımızda en çok görülen suç tipleri; öldürme, yaralama, cinsel suçlar, tehdit, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma, konut dokunulmazlığının ihlali, hakaret, hırsızlık, yağma, mala zarar verme, genel ahlaka aykırı suçlar, çevreye karşı suçlar, görevli memura mukavemet, adliyeye karşı suçlar, resmi belgede sahtecilik, uyuşturucu maddeye ilişkin suçlar, toplumsal olaylar[5], Pasaport Kanunu'na Muhalefet, aile düzenine karşı suçlar, bilişim suçları, dolandırıcılık, malvarlığına karşı suçlar, kamu sağlığına karşı suçlar, genel tehlike yaratan suçlar olarak sınıflandırılmaktadır (Erten & Ertay, 2023).

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün (2024) verilerine göre, toplam ceza mahkemelerinde açılan dosyalara bakıldığında suça sürüklenen çocukların işlediği suç türlerinin geniş bir yelpazeye yayıldığı görülmektedir. Veriler, yalnızca suçun niceliğini değil, aynı zamanda gençlerin sosyal çevreleri, maruz kaldıkları risk faktörleri ve toplumdaki yapısal dönüşümlerin çocuk suçluluğuna nasıl yansıdığını anlamak açısından da önemli ipuçları sunmaktadır. İstatistiklere göre yeni açılan dosyalarda en yüksek yoğunluk malvarlığına karşı suçlarda (%26,2) görülmektedir. Bir diğer suç türü olan vücut dokunulmazlığına karşı suçlar (%23,4) ve hürriyete karşı suçlar (%16,8), çocuk suçluluğunun giderek şiddete meyilli bir karakter kazandığına işaret etmektedir. Şerefe karşı suçlar (%5,5), özellikle hakaret fiilleriyle kendini göstermektedir. Kamunun sağlığına karşı suçlar (%4,0), özellikle uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucuya ilişkin diğer fiiller nedeniyle çocuk suçluluğunda önemli bir yer tutmaktadır. Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar (%4,8), hem bildirim mekanizmalarının güçlenmesi hem de çevrimiçi istismar türlerinin yaygınlaşması nedeniyle yüksek bir hacimde yer almaktadır. Özel kanunlarla düzenlenen suç kategorilerinde ise Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu (%1,0), Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (%0,3) ve Terörle Mücadele Kanunu (%0,7) kapsamında görülen vakalar, çocukların çeşitli toplumsal hareketlilik dinamiklerine ve suç grupları tarafından kullanılma riskine maruz kaldığını göstermektedir. Göç hareketlerinin yoğun olduğu bölgelerde göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (%0,2) gibi suçlarda çocukların fail veya araç olarak yer alması, bölgesel ve uluslararası risk faktörlerinin gençlere yansımasını açıkça ortaya koymaktadır. Devletin egemenlik alametlerine karşı suçlar (%0,2), kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar (%1,1) ve kamu barışına karşı suçlar (%0,5) ise daha çok ideolojik çatışmalar, protestolar veya kamu otoritesine karşı sorgulayıcı tavırların hukuki düzeye yansımasıyla ilişkilidir. Son yıllarda teknolojinin hızla gelişmesine bağlı olarak karşımıza çıkan bilişim suçları ise (%1,7) oranında saptanmıştır. Daha düşük hacimli olmakla birlikte orman kanununa aykırılıklar (%0,1), adliyeye karşı suçlar (%1,1), genel tehlike yaratan suçlar (%1,3) ve hayata karşı suçlar (%1,4), çocuk suçluluğunun yapısal çeşitliliğini gösteren önemli kategorilerdir. Tüm bunların dışında kalan "diğer suçlar" (%0,8) kategorisi, istatistiklerde görünmeyen veya yeni ortaya çıkan suç tiplerini barındırması açısından önemlidir.

[5] Toplumsal olay, otoriteye, mülkiyete ya da insanlara karşı şiddetli bir toplumsal rahatsızlıktan kaynaklanan bir grup tarafından karakterize edilen sivil itaatsizlik biçimidir. Olaylar genellikle ayaklanma, Vandalizm ve kamusal veya özel mülkiyet tahribatını içerir.

Hırsızlık, yağma, mala zarar verme gibi suç türlerini barındıran malvarlığına karşı suçların son derece yüksek oranda olması suça sürüklenen çocukların temel problemlerinden birinin ekonomik sorunlar olduğunu göstermektedir. Ekonomik koşullar aile içerisinde çocuğu doğrudan ya da dolaylı yönden etkileyebilmektedir. Örneğin ekonomik zorluk yaşayan ailelerin çocukları küçük yaştan itibaren çalışmak zorunda kalabilmekte buna bağlı olarak çocuğun geleceği suç yönlü şekillenebilmektedir. Dolayısıyla aile fertlerinin yeterli maddi imkâna sahip olamaması, ihtiyaçları olan mal ve hizmetlere ulaşamamaları, suç riskini arttırmaktadır (Vural & Yıldızlar, 2023, s. 9). Gençler arası fiziksel kavga, tehdit ve cebir niteliğindeki davranışların, yaşanan çatışmaların bir diğer yüksek orana sahip olan vücut dokunulmazlığına ve hürriyete karşı suçları meydana getirdiği görülmektedir. Çocuklar ve ergenler arasında karşılıklı sataşma, küçük düşürme ve itibar zedeleme fiillerinin dijital platformlar üzerinden yayılması, bu suç grubunun toplumdaki iletişim tarzı değişiklikleriyle paralel bir seyir izlediğini göstermektedir. Kamu sağlığını tehdit eden suçlar kapsamında özellikle uyuşturucu kullanımı kritik bir öneme sahiptir. Bu durumun hırsızlık, yağma ve şiddet suçlarını da beraberinde getirdiği; kişilerin bağımlısı oldukları maddelere ulaşım aracı olarak bu suçları da ek olarak işlediği gözlemlenmektedir (Çevik, 2022, s. 60). Bir diğer kritik suç türü olan bilişim suçları ise soruşturması klasik suçlara göre daha zor olan bir suç türüdür. Çünkü suç delillerinin ortaya konması ayrıca teknik bilgi gerektirmekle birlikte, sanal bireylerin varlığı ve farklı konum kullanımı şüphelilere erişimi zorlaştırmaktadır. Bu sebeple bilişim suçlarında proaktif soruşturmalar yani suç oluşmadan suçu önleyici çalışmaların yapılması oldukça önemlidir (Ateş & Saluk, 2018, s. 160). Son olarak diğer suçlar kategorisi, özellikle sosyal medya ve çevrimiçi platformlar üzerinden işlenen çeşitli yeni suç şekillerinin kesin bir sınıflandırması henüz yapılmadığından gelecekte daha ayrıntılı alt başlıklara ihtiyaç duyacaktır.

3.3. Yaş, Cinsiyet ve Bölgesel Açıdan Dağılım

Suça sürüklenen çocuklarda yaş, cinsiyet eğilimlerini belirlemek, uygulanacak iyileştirici politikaları belirleme konusunda büyük önem taşımaktadır. 2015-2024 yılları arasındaki suça sürüklenen çocuklara ilişkin veriler incelendiğinde, yaş grupları arasında son derece istikrarlı ve değişmeyen bir dağılım olduğu görülmektedir. Her yıl, 0-11 yaş grubu en düşük düzeyde kalmış; bu gruptaki çocuklar neredeyse yok denecek kadar az sayıda suça sürüklenmiştir. 12-14 yaş grubu tüm yıllarda orta seviyede bir yoğunluk sergilemiş, ancak hiçbir yıl suç dağılımında baskın grup hâline gelmemiştir. Dönemin tamamında en dikkat çekici husus, 15-17 yaş grubunun her yıl açık ara en yüksek sayıya sahip olmasıdır. Bu eğilim yıllara göre değişmemiş; 2015'ten 2024'e kadar on yıl boyunca tepe yaş grubu sürekli olarak 15-17 yaş olmuştur. Yaş skalasındaki bu seyir hukuki yaptırım kanalı tarafından 15-17 yaş aralığına ayrıca bir uygulama ile yaklaşılması gerektiğini göstermektedir. Çocuk suçluluğunda 2020'de pandemi etkisiyle toplam sayılar azalmış olsa da yaş gruplarının birbirine oranı değişmemiş ve 15-17 yaş grubu üstünlüğünü korumuştur. 2021 sonrası yeniden yükselen suça sürüklenen çocuk sayısına rağmen yaş örüntüsü yine aynı biçimde devam etmiştir (TÜİK, 2024). Ergenlik olarak adlandırılan bu dönemde bireylerde fiziksel ve duygusal açıdan önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Bireylerde ergen benmerkezciliğinin hâkim olması arkadaşları tarafından kabul edilme içgüdüsünü önemli bir durum haline getirmektedir. Ergenlik döneminin bu fırtınalı haliyle baş etmeye, arkadaşlarının onayını almaya çalışan ve ahlaki

gelişimleri henüz tamamlanmamış çocuklar toplumsal normları çiğneyerek suça sürüklenebilmektedirler. Ergenlik döneminde bireylerin karşılaşabileceği bir başka sorun madde kullanımıdır. Yapılan bir çalışmada suça sürüklenen çocukların yaklaşık olarak üçte birinin madde kullandığı ve büyük çoğunluğunun sigara başta olmak üzere bağımlılık yapıcı çeşitli maddelerle tanıştığı sonucuna ulaşılmıştır (Pelit & Alkan, 2022, s.59).

2015-2024 dönemine ilişkin suça sürüklenen çocuk verileri, cinsiyet temelli oldukça belirgin bir yapısal ayrışmaya işaret etmektedir. Erkek çocukların suça sürüklenme oranı her yıl kız çocuklardan çok daha yüksek seyretmiş; bu fark dönem boyunca yalnızca korunmakla kalmamış, zaman zaman daha da belirginleşmiştir. Veriler, cinsiyetler arasındaki bu makasın istisnai yıllar dışında kapanmadığını, aksine suça sürüklenme olgusunun erkek çocuklar açısından daha yüksek bir risk alanına işaret ettiğini göstermektedir. Bunun nedeni olarak toplumsallaşma süreci içinde kızlara ve erkeklere yönelik farklı rol beklentilerinin bulunması, kızların toplumsallaşma sürecinde bağlılık ve karşılıklı ilişkiye önem verirken, erkeklerin bağımsızlık ve özerkliğe önem vermesi, risk almaya ve saldırganlığa daha eğilimli olarak büyümeleri, bu durumunda onları suç olan davranışlara daha kolay yöneltebildiği söylenebilir (Bülbül vd., 2023, s.123). Yapılan bir başka çalışmaya göre sosyal hayat içerisinde erkeklerde akran etkisinin kızlarda ise ailesel etmenlerin daha güçlü faktörler olduğu; suça sürüklenen arkadaşlara sahip olma, okul başarısızlığı, kötü muameleye maruz kalma gibi suça yönelik risk faktörlerine erkeklerin kızlara göre daha fazla maruz kaldığı ifade edilmektedir (Bilginer vd., 2021, s.218-222).

Tablo 5.Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocukların Suça Sürüklenme Nedeniyle Karıştığı Olayların Cinsiyete Göre Dağılımı (2015–2024)

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2015	133.829	114.114	19.715
2016	148.642	125.841	22.801
2017	141.022	119.824	21.198
2018	152.415	128.141	24.274
2019	168.799	138.315	30.484
2020	112.162	94.234	17.928
2021	132.104	110.266	21.838
2022	206.943	170.348	36.595
2023	179.019	143.075	35.944
2024	202.785	166.175	36.610

Not: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yayımlanan “Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri” bültenindeki geniş kapsamlı verilerden uyarlanmıştır.

TÜİK aracılığıyla elde edilen verilere göre, 2017 yılında hakkında suça sürüklenen çocuk olarak işlem yapılanların %90’ının şehirde, %4’ünün köyde ikamet ettiği, %6’sının ise ikamet adresinin bilinmediği belirlenmiştir (Kılık & Uysal, 2025, s.664). Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğünün (2021) verilerine göre her yıl İstanbul, İzmir ve Ankara illeri başta olmak üzere çocuk suçluluğunun kentlerde, köyde yaşayanlara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Kentlerde oturanların daha çok suç işlemesinin nedeni ise bireyselleşme süreci ve çocukların benimsedikleri olumsuz yaşam tarzı olarak ifade edilmektedir. Kentleşme sürecinde ilişkilerin zayıflaması, sosyal ve ekonomik nedenlerin sonucu olarak çocuklar ihtiyaç duydukları destekten yoksun kalmaktadır ve bu desteği bulamadıklarında suça sürüklenebilmektedirler (Pelit & Alkan, 2022, s.61). Suça sürüklenen çocukların suç işledikleri bölgelere göre dağılımı incelendiğinde ise, ilk sırada Marmara Bölgesi'nin (%30,2), ikinci sırada Ege Bölgesi'nin (%18,1), üçüncü sırada Akdeniz Bölgesi'nin (%15,1), dördüncü sırada İç Anadolu Bölgesi'nin (%12,9), beşinci sırada Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin (%10,7), altıncı sırada Doğu Anadolu Bölgesi'nin (%6,8), son sırada ise Karadeniz Bölgesi'nin (%6,2) olduğu tespit edilmiştir (Şentürk Dızman, 2023, s. 1161). Suça sürüklenen çocuklara ilişkin medyada yer alan içeriklerin coğrafi olarak belirli illerde yoğunlaştığını gösteren bir araştırmaya göre en yüksek payı Antalya (%15,29) ve İstanbul (%15,29) paylaşmakta, bu iki il toplam haberlerin üçte birinden fazlasını oluşturmaktadır. Ankara (%11,76) ve Diyarbakır (%9,42) da dikkate değer yoğunluğa sahip olup, bu durum çocuk suçluluğunun hem büyükşehirlerde hem de sosyoekonomik dinamikleri belirgin olan illerde medyada daha görünür hâle geldiğini düşündürmektedir. İzmir (%7,06) ve Erzurum (%5,29) orta düzeyde yer tutarken, Bursa ve Van'ın her biri %2,94'lük payla daha sınırlı bir görünürlük göstermektedir. Adana (%2,36) ise düşük düzeyde temsil edilen iller arasında yer alır. Genel toplamın %27,65'ini "diğer" illerin oluşturması, haberlerin büyük bir kısmının birkaç metropolde yoğunlaşmasına rağmen, çocuk suçluluğu ile ilgili medyanın coğrafi olarak oldukça geniş bir yayılım gösterdiğini de ortaya koymaktadır. Bu dağılım, çocuk suçluluğunun sadece büyükşehirlerde değil, ülkenin farklı sosyoekonomik bölgelerinde de haber değeri taşıdığını göstermekte; aynı zamanda medyanın suç içerikli haberlerde belli illere odaklanma eğilimini yansıtmaktadır (Morkan Şahin & Güngör, 2024, s.296). Öncelikle belirtmek gerekir ki Hürriyet gazetesinde yayımlanan haberler çerçevesinde bu verilere ulaşılmıştır. Ayrıca medyanın belli bölgelere odaklı bir şekilde haber yapma eğilimi Türkiye geneli kapsamlı bir çalışmaya ulaşımı zorlaştırmaktadır. Mesleki imkânların ve insan yoğunluğu sebebiyle suçluluğa yönelik vakaların fazla olması medyanın odağını büyük şehirlere çekse de daha gerçekçi verilere ulaşmak için diğer bölgelere de ilginin kaydırılması gerekmektedir.

Yaş, cinsiyet ve bölgesel eğilimlerin dışında çocukların eğitim durumu da suça sürüklenmesinde önemli bir diğer ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul Gaziosmanpaşa bölgesinde yapılan çalışma kapsamında; çocuklar eğitim durumlarına göre 9'u (%9,0) ilkokul terk, 3'ü (%3,0) ilkokul mezunu, 12'si (%12,0) ortaokul terk, 18'i (%18,0) ortaokul mezunu, 16'sı (%16,0) lise terk, 1'i (%1,0) lise mezunu, 41'i (%41,0) diğerleri (örgün veya yaygın eğitime devam eden) olarak dağılmaktadır. Yavuzer'in (2015, akt. Şentürk Dızman, 2023) 214 denekle yaptığı araştırmada suçlu deneklerin %76,7'sinin ilkokul öğrenimi kapsamında olduğu belirtilmektedir. Benzer şekilde Öter'in (2005, akt. Şentürk Dızman, 2023) çalışmasında da suçlu çocukların %54'ünün eğitimin farklı aşamalarında okulu terk ettiği ifade edilmektedir. Çocukların okul ile ilişiğinin kesilmesi suça yönelmelerine zemin hazırlayan etmenlerden olup tablo incelendiğinde okula devam eden çocukların sayısı, okulu terk eden çocukların sayısından daha az olduğu görülmektedir. Düşük eğitim ve kültür düzeyine sahip olma, suça sürüklenme noktasında önemli bir etken olmakla birlikte suç konusunda yapılan araştırmalar suça yönelenlerin düşük eğitim düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır (İslamoğlu, 2017, s.90).

Yine yaş, cinsiyet ve bölgesel eğilimlerin dışında ekonomik koşulların ve ailevi durumların da birlikte değerlendirilmesi çocuğun suçluluk olgusunun daha geniş kapsamda ele alınmasına yardımcı olacaktır. Ankara ili örneğinde Ankara 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde 2007–2010 yılları arasında suça sürüklenen çocuklara ilişkin yapılan bir araştırmada veriler, çocukların büyük ölçüde benzer sosyodemografik kırılganlıklar taşıdığını göstermektedir. Tamamı erkek olan çocukların yaş ortalaması 15,95 olup, çoğu ergenliğin orta–geç dönemindedir. Vakaların büyük çoğunluğu ilköğretim düzeyinde kalmış, önemli bir kısmı öğrenciliği bırakıp işçi olarak çalışmaya başlamıştır; bu durum eğitimden kopuşun belirgin bir risk etmeni olduğunu ortaya koymaktadır. Ailelerin tümünün ekonomik durumunun kötü olması ve hiçbir ailenin yoksulluk sınırının üzerinde gelire sahip olmaması, yoksulluğun suça sürüklenme ile güçlü ilişkisini desteklemektedir. Çocukların önemli bir bölümü şehir merkezinde ve düşük standartlı yaşam koşullarına sahip çevrelerde bulunmakta; akran ilişkileri ise özellikle dikkat çekmektedir, çünkü fail ve mağdurun çoğu zaman birbirini tanıdığı ve arkadaş olduğu görülmektedir. Psikiyatrik patolojinin ve madde kullanımının düşük oranlarda bildirilmiş olması, çocukların suça yöneliminde bireysel hastalıklardan çok sosyal çevrenin, ekonomik güçlüklerin ve eğitsel kopuklukların belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, suça sürüklenen çocuklara yönelik müdahalelerin ancak aileyi, eğitimi ve sosyal çevreyi birlikte ele alan bütüncül yaklaşımlarla etkili olabileceğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak çocuk suçluluğunda asıl önemli konu çocukları suça sürüklenmekten korumaktır. Bu konuda aile desteği ve eğitim programları önem kazanmaktadır. Çocuk ve ergenlerin yeniden suç işleme riski ve gereksinmeleri değerlendirilmeli ve önlemler buna göre alınmalıdır (Şengül vd., 2023).

3.4. Çocuklarda Suç İşleme Davranışının Tekrarlanması

Çocuk suçluluğunda ele alınması gereken bir diğer önemli konu yapılan çalışmalarda, suç işleme davranışının tekrar etmesi hususudur. Her ne kadar Türkiye özelinde genel, sistematik ve ulusal bir "suç tekrarı"na ilişkin düzenli, açık bir kamu istatistiği olarak yayımlanmasa da suça sürüklenen çocukların, suça sürüklenmesine sebep olan faktörler iyileştirilmedikçe, çocuğun suçu tekrar işleme eğiliminin arttığı gözlemlenmektedir. Örneğin Ekim 2020 – Ekim 2023 arasında 199 çocuk suçluluğu vakasına ilişkin yapılan inceleme sonucunda, 143 çocuğun bir kez suç, 56 çocuğun ise tekrar suç işlediği gözlemlenmiştir (Özbek vd., 2025). Burada söz konusu olan suç tekrarı, çocuğun daha önce bir suçtan adli sisteme dahil olmuş olmasına rağmen yeniden suç işlemesini ifade etmektedir. Yapılan çalışmada elde edilen diğer bulgular ise şu şekildedir:

- Anne-baba ayrı olan çocukların tekrar suç işleme olasılığı, anne-babası birlikte olanlara göre yaklaşık 5 kat daha yüksek çıkmıştır.
- Birinci derece akrabasında suç öyküsü bulunan çocuklarda, tekrar suç işleme riski yaklaşık 26 kat artmaktadır.[6]
- Madde kullanan çocukların tekrar suç işleme olasılığı 9,5 kat daha yüksektir.
- Her iki grupta da psikiyatrik sorunlar görülmekle birlikte, çalışmada psikiyatrik tanının suç tekrarını doğrudan açıklamadığı tespit edilmiştir.

[6] Birinci derece akraba, aile içindeki belirli diğer bireylerle genetik bilgilerinin yaklaşık yarısını paylaşan aile üyesidir. Birinci derece akrabalar arasında bireyin anne ve babası, kardeşleri ve çocukları yer alır.

- İlk kez işlenen suçlarda daha çok hırsızlık ve yaralama görülürken, tekrar suç işleyenlerde cinsel istismar, mala zarar verme, tehdit gibi suç türlerinin daha fazla işlendiği tespit edilmiştir (Özbek vd., 2025).

Yine bir başka çalışmada elde edilen sonuca göre daha önce suça sürüklenmiş çocukların, tekrar suç işleme olasılıkları daha yüksektir. Suça sürüklendiği iddiasıyla Cumhuriyet Savcılığı'na getirilen 114 ergen ile yapılan bu araştırmaya göre daha önce birden fazla suça karıştığını ifade edenlerin oranı %71,9'dur. Bu oran içerisinde altıdan fazla suça bulaştığını ifade edenlerin oranı %36,8'dir (Akduman vd., 2007, s.158). İncelenen bir diğer çalışmada ise çocukların %68,6'sının tahliye edildikten sonraki bir yıl içerisinde tekrar ceza aldığı ifade edilmektedir (Yılmaz, 2011, akt. Süleymanoğlu Dinçer, 2020, s. 4). Barrett ve Katsiyannis (2017) tarafından gerçekleştirilen bir başka çalışmada ise ilk suçun hangi türden olduğuna göre tekrar suç işleme durumunun değiştiği ortaya konmuştur. Örneğin ilk yargılanmalarını basit bir olay sonucu yaşayan gençlerin suçu tekrarlama olasılıklarının 2,2 kat, söz konusu basit olay hırsızlık gibi suçlardan kaynaklandığında 1,8 kat, şiddet içermeyen suçlar sebebiyle tutuklanan gençlerde ise 1,4 kat daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın ilk suça karışma olayı yaralama gibi daha ciddi suçlarda olan çocukların yeniden suç işleme olasılığı konusunda güçlü bir bağ gözlemlenmemiştir (Barrett & Katsiyannis, akt. Kandemir, 2025, s.62). Çocuk suçluluğunda tekrarlılığa ilişkin çevresel faktörler de dikkatle incelenmelidir. Buna ilişkin olarak aynı infaz kurumunda kalan çocuk hükümlülerin birbirlerini etkilediklerine, buna bağlı olarak da ilerleyen süreçlerde yeniden suç işlemeye yönelik davranış sergilediklerine dair güçlü bulgular elde edilmiştir. Benzer şekilde belirli bir suçu işlemiş akran çocukların bir arada yaşayıp etkileşimde olmaları aynı suçu tekrar etme olasılığını artırmaktadır (Kandemir, 2025, s.62).

Çocukların suçu yeniden işleme eğilimi üzerine yapılan değerlendirmelerde, özellikle hırsızlık ve uyuşturucu suçlarında mükerrerlik oranının çok yüksek olduğu, avukat ifadeleri üzerinden net biçimde ortaya çıkmaktadır. Avukatların Perspektifinden Türkiye'de Çocuk Suçluluğu: Nitel Bir Araştırma Örneği isimli yüksek lisans tezini incelediğimizde, görüşülen avukatlardan birinin, "Hırsızlık gibi suçlarda bir kere işleyen ikinciyi de işliyor, üçüncüyü de beşinciyi de asla bırakabileceklerini düşünmüyorum" şeklindeki söylemiyle, bu suçlarda tekrar etme riskinin neredeyse kaçınılmaz olduğuna işaret ettiği gözlenmiştir. Avukatların büyük bölümüne göre, hırsızlık suçu yakalanma ile sonuçlanmadığı ya da ceza yaptırımı yeterince caydırıcı olmadığı sürece çocuk tarafından bir tür süreklilik kazanan davranış biçimi hâline gelmektedir. Bir başka avukatın görüşüne göre hırsızlık suçu, "%99 oranında tekrarlanan" bir suç türüdür. Çocuğun hırsızlık eylemine ilişkin ilk eyleminde aldığı düşük yaptırımlar, özellikle tutuklama yapılmaması veya adli kontrolün sınırlı uygulanması, çocuğun "bir şey olmuyor" algısıyla suçu tekrarlamasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda ceza adalet sisteminin caydırıcılık işlevinin zayıflığının, özellikle hırsızlık suçlarında mükerrerliğin yükselmesine doğrudan sebep olduğunu ortaya konmaktadır. Söz konusu çalışmadan dikkat çekilen bir diğer husus uyuşturucu kullanımı ve satışının da mükerrerliğin yüksek olduğu bir diğer suç türü olmasıdır. Avukatlar, uyuşturucu suçundan gelen çocukların çoğunlukla ilk dosyası olmadığını, uyuşturucu bağımlılığı nedeniyle suçun alışkanlık haline geldiğini, bu nedenle tekrarın neredeyse kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda uyuşturucu suçlarının kişisel bir bağımlılık döngüsü ile birleşerek çocuğun davranış örüntüsünü

kalıcı hâle getirdiği vurgulanmaktadır. Bu bulgu uyuşturucu suçunun mükerrerlik açısından en riskli suç kategorilerinden biri olduğunu göstermektedir. Bazı suç türlerinde ise mükerrerlik daha düşüktür. Özellikle cinayet, bazı trafik suçları, münferit şiddet olayları gibi suçların çocuklar tarafından genellikle bir daha tekrar edilmediği belirtilmektedir. Bu tür eylemler çoğunlukla ani öfke, bir defalık çatışmaya da kontrolsüz bir duygu patlaması sonucu ortaya çıktığından tekrar ihtimali daha düşüktür. Buna karşılık hırsızlık ve uyuşturucu suçları daha çok öğrenilen, çevre ve sosyal bağlam tarafından desteklenen ve çocuğun gündelik yaşam pratiklerine yerleşen suç türleri olduğu için tekrar oranları çok daha yüksektir. Mükerrerliği artıran bir diğer önemli faktör, ailede suç öyküsü bulunması ve çevresel rol modellerdir. Ailesinde suç işleyen bireylerin bulunduğu çocukların suçu "normal ve meşru bir yol" olarak görmeye daha yatkın olduğu, suçu bir "meslek" olarak algıladığı ve bunun sonucunda başlangıçtaki suç davranışını hayat boyu sürdürdüğü ifade edilmektedir. Bir avukatın örnek verdiği şekilde, 13–14 yaşında olup 27 adet hırsızlık dosyası bulunan bir çocuğun yıllar sonra da hâlen tutuklu olarak görülmesi, suçun aile ve çevre modeli üzerinden devamlılık kazandığını göstermektedir. Bu vakalar mükerrerlikte aile yapısının belirleyici rolünü açıkça ortaya koymaktadır. Toplumsal çevre faktörleri de mükerrerliği artıran bir diğer etkendir. Dezavantajlı mahallelerde yaşayan, sosyo-ekonomik zorluklar içindeki çocukların özellikle hırsızlık suçunu tekrar etmeye daha yatkın olduğu, ekonomik iyileşme olmadığı sürece suçun sürdüğü vurgulanmaktadır. Öte yandan daha yüksek gelir düzeyine sahip ailelerden gelen çocuklarda da bir kez ceza yaptırımıyla karşılaşıldığında suçun tekrarlanabileceği, bunun da yaptırımların caydırıcı olmamasıyla ilişkili olduğu belirtilmektedir. Çocuklar için hapishanelerin "bir suç okulu" işlevi gördüğü ve ilk kez suç işleyen bir çocuğun cezaevi deneyimi sonrası daha teknik, daha organize suçlar işlemeye yöneldiği de bulgular arasındadır (Çevik, 2022, s.137-146).

Tüm araştırmalarda Türkiye'de çocuk suçluluğuna ilişkin tekrarlama olgusunda öne çıkan en önemli eksiklik, çocuğun sistemden çıktıktan sonra aile, okul ve sosyal çevresiyle birlikte takip edilmemesidir. Çocuk aynı yoksunluk, aynı akran grubu, aynı aile yapısı ve aynı mahalleye döndüğünde davranışın değişmesi için hiçbir dış faktör değişmediğinden, suç davranışı da kaçınılmaz olarak tekrarlanmaktadır. Bu durum Türkiye'de uygulanan çocuk adalet sisteminin eleştirilmesi ve dünyada uygulanan diğer modellerin incelenmesi gerektiği sonucunu meydana getirmektedir.

Çocuk adalet sisteminde farklı amaçlara göre belirlenen üç farklı yaklaşım söz konusudur. Birincisi geleneksel yaklaşım olarak adlandırılan suç kontrol modelidir. İkincisi refah yaklaşımı olarak adlandırılan rehabilitasyon modeli, üçüncüsü de adalet yaklaşımı olarak adlandırılan adil yargılama modelidir (Uluğtekin, 2004, s.7). Üçüncü yaklaşım günümüzde onarıcı adalet yaklaşımı olarak da nitelendirilmektedir. Türkiye'de çocuk adalet sistemine hâkim olan anlayış çocuktan daha çok suçu ve cezayı merkeze alan suç kontrol modelidir. Geleneksel yaklaşımın baskın olduğu bu sistemde hâkim, savcı, infaz koruma memuru ve polis gibi toplumun güvenliğini ve huzurunu sağlayan meslek elemanları ön plana çıkmaktadır. Çocuğun haklarını koruyarak toplumla bütünleşmesine katkı sağlayacak psikososyal müdahale meslekleri ise ikinci planda kalmaktadır (Baykara & Acar, 2015, akt. Karataş & Mavili, 2019, s. 1018).

Japonya, çocuk suçluluğuyla mücadelede benimsediği yaklaşım ve çocuk adalet sisteminin kurumsal yapısıyla tarihî süreçte öne çıkan ülkelerden biri olmuştur. Jin'in (2004) çalışmasında da özellikle 2000 yılında gerçekleştirilen reformlar çerçevesinde Japon çocuk adalet sisteminin temel özellikleri ele alınmaktadır. Buna göre Japon Ceza Kanunu, 14 yaşından küçük çocukların cezai sorumluluğunu kaldırarak bu yaş grubunu yalnızca koruyucu ve eğitici tedbirlerle ele almaktadır. Yirmi yaşın altındaki çocuklarda ise Aile Mahkemesi esas yetkili makam olup, cezalandırma ancak istisnai nitelikte görülmektedir. Bu yapı, Japon çocuk adaletinin merkezine cezalandırma yerine rehabilitasyonu, çocuğun sağlıklı gelişimini ve sosyal çevresinin iyileştirilmesini koyan bir anlayış yerleştirmektedir. Ceza ehliyeti kavramı çocuğun doğruyu yanlıştan ayırt etme ve davranışlarını kontrol etme yetisine bağlanmakla birlikte, kanunun 14 yaş altına ceza verilmesini yasaklaması bu yetilerin yok sayılmasından değil, suçtan uzaklaştırma odaklı bir ceza politikası tercihinden kaynaklanmaktadır. Kamuoyunda ağır çocuk suçlarına yönelik tepkilerin artması sonucunda yapılan bu reform, sistemde sınırlı ölçüde cezaya yöneliş yaratmıştır. Değişiklikler üç temel alanda yoğunlaşmıştır: cezai yaptırım kapsamı genişletilmiş, özellikle kasten öldürme gibi ağır suçlarda on altı yaşını doldurmuş çocukların savcılığa sevkinin yolu açılmış, dört hafta olan koruyucu gözaltı süresi sekiz haftaya çıkarılmış ve ilk kez ağır suçlarda savcıların Aile Mahkemesi duruşmalarına katılabilmesi mümkün hâle getirilmiştir. Bu düzenlemeler, çocuğun suçlamayı reddettiği dosyalarda delil değerlendirmesinin daha dengeli yapılabilmesini hedeflemiştir. Reformun bir diğer yönü mağdur haklarının güçlendirilmesidir; mağdura dava sonucu hakkında bilgi edinme, dosyayı inceleme ve mahkemeye görüş bildirme imkânı tanınmıştır. Aile Mahkemesi süreci yalnızca yargılama değil, aynı zamanda çocuğun kişiliği, ailesi, yaşam koşulları ve çevresi üzerine kapsamlı bir sosyal incelemeyi de içerir. Mahkeme, çocuğun yeniden topluma kazandırılması amacıyla sosyal hizmet uzmanlarının, psikologların ve çocuk sınıflandırma merkezlerinin raporlarından yararlanır. Bu özellik, Japon çocuk adaletini klasik ceza yargılamasından ayıran en belirgin noktalardan biridir. Özellikle Sınıflandırma Merkezleri, çocuğun psikolojik, tıbbi ve sosyal özelliklerini inceleyerek mahkemeye karar için ayrıntılı veri sunar. Maddi gerçeğin araştırılması ile uygun tedbirin belirlenmesi arasındaki sınır, yetişkin ceza yargılamasındaki kadar keskin değildir; çünkü Japon modeli suçtan çok çocuğa odaklanan bütüncül bir yaklaşım benimsemektedir. Örneğin 2000 yılında sonuçlandırılan 250 bini aşkın dosyanın yalnızca %5,6'sı savcılığa sevk edilmiş, çocukların büyük çoğunluğu denetimli serbestlik, sosyal hizmet kurumlarına yerleştirme veya eğitim ağırlıklı ıslah okullarına gönderme gibi koruyucu tedbirlerle değerlendirilmiştir. Cezalandırmaya gidilen sınırlı durumlarda dahi çocuklar için yetişkinlere kıyasla belirgin biçimde daha hafif hükümler öngörülmektedir. On sekiz yaşından küçükler hakkında ölüm cezası uygulanmamakta, bunun yerine müebbet hapis verilmekte; müebbet yerine de 10–15 yıl arasında değişebilen daha sınırlı süreli hapis cezası söz konusu olabilmektedir. Ayrıca çocuk mahkûmlar için şartlı tahliye koşulları yetişkinlere kıyasla daha esnektir ve belirsiz süreli hapis cezası sistemi de rehabilitasyonu önceliklendirecek şekilde tasarlanmıştır. Milletlerarası hukuk açısından Japonya, 1994'te onayladığı Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne iç hukukta anayasanın hemen altında olacak biçimde üstünlük tanımaktadır. Resmî görüş, Japon çocuk adalet sisteminin sözleşmenin gerekliliklerini hâlihazırda karşıladığı yönündedir. Yabancı çocuklarla ilgili özel düzenlemeler bulunmamakla birlikte, yaş tespitinin yapılamadığı durumlarda çocuğun lehine yorum yapan içtihatlara da değinilmektedir (Jin, 2004).

İkinci model olan refah modeli İskandinav ülkelerinde uygulanan çocuk ombudsmanlığı olarak karşımıza çıkmakta olup çocukların haklarının korunmasına yönelik gelişmiş yapısıyla dikkat çekmektedir. Çocuk ombudsmanlığı "çocukların toplum genelinde ve tüm kurumlarda ihtiyaç ve çıkarlarını öncelikle savunan, zor durumdaki çocukların haklarını korumayı üstlenen bir kamu otoritesidir." (Önen & Ergüzel, 2021, s.33). Bu yaklaşım, çocukların suça sürüklenmesine yol açabilecek yapısal ve bireysel risklerin erken fark edilmesini sağlayan koruyucu bir işlev görmektedir. İskandinav modelinin ayırt edici yönlerinden biri, çocuk katılımının kurumsal bir ilke hâline getirilmiş olmasıdır. Çocuğun sürece doğrudan katılmasını sağlayan bu yapılar, çocukların yaşadığı sorunların ve risklerin sistem tarafından erken tespit edilmesini mümkün kılarak suça sürüklenmeyi önleyici bir etki yaratmaktadır. Bu sistem yalnızca katılımı değil, aynı zamanda güçlü bir denetim ve veri toplama kapasitesini de içerir. Veri temelli bu yaklaşım, politika yapıcıların hangi bölgelere, hangi çocuk gruplarına ve hangi sorun alanlarına öncelik verilmesi gerektiğini kanıta dayalı olarak belirlemelerine olanak sağlar. Bu nedenle model, çocukların suça sürüklenmesini önlemede yalnızca koruyucu değil, aynı zamanda stratejik bir kapasite sunmaktadır. İskandinav ombudsmanlıklarının etkinliğini artıran bir diğer unsur ise geniş yetki alanıdır. Ombudsman görevini yaparken tüm kamu ve özel kuruluşlara erişme yetkisine sahiptir. Bu yetkiler, çocukların maruz kaldığı kötü muameleleri, ihlalleri, kurum içi sorunları ve riskli ortamları ortaya çıkarma bakımından önemli bir avantaj sağlar. Türkiye ile karşılaştırma yapıldığında, Türkiye'de çocuk katılımı mekanizmalarının İskandinav ülkelerindeki kadar kurumsallaşmadığı, İskandinavya Çocuk Ombudsmanlıklarında olduğu gibi çocuk sorunlarıyla ilgili bir Çocuk Danışma Grupları ve komisyonları vasıtasıyla kapsamlı ortak çalışmalar ve projeler yürütmediği görülmektedir. Çocukların politikaya ve izleme süreçlerine doğrudan dahil olmaması, risklerin geç tespit edilmesine, suça sürüklenme süreçlerinin erken fark edilememesine yol açabilmektedir. Ayrıca Türkiye'de veriye dayalı politika geliştirme kapasitesinin sınırlı olması, istatistikî veri eksikliği, çocuk suçluluğu ve risk faktörlerinin analiz edilmesini zorlaştırmakta, müdahale programlarının etkisini azaltmaktadır. Çözüm olarak; Türkiye'de oluşturulacak bir Çocuk Kamu Denetçiliği sayesinde çocuk hakları alanında gerekli ve kapsayıcı istatistiki veri tabanına sahip olunabilir, bu durum çocukların sorunlarına etkili çözümler de getirebilir. Bu doğrultuda ülkemizde çocukların sesi konumunda olacak, onların hak ve çıkarlarını sürekli gözeten ve doğrudan araştıran bir örgütsel yapılanmaya gidilmesi faydalı olacaktır (Önen & Ergüzel, 2021).

Refah modelini benimseyen yalnızca İskandinav ülkeleri değildir. Belçika, 18 yaş olan yüksek ceza sorumluluğu yaşıyla güçlü bir refah modeli örneğidir. Fransa, 1940'larda eğitim ve rehabilitasyon odaklı gençlik adalet reformlarıyla refah modelini güçlendirmiştir. Yeni Zelanda, 1989'da aile grup konferanslarını gençlik adaletinin merkezine yerleştirerek ilişkilerin onarımı ve hapsedilmeyi azaltma hedefiyle uluslararası övgü kazanmıştır. Buna karşılık Birleşik Krallık ve ABD, geleneksel olarak daha adalet odaklı ve düşük ceza sorumluluğu yaşına sahip ülkeler olarak bilinir [İngiltere ve Galler'de 10 yaş; bazı ABD eyaletlerinde 6 yaşa kadar düşer] (Young vd. 2017, s.22).

Klasik anlayışın dışında her ülkenin kendine has olarak ortaya koyduğu alternatif yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu konuda öne çıkan bir diğer ülke Almanya'dır. Federal Almanya'da, Alman Ceza Kanunu'ndan tamamen ayrı olarak, genç ceza adalet sistemine özgü bir kanun yapılmıştır.

Bu kapsamda Gençlik Mahkemeleri Kanunu, gençlerin cezai sorumluluğunu, rehabilitasyon ve eğitim odaklı yaptırımları, suça sürüklenmelerini engellemeye yönelik tedbirleri, alternatif cezalandırma seçeneklerini, gençlik mahkemelerinde adil yargılamayı ve uygulamaya dair süreçleri ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. İlk olarak yaptırım türü ve içeriği belirlenirken, öncelikle failin bireysel eğitilme ihtiyacı ve gelişimsel özellikleri esas alınmakta; amaç, cezalandırmaktan ziyade, faile sosyal sorumluluk bilinci kazandırmaktır. Fiili gerçekleştirdiği anda "çocuk" olan, yani 14 yaşını doldurmamış olan kişinin ceza sorumluluğu yoktur ve bu kuralın hiçbir istisnası bulunmamaktadır. Bu sebeple, haklarında soruşturma yapılamaz. Bir çocuğun suç oluşturan bir fiil gerçekleştirmesi halinde, öngörülen müdahaleler ceza hukuku kapsamında değil, esas itibarıyla sosyal yardım hukuku, aile hukuku, çocuk koruma hukuku çerçevesinde şekillenmektedir. Ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar bakımından, koruyucu ve yönlendirici nitelikteki müdahale mekanizmalarının işletilmesinde Gençlik Dairesi (Jugendamt) ile Aile Mahkemesi (Familiengericht) temel belirleyici kurumlardır. Bu aktörler, çocuğun üstün yararını esas alan ve sosyal bütünleşmeyi önceleyen destekleyici ve denetleyici tedbirlerin planlanması ve uygulanmasında merkezi bir rol üstlenmektedir. Alman Ceza Hukuku sisteminde 14 ila 18 yaş aralığında bulunan bireyler bakımından kusur yeteneği, mutlak değil, koşula bağlı olarak kabul edilmektedir. 18 ila 21 yaş aralığında bulunan genç yetişkinler, Alman ceza hukukunda kural olarak tam ceza sorumluluğuna sahiptir. Bununla birlikte, Gençlik Mahkemeleri Kanunu'nun (JGG) 105. maddesi uyarınca, bu yaş grubuna giren bireyler hakkında istisnai olarak gençlik ceza hukuku hükümlerinin uygulanması mümkündür. Bu durumda mahkeme tarafından yapılacak asıl değerlendirme, işlenen suçun "tipik bir gençlik sapması" kapsamında kalıp kalmadığıdır. Suçun, failin yaşına özgü geçici bir gelişim bozukluğunun sonucu olduğuna kanaat getirilmesi hâlinde, kişi gençlik yargılamasına tabi tutulur ve hakkında JGG'de öngörülen eğitim ağırlıklı yaptırımlar uygulanabilir. Ancak mahkeme, olayda gençlik sapması unsurlarının bulunmadığı kanaatine varırsa, fail hakkında yetişkin ceza hukuku (StGB) hükümleri hiçbir sınırlamaya tabi olmaksızın uygulanır. Alman hukuk sisteminde suç önleme stratejileri; gençlerin suça sürüklenmesini henüz ilk aşamada engellemeyi, risk altındaki çocuk ve gençlere erken müdahale ile destek sunmayı ve suça karışan gençlerin yeniden suça yönelmelerini önleyerek topluma kazandırılmalarını sağlamayı amaçlayan çok katmanlı, kurumsal iş birliğine dayalı ve uzun vadeli yaklaşımlardan oluşur. Bu çerçevede birincil ve ikincil suç önleme toplumsal, eğitimsel ve sosyal politikalara dayalı olarak gençlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesini hedefler. Buna karşılık üçüncü suç önleme kapsamındaki tedbirler artık gönüllülük sınırlarının dışına çıkar, hâkim kararıyla uygulanan zorunlu tedbirler söz konusu olur. Bu aşamada, gençlik ceza hukuku devreye girer ve mahkeme kararıyla uygulanan yükümlülükler (örneğin denetimli serbestlik, eğitim kurslarına katılım zorunluluğu ya da hapis cezası) genç bireylerin ıslahı amacıyla yürürlüğe konur. Böylece, çocuk ve gençlik yardım hukukunun gönüllülüğe dayanan yaklaşımı, gençlik ceza hukukunda yerini zorlayıcı devlet müdahalesine bırakır (Göçmen, 2025, s.678-683).

Özetle; çocuk adaletinde genel olarak üç temel yaklaşım bulunur: İskandinav ülkelerinde görülen refah temelli model, Japonya'da belirginleşen topluluk-odaklı erken müdahale modeli ve daha klasik hukuk sistemlerinde kullanılan adalet/ceza temelli model. İskandinav modeli çocuğu "fail" olarak değil, "bakım ve destek ihtiyacı olan birey" olarak görür; bu nedenle süreç neredeyse tamamen sosyal hizmetlerin kontrolündedir ve mahkeme ile cezanın rolü son derece

sınırlıdır. Japon modeli ise suç davranışını önlemek için aile, okul, polis ve toplumun sıkı iş birliğine dayanan, disiplin ve toplumsal uyumu önceleyen güçlü bir erken müdahale mekanizmasına sahiptir; mahkemeye gitmeden çözülen çocuk dosyası oranı çok yüksektir. Bu iki yaklaşımın aksine, geleneksel adalet temelli model çocuğu "hukuki sorumluluk taşıyan fail" olarak kabul eder ve yargılama–cezalandırma sürecini merkeze alır. Almanya'nın gençlik adalet sistemi ise bu modellerin uç noktalarını dengeleyen özgün bir karma yapıdır: Çocuğun hukuki sorumluluğunu inkâr etmez, yani adalet modelinin yargılama ve hesap verme boyutu korunur; ancak aynı anda, İskandinav refah modelindeki gibi sosyal hizmetleri sürecin merkezine yerleştirerek eğitici, destekleyici ve rehabilite edici uygulamalara yer verir. Mahkeme sürecini Japon modelindeki gibi erken yönlendirme, toplumsal destek, aile katılımı ve sosyal inceleme mekanizmalarıyla bütünleştirir. Böylece Alman sistemi, cezanın caydırıcı yönü ile refah yaklaşımının koruyucu-onarıcı yapısını birlikte kullanarak hem çocuğu sorumlu tutan hem de tekrar suç işlemeyi azaltmayı hedefleyen dengeli bir "hibrit" model ortaya koyar.

Model ülkeler ışığında elde edilen sonuca göre Türkiye'deki çocuk adalet sisteminin sağlıklı ilerletilebilmesi için hukuku büyük ölçüde en son çare olarak düşünmek gerekecektir. Diğer modellerden de anlaşıldığı gibi çocuğun suça sürüklenmesindeki temel sosyolojik, ekonomik, eğitimi ilgilendiren sorunlar çözülmeden doğrudan yargılama yoluna gidilmesinin suçun işlenme olasılıklarını da tekrarlanma durumunu da engellemeye yetmediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda suça sürüklenen çocuğun sürüklenmiş olup olmadığı Türkiye özelinde dikkatle ve son derece hassas incelenmelidir. İnceleme neticesinde kavramsal farklılıklar oluşturularak gerçekten suça sürüklenme durumu söz konusu ise örnek ülkelerde yer aldığı gibi bakım ve destek ihtiyacı olan bir birey yaklaşımı benimsenebilir. Bununla birlikte somut olay, bir suça sürüklenmeden öte doğrudan kamu menfaatinin zedelemesine ve kişinin bir yetişkin gibi irade göstererek suç işlemesine dayanıyor ise bu durumda kişi için farklı bir kavramsal nitelendirme oluşturularak yargı yolu daha keskin işletilebilir.

4. ÇOCUKLARA İLİŞKİN ADLİ SÜREÇ

Çocukların ceza adalet sistemiyle karşılaştıkları ilk andan itibaren yürütülen sürecin incelenmesi, sorunun hukuki yönüyle değerlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Bu çerçevede ilgili bölümde, çocukların ceza sorumluluğu, haklarında yürütülen soruşturma ve kovuşturma işlemleri, infaz rejimi ile infaz sonrasındaki iyileştirme süreçleri ele alınmıştır. Bölüme başlamadan önce belirtmek gerekir ki bu bölüm, çalışmanın hazırlandığı tarihte yürürlükte bulunan mevzuat esas alınarak kaleme alınmıştır. Ancak raporun hazırlanmasından sonra yürürlüğe giren 7593 sayılı Kanun ile çocuk adalet sisteminin farklı alanlarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Yeni düzenlemelerin uygulamadaki etkilerinin henüz yeterince belirginleşmemiş olması ve önceki hukuki yapının karşılaştırmalı değerlendirme bakımından önemini koruması nedeniyle bu bölümde, çalışmanın hazırlandığı dönemde esas alınan hukuki çerçevenin korunması uygun görülmüştür. 7593 sayılı Kanun'la getirilen yeni düzenlemeler ise çalışmanın beşinci bölümünde ayrıca ve bir bütün hâlinde değerlendirilecektir. Ayrıca güncel mevzuat bakımından önem taşıyan temel değişikliklerin bulunduğu ilgili kısımlarda okuyucunun beşinci bölüme yönlendirilmesi uygun görülmüştür.

4.1. Çocukların Ceza Sorumluluğu

Cezai sorumluluk, bir kişinin gerçekleştirdiği fiilin suç olduğunu kavrayabilmesi ve davranışlarını buna göre yönlendirebilmesidir. Bu nedenle kişinin kusurlu sayılabilecek zihinsel ve iradi olgunluğa sahip olması gerekir. Bu şartlar mevcut olduğunda, kişi işlediği fiilden dolayı ceza hukuku bakımından sorumlu tutulabilir.

Kasıtlı veya taksirli bir suçun cezalandırılabilmesi için davranışın fail tarafından gerçekleştirilmiş olması yeterli değildir. Failin ayrıca kusur yeteneğine sahip olması, yani fiilin faile isnat edilebilir durumda bulunması gerekmektedir (Özar, 2023, s.113). Aksi hâlde, kusurluluğu ortadan kaldıran yaş küçüklüğü, akıl hastalığı, cebir veya tehdit gibi hâller söz konusu olduğunda fiil faile isnat edilemez ve cezai sorumluluk doğmaz. Özellikle yaş küçüklüğü, kusur yeteneğini doğrudan etkileyen en belirgin sebeplerden biri olarak öne çıkmaktadır (Savaşcı Temiz, 2023, s.249).

Yaş küçüklüğünün kusurluluğa etkisi, suçun hangi yaş grubundaki çocuklara isnat edilebileceği, devletlerin iç hukuklarında ve uluslararası sözleşmelerde farklılık göstermektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1. ve 40. maddeleri, 18 yaşını doldurmamış kişileri çocuk olarak kabul etmekte ve cezai sorumluluk yaşının belirlenmesini taraf devletlerin takdirine bırakmaktadır (Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1989, m. 1, m. 40). Pekin Kurallarının 4/1. maddesi ise çok küçük bir cezai sorumluluk yaşının belirlenemeyeceğini, çocukların zihinsel, duygusal ve iradi gelişimlerinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Savaşcı Temiz, 2023, s.250;

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1985, m. 4/1). Görüldüğü üzere uluslararası sözleşmelerde yaş küçüklüğünün ceza sorumluluğuna etkisi açısından müşterek bir yaş belirlenmemektedir.

Yenisey'in çalışmasından alınarak aşağıda yer verilen örnekler, devletlerin iç hukuklarında ortak bir cezai sorumluluk yaşının bulunmadığını ortaya koymaktadır:

- Fransa'da cezai sorumluluk yaşı 13 yaşında başlar. 10-12 yaş arasındaki çocuklar yalnızca belirli koşullarda tedbirler uygulanmak üzere hâkim önüne çıkarılır.
- İngiltere'de ceza sorumluluğu 10 yaşında başlar. 10-13 yaş arasındaki çocuklar için hukuka aykırılığı algılama şartı aranmaktadır. 14-17 yaş grubunda ise tam sorumluluk kabul edilmektedir.
- Almanya'da ceza sorumluluğu 14 yaşında başlar ve 18-24 yaş arasındaki kişiler hakkında "genç yetişkin" statüsü uygulanır.
- İspanya'da 2000 reformuyla cezai sorumluluk yaşı 14 olarak belirlenerek gençlerin topluma kazandırılmasına yönelik özel tedbirler öngörülmektedir (Yenisey, 2007, s.7). Türkiye'de ise Türk Ceza Kanunu (TCK) m. 31, çocukları cezai sorumluluk açısından üç gruba ayırmaktadır: 12 yaşını doldurmamış çocuklar, 12-15 yaş grubu ve 15-18 yaş grubu. Bu yaş grupları için kusur yeteneklerine göre farklı yaptırımların uygulanması öngörülmektedir.

4.1.1. 0-12 Yaş Grubu

2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK ile asgari cezai ehliyet sınırı 12 yaş olarak yeniden düzenlenmiş ve 765 sayılı TCK'daki 11 yaş sınırı terk edilmiştir. TCK'nın mevcut hükümlerine göre bu yaş grubunda yer alan çocuklarda kusur yeteneğinin olmadığı kabul edilmektedir. Nitekim bu yaş grubu için cezai sorumluluğun doğmayacağı; bu nedenle kovuşturma yapılamayacağı ve yalnız çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği belirtilmektedir (TCK, 2004, m. 31/1).

Öğretide bu düzenlemeler, çocuğun üstün yararı ilkesinin bir gereği olarak yorumlanmaktadır. Çocukluk dönemi, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimin korunması gereken bir süreç olarak kabul edilir ve çocuğun üstün yararı ilkesi nedeniyle de çocuklar korunup desteklenerek topluma kazandırılmaya çalışılmalıdır (Savaşcı Temiz, 2023, s.248). Nitekim cezai işleme taraf olan çocuk hakkında TCK'nın 56. maddesinde çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin ÇKK'da düzenleneceği belirtilmektedir. ÇKK'nın 11. maddesi ise aynı kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak uygulanacağını hükme bağlayarak 5. maddeye atıfta bulunmaktadır. Bu da çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ile koruyucu ve destekleyici tedbirlerin; amaç, nitelik ve uygulanma usullerinin farklı olduğu göz ardı edilerek bir düzenleme yapıldığını göstermektedir.

Çocuklara özgü koruyucu-destekleyici tedbirlerle güvenlik tedbirleri arasındaki temel ayrım, amaç, nitelik ve uygulanma usullerindedir. ÇKK madde 5'te sayılan tedbirler çocuğun aile

ortamında korunmasını ve desteklenmesini amaçlayan, yaptırım niteliği taşımayan tedbirlerdir; bunlar çocuğun suça sürüklenmesinden ziyade maddi ve manevi ihtiyaçları nedeniyle verilmektedir. Zorla yerine getirilemez ve ilgililer tarafından talep edilebilir. Ayrıca çocuk hâkimi veya mahkeme kararıyla resen olarak uygulanması mümkündür (ÇKK, 2005, m.5, 7/1). Buna karşılık güvenlik tedbirlerinin esas amacı toplumu ve toplum içindeki bireyleri korumaktır; yalnızca suça sürüklenen ve yargılama sonucunda fiili işlediği sabit olmakla birlikte ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar hakkında uygulanır (TCK, 2004, m. 31/1, 31/2). Güvenlik tedbirleri yaptırım özelliği taşıdığından sadece Cumhuriyet savcısı tarafından talep edilebilir, mahkeme talep olmadan bu hükmü veremez, talep hâlinde mahkeme tarafından karara bağlanır ve temyize tabidir.

Özetle, koruyucu–destekleyici tedbirler çocuğun yararına yönelik, gönüllü/koruyucu nitelikteki düzenlemeler iken; güvenlik tedbirleri suça ilişkin tehlikelilik hâlini gidermeye yönelik yaptırım ve zorlayıcı özellik taşıyan kararları ifade etmektedir (Özmenli, 2017, s.21-24). Görüldüğü üzere iki tedbirin amacı birbirinden farklılık arz etmektedir. Bu farklılıklar göz önüne alınarak; kanun maddelerinde yapılan atıflar amaç, nitelik ve uygulama açısından aynı güvenlik tedbirlerini ifade etmelidir. Bu sayede yanlış yorum ve uygulamaların önüne geçilmesi sağlanmalıdır.

Diğer yandan TCK m. 31'de cezai işlemlere muhatap olacak olan kişiler için asgari bir yaşın kabulü olağandır. Ancak cezai bir işlemin konusu olan bir fiile ilişkin olarak 12 yaşını doldurmayan bütün çocukların aynı muameleye tabi olması sakıncalar doğurabilir. Zira 7 yaşındaki bir çocuğun algıları ile 12 yaşını doldurmayan çocukların algıları birbirinden farklıdır. Ayrıca her çocuğun kendine özgü bir gelişim süreci olacağı için 12 yaşını doldurmayan bütün çocukları müşterek bir gelişim sürecinde kabul ederek, tümüne aynı işlemleri uygulamak onarıcı adalet ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bu nedenle bu yaş grubu için sosyal inceleme raporu zorunlu olarak alınmalıdır. Şüphesiz, çocukların sadece cezai işlemlere konu edinmeleri için değil, güvenlik tedbirlerinin uygulanması yönünde verilecek kararların daha sağlıklı sonuca ulaşması açısından da bu raporların alınması önem arz etmektedir (TCK, 2004, m.31)

Öte yandan bu yaş grubuna TCK m. 31'de kovuşturma yasağı getirilmekle birlikte; TCK'da ve ÇKK'da soruşturma yapılamayacağına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat Çocuk Koruma Kanunun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesinin 10. fıkrasında, 12 yaşından küçük çocukların işledikleri iddia edilen suçlara dair delil toplanacağı ve başka fail ve faillerin bulunup bulunmadığına ilişkin soruşturma yapılacağı belirtilmektedir. Ancak bu soruşturmanın, maddi gerçeğin araştırılması açısından olağan bir soruşturmaya göre daha sınırlı olması gerekmektedir. Çocuklara özgü muhakeme kuralları dikkate alınarak bu yaş grubunun ceza sorumluluğunun bulunmadığı göz ardı edilmemelidir. Yalnız, soruşturma bakımından çocukların kimlik tespiti gibi sınırlı işlemler yapılmalıdır. Ayrıca, soruşturmaya ilişkin hükümler yönetmelik yerine bir an önce kanun hükmü haline getirilerek doğacak sorunların önüne geçilmelidir (Özar, 2023, s.116; Özmenli, 2017, s.24-25).

İhtiyaç duyulması halinde; bu yaş grubunda yer alan çocuklar hakkında, çocuk hâkimi veya mahkeme ÇKK'nın 5. maddesinde düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirlere karar verme hakkına haizdir (ÇKK, 2005, m 5). Diğer yandan ÇKK'nın 8. maddesi uyarınca koruyucu

ve destekleyici tedbirler çocuğun üstün yararı gözetilerek alınmalıdır. Ayrıca tedbirlerin üçer aylık dönemlerle değerlendirilmesi ve hâkimin gerekli görmesi halinde bu tedbirleri değiştirme, kaldırma veya uzatması hüküm altına alınmaktadır (ÇKK, 2005, m. 8).

4.1.2. 12-15 Yaş Grubu

Bu yaş grubunda yer alan çocuklar hakkında, kusur yeteneğinin olması veya olmamasına ilişkin farklı yaptırımlar düzenlenmektedir. Dolayısıyla bu yaş grubunda yer alan çocuğun algılama ve irade etme yeteneklerinin incelenerek kusur yeteneğinin var olup olmadığına karar vermek için araştırma yapılmalıdır; ancak TCK ve ÇKK'da bu araştırma ve incelemenin kim tarafından yapılacağına ilişkin bir açıklık bulunmamaktadır. ÇKK'da inceleme raporundan bahsedilmekte, ancak uzman hekim incelemesine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemektedir. Fakat Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliği 20/4. maddesinde ise hâkim veya mahkemenin, sosyal inceleme raporu ile birlikte adlî tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk hâlinde uzman hekimden görüş alacağı düzenlenmektedir. Ayrıca ÇKK'nın sosyal inceleme raporu başlıklı 35. maddesinde 12-15 yaş arası çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesinin kararda belirtilmesini zorunlu kılmıştır. Yargıtay, 12-15 yaş arası çocukların kusur yeteneği değerlendirilirken uzman hekime rapor düzenletilmemesini bozma nedeni saymakta, sosyal inceleme raporu hazırlatılmaması noktasında ise farklı kararlar vermektedir (Savaşcı Temiz, 2023, s.252-253).

Hekim raporu; suça sürüklenen çocukların işlediği fiilin anlam ve sonuçlarını kavrayıp kavrayamadığını ve davranışlarını buna göre yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığını belirlemek için adli psikolog, psikiyatrist veya çocuk gelişim uzmanlarınca hazırlanan resmi rapordur. Raporda; çocuğun bilişsel gelişimi, olaya ilişkin algısı ve kavrama düzeyi, irade kontrolü, suçun anlamını idrak edip etmediğine dair tespit hususları incelenerek görüş bildirilir (Koçoğlu & Kaynar, 2024, s.84-85).

Sosyal inceleme raporu ise, ferdin aile yapısı, eğitim durumu, sosyal çevresi, maddi imkânları, davranış ve karakter özellikleri ile varsa önceki adli kayıtlarını kapsamlı bir şekilde incelemek için hazırlanır. Bu yönleriyle sosyal inceleme raporu, birey hakkında nesnel veriler sunarak mahkeme ve ilgili kurumların karar sürecinde önemli bir rol oynar (Savaşcı Temiz, 2023, s. 252-253). Günümüzde bu raporların prosedürü yerine getirmek için alındığı dile getirilmektedir. Ayrıca çocuğun yaşam koşulları, ihmal ve istismar deneyimleri, sosyoekonomik arka planı ile bireysel ihtiyaçları, raporlarda yeterince değerlendirilmediği ifade edilmektedir (Karataş & Mavili, 2019, s.1029-1030). Sağlıklı sonuçlara ulaşmak için bu raporların düzenlenmesinde, incelenmesinde ve hükme esas alınmasında titiz davranılması gerekmektedir. Bu nedenle suça sürüklenen çocuk açısından sağlıklı çözümlere ulaşmak için, her iki raporun alınmasının kanuni düzenleme yapılarak zorunlu kılınması gerektiğini düşünüyoruz.

Bu yaş grubu için, yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde; işlediği fiilin hukukî anlamını ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, suçun isnat edilebilir olduğu kabul edilmektedir. Ancak mevcut düzenleme, söz

konusu çocuklar için kusurluluğun tam anlamıyla bulunmadığını düşünerek cezada indirim yapılmasını öngörmektedir (Özmenli, 2017, s.26-27). Kovuşturma sonucunda suçun isnat edilmesi hâlinde; bu çocuklar hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmedilir. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz (TCK, 2004, m. 31/2). (Bu husus 7593 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir; yeni düzenleme için bkz. Bölüm 5.)

Mahkeme, çocuğun kusur yeteneğinin bulunmadığı sonucuna vardığı takdirde ise cezai sorumluluk tamamen kalkar. İhtiyaç duyulursa mahkeme ancak ÇKK'da yer alan tedbirlere hükmeder. Kanun koyucunun, 12 yaşını doldurmayan çocuklarda "ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir" derken, 12-15 yaş grubu için çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur demeyi tercih etmesi, bu yaş grubu için çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını zorunlu tuttuğunu göstermektedir. Bu hükme istinaden, çocuk hâkimi, bu yaş grubu hakkında ÇKK m. 5'te yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerden birinin veya birkaç tanesinin uygulanmasına karar verebilir (Özar, 2023, s.119).

Ne yazık ki, bu grupta yer alan çocuklara kusurluluk isnat edilmesi halinde, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanmamaktadır. Oysa kusurluluk isnat edilse bile bu çocukların kazanılması gerekmektedir. Bu nedenle kusurluluk isnat edilmesi durumunda ilgili cezanın yanı sıra çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin de uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz.

4.1.3. 15-18 Yaş Grubu

TCK bu gruptaki çocukların yaş küçüklüğünün kusur yeteneğine ve ceza sorumluluğuna kısmi bir etkisinin olduğunu kabul etmektedir. Bu kısmi etki nedeniyle on beş yaşını dolduran, fakat on sekiz yaşını tamamlamayan çocukların cezalarında indirim öngörmektedir (TCK, 2004, m. 31/3). Hukuki açıdan kusur yeteneğinin normatif olarak kazanıldığı kabul edildiği için, bu gruptaki çocukların algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneğine sahip olup olmadıkları incelenmeyecektir. 15-18 yaş grubu çocukların yargılamasında kusur yeteneği tıbben incelenmese de haklarında sosyal inceleme raporu düzenlenebilir (Özar, 2023, s.126).

Yapılan kovuşturma neticesinde bu yaş grubunda yer alan çocuklara suçun isnat edilmesi halinde indirimli yaptırımlar öngörülmektedir. Nitekim kanun fiili işlediği sırada on beş yaşını dolduran, on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuklar hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on sekiz yıldan yirmi yıla; müebbet hapis gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmedileceğini düzenlemiştir. Diğer cezaların ise üçte biri indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz (TCK, 2004, m. 31/3) (Bu husus 7593 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir; yeni düzenleme için bkz. Bölüm 5.). Ayrıca bu yaş grubu için hükmedilen; güvenlik tedbirlerinin infazı sırasında da 18 yaşın doldurulmamış olması gerekmektedir. Çocukluktan çıkılınca bu tedbirler kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve kişinin rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir (ÇKK, 2005, m. 7/6; Özar, 2023, s.130).

4.2. Çocuklara İlişkin Soruşturma Aşaması

Cumhuriyet savcısının, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir vakayı öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen harekete geçtiği; maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adlî kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri topladığı sürece soruşturma denir (CMK, 2004, m. 160).

Bunların yanı sıra suça sürüklenen çocukların soruşturma süreci kanunen bazı farklı uygulamalara tabidir. Nitekim onların soruşturması çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır. Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, müdafi bulundurulur. Ayrıca çocukların yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabileceği ve Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma sırasında gerekli görüldüğü taktirde, çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasının çocuk hâkiminden talep edilebileceği hüküm altına alınmaktadır (ÇKK, m. 15). Bu işlemlerin yerine getirilmesi ve soruşturma sürecinde bütün işlemlerin yapılmasında, aşağıdaki kurumlar ve görevli kişiler yer almaktadır.

4.2.1. Soruşturma Aşamasında Görevli Kişi ve Kurumlar

4.2.1.1. Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosu

Suça sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturma işlemlerini yürüterek, ihtiyaç halinde tedbir alınması gereken durumlarda gecikmeksizin kararın alınmasını sağlayan birimdir. Çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere, ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içinde çalışır; bu gibi durumları çocukları korumakla görevli yerlere bildirir (ÇKK m. 30; Yıldırım, 2023, s.76).

4.2.1.2. Kolluk Kuvveti Çocuk Büro

Emniyet Müdürlüğü bünyesindeki çocuk büroları, kolluk teşkilatı içinde suça sürüklenen çocuklar ile ilgili işlemlerin yürütülmesi amacıyla yapılandırılmış birimdir. Birim işleme başladığında çocuğun durumunu ilgililere bildirir. Ancak çocuğu suça azmettirdiğinden veya istismar ettiğinden şüphelenilen yakınlarına bilgi verilmez. Çocuk kollukta bulunduğu sırada yakınlarından birinin yanında bulunmasına imkân sağlanır. Çocuklarla ilgili soruşturma işlemlerini çocuğun üstün yararını gözeterek yürütür; çocuğun yetişkin şüphelilerle karşılaşmamasını sağlar, gerekli hâllerde koruyucu ve destekleyici tedbir süreçlerini ilgili kurumlarla iş birliği içinde koordine eder. Bu birimde görev yapan personelin çocuk hukuku, çocuk gelişimi, psikoloji ve sosyal hizmet alanlarında eğitimli olmasına özen gösterilir (ÇKK, 2005, m. 31; Yıldırım, 2023, s.77-78).

4.2.1.3. Zorunlu Müdafi

Müdafi; şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasında yardımcı olan kimsedir. Kanun çocukların talebi aranmaksızın müdafi desteğinden zorunlu olarak yararlanacağını hüküm altına almaktadır (CMK, 2004, m. 150/2). Müdafi, soruşturma ve kovuşturmanın her aşamasında hazır bulunarak çocuklara hukuki yardımda bulunur, ifade veya sorgu sırasında çocuğun yanında

yer alır (CMK, 2004, m. 149). Ayrıca müdafinin keşif, yer gösterme ve teşhis gibi işlemlerde de çocuğun yanında hazır bulunması mümkündür.

Suç işlendiği tarihte 18 yaşını doldurmayan çocuğa atanmış müdafinin görevi, çocuk 18 yaşını doldurduktan sonra da devam eder. Soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın kesinleşmesi, görevsizlik veya yetkisizlik kararının verilmesi ve açılan kamu davasında iddianamenin kabulüne kadar zorunlu müdafilik devam eder (Üngörmüş Çevik, 2024, s.70-71).

Çocuklara atanan müdafiler, çocuk koruma hukuku ile ilgili zorunlu eğitime tabi tutulmalıdır. Bu eğitimler disiplinli ve düzenli aralıklarla güncellenmelidir. Çünkü çocuklar hakkında gerçekleştirilen yargılamanın, çocuğun üstün yararı ilkesi çerçevesinde yürütüldüğünü gözetim yükümlülüğü müdafilerin görevidir. Bu nedenle, suça sürüklenen çocuklara atanan müdafilerin konu hakkında eğitimli, iletişim becerisi yüksek ve süreci ciddiyet ile yürütecek kişiler arasından seçilmesi gerekmektedir.

4.2.1.4. Sosyal Çalışma Görevlisi

ÇKK, sosyal çalışma görevlisini, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensupları olarak tanımlamaktadır (ÇKK, 2005, m. 3).

Sosyal çalışma görevlileri, görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme yaparak hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunar, kanun kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirir. Ayrıca, ifade alma, sorgu, yer gösterme, keşif ve teşhis gibi işlemler sırasında çocuğun yanında bulunabilir. Sosyal çalışma görevlisinin en önemli görevlerinden biri Sosyal İnceleme Raporu (SİR) hazırlamaktır. SİR, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı veya çocuk hâkimi, kovuşturma aşamasında mahkeme tarafından istenebilir (Yıldırım, 2023, s.82-86).

4.2.1.5. Adli Görüşme Odaları (AGO)

Suça sürüklenen çocukların adli süreçte ifadelerinin alınmasında yıpranmalarını önlemek ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlamak amacıyla tasarlanmış özel alanlardır. Görüşmeler, bekleme ve gözlem odalarından oluşur ve çocuklar yalnızca adli görüşmeci ile muhatap olur. İfade alma sürecinde, adli görüşmeci çocuğa görüşmenin niteliğini ve kayıt altına alındığını; sesli ve görüntülü olarak aktarıldığını açıklar. Cumhuriyet savcısının soruları mikrofon aracılığıyla adli görüşmeciye iletilir ve çocuk, yalnızca adli görüşmeci ile iletişim kurarak kendisini daha güvenli bir ortamda ifade eder (Üngörmüş Çevik, 2024, s.32-34).

Adli Görüşme Odaları Yönetmeliğinde, bu odaların öncelikli olarak mağdur, tanık veya suça sürüklenen çocukların, ifade ve beyanlarının alınması için kullanılacağı düzenlenmiş olsa da suça sürüklenen çocukların ifadelerin alınması sırasında bu odalar pek kullanılmamaktadır (Özkan, 2021 akt. Üngörmüş Çevik, 2024). Çocukların ifadelerinin daha sağlıklı alınabilmesi için AGO'ların kullanımının yaygınlaştırılması ve yeterli altyapının oluşturulması gerekmektedir.

4.2.2. Soruşturma Aşamasındaki İşlemler

Yukarıda sayılan kurum ve kişiler elinde ilerleyen soruşturma süreci; yazılılık, gizlilik, hızlılık, re'sen araştırma ve maddi gerçeğe ulaşma ilkeleri çerçevesinde yürütülür ve bu çerçevede Cumhuriyet savcısı suça sürüklenen çocuğun ifadesini alır, delilleri toplar ve gerekli gördüğünde bizzat veya sulh hâkimi kararı ile koruma tedbirlerine başvurur.

4.2.2.1. İfade

Suçun aydınlatılması, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amacıyla ilgili kişiden bilgi edinilmesi işlemine ifade alma denir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve şüphelinin kendini savunması için ifade alınır. SSÇ'lerin ifadeleri çocuk suçları bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından alınır, kolluk görevlileri çocukların ifadelerini alamaz (ÇKK, 2005, m. 15). Suça sürüklenen çocukların ifadelerinin çocuk suçları bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından alınması gerektiği kanunen hüküm altına alınmıştır. Fakat uygulamada Cumhuriyet savcıları yoğun oldukları iddiaları ile kolluğun ifade almasına izin vermektedir. Ancak çocukların örselenmemesi için ifade süreci kanunda belirtilen titizlikle alınmalıdır. Ayrıca çocukların kolluk tarafından alınan ifadeleri usule uygun olmadığı için hukuka aykırı delil olarak değerlendirilerek hükme esas alınmayabilir.

Suça sürüklenen çocukların talebi aranmaksızın müdafi ifadede yer alır (Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği [YGİAY], 2005, m.19). Çocukların süreçten kötü etkilenmemesi için ifade bir defada alınmalıdır. Bu nedenle ifade alma sürecinde uzman yardımından yararlanılabilir. Çocukların ifadesinin bir kez alınması mağduriyetin önlenmesi açısından önem taşımaktadır. Çünkü çocukların aynı olay nedeniyle tekrar tekrar dinlenmeleri psikolojik olarak etkilenmelerine neden olabilir. Bu nedenle ifade alınırken dikkatli davranılmalı, sorulması gereken tüm sorular sorulmalıdır. Bu sorunların önüne geçmek için, ifadelerin AGO'larda alınmasının sağlanması yerinde olacaktır (Üngörmüş Çevik, 2024, s.31-32).

4.2.2.2. Sorgu

Sorgu, soruşturma evresinde sulh ceza hâkimi tarafından, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından SSÇ'nin üzerine atılı suç ile ilgili dinlenilmesi işlemidir. Mahkeme veya hâkim sorgu esnasında SSÇ'nin hal ve hareketlerine dikkat ederek suçlamayı anlama ve kendisini ifade etme yeteneğinin bulunup bulunmadığını inceler. Sorgu sürecinde müdafinin yer alması zorunludur. Ayrıca SSÇ'nin durumu hususunda tespitte bulunabilmek için sorgu öncesi ve sorgu esnasında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir (ÇKK, 2005, m.22, m.15/2; Üngörmüş Çevik, 2024, s.24-33). Kanun SSÇ'ler hakkında ifade ve sorgu sürecinde sosyal çalışma görevlisinin bulunabileceğini ihtiyari olarak düzenlemektedir. Oysa çocukların uzman desteğinden yararlandırılması, muhakeme sürecinden daha az etkilenmesi için önem arz etmektedir. Bu nedenle SSÇ'lerin ifade ve sorgu sürecinde sosyal çalışma görevlisinin veya uzman görevlilerin bulunması zorunlu hale getirilmelidir.

4.2.2.3. Koruma Tedbirleri

Koruma tedbirleri, ceza muhakemesinin yapılmasını ve bunun sonunda verilecek kararın yerine getirilmesini ve hükümden önce temel hak ve özgürlüklere müdahaleyi gerektiren kanuni tedbirlerdir. Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (CMK) yakalama, gözaltı, tutuklama, adli kontrol,

arama ve el koyma gibi koruma tedbirleri düzenlenmiştir. CMK'da düzenlenen bu tedbirler, bazı farklılıklarla SSÇ'ler hakkında da uygulanmaktadır. Uygulamada koruma tedbirlerine, soruşturma sürecinde sulh ceza hâkimliği, kovuşturmada ilgili çocuk mahkemesi hükmetmektedir. Oysa çocuğun üstün yararı gereği koruma tedbirlerine her halükârda ilgili çocuk mahkemesinin hükmetmesi yerinde olacaktır (Yıldırım, 2023, s.132).

4.2.2.4. Yakalama

Hâkim kararı olmaksızın şüpheli hakkında Cumhuriyet savcısı tarafından gözaltına alınmasına veya serbest bırakılmasına kadar şüphelinin denetim ve gözetim altında tutularak özgürlüğünün geçici sınırlandırılmasına yakalama denir. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmayan çocuklar, suç nedeniyle yakalanamayacaktır. Bu yaş grubu çocuklar için sadece kimlik ve suç tespiti amacıyla yakalama yapılabilir. Kimlik tespiti yapılan çocuk derhal serbest bırakılır. On iki yaşını doldurup on sekiz yaşını doldurmayan çocuklar ise suç sebebiyle yakalanabilir. Yakalanan çocuklar derhal yakınları ile müdafisine haber verilerek Cumhuriyet başsavcılığına sevk edilirler (YGİAY, 2005, m. 19).

15 yaşını doldurmayan çocuklar için tutuklama yasağı olan, üst sınırı beş yıl ve daha aşağı hapis gerektiren suçlarda yakalama emri düzenlenemez (CMK, 2004, m. 98; ÇKK, 2005, m. 21; Üngörmüş Çevik, 2024, 37-42). Kolluğun çocuklarla ilgili tek yetkisi yakalama olup, diğer tüm işlemleri Cumhuriyet savcısı yürütür. Yakalanan çocuğa kelepçe takılamayacağı, kaçma şüphesi halinde yeteri kadar kolluk görevlisinin çocuğun koluna gireceği hüküm altına alınmaktadır (ÇKK, 2005, m. 18). Fakat uygulamada kolluk görevlilerinin kamera vb. izlenme imkânı bulunmayan yerlerde SSÇ'lere kelepçe taktıkları bilinmektedir. Oysa bu tip uygulamalar kanuna aykırılığın yanı sıra, çocuğun üstün yararı ilkesini de ihlal etmektedir. Bu nedenle kolluk görevlileri bu tür uygulamalardan her halükârda kaçınmalıdır.

4.2.2.5. Gözaltına Alma

Gözaltına alma; "kanunun verdiği yetkiye dayanarak, yakalanan kişi hakkındaki işlemlerin tamamlanması amacıyla, yetkili hâkim önüne çıkarılmasına veya serbest bırakılmasına kadar kanuni süre içinde sağlığına zarar vermeyecek şekilde özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanıp kişinin alıkonulmasıdır. Bir kişinin gözaltına alınabilmesi için bu tedbirin soruşturma için zorunlu olması ve kişinin suç işlediğini gösteren somut delilin bulunması gerekir (CMK, 2004, m. 91/2).

Gözaltına alınan SSÇ'ler kolluğun çocuk biriminde tutulur (ÇKK, 2005, m. 16). Çocuk birimi bulunmayan yerlerde ise çocukların, yetişkinlerden ayrı yerde tutulması zorunludur (ÇKK, 2005, m. 16; YGİAY, 2005, m. 4). Gözaltına alınan çocukların yakınlarına derhal haber verilir. On iki yaşından küçük çocuklar gözaltına alınamaz, diğer çocuklar ise gözaltına alınabilir. Her ne kadar 12-15 yaş grubundaki çocukların gözaltına alınabileceği kanunda düzenlenmişse de bu gruptaki çocukların gözaltına derhal alınmaması gerekmektedir. Zira bu yaş grubu için alınacak olan sosyal inceleme raporu ve hekim raporları sonucunda çocuğun kusur yeteneğine sahip olup olmadığı tespit edilecektir. Bu nedenle on beş yaşından küçük çocuklar için gözaltına alma tedbiri raporların sonucuna kadar bekletilmelidir (Yıldırım, 2023, s.124-126).

4.2.2.6. Arama

Arama, şüpheli veya sanığın yakalanması yahut suç delillerinin ele geçirilmesi amacıyla hâkim kararı üzerine, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde Cumhuriyet savcısının, Cumhuriyet savcısına ulaşılamadığı hâllerde ise kolluk amirinin yazılı emri ile kolluk tarafından yapılan işlemlerdir (CMK, 2004, m.119). SSÇ'lerin bir suç isnadı altında olduğu durumlarda tedbirin uygulanması kararı sulh ceza hâkimi tarafından verilir. Ancak gecikmesinde sakınca bulunan bir hâl varsa çocuk büroda görevli savcının yazılı emrinin bulunması gerekmektedir. Çocuklar hakkında uygulanacak konutta arama kararı, çocuğun üstün yararı göz önünde bulundurularak verilmelidir. Eğer çocuğun menfaati arama işleminden zarar görecekse, hâkim arama kararı vermemelidir. Çocuğun arama işleminden olumsuz etkilenmeyeceği kanaatine varılmışsa, arama işlemi bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Arama sırasında suç isnadı altındaki çocuk da bulunacaksa çocuk büroda görevli savcı aramaya katılır. Çocuklar hakkında arama kararı verilmesinde gösterilen özen ve dikkat, arama sırasında da devam ettirilmelidir. Nitekim aramanın komşular tarafından görülmesi, arama sırasında fotoğraf ve görüntü alınması gibi durumlar çocuğun yıpranmasına ve damgalanmasına neden olabilir. SSÇ bakımından bu olumsuz sonuçların doğmaması için gerekli önlemler alınmalıdır (Özmenli, 2017, s.73).

4.2.2.7. El koyma

Soruşturmaya ilişkin ispata yarayacak eşyanın failin rızası aranmaksızın hâkim kararı ile alınması işlemine el koyma denir. El koyma işlemleri sırasında eşyanın muhafaza altına alınması için 15 yaşını doldurmuş çocukların verdiği rıza geçerlidir; ancak 12–15 yaş arasındaki SSÇ'ler bakımından velisinin rızası gereklidir. Diğer koruma tedbirlerinde olduğu gibi bu tedbirde de çocuğun üstün yararı ilkesi gözetilerek hareket edilmelidir. El konulacak eşya çocuğun eşyası ise, bu eşyanın çocuk için ifade ettiği anlama ve çocuğun eğitim hayatında ne öneme sahip olduğuna dikkat edilmelidir. Bu nedenle, orantılılık ilkesi gereğince el koyma işleminin çocuğa vereceği zarar ile suçun ispatına yarayacak delil değeri bakımından bir değerlendirme yapılmalıdır (ÇKK, 2005, m.4/g; Özmenli, 2017, s.73).

4.2.2.8. Tutuklama

Şüpheli, sanık veya çocuklar hakkında henüz mahkemece mahkûmiyete yönelik hüküm kurulmadan önce, kişinin ceza infaz kurumuna gönderilerek özgürlüğünün kısıtlanmasına tutuklama denir. Tutuklama tedbirinde amaç, şüpheli veya sanığın kaçmasını, delil karartmasını, tanıkları etkilemesini engellemek ve bu şekilde maddi gerçeğe ulaşmaktır (CMK, 2004, m. 100-102). Tutuklama tedbirine, mahkeme veya hâkim tarafından resen veya Cumhuriyet savcısının istemi ile karar verilir. Tutuklama kararı verilebilmesi için gecikmede tehlike, haklı görünüş, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olgular ve tutuklama nedeni bulunmalıdır. Tutuklama tedbirinin uygulanması orantılı olmalı, ayrıca tutuklama yasağı ve yargılama engeli bulunmamalıdır. Tutuklama yasağı, SSÇ'ler için ÇKK'da da özel olarak düzenlenmektedir. Kanun'un 21. maddesine göre on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında, üst sınırı beş yılı geçmeyen hapis cezasını gerektiren fiilleri nedeniyle tutuklama kararı verilemeyecektir (Üngörmüş Çevik, 2024, s.43-46).

Çocuklar hakkında tutuklama kararı soruşturma sürecinde, sulh ceza hâkimliği tarafından, kovuşturma aşamasında ise yargılamanın yapıldığı çocuk mahkemesi veya çocuk ağır ceza mah-

kemesi tarafından verilir. Kanun'da öngörülen tutukluluk süreleri, fiili işlediği sırada 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından yarı oranında, 18 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından ise dörtte üç oranında uygulanır (CMK, 2004, m. 102). Soruşturma sürecinde tutuklama kararı verilen çocuklar, infaz rejimi gereği kapalı ceza infaz kurumlarında tutulur (Yıldırım, 2023, s.126-133). SSÇ'ler koruma tedbiri amacıyla tutuklanarak infaz kurumlarına yerleştirilirken hükümlü SSÇ'ler eğitimevlerine yerleştirilmektedir. Ancak bu şekilde orantılılık ilkesine aykırı hareket edildiği görülmektedir. Zira infaz kurumları sıkı güvenlik tedbirleri ve SSÇ'lerin psikolojik vb. durumunu olumsuz etkileyecek bir yapı teşkil etmektedir. Çocuk eğitimevlerinde ise güvenlik tedbirleri daha az ve SSÇ'lerin eğitim vb. ihtiyaçlarını gidermesi açısından daha sağlıklı usullerle işlemektedir. Bu nedenle tedbir amacıyla hükümlü SSÇ'lere nazaran suç işlediği kesin olmayan tutuklu SSÇ'lerin daha zorlu koşullar altında bulundurulması orantılılık ilkesine aykırılık teşkil etmektedir (Özmenli, 2017, s.64-67). Çocuk kolluk birimi ve çocuk infaz kurumlarının bulunmadığı yerlerde, gözaltı ve tutukluluk süreçlerinde SSÇ'lerin yetişkinlerden ayrı yerlere yerleştirilmesine dikkat edilmelidir. Böylece çocukların fiziki ve zihinsel yönden suiistimali, yetişkinlerin etkisinde kalarak suç işlemeye yönelik telkin ihtimalleri ve çocukların örselenmeleri engellenmelidir.

4.2.2.9. Adlî Kontrol

Şüpheli veya sanığın, tutuklama koşullarının varlığı halinde, ölçülülük ilkesi çerçevesinde ve tutuklama ile ulaşılabilecek bir hâl bulunduğu taktirde, kanunda sayılı bir veya birkaç yükümlülüğe tabi tutulması adlî kontrol olarak tanımlanmaktadır. Adlî kontrol tedbiri ile şüpheli veya sanığın kaçması ve delilleri karartması önlenerek muhakemenin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi ve muhakeme sonunda verilecek kararın infazının mümkün kılınması amaçlanmaktadır. Adli kontrol tedbirinde, tutuklama tedbirine nazaran kişi özgürlüğüne daha az müdahale edilmektedir. Ayrıca kanunda adlî kontrole bağımsız olarak başvurulan hâller de düzenlenmektedir (CMK, 2004, m. 109/2). CMK'nın 110. maddesinde düzenlenen adli kontrol süreleri SSÇ'ler hakkında yarı oranında uygulanır (CMK, 2004, m.110/2). SSÇ hakkında CMK 109'daki tedbirlere ek olarak, ÇKK'nın 20. maddesinde yer alan yükümlülükler uygulanabilir (ÇKK, 2005, m.20/1). Adli kontrol kararlarının sonuçsuz kalacağı anlaşılırsa veya yükümlülüklere uyulmazsa tutuklama kararı verilebilir (ÇKK, 2005, m.20/2; Üngörmüş Çevik, 2024, s.47-50). Tutuklama kararı yerine SSÇ için adli kontrol yoluna gidilmesi onarıcı adalet ilkesi ve çocuğun üstün yararı anlayışına hizmet etmektedir.

4.2.3. Soruşturma Sonucunda Verilebilecek Kararlar

Cumhuriyet savcısı suç şüphesiyle başladığı soruşturma sürecini suçun işlenip işlenmediği konusunda yeterli delil elde edip etmemesine ve yeterli kanaat oluşup oluşmamasına göre soruşturmayı tamamlar. Şüphe oluşturacak delil elde edemediği ya da kovuşturma olanağının bulunmadığı durumda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verir. Ancak toplanan deliller suçun işlendiği konusunda yeterli şüphe oluşturuyorsa Cumhuriyet savcısı iddianame düzenler. Toplanan deliller neticesinde dava açıp açmama ve hukuki nitelendirme yapma yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Suçun işlendiği konusunda yeterli delil bulunmasına rağmen kamu davası açılmadan önce bazı suçlar bakımından koşulları bulunması halinde uzlaşma, ön ödeme, kamu davasının açılma-

sının ertelenmesi ve seri muhakeme usulünün uygulanması gibi alternatif çözüm yollarına gidilir. Kanunda belirtilen şartların bulunması halinde alternatif çözüm yollarına gidilmesi zorunludur (Yıldırım, 2023, s.136-137).

4.2.3.1. Kamu Davasının Açılması

Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinin sonunda toplamış olduğu deliller neticesinde suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluştuğu sonucuna ulaşmışsa iddianame düzenler. İddianamede suçu oluşturan olaylar deliller ile ilişkilendirilir, çocuğun lehine ve aleyhine olan deliller toplanır. Kanunda tahdidi olarak sayılan zorunlu unsurlar içeren iddianameyi hazırlayan savcı, soruşturma sonucu iddianameyi yetkili ve görevli mahkemeye teslim eder. Mahkeme, kanunda belirtilen zorunlu unsurların yanı sıra, on iki yaşını doldurup on beş yaşını doldurmayan çocuk hakkında iddianame hazırlanırken işlediği fiilin hukuki anlam ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip gelişmediği yönünde rapor aldırılmamasını iddianamenin iadesi nedeni sayar. Savcı iddianamede yer alan eksiklikleri gidermekle yükümlüdür. İddianamenin kabulü ile suçun niteliğine göre çocuk mahkemesinde ya da çocuk ağır ceza mahkemesinde kamu davası açılır (CMK, 2004, m. 170-175; Yıldırım, 2023, s.136-139).

4.2.3.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı, takdiri olarak soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, şüphelinin kişiliği ve işlemiş olduğu suçu göz önüne alarak kanunda belirtilen şartları sağlaması ve kanunda belirtilen süreyi iyi halli olarak geçirmesi durumunda kamu davasını açmayı erteleyebilir (CMK, 2004, m. 171/3). Ayrıca ÇKK'da SSÇ'lere ilişkin kamu davasının açılmasının ertelenmesi hükümleri düzenlenerek yetişkinlere göre bazı farklılıklar öngörülmüştür. 18 yaşını doldurmayan SSÇ için erteleme süresi üç yıldır. 15 yaşını doldurmamış SSÇ için hapis cezasının üst sınırı beş yıldır. Çocuğun erteleme süresi içerisinde kasıtlı bir suç işlemesi halinde çocuk hakkında kamu davası açılır. Çocuk kasten erteleme süresi içerisinde yeni bir suç işlemezse hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir (ÇKK, 2005, m. 19). Ayrıca SSÇ'lerin, ilk defa uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmaları halinde erteleme kararının verilmesi zorunludur. Bu çocuklar için beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir (TCK, 2004, m. 191; Yıldırım, 2023, s.141-145).

4.2.3.3. Ön Ödeme

Ön ödeme, Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen soruşturma neticesinde kamu davasını açmaya yetecek kadar delil olmasına rağmen şüpheli veya sanığın para cezası ödemesi hâlinde hakkında kamu davası açılmadan, şüpheli veya sanık ile devlet arasında uzlaşma sağlanmasına olanak sağlayan kurumdur. Bu yol ile şüpheli kanunda öngörülen cezayı ödediğinde hem mahkemelerin iş yükü azalacak hem de şüphelinin adli sicilinin bozulmasının önüne geçilecektir. Bu yola uzlaşma kapsamına girmeyen, adli para cezalarında ve kanunda üst sınırı 6 ayı geçmeyen suçlara ilişkin başvurulur (TCK, 2004, m. 75/6). Kanunlarda çocuklara ilişkin ön ödeme ile ilgili bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle çocuklar hakkında yetişkinler bakımından düzenlenen hükümler uygulanmaktadır. Bu yola ceza sorumluluğu olan 12-18 yaş aralığında bulunan SSÇ'ler için gidilebilir.

Ön ödeme kurumunun SSÇ açısından uzlaştırma ve kamu davasının ertelenmesi kurumu ile mukayese edildiğinde uygulanabilirliği daha azdır. Bunun en büyük sebebi ise ön ödemeye tabi olan suçların çocukların işleyeceği suçlardan olmamasıdır. Uzlaştırma, kamu davasının ertelenmesi gibi kurumlarda gerek suçun üst sınırı gerek suç çeşitliliği bakımından çocuklara özel düzenlemeler var iken, ön ödemede çocuğun menfaatine yönelik düzenlemenin olmaması bu kurumun SSÇ'lere daha kısıtlı uygulanmasına neden olmaktadır. SSÇ'lere ön ödeme yerine daha farklı alternatif çözüm yolları aranmalıdır (Yıldırım, 2023, 152-154).

4.3. Çocuklara İlişkin Kovuşturma Aşaması

İddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen sürece kovuşturma denir (CMK, 2004, m. 2). İddianamenin kabulüyle kamu davası açılır, yargılama aşaması başlar (CMK, 2004, m. 175). Kanun kovuşturma açısından SSÇ'ler için farklı düzenlemeler ön görmekle birlikte; ekseriyette yetişkinlere ilişkin düzenlemeler SSÇ'ler içinde uygulanmaktadır.

4.3.1. Kovuşturma Aşamasında Görevli Çocuk Mahkemeleri

4.3.1.1. Çocuk Mahkemesi

Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, SSÇ hakkında açılacak davalara bakar. Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca, bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde HSK'nın olumlu görüşü alınarak kurulur. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısının bulunmayacağı hüküm altına alınmaktadır. Mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilir (ÇKK, 2005, m. 25/1, 26/1). Bu mahkemelerin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir (ÇKK, 2005, m. 27/1; Efe, 2008, s.42-43).

4.3.1.2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi

Çocuk ağır ceza mahkemesi, SSÇ tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar. Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bu mahkemeler bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde HSK'nın olumlu görüşü alınarak kurulur (ÇKK, 2005, m. 25/2, 26/2). Bu mahkemelerin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile bunlara adlî yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırlarıdır (ÇKK, 2005, m. 27/2; Efe, 2008, s.43- 44). Kanun çocuk mahkemeleri hâkimleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerine üye atanırken, tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından HSK tarafından atama yapılacağını hüküm altına almaktadır (ÇKK, 2005, m. 28/1). Oysa SSÇ'nin yaşına ve gelişimine uygun yargılanması ilkesi gereği, hâkimlerin çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olmasını zorunlu kılması isabetli olacaktır.

4.3.2 Davaların Birleşmesi

Kanun, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde, soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütüleceğini hüküm altına almaktadır (ÇKK, 2005, m. 17). Yetişkinler için yürütülen yargılama sürecinde mahkeme, lüzum gördüğü takdirde SSÇ hakkında yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir. Ancak ÇKK madde 17'nin son fıkrası bu genel kuraldan ayrılarak, davaların birlikte yürütülmesinin zorunlu görülmesi halinde, genel mahkemelerde, yargılamanın her aşamasında, mahkemelerin uygun bulması şartıyla birleştirme kararı verebilir. Kanun zorunluluk halini alenen tanımlamadığı için, bu konuda hâkime geniş takdir yetkisi vermektedir. Zorunluluk halinin ne olduğuna ilişkin sabit ölçülerin olmaması, uygulamada çocuklar hakkındaki davaların genel mahkemelerde birleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu da yargılama sürecinde çocukların olumsuz etkilenmeler ile karşılaşmasının önünü açmaktadır. Çocuk hâkimi bu olumsuz durumların yaşanmaması adına ÇKK madde 4'te yer alan ilkeleri göz önüne almalı; davaların birleştirilmesi yolunu en son çare olarak görmelidir. Bu nedenle öncelikle yetişkinlerin yargılandığı davayı bekletici sebep yapmalı; bu şekilde çözüme ulaşılamıyorsa, davaların birleştirilmesi yoluna başvurmalıdır (Özmenli, 2017, s.99-101).

4.3.3. Duruşma Süreci

Duruşma süreci CMK'nın genel hükümleri içinde yürütülmekle birlikte, SSÇ'ler için bazı farklı uygulamalara tabidir. Duruşma, hâkimin duruşmayı açmasıyla başlar; bu aşamada SSÇ'nin kimlik tespiti yapılır ve iddianame CMK madde 191 uyarınca okunur, ardından tarafların iddia ve savunmalarına geçilir. Delillerin ortaya konulması, tanık ve bilirkişilerin dinlenmesi, esas hakkındaki mütalaa ve son sözlerin alınması duruşmanın temel aşamalarıdır. Bilindiği üzere soruşturma aşaması gizli yürütülürken (CMK, 2004, m.157), kovuşturma sürecinde duruşmalar herkese açıktır (AY, 1982, m.141). Ancak kamuya açık duruşma, çocuğun damgalanmasına, beden ve ruh gelişiminin olumsuz etkilenmesine, kamuoyu baskısına maruz kalmasına, neden olabilecek riskleri taşımaktadır. Bu riskleri önlemek için çocuğun yargılamasının kapalı duruşmalarda yapılması gerekmektedir. Nitekim kanun SSÇ'leri korumak adına; sanığın 18 yaşını doldurmamış olması halinde duruşmanın kapalı yapılacağını, hükmün de kapalı duruşmada açıklanacağını hüküm altına almaktadır. Burada aranan yaş sınırı, SSÇ'nin duruşmasının yürütüldüğü tarih itibariyle bulunması gereken yaştır. Yani duruşmanın kapalılığı, SSÇ'nin 18 yaşını doldurmasıyla sona erer ve hüküm de aleni tefhim edilir (CMK, 2004, m. 185; Metin, 2019, s.164-179).

SSÇ'lerin duruşmalarına kanunda belirtildiği üzere ailesi veya bakmakla yükümlü olan kimseler, Zorunlu müdafi, sosyal çalışma görevlisi katılır (ÇKK, 2005, m. 22). Uygulamada SSÇ'lerin duruşma süreci başta olmak üzere muhakeme işlemleri sürüncemede kalmaktadır. Nitekim celselerin uzun süren aralıklarda yapılması, koruma tedbirlerinin uzun sürelerde uygulanması, kanun yollarının yavaş işlemesi vb. SSÇ'nin makul sürede yargılanmasını engellemektedir. Bu da çocukların günlük yaşamını, fiziksel gelişimini, psikolojisini, eğitim vb. sürecini olumsuz etkilemekte, çocuğun damgalanmasına, kapalı infaz kurumlarında istismarına, suça yönelmesine hülasa süreç içinde örselenmesine neden olmaktadır. Bu ve benzeri olumsuzlukların önüne geçmek adına, SSÇ'ler makul sürede yargılanmalı, muhakeme süreci kısa sürede tamamlanmalıdır.

Duruşma esnasında; mahkeme çocuğu sorgular, alınmış ise sosyal inceleme raporlarını ve hekim raporlarını inceler, tanıkları dinler, delileri inceler, hülasa vakıayı aydınlatmak adına gereken tüm işlemleri yapar. Hâkim SSÇ'lerin üstün yararı ve onarıcı adalet ilkelerini göz önüne alarak bir hüküm tesis eder.

4.3.4. Kovuşturma Sonucu Verilen Karar ve Hükümler

Mahkeme verdiği kararı duruşmanın sonunda tefhim eder. Mahkeme, hükmedilen kararın gerekçesini ana çizgileriyle anlatır. Hazır bulunan SSÇ'ye ve müdafisine ayrıca başvurabileceği kanun yolları, mercii ve süresi bildirilir (CMK, 2004, m. 231; m. 232; Metin, 2019, s.179-184).

SSÇ'ler hakkında mahkeme; şu kararları verebilir.

1. Ceza verilmesine yer olmadığı,
2. Koruyucu ve destekleyici tedbirler,
3. Çocuklara özgü güvenlik tedbirleri,
4. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB),
5. Mahkûmiyet
6. Hapis cezasının ertelenmesi,
7. Adli para cezası,
8. Denetimli serbestlik,
9. Beraat (CMK, 2004, m. 223).

4.3.4.1. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (HAGB)

Duruşması yapılan faile verilecek hükmün koşullu olarak geri bırakılmasına Hükmün açıklanmasının geri bırakılması (HAGB) denir. Hâkim, sanığın suçunu tespit etmekle beraber, cezaya hükmetmeyi geri bırakmakta ve onu belli bir süre denetim altında tutmaktadır. Bu sayede hakkında daha önce kasıtlı bir suçtan hüküm verilmeyen SSÇ'ler, basit bir suç sebebiyle cezaevine girmesi, cezaevlerinin olumsuz ortamından etkilenmesi, günlük yaşamının sekteye uğraması ve damgalanmasının önlenmesi sağlanır. HAGB kurumu ilk olarak 15.07.2005 tarihli 5395 sayılı ÇKK ile düzenlenmiş ve esas olarak çocuklar için getirilmiş bir uygulamadır. 2006 yılında 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle yetişkinler hakkında da HAGB uygulanmaya başlamıştır.

HAGB kararı verilebilmesi için; sanık hakkında verilecek hükmün 2 yıl veya daha az süreli hapis cezası veya adlî para cezası olması gerekmektedir (CMK, 2004, m. 231/5; Metin, 2019, s.183). SSÇ'ler için HAGB kararı alınırken, şartların olması hâlinde önce uzlaşma yoluna gidilmeli, aksi hâlde HAGB kararına başvurulmalıdır. Hakkında HAGB kararı verilen çocuk 3 yıl süreyle denetimli serbestlik tedbirine tabi tutulur. Yetişkinler bakımından bu süre 5 yıl olarak uygulanır (CMK, 2004, m. 231/8; ÇKK, 2005, m. 23). Denetim süresi boyunca dava zaman aşımı durur. Hâkimin bu denetim süresine karar vermesi zorunludur; ancak çocuğu kanunda yazılı tedbirlerden birine tabi tutmak hâkimin takdirine bağlıdır. Bu durumda HAGB kararı verilen çocuk hakkında, bir yıldan fazla olmamak üzere mahkemenin belirleyeceği süreyle aşağıdaki tedbirler uygulanabilir:

- Bir meslek veya sanat sahibi olmaması hâlinde, meslek veya sanat sahibi olmasını sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etmesine,
- Bir meslek veya sanat sahibi olması hâlinde, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına,
- Belli yerlere gitmekten yasaklanmasına, belli yerlere devam etmek hususunda yükümlü kılınmasına ya da takdir edilecek başka yükümlülüğü yerine getirmesine, karar verilebilir (CMK, 2004, m. 231/8) (Bu husus 7593 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir; yeni düzenleme için bkz. Bölüm 5.).

Kanunda sayılan bu yükümlülükler, sonucuna göre çocuk yararına olması koşuluyla genişletilebilir. Çocuğun denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemediği ve denetimli serbestlik tedbirlerine ilişkin yükümlülüklere uygun hareket etmesi halinde, HAGB kararı kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir (CMK, 2004, m. 231/10).

5560 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikler ile çocuklar hakkında HAGB kararı verilebilmesi için belirlenen cezanın üst sınırı üç yıldan iki yıla, denetim süresi de beş yıldan üç yıla düşürülmüştür. Denetim süresinin üç yıla düşürülmesi çocuğun üstün yararı gereği isabetli bir karardır. Fakat hükmedilen cezanın üç yıldan iki yıla düşürülmesi onarıcı adalet ilkesine aykırılık teşkil etmektedir. Bu nedenle kanunda yer alan üç yıl hapis cezasına hükmedilmesine ilişkin madde geri getirilmeli, denetim süresi mevcut şekliyle kalmalıdır (Özmenli, 2017, s.104-111).

4.3.4.2. Mahkûmiyet

Mahkûmiyet; sanığın üzerine atılı suçu işlediğinin sabit görülmesi hâlinde, ilgili suça ilişkin kanunda belirtilen alt veya üst sınırlar içerisinde, mahkeme tarafından hapis veya para cezasına hükmedilmesidir (TCK, 2004, m. 46). SSÇ'ler hakkında mahkûmiyet kararları, TCK madde 31'de yer alan ceza sorumluluğu ve TCK madde 61'de yer alan yaş küçüklüğü hükümleri dikkate alınarak verilir (TCK, 2004, m. 31, m. 61/5; As, 2024, s.149-150). Çalışmamızın, çocukların cezai sorumluluğu, başlığında bu hususta detaylı açıklama yer almaktadır.

4.3.4.3. Hapis Cezasının Ertelenmesi

Bir cezanın yerine getirilmesinin belli bir süre geri bırakılmasına hapis cezasının ertelenmesi denir. Kurum, ilk kez suç işleyen kişileri ceza infaz kurumlarının olumsuz etkilerinden koruma, suçlu üzerinde manevi bir baskı kurarak yeniden suç işlenmesini önleme amacı taşır. Diğer yandan cezadan kurtulmayı denetim süresinin iyi halli geçirilme koşuluna bağlayarak failin kanuna uygun hareket etmesine teşvik eder. Bu kurumun SSÇ'lere işletilebilmesi için; isnat edilen suçun 3 yıl veya daha az süreli hapis cezası olması, çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan üç aydan fazla hapis cezası almamış olması ve hâkimde tekrar suç işlemeyeceği kanaatini bırakması ile mümkündür.

Hâkim SSÇ için denetim kararı alırsa, denetim süresi bir yıl veya üç yıl arasında bir süre olabilir. Bu sürenin alt sınırı hükmedilen cezadan az olamaz (TCK, 2004, m. 51/3). Ayrıca kanunda sayılan denetim süresi içinde SSÇ'lere bazı yükümlülükler getirilebilir. Meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün bir meslek ya da sanat edinmesine yönelik bir eğitim programına

devam etmesine; meslek veya sanat sahibi olan hükümlünün ise bir kamu kurumunda veya özel bir işyerinde aynı meslek ya da sanatı icra eden bir kişinin gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına karar verilebilir. Ayrıca 18 yaşından küçük hükümlülerin, meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmelerine hükmedilebilir (TCK, 2004, m. 51/4). Bu yükümlülüklere hükmedilmesi hâkimin takdirinde olup, kanunda tahdidi olarak belirtilmektedir.

Mahkeme takdir ederse denetim süresinde rehber görevlendirebilir. Rehber, hükümlünün varsa kötü alışkanlıklardan kurtulmasını ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda hükümlüye öğütte bulunur; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya nezdinde çalıştığı kişilerle görüşerek istişarelerde bulunur; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir (TCK 51/5). Diğer yandan çocuğun denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklere infaz hâkiminin uyarısına rağmen uymamakta ısrar etmesi hâlinde, erteleme kararı düşer; ertelenen cezanın kısmen veya tamamen infaz kurumunda çektirilmesine infaz hâkimliğince karar verilir (TCK 51/7). Denetim süresi yükümlülüklere uygun veya iyi halli olarak geçirildiği takdirde, ceza infaz edilmiş sayılır (Özmenli, 2017, s. 111-114; As, 2024, s. 152-154).

4.3.4.4. Kısa Süreli Hapis Cezası

Kanunda kısa süreli hapis cezaları, bir yıl veya daha az süreli hapis cezaları olarak tanımlanmaktadır (TCK, 2004, m. 49/2). Bu cezalar para cezasına veya kanunda sayılan diğer yaptırımlara çevrilir (TCK, 2004, m. 50). Kanun yetişkinlere takdiri olarak hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesini öngörüyorken 18 yaşını doldurmayan çocuklara ilişkin mahkûm edildiği bir yıl ve daha az süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesini zorunlu hale getirmektedir (TCK, 2004, m. 50/3). Bu koşullar doğrultusunda çocuklar hakkında hükmedilen hapis cezası; 1. adlî para cezası, 2. mağdurun veya kamunun uğradığı zararın tazmini suretiyle tamamen giderilmesi, 3. en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesi, 4. mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli bir yere gitmekten veya belirli etkinliklere yapmaktan yasaklanma, 5. mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılma seçenek yaptırımlarından birine çevrilebilir. Bu seçenekler tahdidi olup farklı bir yaptırıma çevrilemez.

Hâkim, çocuklar hakkında cezanın hangi seçenek yaptırımına çevrileceğine karar verirken; yaptırımın çocuğun uyabileceği ve çocuğu suç işlemekten uzaklaştıran, onun sosyalleşmesine ve eğitimine katkı sağlayan nitelikte olmasına dikkat etmelidir. Eğer çocuk hakkında mağdurun veya kamunun uğradığı zararın giderilmesine hükmedilecekse, çocuğun bu zararı telafi etmeye ve eski hâle getirmeye muktedir olup olmayacağına bakılmalıdır. Kısa süreli hapis cezası seçenek yaptırımlara çevrildikten sonra artık mahkûmiyet, kısa süreli hapis cezası değil, adlî para cezası veya belirlenen tedbirdir. Ancak hüküm kesinleştikten sonra seçenek yaptırım gerekleri yerine getirilmeye başlanmaması veya başlanıp da devam edilmemesi halinde, hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verir ve bu karar derhal infaz edilir (TCK, 2004, m. 50/6). Ancak SSÇ'ler için, hükmolunan seçenek tedbirini yerine getirmemesi

halinde yeniden hapis cezasına çevrilmez. Bu durumda hâkim çocuk hakkında diğer seçenek tedbirlere veya adlî para cezasına hükmeder. SSÇ, elinde olmayan nedenlerle seçenek tedbiri yerine getiremezse, çocuk veya kanunî temsilcisi hükmü veren mahkemeden tedbirin değiştirilmesini talep edebilir. Talebi değerlendiren mahkeme, mazereti yerinde görürse, başka bir tedbire karar verir. Çocuklar açısından kısa süreli hapis yerine seçenek yaptırımlara başvurulmasının zorunlu olması kıymetlidir. Çocuklara ilişkin bu yollara gitmenin olasılığını arttırmak için ek düzenlemeler yapılabilir (As, 2024, s.154-162).

4.3.4.5. Kanun Yolları

Yargılama makamı tarafından verilen kararların hukuka aykırı olabileceği ihtimali karşısında kural olarak bir başka yargılama makamı tarafından yapılan incelemeye kanun yolu adı verilir. Olağan ve olağanüstü olarak ikiye ayrılır. Olağan kanun yollarına kesinleşmemiş kararlar için başvurulur; itiraz, istinaf ve temyizdir. Olağanüstü kanun yollarına kesinleşmiş kanun yolları için başvurulur; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının itirazı, kanun yararına bozma, yargılamanın yenilenmesi. Kanun yollarına başvuru ve ilerleyiş süreci SSÇ için yetişkinlerle aynı uygulamalara tabidir. Kanun yollarının işletilmesi kişinin talebine bağlıdır. Ancak çocukların yargılanma sürecinde bulunan müdafi, çocukların yararı olması kaydıyla çocuklar istemeseler dahi bu yolu işletebilir (CMK, 2004, m. 266).

Fakat istinaf ve temyiz sürecinde SSÇ için ihtisaslaşmayan mahkemelerin inceleme yapmaları, SSÇ'lere uygun olmayacak kararların önünü açmaktadır. Ayrıca istinaf ve temyiz sürecinin ağır işlemesi, çocukların tutukluluk gibi bazı koruma tedbirlerine uzun süre maruz kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle çocukların infaz kurumlarında uzun süre kalmaları çocukların yıpranmasına neden olmaktadır. Bu olumsuzlukları gidermek adına istinaf ve temyiz süreci hızlandırılmalı, çocuklar için ihtisas yapmış olan daireler kurulmalıdır (Özmenli, 2017, s.114-117).

4.4. Çocuklara İlişkin İnfaz Aşaması

İnfaz muhakemesine ilişkin hükümler Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'da düzenlenmektedir. Bu kanunun hükümleri yetişkinlere uygulanmakla birlikte, SSÇ'ler hakkında verilen cezaların infazında da uygulanmaktadır. SSÇ hakkında temel ceza belirlendikten ve hüküm kurulduktan sonra dosyanın kesinleşmesi ile infaz aşamasına geçilir. SSÇ'lerin tutukluluk ve mahkûmiyet süreci, çocuklara özgü infaz kurumlarında infaz edilmektedir. Ülkemizde bu nedenle Çocuk Eğitimevleri, Çocuk Gençlik Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumları kurulmuştur.

4.4.1. Çocuklara Yönelik İnfaz Kurumları

4.4.1.1. Çocuk Eğitimevleri

Eğitimevleri; hükümlü çocukların gönderildikleri, açık rejime tabi kurumlardır. Burada çocukların eğitim görmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleşmeleri amacıyla bir dizi eğitim faaliyeti yürütülür. Bu kurumlarda firara karşı engel bulunmaz. Kurumun güvenliği iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğuyla sağlanır (CGTİK, 2004, m. 15). Suç türü fark etmeksizin, cezasının infaz edildiği esnada çocuk eğitimevinde bulunan ve eğitimine devam

etmeyen çocuklar, on sekiz yaşını bitirdiği takdirde, eğitimine devam eden çocuklar ise yirmi bir yaşını bitirdiği takdirde Açık Ceza İnfaz Kurumlarına Ayrılma Yönetmeliğinin 7. maddesi gereğince açık ceza infaz kurumuna gönderilir (As, 2024, s.181) (Bu husus 7593 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir; yeni düzenleme için bkz. Bölüm 5.).

Türkiye'de; Ankara, İstanbul, İzmir, Elâzığ ve Adana illerinde olmak üzere 5 adet Çocuk Eğitimevi bulunmaktadır (Ceza ve Tevfikevleri Genel Müdürlüğü, t.y.). Kanun, Çocuk eğitimevlerinin olmadığı yerlerde çocukların kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirileceğini hüküm altına almaktadır (CGTİK, 2004, m. 11/3). Bu durum hükümlü çocukların eğitimi, toplumla bütünleşmelerini güç hale getirmektedir. Ülkemizde bu mağduriyetlerin yaşanmaması adına Çocuk Eğitimevlerinin sayısı artırılmalıdır.

4.4.1.2. Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Çocuk kapalı infaz kurumları, çocuk eğitimevlerinden disiplin ya da farklı sebeplerle kapalı ceza infaz kurumuna nakline karar verilen veya tutuklu bulunan çocukların barındırıldığı, güvenlik görevlileri bulunan ve çocukların kaçmalarına karşı engelleri olan eğitim ve öğretime dayanan kurumlardır. 12 yaşını tamamlayan ancak 18 yaşını tamamlamayan çocuklar, cinsiyetleri ve fiziki gelişimleri göz önünde bulundurularak; kapalı ceza infaz kurumlarının ayrı kısımlarına yerleştirilir. 12-18 yaş grubu aralığında yer alan çocuk hükümlüler; kendilerine özgü ceza infaz kurumunun bulunmadığı durumlarda ise kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara tahsis edilen kısımlarına yerleştirilir. Bu kurumlarda ayrı bölümler bulunmuyorsa; kız çocuklarının kadın kapalı ceza infaz kurumlarının ayrı bir kısmına veya diğer kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan kısımlarına yerleştirilmeleri sağlanmalıdır. Bu kurumlarda çocukların eğitim ve öğretim görme hakkına uyulması zorunludur (CGTİK, 2004, m. 11/3) (Bu husus 7593 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir; yeni düzenleme için bkz. Bölüm 5.).

4.4.1.3. Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Gençlik kapalı infaz kurumları; cezanın infazının başlangıç tarihinde 18-21 yaş aralığında olan genç hükümlülerin cezalarının çektirildiği, hükümlülerin kaçmalarına karşı engeller ve güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretim esasına dayalı kurumlardır. Genç hükümlüler için kurulmuş ayrı bir kurum bulunmadığı hallerde; diğer kapalı ceza infaz kurumlarının gençlere ayrılan kısımlarında, 18-21 yaş aralığındaki hükümlüler, Kanun'un 12. maddesine göre yerleştirilir. Yüksek güvenlikli kapalı ceza infaz kurumları kapsamında bulunan gençlerin cezaları ise gençlik kapalı ceza infaz kurumlarına ait güvenlikli bölümlerde çektirilir (CGTİK, 2004, m. 12; As, 2024, s.192). Ancak kapalı kurumlarda ayrı bölümlerde kalan çocuklar için, tüm tutukluların ve hükümlülerin katıldığı eğitim programları dışında çocuklara yönelik sistemli bir iyileştirme programından söz etmek mümkün değildir (Özmenli, 2017, s.118). Bu durumda çocukların eğitim hakkının zedelenmesine yol açmaktadır. Bu nedenle onarıcı adalet ilkesi ve Anayasamızın güvence altına aldığı eğitimde fırsat eşitliğine uyum sağlamak için bu sorunun çözülmesi adına düzenlemeler yapılmalıdır.

4.4.1.4. Gençlik Açık Ceza İnfaz Kurumları

Gençlik açık infaz kurumları; hükümlülerin iyileştirilmeleri için meslek edindirilmelerinin ve çalıştırılmalarının öncelikli olduğu, dış güvenlik görevlileri ve firara karşı engelleri olmayan kurumlardır. Bu kurumlarda kurum görevlilerinin denetimi ve gözlemi ile güvenlik sağlanır. Açık ceza infaz kurumları, ihtiyaç olması halinde; gençlik açık ceza infaz kurumları veya kadın açık ceza infaz kurumları şeklinde de kurulabilir (CGTİK, 2004, m. 14; As, 2024, s. 192).

4.4.2. Koşullu Salıverilme

Koşullu salıverilme, mahkûm olunan cezanın bir kısmının cezaevinde infaz edilmesiyle infaz sürecini iyi halli olarak geçiren kişiler için cezanın bir bölümünü infaz kurumu dışında geçirmesini sağlayan infaz hukuku düzenlemesidir. Bu sayede hükümlü cezasının infazı tamamlanmadan serbest kalma ve topluma karışma imkânına sahip olur.

Koşullu salıvermeyi kanun çocukların lehine sürelerle uygulanmasını düzenlemektedir. Nitekim 15 yaşından küçük hükümlülerin koşullu salıverilme sürelerinin hesaplanmasında ceza infaz kurumunda geçirdikleri 1 günü 2 gün olarak kabul eder. 18 yaşından küçük olan hükümlülerin ise, denetim süresinde eğitimlerine gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir kurumda devam edecekleri düzenlenmektedir (CGTİK, 2004, m. 107/8) (Bu husus 7593 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir; yeni düzenleme için bkz. Bölüm 5.). Diğer yandan koşullu salıverme kararı kapsamında denetim süresi boyunca çocuğun bir yükümlülüğe tabi tutulması da mümkündür. Denetim kararı verildiğinde, bu denetim görevi denetimli serbestlik şube müdürlüklerince gerçekleştirilir. Denetim görevlisi, çocuk için bir denetim planı hazırlar. Denetim planı hazırlanırken çocuk ile iş birliği içerisinde hareket edilir ve çocuğun suç öyküsü, ihtiyaç, risk ve potansiyellerinin neler olduğu ve grup çalışması için uygun olup olmadığı göz önünde bulundurulur. Denetim görevlisi tarafından, çocuk hakkında üç ayda bir rapor hazırlanarak infaz hâkimliğine gönderilir. Bu rapor, çocukla gerçekleştirilen görüşmeler, ev ziyaretleri ve çocuğun sosyal ortamının incelenmesi ile hazırlanır. Bu raporda, denetim planın uygulanması, uygulamanın çocuk üzerindeki etkileri, çocuğun bakımı, gözetimi ve kararın devamlılığını etkileyebilecek herhangi bir durum olup olmadığı hususunda görüşlerini beyan eder. Denetim görevlisinin mahkemeden yükümlülüğün değiştirilmesi veya kaldırılmasını isteme yetkisi de bulunmaktadır. Koşullu salıverilen hükümlü, denetim süresi içerisinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlerse veya hükümlü hâkimin ikazına rağmen yükümlülüklerine uymama konusunda diretirse koşullu salıverilme kararı hâkim veya mahkeme tarafından geri alınır. Bu karara karşı itiraz yoluna gidilebilir (Efe, 2008, s.165-166).

Denetimli serbestlik süreci yetişkinlere yönelik düzenlendiği için SSÇ'lere uygulanırken bazı sorunlarla karşılaşılmaktadır. Örneğin denetimli serbestlik sistemi etkin bir toplum temelli rehabilitasyon hizmeti sunamamakta, adli kontrol ve takip anlayışıyla uygulanmaktadır. Diğer yandan denetimli serbestlik sürecinde psikososyal müdahale yerine daha çok masa başı çalışmalar ile bu süreç yürütülmektedir (Karataş, 2016, s.308-310). Bu uygulamalar neticesinde SSÇ'nin topluma kazandırılması zorlaşmakta, onarıcı adalet ilkesine aykırı hareket edilmektedir. Ayrıca uygulamada çocuğun grup çalışmasına uygun olup olmadığına ilişkin bireysel görüşmeler yapılmaktadır. Bu görüşmeler prosedür gereği üç defa yapılarak çocuğun grup çalışmasına

uygun olup olmadığı değerlendirilmektedir. Fakat yapılan üç görüşmede SSÇ'nin ancak güveni kazanılabilmekte, grup çalışması vb. hususlar hakkında görevli bir fikir sahibi olamamaktadır (Karataş, 2016, s.225-230). Bu nedenle bireysel görüşme sürecine ilişkin düzenlemeler yapılarak, bireysel görüşme sayısı artırılmalıdır. Ayrıca yapılan grup çalışmaları esnasında çocuklarla sağlıklı bir iletişim kurmanın güçlüğü, çocukların gurup çalışmalarına zorunlu olarak katılmaları vb. nedenlerle olumlu sonuçların elde edilmesi zorlaşmaktadır. Bu nedenler doğrultusunda SSÇ'ler için bireysel görüşme süreçleri artırılarak grup görüşmeleri yerine bireysel görüşme süreçleri düzenlenmelidir.

4.5. Onarıcı Adalet Yaklaşımı ve Uzlaştırma

Ülkelerin suç işlenmesini önlemek amacıyla geliştirdiği metotlar ceza adalet sisteminde farklı yaklaşımların oluşmasını sağlamıştır. Çocuk adalet sisteminde de farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Ceza adalet sisteminde yaygın olarak kullanılan teoriler; tazmin edici adalet teorisi, düzeltici adalet teorisi ve cezalandırıcı adalet teorisi olmak üzere sınıflandırılabilir (Alkan, 2024, s.177).

Tazmin edici adalet teorisi merkeze mağduru koyarak mağdurun uğradığı zararı gidermeye çalışır. Bu teorinin eleştirilen kısmı suçun etkilediği tek süjenin mağdur olmadığı gerçeğidir. Nitekim bir suç meydana geldiğinde toplum da bu suçtan olumsuz etkilenmektedir. Bu teoride sosyal düzenin korunmasına yönelik bir çözüm üretilememektedir.

Düzeltici adalet teorisine baktığımızda temelini Aristotales'ten aldığını görürüz. Denkleştirici adalet olarak da adlandırılan bu adalet anlayışı herkesin hukuki ilişkilerde eşit muameleye tabi olmasını savunur. Dağıtıcı adaletin karşıtı olarak bilinen bu teori dağıtıcı adaletteki gibi insanların kişisel ve özel durumlarını ön plana koymak yerine hukuki eşitlik kavramına odaklanır (Gözler, 2019, s. 432). Ceza hukuku kapsamında fail mağdurun uğradığı manevi zararı da tazmin etmeye çalışır. Bu anlamda düzeltici adalet teorisi zararın soyut yönü ile ilgilenir.

Cezalandırıcı adalet teorisinde ise doğrudan faile odaklanılır. Bu teori 11. yüzyıldan beri uygulanan ve günümüzde en yaygın olarak kullanılan adalet teorisidir. Bu teoride fail ön planda olduğu için suçun meydana gelmesinde rol oynayan faktörler değil suçun müeyyidesi değerlendirilir. Ceza verme yetkisi devlettedir. Dolayısıyla yaptırım temelli bu teoride taraflar arasındaki menfaatlerin denkleştirilmesinden ziyade devlet ile fail arasındaki ilişkiden doğan devlete ait bir cezalandırma yetkisi tartışılır. Bu sebeple mağdurun etkin olarak süreç içinde olmaması teorinin eleştirilen noktalarındandır (Alkan, 2024, s.187).

Onarıcı adalet teorisi ise fail ile mağdurun uzlaşabileceği bununla beraber suçtan etkilenen bütün ilgililerin aktif katılımını da öneren bir yaklaşımdır. Burada amaç sadece mağdurun zararını tazmin etmek değil suçtan etkilenen toplumun da göz önünde bulundurularak suçun meydana getirdiği bütün olumsuz etkilerini iyileştirmektir. Failin de ceza odaklı bakış açısından çıkarak işlediği suçtan pişmanlık duymasını, kendini mağdurun yerine koyarak suçun yıkıcı etkilerini onarmak için çabalamasını önerir. Bu sayede toplumda yeniden suç işleme oranının azaltılması amaçlanır. Bu teorinin eleştirilen kısmı ise cezaların caydırıcılığının azalabileceği ve onarım

sürecinde kullanılacak mekanizmaların ideal ölçüde işletilememesidir. Aynı zamanda suça karşı tepkinin azaltılmasının toplumda tam tersi bir etki yaratmasından da endişelenilmektedir.

Onarıcı adalet terimi modern anlamda ilk kez 1970'li yıllarda gündeme gelse de ilk hukuk sistemleri var edilirken de bu teorinin izlerine rastlamak mümkündür. M.Ö. 1700'lü yıllarda hüküm sürmüş olan Babil kralı Hammurabi'nin, ülkesinde adaletli bir yönetim sistemi için hazırlattığı yasalarında onarıcı adalet anlayışını görmek mümkündür. 282 hükümden oluşan kanun "ahde vefa, cezalandırıcı adalet ve monarşiye dayalı sorumluluk" gibi temel kavramlar üzerine inşa edilerek yürürlüğe konulmuştur (Karaçınar, 2024, s.9).

11. yüzyıla gelindiğinde zararın tazminine yönelik anlayış yerini merkeze faili koyan cezalandırıcı adalet sistemine bırakmıştır. Bu dönemde egemenliğin merkezileşmesi üzerine işlenen suçlar krala karşı işlenmiş gibi değerlendirilmiş ve para cezalarıyla krala maddi menfaat sağlanan bir yönteme geçilmiştir. Mağdurun haklarının gözetilmesi ve zararın tazmini arka planda kalmıştır. 19. yüzyılın sonlarına doğru dönemin aydınları mağdurların zararının tazmin edilmesini tekrardan gündeme getirmiştir. Bu doğrultuda mağdurun zararını gidermeye yönelik onarıcı adalet yaklaşımı uygulanmaya başlanmıştır. 2001 yılında İngiltere'de onarıcı adalet teorisinin geçerliliğini ölçmeye yönelik bir araştırma çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma programının sonuçlarına göre programa katılan mağdurların %85'inin süreçten memnun kaldığı ve onarıcı adaletin yeniden suç işleme sıklığını %14 oranında azalttığı saptanmıştır. Bu da gösteriyor ki onarıcı adalet uygulamaları gelinen yüzyılda etkisini göstermeye başlamıştır (Alkan, 2024, s.185).

Onarıcı adalet Birleşmiş Milletler Çalışma Topluluğu'nun tanımına göre; "meydana gelen suç neticesinde, suçtan etkilenen tüm tarafları bir araya getirerek suçun neticelerini ve geleceğe yönelik etkilerini iyileştirmek konusunda çözüm üretilmesini sağlayan süreçtir." (Özbek, 2010 akt. Tokdemir, 2017). Geleneksel yaklaşımda yargılamanın merkezine fail konularak cezalandırıcı bir tutum sergilenir. Onarıcı adalet yaklaşımı bunun karşısındadır. Tekrardan suç işlenmesini önlemek amacıyla yargılama sürecine mağduru da dâhil ederek uzlaşmayı hedefler. Bununla beraber sürece katılan yalnızca mağdur değildir; mağdurun yakınları, soruşturma ve kovuşturma aşamalarında görev yapan memurlar, suçtan etkilenenler ve diğer ilgililerin de uzlaşma sürecine dâhil olması beklenir. Bu sayede ortak bir çözüm geliştirileceği ve suçun etkilerinin iyileştirilmesi amaçlanmaktadır (Soysal Bulgurcu, 2023, s.12).

Onarıcı adalet yaklaşımı mağdur, fail ve toplum süjelerinin uzlaşması için birtakım programlar geliştirmiştir. Başlıca onarıcı adalet programları şu şekilde sınıflandırılabilir:

1) Mağdur fail arabuluculuğu (Uzlaştırma)
2) Topluluk ve aile grup toplantısı
3) Grup müzakeresi
4) Uzlaşma grupları
5) Giderime dayalı denetimli serbestlik ve toplum heyetleri

Bu programlardan mağdur ve fail arabuluculuğu Türk hukukundaki ismi ile uzlaştırma kurumu en çok uygulanan mekanizmalardandır. Bizim hukukumuzda uzlaştırma kurumu hem yetişkinler açısından hem çocuk hukuku bakımından uygulanagelmiş bir çözüm yoludur. Suça sürüklenen çocuklar için uzlaştırma metodu etkin bir şekilde kullanılırsa suç işleme oranında azalma görülebilir (Işıka, 2020, s.64).

4.5.1 Türk Hukuku'nda Çocuklara İlişkin Uzlaştırma Kurumu

Uzlaştırma kurumu alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinden biri olarak tarafların bir araya gelip bir uzman yardımıyla anlaşmasını içerir. Yargıtay'ın tanımına göre "uyuşmazlığın yargı dışı yolla ve fakat adli makamlar denetiminde çözümlenmesini amaçlayan bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi" olarak da ifade edilebilir. Uzlaştırma yöntemine başvurabilmek için işlenen suçun uzlaştırma kapsamında olması, suça sürüklenen çocuğun kusur yeteneğinin bulunması ve taraflara uzlaşma teklif edilmesi gerekir. Tarafların anlaşması halinde ceza muhakemesi süreci son bulur (Koç, 2023, s.46).

Uzlaştırma kapsamındaki suçlar ilk olarak Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK, 2004) kapsamında sadece şikâyete bağlı suçlar bakımından düzenlenmiştir. Ancak daha sonraları bu uygulamanın uzlaştırma kapsamını daraltacağı eleştirilerinin gündeme gelmesiyle uzlaştırma kapsamındaki suçlar genişletilmiştir (Çetin, 2009, s.10). Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği (CMUY)'nin (2017) 8. maddesinde uzlaştırmaya tabi suçlar hükme alınmıştır. Buna göre CMK'da (2004, m.253/1) sayılan suçlar, suça sürüklenen çocuklar bakımından mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla ayrıca üst sınırı 3 yılı geçmeyen hapis veya adlî para cezasını gerektiren suçlarda uygulanır. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere; diğer kanunlarda yer alan suçlarla kanunda açık olarak uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için hüküm bulunan suçlar da suça sürüklenen çocuklar için uzlaştırma kapsamına giren suçlardandır (Anbarlı Bozatay & Ürünal, 2018, s.337). Bu kanuni düzenlemelere göre suça sürüklenen çocukların uzlaştırma yoluyla onarıcı adalet yaklaşımından faydalanabilmesinde suçun yaptırımına göre bir sınırlama söz konusudur. Yetişkinlere özgü hükümlerde de aynı sınırlama mevcuttur. Onarıcı adalet, zararı tazmin edilebilecek ve failin pişmanlık duyup topluma kazandırılabileceği durumlarda etkili olacaktır. Bundan dolayı getirilen sınırlama yerindedir.

Uzlaştırma kapsamındaki suçlara bir istisna getirilmiştir. CMUY'ne göre soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırmaya gidilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Aynı şekilde şüpheli ya da sanık tarafından uzlaştırma kapsamına giren bir suç uzlaştırma kapsamına girmeyen bir başka suçla birlikte işlenirse yine uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği belirtilmiştir (CMUY, 2017, m.8). Özetle suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırmaya tabi suçlar belirli sınırlamalara tabi tutularak düzenlenmiştir. Günümüzde de bu suçların meydana gelmesi halinde uzlaştırma yoluna başvurulmaktadır.

Uzlaştırma kurumu Türk hukukuna ilk defa 2005 yılında 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yapılan düzenleme ile girmiştir. Uzlaştırmaya yönelik hükümler TCK ve CMK'da yer alırken

çocuklar için Çocuk Koruma Kanununda düzenlemeler yapılmıştır. Daha sonraları uzlaşmaya yönelik hükümler TCK'dan çıkarılmış, yalnızca CMK uzlaşma kurumunu kapsamına almıştır. ÇKK'da ise CMK'ya atıf yapılmıştır (Işıka, 2020). Bu mevzuat çalışmaları gösteriyor ki çocuklar bakımından ayrı bir uzlaşma süreci düzenlenmemiştir. CMUY'de (2017, m.20) "Suça sürüklenen çocuk hakkında gerekli görüldüğünde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması çocuk hâkiminden istenir" hükmü getirilmekle yetinilmiştir.

Uzlaştırma Türk hukukunda onarıcı adaletin en net görüldüğü kurum olarak gelişim göstermiştir. Fakat uygulamada onarıcı adaletten beklenilen mağdurun sürece aktif katılımı, failin suç sebebiyle meydana gelen maddi ve manevi zararı gidermesi gibi çıktıların tam olarak gerçekleşmediği görülmektedir. Bunun en önemli sebebi uzlaştırma teklifinin çocuğa yapılmaması ve uzlaştırma müzakerelerine çocukların katılmaması olarak gösterilebilir. Uzlaştırma kurumunun düzenlendiği CMK'da (2004, m.253/4) "Büro tarafından görevlendirilen uzlaştırmacı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması halinde, uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılır." denilmiştir. Suça sürüklenen çocuklar bakımından teklif kanuni temsilciye yapılmaktadır. Suça sürüklenen çocuk ile kanuni temsilcinin iradesi çelişirse uluslararası hukukta kabul gören çocuğun üstün yararı ilkesi gereği kanuni temsilcinin çocuğun menfaatine hareket edeceği varsayılarak kanuni temsilcinin iradesine üstünlük tanınmaktadır (Baytemir Kontacı, 2021, s.1730). Uygulamada da görüşmeleri kanuni temsilci yapmaktadır. Fail açısından da mağdur açısından da bir uzlaşma söz konusu olmamaktadır. Oysaki onarıcı adalet yaklaşımının öngördüğü uzlaştırma kurumunda amaç fail ve mağdurun bir araya gelmesi ve mağdurun suçtan gördüğü zararın tazmin edilmesidir. Suça sürüklenen çocuk bakımından değerlendirecek olursak, çocuğun empati kurabileceği ve yaptığı eylemden pişmanlık duyacağı bir ortam hazırlanmamaktadır. Suça sürüklenen çocuk yetişkinler için var edilen ceza adalet sistemi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Uzlaştırma sürecinde karşılaşılan bir diğer sorun ise edim konusunda gündeme gelmektedir. CMUY'de (CMUY, 2017, m.33) uzlaştırma kapsamında başvurulabilecek edimler sayılmıştır. Yönetmelikte sayılan edimler şu şekildedir:

a) Fiilden kaynaklanan maddî veya manevî zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,
b) Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına halef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddî veya manevî zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,
c) Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,
ç) Mağdur, suçtan zarar gören, bunların gösterecekleri üçüncü şahıs veya bir kamu kurumu ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerinin geçici süreyle yerine getirilmesi,
d) Topluma faydalı birey olmayı sağlayacak bir programa katılımın sağlanması,
e) Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi.

Bu edimler sınırlı sayıda değildir. Taraflar hukuka ve ahlaka aykırı olmamak kaydıyla farklı edimler de önerebilirler. Uygulamada bu edimin genellikle maddi olarak yerine getirildiği görülmektedir. Maddi edimler borçlandırıcı işlemler olduğundan bu edimin muhatabı kanuni temsilcidir. Uzlaşma sürecinde edimi yerine getiren kişi bizzat suçu işleyen kişi olmalıdır. Genellikle mağdur işlenen suçtan dolayı yalnızca maddi olarak değil manevi olarak da yıpranır. Uzlaşma kurumu hem mağdurun zararını gidermeyi hem de suça sürüklenen çocuğun ıslahını sağlamak için geliştirilmiştir. Suça sürüklenen çocuğun fiiliyle yüzleşmesi, suçun yanlışlığını kavraması ve tekrardan suç işlememesi için edimi bizzat yerine getirmesi önemlidir (Kardeş, 2022, s. 100).

Genellikle edim olarak parasal bir değerin belirlenmesi uzlaşmanın tercih edilmemesine de sebep olabilmektedir. Maddi durumu iyi olmayan pek çok aile maddi edimi yerine getirmek istemediği için uzlaşma teklifini reddetmektedir. Böylece suça sürüklenen çocuk mağdurla bir araya gelemeyip yaptığı eylemin sonuçlarını kavrayamamaktadır. Edimin belirlenmesinde yalnızca zararın tazmini değil edimin suça sürüklenen çocuk ve mağdur üzerindeki etkisi de değerlendirilmelidir (Baytemir Kontacı, 2021, s. 1734).

Bununla beraber uzlaşmaya mesafeli duran aile sebebiyle suça sürüklenen çocuk doğrudan ceza yargılama sistemi ile karşı karşıya kalmaktadır. Alternatif uyuşmazlık yollarından biri olan uzlaştırma kurumunun suça sürüklenen çocuklar bakımından işletilmesi çocuğun yararınadır. Suça sürüklenen çocuklar yetişkinler için oluşturulmuş ceza yargılama sisteminde işlediği suçun hatalı bir eylem olduğunu fark edip telafi etme sürecini yaşayamamaktadır. Tam tersi ceza infaz kurumunun çocuk psikolojisine uygun olmayan ortamında daha fazla suç işlemeye yönelebilmektedir. Nitekim suç sürüklenen çocuklarla ilgili uygulamadaki sorunlara yönelik yapılan bir araştırmada suça sürüklenen çocuklardan ceza infaz kurumunda geçirilen sürece dair geri dönüşler alınmış, araştırmaya katılan çocuklardan birkaçı cezaevinde yeni suçlar öğrendiğini dile getirmiştir[7] (Karataş & Mavili, 2019, s. 1031.)

Suça sürüklenen çocuğun mağdurdan özür dilemesi de edim olarak teklif edilebilmektedir. Ancak eylemi gerçekleştiren çocuk her zaman buna yanaşmamaktadır. Uzlaştırma sürecinin amacı suça sürüklenen çocuğun işlediği suçtan pişmanlık duymasını ve verdiği zararı kendi isteğiyle gönüllü olarak tazmin etmesidir. Kanuni temsilcinin edime karar vermesi suça sürüklenen çocuğun sürecin dışına itilmesine yol açmaktadır. Görüldüğü üzere uzlaştırma sürecine çocuğun katılımı onarıcı adaletin gerçekleşmesi için önemlidir. Günümüzde suça sürüklenen ve mağdur çocuklar için yapılacak uzlaştırma teklifi, çocuğun kanuni temsilcisine yapılmaktadır. Uzlaştırma teklifi bakımından çocuk ergin olmasa da ayırt etme gücüne sahip ve uzlaştırma süreciyle sonuçlarını kavrayabilecek ise çocuğa uzlaştırma teklifine ilişkin karar hakkı tanınmalıdır (Aslan Düzgün & Sevin, 2023, s.146).

Uzlaştırma kurumu açıklanırken değinildiği gibi çocuklara yönelik ayrı bir uzlaştırma

[7] Söz konusu araştırmada suça sürüklenen katılımcının aktardığı ifadeler şu şekildedir: "Cezaevinde pek çok suç çeşidini öğrendim. Uyuşturucu türlerini öğrendim. Uyuşturucu hikâyelerini dinlemekten her şeyi öğrendim." Araştırmanın devamında suça sürüklenen çocuklar ile çalışan ve araştırmaya katılan pedagog cezaevine girmenin çocuklar açısından toplumsal bir statü olarak algılandığını ve bunun çocuğu tekrardan suç işleme eğilimine yönlendirdiği tespitinde bulunuyor (Karataş & Mavili, 2019, s. 1031).

yönetmeliği veyahut ayrı bir mevzuat çalışması bulunmamaktadır. Çocuğun üstün yararı göz önünde bulundurulduğunda uzlaştırma sürecinin detaylı bir şekilde çocuklara özgü hükümlerle yasalaştırılması gerekmektedir. Yetişkinlerin durumuna göre hazırlanan kanun hükümleri ÇKK'da küçük çaplı değişikliklerle çocuklara da uygulanmaktadır. Bu durum çocuğun anlaşılması ve onarıcı adalet bağlamında topluma kazandırılmasında olumsuz bir etken olarak karşımıza çıkar.

Uzlaştırma sürecine dahil edilen çocuğun haklarının gözetilmesi de bu süreçte dikkat edilmesi gereken hususlardan biridir. Uzlaştırma sürecinde tarafların ve özellikle çocuğun, görüşmelerde yeterli ve eşit fırsata sahip olmasına özen göstermeli, çocuğa söz hakkı tanınmalıdır. Görüşmelerde edimin belirlenmesi noktasında çocuğun menfaati gözetilmelidir. Belirlenecek olan edim çocuğun yaşına ve gelişimine uygun şekilde eğitimini ve öğretimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinde imkân tanıyacak nitelikte olmalıdır. Ayrıca edimin suça sürüklenen çocuğun bizzat yerine getirebileceği şekilde belirlenmesi onarıcı adaletin gerçekleşmesini sağlayacaktır (Akçay, 2011).

4.6. Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler

Çocuk, yaşının küçüklüğü, tecrübesizliği ve sosyal ve fiziki yapısı açısından korunması gereken bir durumdadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (BMÇHS) çocuğu korunması ve desteklenmesi gereken birey olarak değerlendirmiş, buna yönelik mevzuat çalışmalarının yapılmasını tavsiye etmiştir. Türk hukuk sisteminde çocukların sosyo-ekonomik, fiziksel, zihinsel, ruhsal ve eğitim yönünden gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmeleri amacıyla koruyucu ve önleyici politikalar geliştirilmiştir. Bu koruyucu ve önleyici politikaların çoğu 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda hükme alınmıştır (Coşkun & Kaya, 2023, s.1683).

Çocukların nasıl bir aile ortamında büyüdüğü toplumu doğrudan etkilemektedir. Şiddet, istismar, maddi yetersizlikler gibi durumların ön plana çıktığı aile ortamlarında çocukların suça sürüklenme oranı artmaktadır. Bu sebeple koruyucu ve destekleyici tedbirler öncelikle aileye yönelik olmalıdır. BMÇHS'de de çocuğun öncelikle kendi ailesinin yanında, bu mümkün olmadığı takdirde uygun bir aile ortamı içinde yaşamını sürdürmesi ve geliştirmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Dal & Akbaş, 2020, s. 526). Bu husus ÇKK madde 5'te şu şekilde ifade edilmiştir: "Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir." Kanunun aynı maddesinde bu tedbirlerin kapsamı da belirtilmiş ve neye yönelik olduğu kısaca şu şekilde özetlenmiştir:

a) Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,
b) Eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,
c) Bakım tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini

yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,

d) Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,

e) Barınma tedbiri, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirlerdir.

ÇKK, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin öncelikle aile içerisinde uygulanmasını vurgulamıştır. Ancak bunun mümkün olmaması halinde aile dışında bakımının sağlanması ihtiyacı doğabilir. Böylelikle çocukların korunmasına yönelik hizmetler çocuğun aile içinde bakımı ve aile dışında bakımı (kurum temelli) olarak şekillenmiştir. Aile dışında bakım hizmetinde uygulanacak tedbirler açısından farklı modeller ortaya çıkmıştır. Bu modeller; kurum bakımı, evlat edinme ve koruyucu aile hizmet modelleridir (Dal & Akbaş, 2020, s.528). Aile içerisinde istismar ve şiddet gibi olumsuz eylemlere maruz kalan veya ailenin ihmalkâr tutumları sonucu çocuğun öz ailesi yanında bulunmasının risk teşkil ettiği durumlarda çocuk koruyucu aile veya evlat edinme hizmetlerinden yararlandırılmaktadır. Evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetine uygun olmayan çocuklar ise kurum bakımına alınmaktadır. Suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklara yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetinin sunulması ve takibi ise yaş, cinsiyet ve mağdur oluş biçimine göre kurulan Çocuk Destek Merkezleri tarafından yapılmaktadır (Coşkun & Kaya, 2023, s.1686). Bu süreç bakım tedbiri kararı alındığında uygulanmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere Türk hukuk sistemi çocuğun öncelikle kendi ailesinin yanında, ailenin desteği ile onarım sürecini yürütmeyi amaçlamaktadır. Ancak suça sürüklenen çocuğu suç işlemeye iten sebepler aileden de kaynaklanabilmektedir. Bu gibi durumlarda bakım tedbiri kapsamında devlet kurumları devreye girmektedir. Bazen de çocuğun ıslah sürecini sağlıklı bir şekilde geçirebileceği fiziki ortam bulunmamaktadır. Bu durumda, çocuğun kendi aile ortamında yaşamını sürdürmesini sağlamak için barınma ihtiyacının karşılayan bir tedbir olarak barınma tedbiri karşımıza çıkar (Kitapçıoğlu Yüksel, 2024, s.100).

Danışmanlık tedbirinde aileye eğitim verilmesi, ailenin danışmanlık hizmetine tabi tutulması durumu söz konusudur. Tedbirlerin suç işlenmesini önleme amacını gerçekleştirmede ailenin danışmanlık hizmetinden yararlanması etkili olacaktır. Danışmanlık tedbirinin suça sürüklenen çocukları ve ailelerini nasıl etkilediğine yönelik yapılan bir araştırmada süreç ile ilgili farklı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırma sonucuna göre danışmanlık sürecinin başlangıcında çocukların ve ailelerin süreç hakkında yeterli düzeyde bilgilendirilmediği tespit edilmiştir. Katılımcı aileler sürecin takip edilmemesinden kaynaklı bilgi eksiklerinin doğduğunu ifade etmişlerdir. Sürecin işleyişine yönelik hakkında tedbir kararı verilen çocuklar tedbir sürecini yürüten danışmanların yeterliliği noktasında eksik kaldığına dikkat çekmişlerdir. Katılımcılar tedbir sürecinin çocuğun sosyal çevresini içermediği, sadece form doldurma veya imza alma gibi prosedürlere dayandığını dile getirerek bu durumu eleştirmişlerdir. Danışmanlık tedbirinin çocuğun bakımından sorumlu kişiye yani genellikle aileye yönelik olmasına rağmen süreç içerisinde aile katılımına gereken önemin verilmeyişi de katılımcılar tarafından sorun olarak

değerlendirilmiştir (Tekgöz & Daşbaş, 2025, s.362).

Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi amacıyla gerekli tıbbi sürecin işletildiği bir mekanizmadır. Sağlık tedbirinde yaşanan sorunlardan bazılarının mevzuatımızdan kaynaklandığı görülmektedir. Alkol ve uyuşturucu madde kullanan çocuklarda, bu durum sonucu akıl hastalığı gelişmişse, ÇKK madde 12 gereğince çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerekir. Böyle bir durumda sağlık tedbirine karar verilmelidir. Yetişkinler bakımından akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirlerinin düzenlendiği kanun hükümlerinde, akıl hastalarının tehlikelilik hallerinin ortadan kalkmasına yahut madde bağımlılıklarından kurtulmalarına kadar güvenlik tedbirleri sürmektedir. Buna karşın ÇKK madde 7/6'da "Tedbirin uygulanması, on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer" denilmektedir. Bu düzenlemenin sağlık tedbirinin uygulanma amacıyla bağdaşmadığı eleştirilmektedir. Söz konusu tedbirin suça sürüklenen çocuğun hem kendisi hem de toplum açısından tehlikelilik hali ortadan kalkana kadar devam etmesine yönelik kanunun düzenlenmesi önerilmektedir (Kitapçıoğlu Yüksel, 2024, s.100).

Eğitim tedbiri, suça sürüklenen çocuğun bir eğitim programına dahil edilerek ıslah edilmesini amaçlar. Çocukların suça sürüklenme sebeplerinden birisi de okula devam etmeme, okul derslerindeki başarısızlık olarak sayılabilir. Okul hayatındaki başarısızlık çocuğun özgüvenini sarsmaktadır. Bu bağlamda eğitim tedbiri çocuğun özgüven kazanarak suça yönelimini azaltmakla beraber bir meslek edindirme kursuna yerleştirilerek kendisine iyi bir gelecek inşa etme imkânı sunmaktadır.

Suça sürüklenen çocukların yargılamasında hapis cezası en son çare olarak başvurulan bir yaptırımdır. Çocuğun ıslah edilmesi ve topluma yeniden kazandırılması için öncelikle çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilmelidir. Hapis cezasının ikincil nitelikte olması sadece suça sürüklenen çocuklar açısından değil ceza hukuku bakımından da genel bir ilke olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla somut olaya göre hapis cezasına gitmeden önce güvenlik tedbirleri uygulanmalıdır. Suça sürüklenen çocuklar açısından güvenlik tedbirleri ÇKK madde 11'de düzenlenmiştir: "Bu Kanunda düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılır." ÇKK madde 7/7 gereği mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar verebilir. TMK uyarınca alınan tedbirler haricinde kalan durumlarda çocukların koruma ihtiyaçlarına yönelik koruyucu ve destekleyici tedbirler duruşmaya gerek olmadan uygulanmaktadır.

Suça sürüklenen çocuklara güvenlik tedbirlerinin uygulanmasının temel amacı sadece suç işlenmesinin engellenmesi ve mağdurun korunması değil, aynı zamanda çocuğun yaşadığı çevredeki risk faktörlerinden (şiddet, istismar, ekonomik yetersizlikler) korunması ve iyileştirilmesidir (Kitapçıoğlu Yüksel, 2024, s.103). Bu amaçların gerçekleştirilmesi için ülkemizde görevli birtakım kurumlar vardır. Mahkemece verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ve taşradaki kuruluşlar etkin rol oynamaktadır. Yukarıda bahsedilen bakım tedbirine karar verildiği takdirde ASHB'na bağlı Çocuk Destek Merkezleri de

tedbirlerin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için aktif faaliyet gösteren kurumlardan birisi olarak gündeme gelecektir.

Çocuk Destek Merkezleri; suça sürüklenen çocuklar, suç mağduru çocuklar ve sosyal risklerle karşı karşıya kalma vb. nedenlerle hakkında mahkemece bakım ya da korunma tedbiri verilen çocukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir kurumdur. Bu kurum korunmaya muhtaç ve suça sürüklenen çocukların psikososyal destek ihtiyaçları, fiziki, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını tespit ederek buna yönelik gerekli müdahaleleri uygulamaya koymak, aile ve yakın çevrelerine dönmeleri ve diğer sosyal hizmet modellerinden yararlandırılmaya hazır hale getirilmelerini temin etmek amacıyla hizmet sunmaktadır (Batman & Demirel, 2023, s.7). Çocuk Destek Merkezine getirilen her çocuk ile özel olarak ilgilenen danışmanlar (psikolog, sosyal hizmet uzmanı vb.) bulunmaktadır. Danışman kuruma gelen çocuğun aile ilişkilerinin düzeltilmesi, özgüven kazanması, kişisel beceri kazanması, sosyalleşmesi ve suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılmasına yönelik uygulamalarda bulunur. Özellikle suça sürüklenen çocukların öncelikle sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi bununla beraber rehabilitasyon ve sosyal ihtiyaçlarının da karşılanması için yeni yöntemlerin geliştirilmesi çocuk destek merkezlerine işlevsellik kazandırmaktadır.

Koruyucu ve destekleyici tedbirler risklerin çocuk zarara maruz kalmadan önce tespit edilerek önlem alınması ile işlevsellik kazanacaktır. Bu önleme mekanizması gelişmiş refah düzeyine sahip ülkelerde kurumların birlikte çalışmasıyla sağlanmaktadır. Önleme mekanizması, sorun ortaya çıktıktan sonra yapılacak müdahalelerde daha çok çaba ve kaynak harcanmasının önüne geçmekle beraber çocuğun suça sürüklenmesinin ya da mağdur olmasının önüne geçilmesini sağlayacaktır (Karataş, 2016, s.246).

Literatürde yer alan çeşitli araştırmalar, ülkemizde çocuk suçluluğu ile mücadelede önleyici mekanizmaların yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Türkiye'deki çocuk suçluluğu politikalarını analiz eden bir saha çalışmasında; mevcut yaklaşımın sorunu yalnızca hukuki düzlemde ele aldığı, problemin esas nedenlerine odaklanan önleyici politikaların eksik olduğu saptanmıştır. Ayrıca önleyici mekanizmaların ilgili personellerinin nitelik ve donanım bakımından yetersiz kaldığı bu sebeple çalışmanın sonuca ulaşmasında zorluk yaşandığı tespit edilmiştir. Buna karşılık çalışma kapsamında STK'lar ile yapılan görüşmelerde katılımcıların konuyla daha ilgili ve bilgi sahibi olduğu gözlemlenmiştir. Bu da kurumlar arası iş birliği ve koordinasyonun arttırılmasının faydalı olacağı kanaatini uyandırmıştır (Berber, 2015). "Çocuk Adalet Sistemi Kapsamında Suça sürüklenen Çocuklara Yönelik Uygulamaların Nitel Analizi" isimli çalışmada ise katılımcıların çocuk suçluluğu ile mücadelede koruyucu önleyici sosyal hizmet ihtiyacı olduğunu ve sosyal hizmetlerin yerel düzeyde örgütlenmesi gerektiğini dile getirdikleri, belirtilmiştir. Aynı çalışma kapsamında katılımcılar, suça sürüklenen çocuklara ilişkin erken uyarı sistemi olmaması nedeniyle sorun ortaya çıktıktan sonra adli makamların devreye girdiğini ve geç kalındığını, ifade etmişlerdir (Karataş, 2016). Bu kapsamda genel olarak çocuk suçluluğunun önlenmesine yönelik uygulamadaki mekanizmaların iyileştirilmesi, süreçte aktif rol oynayan personellerin etkili yönlendirme kabiliyetine sahip olması ve kurumlar arası koordinasyonun arttırılması önerilmektedir (Fırat, 2019). Ayrıca, Türkiye'de çocuk suçluluğu ile mücadele kapsamında oluşturulan

politika ve hukuk belgelerini inceleyen bir başka çalışmada ise çocuk suçluluğuyla mücadele kapsamında yürütülen yerel veya ulusal projelerin, genellikle geçici sürelerle sınırlı kalması ve nitelikleri itibarıyla, sorunu bütüncül bir şekilde ele almadıkları dile getirilmiştir. Kurumların stratejik planlarında çocuk suçluluğunun önlenmesi, dezavantajlı grupların korunması ve suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasına yönelik güçlü söylemlere yer verilse de bu hedeflerin bir sonraki dönem planlarında benzer ifadelerle tekrarlanmasını, uygulamada beklenen somut ilerlemenin kaydedilemediğine işaret ettiği dile getirilmiştir (Özdemir Can, 2018, s.134). Bu durum, stratejik hedeflerin gerçek hayata tam manasıyla yansıtılamadığını ve çocuk adalet sistemindeki önleyici tedbirlerin düzeyinin henüz yetersiz olduğunu göstermektedir.

Önleme mekanizmasının oluşturulması bazı süreçlerin işletilmesiyle gerçekleşmektedir. Bu sürecin ilk basamağı risk tarama sürecidir. Bu süreçte bireyin doğumundan erginlik kazandığı sürece kadar hayatındaki risk faktörleri tespit edilir. Sağlık Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı personeller çocukların durumuna yönelik risk tarama formları ile teşhislerde bulunmalıdır. Bu süreç nihayetinde çocuğa yönelik yapılan tespitler sağlık kurumları, sosyal hizmet, kolluk, gençlik ve eğitim kurumlarına iletilerek çocuğun suça sürüklenmesi engellenebilir.

Birinci düzey yönlendirmede söz konusu risk dar bir çerçevede ise Risk takip kurulu müdahale eder. Risk takip kurulu öğretmenler ve okul idarecilerinden oluşur. Birinci düzey önleme mekanizması yeterli gelmezse ikincil düzey yönlendirme olarak Ön Değerlendirme Ekibine başvurulur. Bu süreçte ilgili meslek mensupları çocuk ve ailesine ilişkin bilgi toplayarak risklere yönelik planlama aşamasına geçer. Planlama sürecinde oluşan bilgiler yetersiz geldiğinde, çocukla ilgili bilgileri daha detaylı olarak incelemek üzere "ileri değerlendirme" süreci başlar. Burada çocuğun ailesinin de sürece dahil edildiği bir aşama başlar. Çocuğun durumuna göre koruyucu ve destekleyici tedbirler devreye girer (Yavuzyiğit vd., 2022).

Erken uyarı sistemi modeli olarak bilinen bu süreç Çocuk Koruma Koordinasyon Strateji Belgesi'nde tanım olarak yer verilmiş ancak Türkiye'de etkin bir şekilde uygulanmamıştır. Bursa'da pilot uygulama olarak denenmiş ancak ülke genelinde yaygınlaşmamıştır. Koruyucu ve destekleyici tedbirlere başvurmadan önce çocuğun suç işlemesinin önlenmesini sağlamalıyız. Bu noktada çocuğu suça sürükleyen risk faktörleri tespit edilip erken uyarı sistemi işletilmesi faydalı olacaktır.

Erken uyarı sistemi, Çocuk Destek Merkezleri ve koruyucu ve destekleyici tedbirleri uygulayan meslek mensuplarının (pedagog, öğretmen, kolluk, sosyal hizmet uzmanı vb.) çocuk haklarını ihlal etmeyecek, çocuğun psikolojik ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak, çocuğun üstün yararı ilkesini ön planda tutacak nitelikte olması önemlidir. Gerekirse bu hususta ilgili meslek mensuplarına hizmet içi eğitimler verilmeli ve çocukların bu süreçten olumsuz etkilenmesi engellenmelidir.

Çocukların rehabilitasyonu ve risk faktörlerinin önlenmesi sürecinde ÇKK'da sayılan koruma tedbirlerine ek olarak Rekreasyon ve Spor Tedbirinin de uygulanması önerilmektedir. Rekreasyon ve spor tedbiri, çocukların aileleri yanında desteklenerek biyo-psikososyal gelişim-

lerinin güçlendirilmesi amacıyla, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda rekreasyonel, sportif veya sanatsal faaliyetlerden yararlandırılmalarını içeren bir koruyucu ve destekleyici tedbirdir. Bu tedbirin Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığında, alanında uzman personeller tarafından yürütülmesi beklenmektedir. Bu tedbire tek başına karar verilebileceği gibi eğitim ve danışmanlık tedbirleri ile birlikte de başvurulabilir. Rekreasyon ve spor tedbirine karar verildiğinde sürecin sosyal hizmet uzmanının çocuk hakkında yaptığı sosyal inceleme sonucunda hazırlayacağı gerekçeli raporun mahkemeye sunulmasıyla başlaması öngörülmektedir. Mahkemece tedbirin uygun görülmesi hâlinde karar ilgili kurumlara iletilir ve çocuğun ilgi ve yetenekleri doğrultusunda hazırlanan uygulama planı yürürlüğe konulur, ihtiyaç kalmadığına karar verilirse de tedbirin kaldırılması talep edilebilir. Rekreasyon ve spor tedbiri hayata geçirildiğinde çocuk ilgi ve yeteneklerine göre sportif, sanatsal ve kültürel faaliyetlere yönlendirilerek, olası risk ve tehlikelere karşı sağlıklı bir şekilde boş zamanlarını değerlendirebilecektir (Dursun & Atamtürk, 2023).

Suça sürüklenen çocuklara uygulanan tedbirlerin büyük bir çoğunluğu ASHB tarafından yerine getirilmektedir. Çocuk suçluluğunun önlenmesi için suça sürüklenen çocuğun sosyalleşmesi, çevreye uyum sağlaması ve rehabilite olması önemlidir. Çocuğu hayatın içinde faal olarak görebilmek için sadece bakanlık ve resmi kuruluşlardan değil Sivil Toplum Kuruluşlarından (STK) da yardım alınmalıdır.

Uygulamada ASHB ve ASHB'ye bağlı kuruluşlarda görev yapan psikolog ve sosyal hizmet uzmanlarının çocuk psikolojisini yansıtmayan tutumlar sergiledikleri de eleştirilmektedir. Mesleği gereği uzun yıllar çocuklarla çalışan görevlilerin damgalanmış ve örselenmiş çocuklara hassasiyetle yaklaşması gerekmektedir. Onarıcı adaletin ıslah edici özellikleri çocuğu damgalamadan, topluma kazandırıcı tutumlarla yaklaşılarak ortaya çıkacaktır.

4.7. Rehabilitasyon ve Topluma Kazandırma Süreci

Suça sürüklenen çocuklar ilk suç işleme eyleminden sonra tekrardan suç işlemeye yönelebilmektedir. Çocuk hayatı tanıyacağı yaş aralığında ceza infaz kurumunda yalnızlaşmakta, onu suç işlemeye iten sebepler burada daha da yoğunlaşmaktadır. Özellikle hükümlülük sürecinde yeni suçlarla da tanışan çocuk tahliye edildikten sonra daha kolay suç işleme eğilimi göstermektedir.

Ceza infaz kurumlarından tahliye edilen çocuklar, topluma uyum sürecinde artan sorumluluklarla karşı karşıya kalarak bu yükümlülüklerle baş edebilmek için çeşitli kişisel mekanizmalar geliştirmişlerdir. Çağın koşulları çocukları yaşlarının gerektirdiğinin ötesinde sorumluluklar üstlenmeye zorlamakta; bu süreçte ise çoğu zaman yeterli sosyal destekten yoksun kaldıkları görülmektedir. Ayrıca, suç işleyen çocukların zihinsel dünyasında cezaevinin bir otorite figürü olarak iz bırakması ve tekrar cezaevine dönme korkusu onların iç dünyalarında sürekli bir baskı ve gerilim yaratarak psikolojik sorunlara yol açmaktadır (Taşkın, 2018, s. 12). Ceza İnfaz kurumunun çocukta bıraktığı yalnızlık ve utanç duygusu çocuğun tahliye sonrasındaki süreçte toplumla bütünleşememe sorununu da beraberinde getirmektedir.

Suça sürüklenen çocukların topluma yeniden kazandırma süreci sadece hürriyeti bağlayıcı yaptırımlara maruz kalan çocuklar için değil güvenlik tedbirlerine hükmedilmiş çocuklar açısından da önemle takip edilmelidir. Yukarıda değinildiği üzere koruyucu ve destekleyici tedbirler formalite olarak yerine getirildiğinde suça sürüklenen çocuk sağlıklı bir rehabilitasyon sürecinden uzak kalmaktadır. Uygulamada karşılaşılan bu sorunlar suça sürüklenen çocuğun topluma kazandırma sürecinin iyi bir şekilde inşa edilmesi gerektiğini göstermektedir.

Suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması, çok yönlü değerlendirilmesi gereken bir süreçtir. Bu sürecin, aile, okul, sosyal çevre ve devlet kurumlarının iş birliği içerisinde olması önemlidir (Uluçay, 2025, s.58).

Sürecin içeriğine geçmeden önce suça sürüklenen çocukların tahliye edildikten sonra dış dünyadaki ihtiyaç ve beklentilerine değinmek yerinde olacaktır. Genel olarak çocukların tahliye sonrası beklentileri aşağıdaki gibi sınıflandırabilir:

Aileden beklentiler
- Sevgi ve şefkat beklentisi
-Dayanışma beklentisi

Toplumdan beklentiler
- Dışlanmama
- Sosyal kabul
- Fırsat eşitliği

Devletten beklentiler
- İş ile ilgili beklentiler
- Ekonomik destek beklentisi
- Barınma ihtiyacının giderilmesine yönelik beklentiler
- Evliliğe/aile kurmaya ilişkin beklentiler
- Eğitimle ilgili beklentiler
- Sosyal rehabilitasyona yönelik beklentiler
- Suç kaydına (sicil kaydına) ilişkin beklentiler
- Hükümlülük sürecine ilişkin beklentiler (Süleymanoğlu Dinçer, 2020, s.202).

Bu beklentiler içerisinde özellikle aileden beklenen tutumlar çocuk için sadece tahliye sonrası değil tahliye öncesi de önemli bir yer tutmaktadır. Çocukların suça sürüklenmesindeki sebeplerden biri de ailevi faktörlerdir. Çocuğun rehabilitasyon sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlayabilmek için ailenin de gerekli sevgi ve şefkati göstermesi gerekmektedir. Aynı zamanda maddi ve manevi ihtiyaçların dayanışma içerisinde karşılanması da ailenin üzerine düşen sorumluluklardandır.

Toplumdan beklentiler çocukların dışlanmadan, ötekileştirilmeden sosyal hayata uyum sağlaması şeklinde değerlendirilir. Suça sürüklenen çocuk hukuk sisteminin yaptırımı ile birlikte toplum içerisinde de yaptırımlara maruz kaldığında toplumda yalnızlaşmaktadır. Toplumdan

gelen olumsuz tepkiler çocukları yeniden suç işlemeye yönlendirebilmektedir.

Toplumdan beklenilen fırsat eşitliği hususu ise daha çok iş arama sürecinde ön plana çıkar. Koruyucu tedbirler kapsamında Çocuk Destek Merkezlerinde kurum bakımı hizmetlerinden faydalanan çocuklar, tedbir süreci sona erdikten sonra kamu kurumlarına memur olarak atanmalarını sağlayan Form-A belgesini doldurmaktadır. Eğitim durumuna göre atama hakkı elde eden bireyler güvenlik soruşturmasından başarı ile geçtikten sonra memuriyete başlamaktadır. Çocuk Destek Merkezlerinden reşit olarak ayrılan bireylerin sosyal hayata uyum sürecine yönelik yapılan bir çalışmada, bireylere tanınan bu hak doğrultusunda hangi oranda işe yerleştirildikleri araştırılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin tamamının doldurduğu forma göre, 1' inin kurum bakımında geçirdiği sürenin iki yıldan az olması nedeniyle tercih yapmaya hak sahibi olamadığı, 2' sinin atanmayı beklediği, 2' sinin son atamalarda memur olarak görevlerine başladığı, 2' sinin güvenlik soruşturmasında başarısız olması nedeniyle memur olamadığı, 3' ünün ise hak sahibi oldukları halde atama için tercih yapmadıkları, çocuklardan 6' sının gelir elde edebilmek adına çeşitli iş kollarında sigortasız çalıştığı, bazılarının emeklerinin sömürüldüğünü ifade ettikleri gözlemlenmiştir (Buran & Çalık Var, 2019, s.157).

Devletten beklentiler çok çeşitlidir. Ancak beklentilerin ağırlıklı noktasının suç kaydının silinmesine, ekonomik ve iş bulmada destek sağlanmasına yönelik olduğu söylenebilir. Bu beklentilerin çoğu birbiriyle ilişkilidir. Suç kaydı bulunan bireyler hem iş bulma noktasında hem de topluma uyum sağlama açısından dezavantajlı konumdadır. Ayrıca ekonomik ve sosyal refahı sağlayamayan bireyler tekrardan suç işleme eğiliminde olabilmektedir (Süleymanoğlu Dinçer, 2020 s.220). Özellikle ekonomik yetersizliklerden dolayı kanunlara aykırı eylemlerde bulunan çocuklar suça sebep olan faktörden etkilenmeye devam edecek ve çocuk adalet sistemi onarıcı adaletten uzaklaşacaktır. Suça sürüklenen çocuğun yaşadığı sürecin bireyde onarım, suçtan pişmanlık duyma gibi faydaları sağlayabilmesi rehabilitasyon sürecinin nasıl işletildiği ile doğru orantılıdır.

Çocuğu yeniden eğitmek ve topluma kazandırmak başka bir deyişle rehabilite etmek hukuki yönü ile beraber pedagojik, sosyal ve psikolojik yönleri ile ele alınması gereken bir süreçtir. Suça sürüklenen çocukların rehabilitesinde üç farklı başlık karşımıza çıkar. Bunlar; önleyicilik, yeniden eğitim ve izleme çalışmalarıdır (Yüce, 2019, s. 63).

- Önleyicilik: Bu başlık altında risk grubunda olan ve suça yönelebilme ihtimali bulunan çocuklara yönelik koruyucu, önleyici ve destekleyici tedbirlerin uygulanması hedeflenir. Suç işlenmeden önce yürütülen koruyucu ve önleyici hizmet programları ile çocukların suça sürüklenmesi engellenmeye çalışılır.
- Yeniden Eğitim: Bu bölümde hürriyeti bağlayıcı yaptırımlar veya güvenlik tedbiri ile ceza adalet sisteminin içerisine giren çocuğun suç işlemedeki sebepleri detaylıca değerlendirilir. Çocuğu suça sürükleyen etkenler belirlendikten sonra bu doğrultuda uygun eğitim ile rehabilitasyon programlarının yürütülerek çocukların yeniden topluma kazandırılmasının sağlanması hedeflenmektedir.
- İzleme: Bu süreç çocuğun tahliye edildikten sonra bir süre gözlemlenmesini ve denetlen-

mesini içerir (Yavuzer, 2001 akt. Yüce, 2019).

Suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırma sürecinde beklenti ve ihtiyaçları karşılayacak birtakım programlar hazırlanmalıdır. Hazırlanacak programlar öncelikle basit tutulmalı ve çocukların yetişkinliğe adım atmalarını destekleyici ve ait olma hissi oluşturacak, beceri ve kişisel gelişimine katkı sağlayacak, başkalarına karşı paylaşım duygusu içinde olacak nitelikte olmalıdır (Sağlam, 2015, s.44). Bu programların oluşturulmasında Sosyal hizmetlerin önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. Sosyal hizmetlerin temel fonksiyonları bakım, sosyal kontrol ve rehabilitasyon olarak sınıflandırılmaktadır. Sosyal hizmet, suça sürüklenen çocuğun yeniden suç işlemesini önlemek amacıyla onarıcı çalışmalar başlatır (Karataş, 2016, s. 61).

Ülkemizde de suça sürüklenen ve korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sunulan hizmetler genel olarak ASHB'na bağlı kurumlar aracılığıyla yürütülmektedir. Bununla birlikte Emniyet Müdürlüğü, Çocuk ve Aile Mahkemeleri, Adalet Bakanlığı ve Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü de suça sürüklenen çocuklara yönelik hizmet sunan kurumlar olarak zikredilebilir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından hazırlanan Türkiye'de çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici politikaları değerlendirme çalıştayı raporunda (Gündüz, 2017) suçluların rehabilitasyon ve topluma kazandırma sürecine ilişkin uygulama ve önerilere yer verilmiştir. Aşağıda mevcut uygulamalardan başta gelenler açıklanmıştır:

- Psikososyal Destek ve Müdahale Programı: Bu program çocuk hükümlü ve tutuklulara yönelik yürütülen hizmetlerin geliştirilerek, onarıcı adalet yaklaşımı ile çocukların topluma kazandırılmasını amaçlar. Kurumların psikososyal yardım servisi uzmanları tarafından kurumda bulunan çocuklar ve aileleri ile infaz ve koruma memurlarına uygulanmak üzere, 7 ayrı psikososyal destek ve müdahale programı geliştirilmiştir. [Genel Bilgiler ve Yaklaşım İlkeleri, Kısa Grup Çalışması, Aile Eğitimi Kılavuzu, İyiye Doğru Öfke Kontrol Programı, Cinsel İstismar ve Yaklaşım Programı, Güvenli Davranış Programı (Buradayım), İnfaz ve Koruma Memurlarına Yönelik Bilgilendirme Programı] (Gündüz, 2017, s.12).
- Personel Eğitim Programı: Bu program kapsamında çocuklarla çalışan kurum yöneticileri, memurlar, infaz ve koruma memurları hizmet içi eğitimlerle çocuklara yaklaşım ilkeleri, kurum içi iletişim, ekip çalışması, yönetim becerilerinin artırılması, kurum çalışma planlarının oluşturulması gibi konularda bilgilendirilmektedir (Gündüz, 2017, s.12).
- Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) ve Grup Liderliği: BİSİS, her çocuk için risk ve ihtiyaç faktörleri belirlenerek cezaevinde yürütülecek iyileştirme sürecinin planlanması ve uygulanmasını içerir. Bu kapsamda BİSİS, her çocuk hükümlüye özel programın yürütülmesi için gerekli iyileştirici ortamın oluşturulduğu, sürekli ölçme ve değerlendirme ile kendini denetleyen bir programdır. BİSİS kapsamında uygulanan diğer bir program da grup liderliği modelidir. Grup lideri tutuklu ve hükümlü çocuklarla beraber vakit geçiren, onların etkinliklerine katkıda bulunan, iyileştirme süreci içerisinde çocuklara destek olan pedagojik eğitim almış infaz koruma memurları arasından seçilen personeldir (Gündüz, 2017, s 12).

- Ailesi yanında bakımı sağlanan çocuklar için ise Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) hizmeti devreye girmektedir. Ekonomik destek hizmetine ihtiyaç duyulduğu durumunda SED Hizmetinin Etkinliğinin Arttırılması Projesi yürütülmektedir (Fırat, 2019, s. 19).
- Çalışan anne-babaların 0-6 yaş grubundaki çocukların bakımlarını gerçekleştirmek, bu çocuklara temel değer ve alışkanlıkları kazandırmak amacıyla özel kreş ve gündüz bakımevleri hizmetleri sağlanmaktadır (Gündüz, 2017, s.15).
- Çocuk Destek Merkezi: Çocukların suça sürüklenmesi, suçun mağduru olması ya da sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması nedeniyle haklarında bakım tedbiri veya koruma kararı verilmesi durumlarında söz konusu olan bir uygulamadır. Çocuklar, psikososyal desteğe ihtiyaç duyması halinde temel ihtiyaçlarını gidermek, fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan ihtiyaçlarını tespit ederek müdahaleleri gerçekleştirmek, aile ve yakın çevrelerine dönmeleri ve diğer sosyal hizmet modellerine uygun duruma gelmelerini temin etmek amacıyla Çocuk Destek Merkezlerine yerleştirilirler (Buran & Çalık Var,2019, s.154).
- Koruyucu Aile: Koruyucu ve destekleyici tedbirler öncelikle çocuğun öz ailesi yanında sağlanmaya çalışılır. Çocuğun ailesinin yanına dönüşü mümkün değilse öncelikli olarak akrabaları yanında koruyucu aile hizmetinden faydalandırılması sağlanmaktadır. Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların eğitim, okul servisi ve giyim koruyucu aile tarafından ihtiyaçları giderilmektedir (Gündüz, 2017, s.16).
- Aile odaklı hizmetlerden yararlandırılması mümkün olmayan çocuklar ise son seçenek olarak aile yapısına en yakın olan ev sisteminde planlanan çocuk evi ve çocuk evleri sitesine yerleştirilmektedir (Gündüz, 2017, s.17).

Ülkemizde, suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması amacıyla yürütülen çalışmalarda BİSİS uygulaması ön plana çıkmaktadır. BİSİS "risk", "ihtiyaç" ve "uygunluk" kavramları üzerine şekillenir. Bu sistem ile çocuğun suça sürüklenmesine neden olan etmenler belirlenir. Kişinin ihtiyaçları nelerse bu ihtiyaçlar doğrultusunda hareket etmek ve ona göre müdahale programları geliştirmek amacıyla Araştırma Değerlendirme Formu (ARDEF) doldurulur. Sürecin ilk aşamasında görüşme gerçekleştirilir. Bireysel görüşmeler, çocuğu tanımak, sosyal çevresini anlamak, sağlıklı bir iletişim zemini oluşturmak ve aile ile iş birliği sağlamak amacıyla yürütülür. Uzman tarafından belirlenen sayı ve içerikte yapılan bu görüşmeler tamamlandığında, çocuğun ihtiyaçları ve müdahale planı daha net bir biçimde ortaya konur. Sürecin bir sonraki basamağı ise suça sürüklenen çocuklarla yapılan grup çalışmaları ve seminerlerden oluşmaktadır. Sigara Alkol ve Madde Bağımlılığı Farkındalık Programı (SAMBA), Çocuklar İçin Genel Suçlu Davranışı Müdahale Planı, Öfke Kontrol grup çalışması, Hayat İçin Değişim Programı (HAYDE) gibi yapılandırılmış eğitim programları hayata geçirilmektedir (Fırat, 2019, s.23).

Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılmasında birtakım eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi etkili olacaktır. Türk hukukunda suça sürüklenen çocuklar hükümlülük sürecini çocuk eğitimevlerinde geçirmektedir. Çocuk eğitimevleri; çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleşme amaçları ile yerine getirildiği kurumlardır (Bulgurcuoğlu & Çamur Duyan, 2019, s.176). Çocuk eğitimevlerinde görev yapan sosyal hizmet uzmanları ve psikologlar çeşitli faaliyetlerle kurumdaki

çocukların psikososyal ihtiyaçlarını gidermeye çalışır. Bu kapsamda kültürel ve sosyal çalışmalar, sportif etkinlikler ve birtakım eğitim programları sunulur. Nihayetinde kurumdaki uzmanların yönlendirmeleriyle çocuklara sağlıklı bir rehabilitasyon süreci oluşturulmaya çalışılır.

Suça sürüklenen çocukların rehabilitasyon ve yeniden topluma kazandırma süreci bu yukarıda anlatılan uygulamalar etrafında şekillenmektedir. Bu sürecin daha sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ve çocuğun toplumla bütünleşmesi için çocuklara yönelik ayrı mevzuat çalışmaları yürütülmelidir. Özellikle çocukların ihtiyaç ve beklentileri belirlenerek her çocuk ile özel olarak ilgilenilmelidir. Çocuklara özel geliştirilecek rehabilitasyon programlarında spor faaliyetleri, kültürel etkinlikler ve sosyal aktivitelerden de yararlanılmalı, bu süreç eğitim yoluyla tamamlanmalıdır.

Rehabilitasyon ve topluma kazandırma sürecinde sosyal çalışma görevlileri aktif rol oynamaktadır. Sosyal çalışma görevlilerinin suça sürüklenen veya mağdur çocukla görüşürken, ailelere süreci aktarırken birtakım zorluklar yaşadığı görülmektedir. Bu zorlukların genel olarak özel gereksinimi ve durumu olan çocuklarla görüşme yapılması, çocukların sistemden ve bireylerden korkup güvenini kaybetmesi ile ailelere gerçekleştirilen görüşme ve yönlendirme çalışmalarının gerçekleştirilmesinde karşılaşılan teknik ve pratik engellerden kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bu sorunların çözümünde sosyal çalışma görevlilerine ihtiyaç duyulan alanlarda hizmet içi eğitim verilmesi önerilmektedir (Parlak & Demir Çelebi, 2018, s.187).

Sosyal hizmet kapsamında görev yapan meslek mensuplarının görevini icra ederken verimli bir sonuç alamamasının bir diğer sebebi olarak fiziki koşulların yetersizliği öne sürülmektedir. Sosyal çalışma görevlileri ile çocuk arasında gerçekleşecek görüşmenin birebir ve uygun fiziki koşullarda sağlanması gerekirken ceza infaz kurumlarındaki imkanların bunun önünde bir engel teşkil ettiği görülmektedir. Ayrıca suça sürüklenen çocukla yapılan görüşmelerde, çocuğun görüşmenin mahiyetini kavrayamadığı bu sebeple çocuğun psikolog veya sosyal hizmet uzmanı ile görüşmek istememesi de sosyal hizmetin rehabilitasyon işlevini azaltmaktadır (Karataş & Mavili, 2019).

Çocuk adalet sisteminin cezalandırıcı metodunun etkisi azaltılıp onarıcı adalet teorisine yaklaşarak çocukları yeniden topluma kazandırabiliriz. Bu şekilde inşa edilecek çocuk adalet sistemi ile suça sürüklenen çocuk meydana gelen eylemin yıkıcı etkilerini fark ederek onarmaya çalışacak, suçun mağduru çocukların zararları tazmin edilecek ve suçtan etkilenen toplum sosyal refaha kavuşacaktır.

5. 7593 SAYILI KANUN İLE ÇOCUK ADALET SİSTEMİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

7593 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 8 Ağustos 2026 tarihinde kabul edilmiş ve 18 Ağustos 2026 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu Kanun, çocuk adalet sisteminin farklı aşamalarını ilgilendiren önemli değişiklikler yapmıştır. Yeni düzenlemeler ile bir taraftan çocukların korunması, suça sürüklenmelerine neden olan risklerin azaltılması ve yeniden topluma kazandırılmalarına yönelik yeni mekanizmalar öngörülürken, diğer taraftan özellikle ağır suçlar bakımından çocukların ceza sorumluluğu ve infaz rejimi ağırlaştırılmıştır. Bu yönüyle Kanun'un yalnızca cezaları artıran veya yalnızca koruyucu tedbirler getiren bir düzenleme olarak değerlendirilmesi eksik olacaktır. Kanaatimizce asıl üzerinde durulması gereken konu ise yeni düzenlemelerin suçla mücadele ve mağdurun korunması ile çocuğun üstün yararı ve yeniden topluma kazandırılması arasında kurulan dengeyi ne ölçüde sağladığıdır.

Kanun ile yapılan dikkat çekici değişikliklerden biri, son dönemde gündemi oldukça meşgul eden "suça sürüklenen çocuk" ifadesinin "adli süreçteki çocuk" olarak değiştirilmesidir. Toplum içerisindeki tartışmalarda özellikle "suça sürüklenen çocuk" kavramının çocuğun kendi iradesini ve suça ilişkin sorumluluğunu geri planda bıraktığı yönünde görüşler dile getirilmiş ve kanaatimizce söz konusu değişiklik bu sebeple yapılmıştır. Ancak meclise sunulan kanuna ilişkin Adalet Komisyonu Raporunda değişikliğin gerekçesi farklı bir noktaya dayandırılmış; "suça sürüklenen çocuk" ibaresinin ön yargı oluşturabilecek ve doğrudan suç isnadı içeren bir nitelik taşıması nedeniyle masumiyet karinesiyle daha uyumlu olan "adli süreçteki çocuk" ibaresiyle değiştirilmesinin uygun olduğu belirtilmiştir. Kavram değişikliği esasen çocuğun sorumluluğunu artıran veya çocuk adalet sistemindeki yaklaşımı bu yönde değiştiren bir nitelik taşımamaktadır. Aksine çocuğun doğrudan suç kavramıyla özdeşleştirilmesinin ve bu suretle damgalanmasının engellenmesi açısından olumlu bir yönünün bulunduğu söylenebilir. Bununla birlikte terminolojinin değişmesi, çocukların suça yönelmesine neden olan faktörlerin göz ardı edilmesine yol açmamalıdır. Bu nedenle hangi kavram kullanılırsa kullanılsın çocuk adalet sisteminin merkezinde yalnızca gerçekleştirilen fiil değil, çocuğu o fiile götüren süreç de yer almalıdır. Önemli olan kavramın adından çok, uygulamada çocuğun yetişkinden farklı özelliklere sahip bir birey olduğunun gözden kaçırılmamasıdır.

Kanun'un en önemli değişikliklerinden bir diğeri ise TCK'nın 31. maddesinde yapılmıştır. Yaş küçüklüğü nedeniyle uygulanacak ceza sınırları artırılmış; ayrıca kasten öldürme ve belirli neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçlarında, hâkime çocuklara özgü hükümlerin uygulanması bakımından geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Buna göre on beş-on sekiz yaş

grubundaki çocuklar bakımından TCK m.31/3 hükümlerinin uygulanmaması, ceza sorumluluğu bulunan on iki-on beş yaş grubundaki çocuklarda ise belirli şartlarda ikinci fıkra yerine üçüncü fıkra hükümlerinin uygulanması mümkün hâle gelmiştir. Kasten öldürme ve yaralama gibi ağır neticeleri olan suçlar söz konusu olduğunda mağdurun korunması ve fiilin ağırlığıyla orantılı bir yaptırım uygulanması gerekliliği göz ardı edilemez. Bununla birlikte, çocukların yetişkinlerden farklı bir ceza rejimine tabi tutulmasının temelinde gelişimlerinin devam ediyor olması, çevresel etkilere daha açık bulunmaları ve irade yetenekleri de bulunmaktadır. İşlenen suçun ağır olması bu özellikleri kendiliğinden ortadan kaldırmamaktadır. Bu nedenle TCK m.31'de hâkime tanınan takdir yetkisinin uygulanmasında çocuğun bireysel ve sosyal özellikleri de dikkate alınmalıdır. Zira Kanun'un hâkime tanıdığı takdir yetkisinin uygulamada çocuklara özgü ceza rejimini istisnaya dönüştürecek şekilde kullanılmaması gerekmektedir.

Bu kapsamda Kanun ile sosyal inceleme konusunda yapılan değişiklik özellikle önemlidir. On beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılması zorunlu hâle getirilmiş; ayrıca bu inceleme yapılmadan düzenlenen iddianamenin iade edilebilmesi öngörülmüştür. On beş yaşını doldurmuş çocuklar bakımından ise sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde bunun gerekçesinin iddianamede veya kararda gösterilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce on beş yaşından küçük çocuklar bakımından sosyal incelemenin zorunlu hâle getirilmesi son derece yerinde bir düzenlemedir. Çocuğun aile yapısının, eğitim durumunun, sosyal çevresinin ve gelişim özelliklerinin araştırılması, hakkında verilecek kararın kendine özgü şartlar da dikkate alınarak belirlenmesine imkân sağlayacaktır. Bununla birlikte aynı zorunluluğun on beş-on sekiz yaş grubu bakımından getirilmemiş olması tartışmaya açıktır. Özellikle TCK m.31'de yapılan değişiklikle bu yaş grubundaki çocuk hakkında daha ağır sonuçlar doğurabilecek bir takdir yetkisi tanınmışken çocuğun sosyal ve gelişimsel özelliklerini ortaya koyacak incelemenin zorunlu olmaması bir çelişki yaratmaktadır. Daha ağır bir hukuki sonucun değerlendirildiği durumlarda çocuğun bireysel özelliklerinin daha az değil, daha ayrıntılı biçimde incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

7593 sayılı Kanun'da öngörülen yönlendirme tedbirleri ise çocuk adalet sisteminin rehabilitasyon yönünü güçlendiren düzenlemeler arasında yer almaktadır. Sosyal ve toplumsal hizmetlere katılım, dijital risklerden korunma, kitap ve kütüphane faaliyetleri, çevreye yönelik çalışmalar ve bağımlılıkla mücadele programları yönlendirme tedbirleri olarak düzenlenmiştir. Bu tedbirlerin koruyucu ve destekleyici tedbirler ile birlikte çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak uygulanması hüküm altına alınmıştır. Ayrıca çocuk hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi hâlinde bu tedbirlerden uygun görülen bir veya birkaçının denetimli serbestlik tedbiri olarak uygulanması öngörülmüş; mağdurun veya kamunun uğradığı zararın az olması hâlinde zararın giderilmesi şartının aranmayabileceği de düzenlenmiştir. Söz konusu değişikliklerle çocuğun cezalandırılmasına ilişkin hükümler yanında onu yeniden topluma kazandırmaya yönelik mekanizmaların öngörülmüş olması ve tedbirlerin bu kapsamda çeşitlendirilmesi olumlu bir değişikliktir. Ancak söz konusu tedbirlerin gerçek anlamda fayda sağlayabilmesi, her çocuğun ihtiyaçları ve suça sürüklenmesine neden olan risk faktörleri doğrultusunda tedbirlerin belirlenmesi ile uygulamanın sürekliliğini sağlayacak etkili bir takip sisteminin oluşturulmasına bağlıdır.

İnfaz sisteminde yapılan düzenlemeler de Kanun ile getirilen önemli değişikliklerden bir diğeridir. Önceki düzenlemede çocuk hükümlülerin cezalarının kural olarak çocuk eğitimevlerinde infaz edilmesi öngörülürken, yeni düzenlemeyle kasten işlenen suçlar bakımından toplam üç yıl veya daha az, taksirli suçlarda ise toplam beş yıl veya daha az hapis cezasına mahkûm olan çocukların cezalarının doğrudan çocuk eğitimevlerinde yerine getirilmesi kabul edilmiştir. Bu kapsamın dışında kalan çocuk hükümlüler bakımından ise infazın çocuk kapalı ceza infaz kurumunda başlaması ve çocuk eğitimevine ayrılmanın yapılacak değerlendirme sonucunda karara bağlanması öngörülmüştür. Çocuk hükümlülerin kapalı ceza infaz kurumundan çocuk eğitimevine ayrılmasına ilişkin değerlendirmeye psikolog, pedagog, çocuk gelişimcisi, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman, rehberlik uzmanı, öğretmen veya çocuk hakları alanında görev yapan avukat gibi uzmanlardan en az birinin katılması ve değerlendirmenin belirli aralıklarla tekrarlanması hüküm altına alınmıştır. Bu değişiklikle istisnalar dışında infazın kapalı kurumda başlaması öngörülerek önceki sisteme kıyasla daha ağır bir infaz rejimi benimsenmiştir.

7593 sayılı Kanun, çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında çocukların ayrı bölümlerde barındırılmasında dikkate alınan cinsiyet ve fizikî gelişim ölçütlerine "suç türü" kriterini de eklemiştir. İşledikleri suçların niteliği ve ağırlığı bakımından önemli farklılıklar bulunan çocukların aynı ortamda sürekli bir arada bulunmasının doğurabileceği olumsuz etkiler dikkate alındığında, bu düzenlemenin daha hafif suçlardan dolayı kurumda bulunan çocukların farklı ve daha ağır suç türleri ile suç işleme biçimlerini öğrenme riskini azaltması bakımından olumlu bir yönünün bulunduğu söylenebilir.

İnfaz rejimini ağırlaştıran bir diğer değişiklik ise koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasına ilişkindir. Önceki düzenlemede, işlenen suçun türüne bakılmaksızın hükümlünün on beş yaşını doldurunca kadar infaz kurumunda geçirdiği bir gün iki gün olarak dikkate alınırken, 7593 sayılı Kanun'la kasten öldürme, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti ile suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçları bu uygulamanın dışında bırakılmıştır. Böylece söz konusu suçlardan mahkûm olan çocukların infaz kurumunda fiilen daha uzun süre kalmalarının önü açılmıştır. Tüm bunlarla birlikte infaz sürecinin başarısı yalnızca çocuğun hangi kurumda ve ne kadar süre bulunduğuyla ölçülmemelidir. Çocuğun eğitimine devam edebilmesi, ailesiyle sağlıklı bağ kurabilmesi ve psikososyal destek alabilmesi de bu sürecin bir parçasıdır. Çocuk infaz kurumundan çıktığında yeniden aynı çevreye ve aynı risk faktörlerine dönüyorsa ceza infaz sürecinin tek başına kalıcı bir sonuç yaratması güçtür. Bu nedenle infaz sürecinin, çocuğun kurumdan ayrılmasından sonraki topluma yeniden kazandırılma süreciyle birlikte ele alınması gerektiği kanaatindeyiz.

Sonuç olarak 7593 sayılı Kanun'un, çocuk adalet sisteminde hem cezalandırıcı hem de koruyucu ve rehabilite edici unsurları birlikte ele alan bir düzenleme niteliğinde olduğu ifade edilebilir. Özellikle Kanun çocuk ceza adalet sistemindeki bazı önemli eksikliklere müdahale etmiş; sosyal inceleme, yönlendirme tedbirleri, bağımlılıkla mücadele ve kurumlar arası koordinasyona ilişkin düzenlemeler öngörmüştür. Buna karşılık TCK m.31'de yapılan değişikliklerle bazı suçlar bakımından çocuklara özgü ceza rejiminin ağırlaştırılması, önceki düzenlemeye kıyasla ceza sınırlarının yükseltilmesi ve infaz rejiminde yapılan değişiklikler, Kanun'un cezalandırıcı yönünü

de arttırmıştır. Kanaatimizce çocuk suçluluğuyla mücadelede temel hedef, yalnızca işlenen suça daha ağır bir karşılık verilmesi değil, çocuğu suça yönelten nedenlerin erken dönemde belirlenmesi ve ortadan kaldırılması olmalıdır. Okuldan kopma, aile içi sorunlar, ihmal ve istismar, bağımlılık, ekonomik yetersizlik ve suç çevreleriyle temas gibi risklerin erken dönemde belirlenebilmesi için okul, aile, sosyal hizmetler ve adli makamlar arasında etkili bir sistem kurulmalıdır. Kanunla getirilen yeni uygulamaların başarısı da nihayetinde bu düzenlemelerin çocuğun suç işlemesini önlemede ve toplumla yeniden sağlıklı bir ilişki kurmasını sağlamada ne ölçüde etkili olacağı üzerinden değerlendirilmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde özellikle son dönemde yaşanan olaylar, suça sürüklenen çocuk sorunun yeniden ve kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir. 24 Ocak 2025'te İstanbul Kadıköy'de 14 yaşındaki Mattia Ahmet Minguzzi'nin iki çocuk tarafından saldırıya uğrayarak hayatını kaybetmesi, 10 Ağustos 2025'te Ankara Keçiören'de Hakan Çakır'ın, kız kardeşini taciz eden 14 ve 17 yaşlarındaki iki çocuk tarafından uğradığı bıçaklı saldırı sonucu yaşamını yitirmesi, 15 Nisan 2026'da Kahramanmaraş'ın Onikişubat ilçesindeki ortaokulunda 8. sınıf öğrencisi bir çocuk tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırıda bir öğretmen ile dokuz öğrencinin hayatını kaybetmesi ve 22 Eylül 2026'da Manisa'nın Turgutlu ilçesinde aynı okulun öğrencisi olan 15 yaşındaki bir çocuğun okul yakınında öğrencilere yönelik gerçekleştirdiği silahlı saldırıda 11 çocuğun yaralanması, suça sürüklenen çocukların karıştığı olayların ulaştığı boyutun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Özellikle eğitim ortamlarında ve okul çevresinde meydana gelen son saldırılar, çocukların suça sürüklenme sürecinin erken aşamalarda önlenemediğini ve mevcut mekanizmaların yeterince etkili olmadığını göstermektedir. TÜİK verilerine göre 2024 yılında suça sürüklenme sebebiyle güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuklara ilişkin 202 bin 785 olay kaydedilmiş ve bu sayı bir önceki yıla göre yaklaşık %13 oranında artmıştır. 2025 yılında ise 196 bin 308 olarak kaydedilen olay sayısında bir önceki yıla göre küçük bir düşüş yaşanmıştır. Yıllara göre istatistikler incelendiğinde, dönemsel azalmalar bulunsa da suça sürüklenmeye ilişkin verilerin genel seyrinin artış yönünde olduğu görülmektedir. Mevcut durum sorunun yalnızca bireysel değil, toplumsal bir boyut kazandığını göstermektedir. Söz konusu tablo, ülkemizde suça sürüklenen çocuk sorununun ciddiyetine işaret etmekte ve bu raporun hazırlanmasının temel gerekçelerinden birini oluşturmaktadır.

Bu rapor kapsamında yapılan değerlendirmeler, çocukların suça sürüklenmelerinin tek bir nedene bağlı olmadığını göstermektedir. Özellikle aile yapısındaki sorunlar, eğitim hayatındaki başarısızlık, yaşanılan sosyal çevre ve ekonomik yetersizlikler çocukların suça sürüklenme sürecinde belirleyici etkisi olan risk faktörlerindendir. Bu bağlamda suça sürüklenen çocuk konusunun sadece hukuki bir sorun olarak değil, aynı zamanda sosyal bir mesele olarak ele alınması gerekmektedir. Bu durum çocuk adalet sisteminin işleyişi, yargılama aşaması, çocukların rehabilitasyonu ve topluma kazandırılma süreçlerinin yanında, çocukların suça sürüklenmelerini engelleyecek olan politikaların gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Rapor sonucunda elde edilen veriler çocukların suça sürüklenme nedenlerinin çok boyutlu olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Raporumuzun ikinci bölümünde detaylı bir şekilde açıkladığımız üzere çocukların suça sürüklenmesinde birçok risk faktörü etkilidir; bu nedenle meselenin kapsamlı bir şekilde incelenmesi önem arz etmektedir. Bu durum aslında çocukların ceza adalet sistemiyle karşılaşmadan önce suç işlemelerinin nasıl önlenebileceği sorularını akıllara

getirmektedir. Dolayısıyla çocukların korunması ve topluma yararlı bireyler olarak yetişmeleri için sadece yargılama sürecine odaklanmak tek başına yeterli bir çözüm değildir. Çünkü esas konu, çocukların suça sürüklenmesinin önüne geçilebilmesi ve suç işlemelerinin önlenmesidir.

Rapor sonucunda öne çıkan tespitlerden bir diğeri ise Türkiye'de çoğunlukla çocuklar suç işledikten sonra bir müdahalenin olduğu, öncesinde yeterli düzeyde suçu önleyici bir uygulamanın bulunmadığıdır. Bu kapsamda mevzuatımızda koruyucu ve destekleyici tedbirler düzenlenmektedir. Ancak hem uygulama alanının sınırlı olması hem alınan tedbir kararlarının uygulanmasında ve takibinde sıkıntılar yaşanması sebebiyle söz konusu tedbirlerden beklenen amacın gerçekleşmediği görülmektedir. Dolayısıyla çocuklara yönelik suç işlemeyi önleyici politikaların güçlendirilmesine, toplum, eğitim ve aile temelli programların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Çünkü sadece suç işlendikten sonra verilen cezalar sorunun çözümü noktasında yetersiz kalmaktadır. Bu noktada Türkiye'de sosyal hizmet sisteminin etkin bir şekilde işletilmesi kritik bir öneme sahiptir. Ancak sadece belirli dönemlerde para ve iaşe yardımı yapan bir sosyal hizmet anlayışı çocuk suçluluğu ile mücadelede, özellikle çocukları suça sürükleyen nedenlerin ortadan kaldırılması ve mevcut koşulların iyileştirilmesi noktasında yetersiz kalmaktadır. Ülkemizde sosyal hizmet anlayışının bu kapsamda yeniden gözden geçirilerek değiştirilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Raporumuzun üçüncü bölümünde ele alınan suça sürüklenen çocuklara ilişkin istatistiki veriler incelendiğinde, ülkemizde çocukların özellikle ergenlik dönemini oluşturan 15-18 yaş aralığında suç işledikleri görülmektedir. Ergenlik dönemi çocukluktan yetişkinliğe geçişin yaşandığı sancılı bir süreçtir. Bu dönemde bir kimlik arayışı içerisine giren çocuk toplumda kendine bir yer edinmeye çalışır. Bu süreçte çocuk ailesi başta olmak üzere okul, arkadaş ve sosyal çevresiyle sorunlar yaşayabilir ve suça sürüklenme riski artabilir. Yine veriler incelendiğinde Türkiye'de erkek çocukların kız çocuklarına oranla daha fazla suç işledikleri görülmektedir. Bunun nedeninin, erkeklerin biyolojik olarak daha fazla risk alma eğiliminde olmaları ve sosyal hayata kız çocuklarına kıyasla daha erken katılmaları olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla bu durum erkek çocukların, kız çocuklarına oranla daha erken yaşlarda çevresel risk faktörlerine maruz kalmalarına neden olmaktadır. Bölgesel dağılım açısından veriler incelendiğinde ise İstanbul, İzmir ve Ankara illeri başta olmak üzere çocuk suçluluğunun kentlerde, köyde yaşayanlara oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kentlerde bu oranın daha fazla olmasının sebebi ise bireyselleşme süreci ve bu bölgelerde çocukların olumsuz yaşam tarzlarını daha fazla benimsemeleri olarak belirtilmiştir. Çocuklar tarafından en fazla işlenen suç türünün ise malvarlığına karşı işlenen suçlar olduğu görülmektedir. Bunu vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ve hürriyete karşı suçlar takip etmektedir. Mükerrer suçluluğa (tekrar suç işleme) ilişkin verilere ise bu alanda yapılan sınırlı akademik çalışmalar ile ulaşılabilmiştir. Bu hususta resmi verilere erişim noktasında sıkıntılar yaşandığını dile getirmek gerekir. Suça sürüklenen çocukların tekrar suç işleme sebeplerinin net bir şekilde tespit edilebilmesi için mükerrerliğe ilişkin verilerin sistematik bir şekilde tutulması ve erişime açık olması bu noktada önemlidir.

Rapor kapsamında elde edilen veriler, çocukların hangi yaş gruplarında, cinsiyette ve coğrafi bölgelerde yoğun olarak suç işlendiğini ortaya koymaktadır. Etkili bir politikanın oluşturulabilmesi için bu verilerin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çünkü çocuk suçluluğuyla mücadelede risk

altındaki grupların ve bölgelerin doğru bir şekilde belirlenmesi, kaynakların verimli kullanımı ve müdahalelerin etkisinin artırılması açısından belirleyici bir rol oynamaktadır. Ayrıca çözüm önerilerinin belirlenen risk alanlarına yoğunlaşması, politikaların uygulanabilirliği ve başarısı noktasında da kritik bir öneme sahiptir.

Suça sürüklenen çocukların soruşturma ve kovuşturma aşamalarında da çeşitli yapısal ve uygulamaya ilişkin sorunlarla karşılaştıklarını söylemek mümkündür. Bu süreçlerde çocukların yaşları, gelişim düzeyleri ve psikolojik durumları yeterince dikkate alınmamaktadır. Özellikle soruşturma aşamasında ifade alma süreçlerinde uzman desteğinin yetersizliği, çocukların hukuki hakları konusunda yeterince bilgilendirilmemeleri ve uygulamaların çocuk dostu bir yaklaşımla yürütülememesi başlıca problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kovuşturma aşamasında ise yargılama sürecinin uzaması, çocukların belirsizlik içinde kalmasına, eğitim ve sosyal yaşamlarının olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir. Bu sorunlar, çocukların adalet sistemiyle kurdukları ilişkinin güven temelli bir zeminde gelişmesini zorlaştırmakta ve çocuğun süreç içerisinde daha fazla örselenmesine neden olmaktadır.

Çalışma kapsamında, Türkiye'de çocuk adalet sisteminde koruyucu, önleyici ve rehabilite edilmeye ilişkin uygulamalar incelendiğinde söz konusu düzenlemelerin suça sürüklenen çocuk sayısındaki artışı engelleyemediği tespit edilmiştir. Mevcut durum, söz konusu düzenlemelerin teoriden pratiğe tam olarak aktarılamadığını ve kendilerinden beklenen etkiyi gösteremediklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca çocuklara özgü kanuni düzenlemelerin dağınık olması da eleştirilen bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Yürürlükteki düzenlemeler farklı kanun ve yönetmeliklerde yer almakta, bazıları ise yetişkinlere özgü hazırlanmış kanunlarda bulunmaktadır. Bu sebeple mevcut sistemde çocuklara özgü düzenlemeleri içeren kapsamlı bir mevzuat eksikliği olduğunu söyleyebiliriz.

Bütün bu belirtilen sebepler dikkate alındığında Türkiye'de bir çocuk suçluluğu sorunu olduğu inkâr edilemez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son dönemde suça sürüklenen çocuk vakalarında meydana gelen artış, kamuoyunda da haklı bir tepkiye neden olmuştur. Ancak sorunun merkezinde çocuk kavramının yer alması, çözüme ilişkin sürecin hassasiyetle ve profesyonel bir yaklaşımla yürütülmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla ülkemizde çocuk suçluluğu meselesinin kapsamlı olarak ele alınıp yeniden tanımlanmasına, sorunun kökenine inilmesine ve çözüm odaklı politikaların üretilmesine ihtiyaç vardır. Bu kapsamda geliştirilecek politika önerilerinin, toplumsal tepkiyi ortadan kaldırmaya yönelik anlık çözümlerden oluşmasından ziyade çocuğun üstün yararını gözeten, koruyucu ve önleyici uygulamaların ön planda olduğu, sorunun temel nedenlerine odaklanan bütüncül bir bakış açısıyla ele alınması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda sorunun çözümü açısından aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

- Ülkemizde suça sürüklenen çocuk sorunu ilk olarak doğrudan kavramın kendisi üzerinden tartışmalara neden olmuştur. Özellikle kamuoyunda suça sürüklenen çocuk kavramının, meselenin ciddiyetini azalttığı ve suç teşkil eden fiili yumuşattığı yönünde bir algı oluşturduğu görülmektedir. Nitekim ağır suçlar kapsamında değerlendirilebilecek kasten öldürme suçu gibi fiilleri işleyen bir çocuğun da suça sürüklenen çocuk olarak

nitelendirilmesinin, toplumda bir cezasızlık algısı oluşturduğu ve adaletin tecellisi noktasında birtakım endişeleri beraberinde getirdiği gözlemlenmektedir. Nitekim 7593 sayılı Kanun ile söz konusu kavram "adli süreçteki çocuk" olarak değiştirilmiştir. Ancak mevcut ceza ve infaz hukuku düzenlemelerinin caydırıcılığına dair hukuki tartışmalar saklı kalmak kaydıyla suça sürüklenen çocuk kavramı ile asıl anlatılmak istenen, suç işlemiş bir çocuğun eyleminin tamamen karşılıksız bırakılması değildir. Aksine henüz gelişim süreci devam eden bir birey olan çocuğun, tekrar suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılmasının sağlanmasıdır. Dolayısıyla üzerinde durulması gereken esas konu terminolojik olarak "suça sürüklenen çocuk" veya "adli süreçteki çocuk" kavramının ne ölçüde doğru ya da yerinde olduğundan ziyade bu çocukların niçin suçla anılır hale geldikleri ve bu sürecin nasıl engellenebileceğidir.

- Çocuk suçluluğu ile mücadele edebilmek için öncelikle çocukları suç işlemeye iten risk faktörleri tespit edilmelidir. Çünkü çocukları suça sürükleyen koşullar değiştirilmedikçe bu sorunla mücadelede etkin ve kalıcı sonuçlar elde etmek mümkün değildir. Bu konuda yapılmış akademik çalışmalar, çocuk suçluluğunun nedenleri konusunda genel ve teorik düzeyde bir bilgi sunmaktadır. Ancak çalışmalarda Türkiye'nin kendine has yapısı, kültürel özellikleri ve günümüz koşulları kapsamında çocuk suçluluğunun nedensel risk faktörleri yeterince incelenmemektedir. Bu nedenle ülkemizdeki çocuk suçluluğuna ilişkin risk faktörlerini belirlemek amacıyla geniş kapsamlı saha çalışmaları yapılmalıdır. Etkili ve sürdürülebilir politikaların geliştirilebilmesi için risk faktörleri çok boyutlu olarak incelenmeli, bölgesel ve yerel farklılıklar dikkate alınarak Türkiye'de suça sürüklenen çocuklara ilişkin bir risk faktörleri haritası çıkarılmalıdır. Bu sayede politikaların ihtiyaca uygun şekilde oluşturulması mümkün hâle getirilmelidir.

- Rapor sonucunda yapılan değerlendirmeler neticesinde, kurumlar arasında yeterli iş birliğinin bulunmadığı ve bu nedenle çocuk suçluluğunun önlenmesinde bütüncül bir yaklaşımın oluşamadığı görülmektedir. Bu durum ise kurumların projelerinin kâğıt üzerinde kalmasına, her dönem sorunlara ve çözümlere ilişkin benzer söylemlerin yinelenmesine neden olmaktadır. Söz konusu durumun önüne geçebilmek için kurumlar arası iş birliğini artıracak yapısal mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Koordinasyonun tek bir noktadan yürütülmesini sağlamak amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde mevcut olan çocuk koruma koordinasyon kurulları yeniden düzenlenmelidir. Hâlihazırda esas görevleri mahkemeler tarafından verilen tedbir kararlarının uygulanmasını takip etmek olan bu kurullar; mevzuat geliştiren, suçun önlenmesine yönelik politikalar üreten ve bilimsel araştırmalar yaparak veri tabanı oluşturan daha işlevsel bir yapıya dönüştürülmelidir. Hem merkez hem taşra teşkilatı içerisinde faaliyet gösteren kurulun bünyesinde; ilgili bakanlık yetkilileri, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerin yer aldığı uzman bir heyet oluşturulmalıdır. Ancak bu kurul sadece belirli aralıklarla yapılan toplantılarla faaliyet göstermemeli, tam zamanlı ve sürekli bir şekilde çalışmaların yürütüldüğü bir merkez haline getirilmelidir.

- Yerel yönetimler özellikle halka en yakın ve doğrudan temas eden kurumlar olmaları

sebebiyle çocuk suçluluğu ile mücadele noktasında önemli bir işleve sahiptir. Her bölgenin kendine özgü sosyo-ekonomik yapısı, kültürel dinamikleri ve yapısal sorunları bulunmakta olup bu durum suça sürükleyici faktörlerin bölgeler arasında farklılaşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla özellikle belediyelerin suç önleme politikalarının, yerel verilere dayalı olarak oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda her belediyenin oluşturulacak risk haritasındaki verilerden yararlanarak kendi ihtiyaçlarına uygun politikalar hazırlaması sağlanmalıdır.

- Mevcut durumda belediyeler tarafından çocuk suçluluğunu önleme konusunda çeşitli uygulamalar yapılmaktadır. Ancak geçici olmaları ve sınırlı sayıda çocuğu kapsamaları sebebiyle uygulamalardan istenen sonuç elde edilememektedir. Bu kapsamda yerel yönetimlerde de etkin ve bütüncül bir yaklaşımla sorunun ele alınmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla oluşturulacak olan kurulun taşra teşkilatında yerel yönetimlerden de temsilciler bulunması gerekmektedir. Bu sayede kurul hem ülke düzeyinde hem yerelde kapsamlı bir çalışma yapma ve ihtiyaca uygun politika oluşturma imkânına sahip olur. Gerçekleştirilen bu koordinasyon sayesinde istihdam edilen personelden üst düzeyde verim alınabilecek, disiplinli ve çözüm odaklı bir çalışma süreci işletilebilecektir. Ayrıca her dönem aynı söylemler dile getirilip sadece prosedür gereği oluşturulan projeler için ayrılan bütçe doğru bir şekilde entegre edilebilecek, böylece hem projelerden istenen sonucun elde edilebilmesi hem de maliyetlerin düşmesi sağlanabilecektir.

- Çocuk suçluluğuyla mücadele kapsamında, yerel yönetimler tarafından çocuklara yönelik gerçekleştirilecek spor, sanat ve kültür faaliyetlerine önem verilmelidir. Çocukların sokaktaki risklerden ve antisosyal gruplardan uzak tutulması için boş vakitlerinin, özellikle yaz tatillerinin daha verimli geçirilmesi adına etkinlikler yapılmalı, bu etkinlikler sınırlı sayıda çocuğa yönelik kalmamalı ve kapsayıcı nitelikte olmalıdır. Çocuk ve gençlik merkezlerinin kapasitesi buna yönelik olarak artırılmalı, çocukların bu imkânlara ulaşması için gerekli özen gösterilmelidir. Özellikle bu faaliyetler risk faktörlerinin yüksek olduğu dezavantajlı bölgelerde gerçekleştirilmeli, burada bulunan antisosyal ortamın iyileştirilmesi sağlanmalıdır.

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı başta olmak üzere İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı bünyesinde çocuk suçluluğunu önlemeye yönelik özel birimler oluşturulmalıdır. Bu özel birimlerde istihdam edilecek personeller, pedagojik eğitim almış, kriz yönetimi konusunda uzman, çocuğun üstün yararı ilkesini rehber edinen ve çocukların mahremiyetine saygı gösteren uzmanlar arasından oluşturulmalıdır. Böylece sistemin sadece teoride değil, pratikte de çocuk odaklı olması sağlanmalıdır. Birime atanacak her personele, göreve başlamadan önce meslek öncesi eğitim verilmeli; personel, düzenli olarak meslek içi eğitimlere tabi tutulmalıdır. Bu yapı sayesinde sorunların tespiti, çözüm yollarının belirlenmesi ve uygulamaların takibi daha etkili bir şekilde gerçekleştirilebilecektir. Gerçekleştirilecek bu takip sistemi sayesinde uygulamaların verimliliği detaylı bir şekilde analiz edilebilecek, böylece geliştirilen politika önerilerinin ihtiyacı karşılayıp karşılamadığı tespit edilebilir hale gelebilecektir.

- Çocukların suça sürüklenmesi, tek bir nedene bağlanamayacak kadar karmaşık bir olgudur; ancak bu süreçte ailevi faktörler belirleyici bir konumda yer almaktadır. Anayasamızda da belirtildiği üzere "Türk milletinin temel birimi ailedir". Dolayısıyla aile, toplumun küçük bir yansımasını oluşturmaktadır. Aile içindeki huzur, mutluluk ve refah seviyesi çocuğun gelişimi noktasında büyük bir etkiye sahiptir. Hiçbir çocuk ailesini tercih ederek dünyaya gelmemektedir. Bu sebeple çocuğun nasıl bir yetişkin olacağı noktasında ebeveynlerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Zira aile, çocuğun sadece biyolojik olarak yetiştiği değil, aynı zamanda ilk rol modellerini tanıdığı, karakterinin şekillendiği, toplumsal değer yargılarını öğrendiği, ahlak ve vicdan eğitimini aldığı ilk kurumdur. Bu sebeple çocuk suçluluğu ile etkili bir mücadele için aileyi temel alan politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Nitekim araştırmalar ailesinde suç geçmişi bulunan ya da aile içerisinde ihmal, istismar ve şiddete maruz kalan çocukların suç işlemeye yönelme risklerinin çok daha yüksek seviyelerde olduğunu ortaya koymuştur. Bu kapsamda bir çözüm önerisi olarak her aileye, aile hekimliği modeli esas alınarak sosyal çalışma uzmanı görevlendirilmesi gerekmektedir. Böylece uzmanlar aile içi dinamikleri yakından takip ederek kriz anlarını (maddi imkansızlıklar, boşanma, hastalık, şiddet vs.) önceden tespit edebilecek ve gerekli tedbirlerin alınması için harekete geçebilecektir. Ailenin kendisinden sorumlu bir uzmanla sürekli iletişimde olması ise ailelere destekleyici bir güven ortamı sunacaktır. "Sosyal Aile Rehberliği" olarak adlandırılabilecek bu model; ihmal, istismar veya şiddet sarmalındaki çocukların adli sisteme dahil olmadan önce sosyal hizmetler ağıyla korunmasını ve risk faktörlerinin ortadan kaldırılmasını sağlayabilecektir.

- Parçalanmış aile yapılarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkisi oldukça yüksektir. Günümüzde boşanma oranlarının artması ile parçalanmış aile yapılarının sayısı artmakta, bu durum çocukların psikososyal gelişimi üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bu kapsamda evliliklerin sona ermesinde etkili olan temel sorunlara yönelik önleyici yaklaşımlar belirlenmeli ve çiftler hem evlilik öncesi hem de evlilik sonrası bu doğrultuda bilinçlendirilmelidir. Bu nedenle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde verilen evlilik öncesi danışmanlık hizmetlerinin kurumsallaştırılmasını sağlamak gerekmektedir. Çiftlerin evlilikten beklentilerinin, iletişim biçimlerinin ve olası risk alanlarının tespit edilmesine yönelik test ve değerlendirme uygulamaları yapılmalı; tespit edilen sorun alanlarına yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetleri sunulmalıdır. Aile kurumunun çocukların yetişmesinde oynadığı kritik rol dikkate alındığında, evlilik öncesi eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin belirli bir çerçevede zorunlu tutulması politika önerisi olarak ele alınmalıdır.

- Aile kuracak bireylerin çocuk gelişimi, ebeveynlik sorumlulukları ve sağlıklı çocuk yetiştirme konularında bilinçlendirilmesi, önemli bir suçu önleyici politika olarak değerlendirilmelidir. Çünkü işlev bozukluğu olan ailelerde yetişen çocukların suça sürüklenme riskleri artmaktadır. Erken dönemde ebeveyn ile çocuk arasında kurulan sağlıklı ve güvenli bağlanma ilişkisi, çocuğun ilerleyen yaşlarda toplumla kuracağı ilişkinin de bir ön izlemesini oluşturacaktır. Bu nedenle ailelere yönelik eğitim seminerleri verilmeli-

dir. Bu eğitimlerde çocuk gelişimi, bağlanma ilişkisi, iletişim becerileri, sınır koyma ve olumlu disiplin yöntemleri gibi konular ele alınmalıdır. Ebeveynlere, çocuklarına yönelik uygun takip ve denetim mekanizmalarının öğretilmesi sağlanmalıdır. Böylece çocuk ile ebeveyn arasında, sorumluluk duygusu ve öz denetim kazanmasına yönelik bir bağlanma ilişkisi kurulmalıdır. Bu tür müdahaleler ebeveynlerin rehberlik rolünü etkili bir şekilde üstlenmesini sağlayarak çocukların suça sürüklenme riskini azaltır.

- Çocuğun dünyaya gelmesinden sonra, çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde anneler, önemli bir rol üstlenmektedir. Bu sebeple doğum sonrası dönem hem anne hem çocuk için hassas bir süreçtir. Özellikle annelerin bu dönemde karşılaşacakları sorunlarda, aileye görevlendirilen sosyal çalışma uzmanları kendilerine destek olmalı ve danışmanlık yapmalıdır. Anneler için doğum sonrası destek mekanizmaları güçlendirilmeli, çalışan annelerin doğum sonrası dönemlerinde ücretli izin dönemleri uzatılmalıdır. Ekonomik yetersizliklerin çocuğun gelişimini olumsuz etkilemesini önlemek amacıyla ailelere yeterli ekonomik ve sosyal yardım yapılmalıdır.

- Düşük gelir seviyesi, ailenin eğitim düzeyi ve ebeveyn işsizliği gibi sosyo-ekonomik olumsuzluklar da çocukların suça sürüklenmesine neden olan risk faktörleri arasında sayılmaktadır. Bu nedenle sosyo-ekonomik dezavantajların sebep olduğu risk faktörlerini ortadan kaldırmaya yönelik önleyici politikalara ihtiyaç vardır. Bu kapsamda sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ailelere yönelik yoksullukla mücadeleye ve gelir adaletsizliğinin giderilmesine ilişkin ekonomik destek programlarının oluşturulması, işsiz ve düzenli gelirden yoksun ebeveynlerin istihdam edilmesi sağlanmalıdır. Bu şekilde oluşturulacak politika önerileri, yalnızca ailenin maddi ihtiyaçlarını gidermekle kalmayacak; aynı zamanda ebeveynler üzerindeki ekonomik baskıyı hafifleterek çocuğun daha güvenli ve istikrarlı bir ortamda yetişmesini sağlayabilecektir.

- Genetik faktörler, kişisel özellikler ve psikolojik etkenler tek başına suça yönlendiren faktörler olmasa da uygun koşullarda çocuğun suça sürüklenmesine neden olabilmektedir. Dolayısıyla erken çocukluk döneminde, ileride ortaya çıkabilecek olan davranış bozukluklarının önceden tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda Sağlık Bakanlığı bünyesinde ebeveynlik öncesi bilgilendirme programları oluşturulmalıdır. Çocuk sahibi olacak ailelere, doğum öncesi dönemde çocuklarda ortaya çıkabilecek psikolojik, davranışsal ve gelişimsel sorunlara ilişkin bilgilendirme yapılmalıdır.

- Aile hekimliği ve okul öncesi eğitim kurumları aracılığıyla çocukların gelişimsel ve davranışsal durumları psikososyal taramalar yapılarak düzenli olarak izlenmeli, risk durumları kayıt altına alınmalıdır. Risk altında olduğu tespit edilen çocuklara ücretsiz ve erişilebilir psikolojik danışmanlık hizmetleri sunulmalı, ailelerin sürece aktif şekilde katılmaları sağlanmalıdır. Aileler, iletişim becerileri, stres yönetimi, çocukla güvenli ilişki kurma ve davranış bozukluklarının tespiti ve müdahalesi konularında bütüncül bir eğitime tabi tutulmalı, bununla birlikte sağlık ve eğitim kurumları da aile ile kurduğu koordinasyonu etkin bir şekilde devam ettirmelidir.

- Suça sürüklenen çocuklara ilişkin istatistikler incelendiğinde, 15-18 yaş aralığında daha fazla suç işlendiği görülmektedir. Ergenlik evresinin yaşandığı bu dönemde çocuklar, kimlik oluşturma çabası, yetersizlik duygusu, kendini kanıtlama ihtiyacı gibi sebeplerle suça daha fazla yönelebilmektedir. Dolayısıyla suça sürüklenme riski olan ergenlere içinde bulundukları bu gelişim sürecinde karşılaşacakları sorunlarla başa çıkmalarını öğretecek becerilerin kazandırılması, suçun önlenmesi açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca, bu kapsamda çocukların günlük yaşam becerilerini geliştirerek toplumla, ailesiyle ve eğitim hayatıyla sağlıklı bağlar kurmasını sağlamak gerekmektedir.

- Kurum bakımında bulunan çocukların, aile ortamında büyüyen çocuklara kıyasla suça sürüklenme riskleri ve oranları daha yüksektir. Bu sebeple kurum bakımına alınan çocuklarda, kuruma yerleştirilmeden önce çocuğun taşıyabileceği risk faktörlerinin tespit edilmesi kritik öneme sahiptir. Kurumda görevli sosyal hizmet uzmanları, pedagoglar ve çocuk gelişim uzmanları tarafından çocuğun taşıyabileceği risk faktörlerinin ve psikososyal durumunun tespiti için gerekli testler, değerlendirmeler ve incelemeler yapılmalıdır. Bununla birlikte kurum tarafından bakım sürecinde çocukları aile ortamında hissettirecek yaklaşımların benimsenmesi sağlanmalıdır. Kurum görevlileri ile çocuklar arasında istikrarlı bakım ilişkisinin kurulmasına imkân tanınmalı, çocuğun yer değiştirme sıklığını azaltmaya yönelik önlemler alınmalıdır. Böylece kurum bakımı altında bulunan çocuğun güven duygusunun gelişimi sağlanmalıdır. Ayrıca kurumlarda çocuklara yönelik psikolojik destek hizmetleri erişilebilir ve düzenli hale getirilmeli, çocukların zamanlarını verimli geçirebilecekleri ve kendi yeteneklerini keşfedebilecekleri sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler yapılması sağlanmalıdır. Bu tür bütüncül yaklaşımlar sayesinde çocuğun yaşadığı duygusal boşluk sebebiyle kurum dışına kaçması veya riskli çevrelerde bu boşluğu doldurma eğiliminin azaltılması sağlanabilecek, dolayısıyla suça sürüklenme riskinin önlenmesi mümkün olabilecektir. Unutulmamalıdır ki söz konusu çocuklar, devletin koruması altındadır ve onların sağlıklı bir birey olarak yetişip topluma kazandırılmaları, devletin temel yükümlülükleri arasında yer almaktadır.

- Çocukların eğitime erişiminin sağlanması, suçla mücadelede önemli bir yere sahiptir. Çünkü okullar çocuklar için sadece bilgi edinilen mekânlar değildir, aynı zamanda aidiyet duygusunun ve kimlik gelişimin gerçekleştiği sosyal kurumlardır. Nitekim çocuklar örgün eğitime başladıkları andan itibaren zamanlarının çoğunu okulda geçirmektedir. Bu nedenle her çocuğun düzenli olarak okula devam etmesi güvence altına alınmalıdır. Çocukların okula devamını izleyen takip sistemleri oluşturulmalı, devamsızlıklar düzenli olarak izlenmeli, süreklilik arz eden devamsızlık durumlarında hızlı ve etkili bir şekilde müdahale edilmelidir. Bununla birlikte çocukların okula devam etmeme nedenleri tespit edilip ilgili birimler ile iş birliği yapılarak çözüm yolları geliştirilmelidir. Akademik başarısızlık yaşayan çocuklara bireyselleştirilmiş eğitim destek programları verilmesi sağlanmalıdır. Çünkü çocuğun okuldaki başarısızlığı, okulla olan bağlarının zayıflamasına neden olmakla beraber suç davranışlarına yönelme riskini artırmaktadır. Oluşturulacak bu yaklaşım sayesinde çocukların okul ile olan bağının güçlenmesine ve olası risk faktörlerinden korunmasına imkân tanınacaktır.

- Okullar çocukların kendilerini başarısız ve değersiz hissettiği değil; kendilerini özgüvenli hissettiren, geleceğe yönelik hayaller kurabildikleri ve içinde bulundukları topluma karşı aidiyet duygusunu pekiştiren ortamlar hâline getirilmelidir. Çocukların okula isteyerek ve mutlu bir şekilde gitmesi sağlanmalı, suç davranışlarını öğrenebilecekleri antisosyal akran çevrelerine yönelmelerinin önüne geçilmelidir. Bu bağlamda okullarda verilecek eğitim, çocuğun kendini tanımasını, çevresini anlamlandırmasını, bilinçli bir vatandaş olarak yetişmesini ve doğru ile yanlışı ayırt edebilecek bir irade kazanmasını hedeflemelidir. Ayrıca, çocuklara hangi eylemlerin suç teşkil ettiği ve suç işlediği takdirde hem kendisine hem mağdur ile topluma nasıl bir zarar vereceği öğretilmelidir. Bu doğrultuda eğitim müfredatı, bilgi aktarımı yanında değerler eğitimini de kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılmalıdır. Ancak değerler eğitiminin yalnızca teorik düzeyde olması yeterli olmayıp günlük yaşamla ilişkilendirilerek davranışa dönüştürülmesi gerekmektedir. Dolayısıyla okullarda verilen eğitim içerisinde, çocukların topluma aidiyet hissini güçlendirecek ve onlara sorumluluk bilinci kazandıracak faaliyetler ile sosyal sorumluluk projelerine yer verilmelidir. Böylece çocukların ahlaki muhakeme becerileri gelişecek ve yaşadıkları problemler karşısında doğru kararlar alabilme iradeleri güçlenecektir. Bu sayede eğitim süreci, sadece teorik bir öğrenme süreci olmaktan çıkarak çocuğun davranışlarının sorumluluğunu üstlenen, başkalarının haklarına saygı duyan ve toplumsal barışı koruyan bir birey olarak yetişmesine imkân tanıyacaktır.

- Çocuklar için okullarda hem millî değerleri öğrenebileceği hem de içinde bulundukları toplumla bütünleşmelerini destekleyecek kültürel ve sosyal etkinliklerin yürütüldüğü eğitim programları oluşturulmalıdır. Çocukların okul dışı boş zamanlarını verimli şekilde değerlendirmelerini sağlayacak planlı ve sürdürülebilir faaliyetler hayata geçirilmelidir. Burada gerçekleştirilen kültür, sanat ve spor etkinlikleri aracılığıyla çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesine imkân tanınmalıdır. Geleceğe yönelik bir ideali ve hedefi olan çocuğun, bu hedefe zarar verecek riskli davranışlardan kaçınma eğilimi çok daha yüksek olacaktır. Bu sebeple yetenek odaklı programlar oluşturularak çocukların ilgi alanlarını ve becerilerini keşfetmeleri sağlanmalıdır.

- Okullarda rehberlik ve danışmanlık öğretmenlerinin rolleri güçlendirilmelidir. Öğretmenler, öğrenciler ve aileleri ile sürekli iletişim hâlinde olmalı, çocuğun okul içi durumu düzenli olarak gözlemlenmelidir. Rehberlik ve danışmanlık öğretmenlerine bulundukları bölgelere göre Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenli denetimler yapılarak çalışmaları takip edilmelidir. Başarı seviyesi, derse katılımı, arkadaşlarıyla iletişimi öğretmenler tarafından takip edilerek süreklilik arz eden olumsuz durumlarda, bunların sebepleri ile ilgili araştırma yapılmalıdır. Böylece risk altındaki çocukların tespit edilmesi sağlanmalıdır.

- Çocukların suça sürüklenmesini önlemek amacıyla yalnızca cezai yaptırımlara başvurulması yeterli bir çözüm getirmemektedir. Suça yönelimin engellenmesinde, bireyde gelişen içsel denetim mekanizmalarının işlevi kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda çocuklara öz denetim becerisinin kazandırılmasında, çocuklara hem ailesinde hem okul-

da verilen manevi ve ahlaki eğitim büyük rol oynamaktadır. Maneviyat, çocuğun varlığı anlamlandırmasında, değer yargılarını öğrenmesinde ve sorumluluk bilinci kazanmasında oldukça etkilidir. Söz konusu eğitim, çocuğun sadece ceza alacağı korkusuyla değil, doğru olmadığı ve bir başkasına zarar vereceği bilinciyle hareket ederek suç işlenmesini engeller. Materyalist yaklaşımların hâkim olduğu günümüz sisteminde, insan ve toplum hayatında manevi değerlerin çoğunlukla ihmal edildiği görülmektedir. Ancak manevi ve ahlaki değerlerin suç olgusu üzerindeki caydırıcı etkisi dikkate alındığında, söz konusu durumun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. İlgili literatürde kriminoloji alanı tarafından suç ile maneviyat arasındaki ilişkinin çoğunlukla ihmal edildiğinin, çocuk suçluluğunun manevi psikolojik bakış açısıyla yeterince ele alınmadığının ifade edildiği görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu alanda bir boşluk bulunduğu, çocukların maneviyatının nitel ve nicel araştırmalar ile incelenebileceği dile getirilmektedir. Suça sürüklenen çocuk kavramının ülkemiz özelinde doğru yorumlanabilmesi ve kalıcı çözümler üretilebilmesi için söz konusu çocukların tüm yönleriyle tanınması elzemdir. Bu doğrultuda suça sürükleyen nedenler kapsamında maneviyatın etkisini net bir şekilde analiz edebilmek için çocukların manevi dünyaları, aidiyetleri ve bakış açıları üzerine kapsamlı saha çalışmaları yapılması gerektiği değerlendirilmektedir.

- Madde kullanımı çocukların suça sürüklenmesine neden olan bir diğer risk faktörüdür. Çocuklar merak duygusu, karşılaştıkları sorunlardan kaçış yolu veya yaşadıkları duygusal boşluklarla başa çıkamama gibi nedenlerle sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına yönelebilmektedir. Bu tür durumları yaşayan çocukların, antisosyal çevrelerle temas kurmaya daha açık hale geldikleri ve madde kullanımına teşvik edilme olasılıklarının arttığı görülmektedir. Ülkemizde çocukların madde kullanımıyla mücadelesi noktasında çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Bu faaliyetlerin yanında çocuklara yönelik okullarda sigara, alkol ve madde kullanımının bireysel ve toplumsal zararları konusunda bilgilendirici seminerler ve farkındalık çalışmaları düzenlenmelidir. Farkındalık çalışmalarının etkisini artırmak amacıyla geçmişte söz konusu maddeleri kullanmış bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları zorluklara ve uzun vadeli olumsuz sonuçlara ilişkin anlatımlara, pedagojik bir yaklaşım doğrultusunda kontrollü ve eğitici bir çerçevede yer verilmelidir.

- Madde kullanan çocuklara yönelik tedavi ve müdahale süreçlerinde, madde kullanımının sonlandırılmasıyla beraber çocukları madde kullanmaya yönlendiren sebeplerin tespit edilmesine de odaklanılmalıdır. Bu nedenlerin belirlenmesinin ardından, risk faktörlerini ortadan kaldırmaya veya azaltmaya yönelik müdahale programları uygulanmalıdır. Tedavi ve müdahale sürecine ailenin aktif katılımı sağlanmalı; bu kapsamda ailelere yönelik verilecek danışmanlık desteğiyle süreç hakkında bilgilendirilmeleri ve etkili destek sunabilmeleri sağlanmalıdır. Bu sayede çocuğun ailesi tarafından desteklendiğini hissetmesi, güven duygusunun güçlenmesi ve tedavi sürecine uyumunun artırılması mümkün hâle getirilmelidir. Madde kullanımının zamanla bağımlılık düzeyine ulaşması, çocukların bu davranışı sürdürmesine ve bırakma sürecinin zorlaşmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle tedavi sürecinde madde kullanımını bırakmaya yönelik programlar yanında

bağımlılığın önlenmesine ve tekrar kullanımın engellenmesine yönelik uzun vadeli destek mekanizmaları geliştirilmelidir. Danışmanlık hizmeti ile takiplerinin sürekliliği sağlanarak çocuklar bu süreçte desteklenmelidir.

- Çocukların içerisinde bulunduğu sosyoekonomik durum ve çevresel faktörler uzun vadede çocukların suça sürüklenmesine neden olabilmektedir. Özellikle bu kapsamda incelenmesi gereken risk faktörleri; birbiriyle doğrudan bağlantılı olan, hatta aralarında karşılıklı bir sebep-sonuç ilişkisi bulunan iç göçler ve buna bağlı gelişen kontrolsüz kentleşme süreçleridir. Söz konusu risk faktörlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerilerinin, konunun mahiyeti gereği kısa ve uzun vadeli olarak ele alınması gerekmektedir. Özellikle taşradan büyük şehir merkezlerine gerçekleşen kontrolsüz iç göçler sonucunda gecekondu mahalleleri ortaya çıkmıştır. Bu gecekondular, şehrin biraz daha dışında konumlanarak kenar mahalleler olarak adlandırılan bölgeleri oluşturur. Bu mahallelerde yaşayan insanlar, yeni bir ortama uyum sağlama sürecinde sosyal dışlanma yaşayabilmekte ve bu durum, söz konusu alanların gettolaşmasına yol açabilmektedir. Mahallelerin gettolaşması, burada yaşayan bireyleri dezavantajlı konuma getirdiği için çocuklar da bu süreçten etkilenmektedir. Dezavantajlı bir çevrede büyüyen çocuk, topluma aidiyet problemler yaşamakta veya yaşadığı ekonomik yetersizlikler onu suça sürükleyebilmektedir.

- Bu noktada yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Öncelikle belediyeler tarafından, bu mahallelerin şehirle bütünleşmesini sağlamak amacıyla gerekli adımlar atılmalıdır. Söz konusu bölgelerde, çocukların ve gençlerin enerjilerini olumlu şekilde kanalize edebilecekleri sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere katılımlarını mümkün kılacak çalışmalara öncelik verilmelidir. Bu kapsamda kütüphaneler, çocuk oyun alanları, kreşler, anaokulları, spor tesisleri ve sanat atölyeleri gibi sosyal donatı alanları oluşturulması sağlanmalı, farklı yaş gruplarına yönelik boş zamanlarını değerlendirebilecekleri ve topluma fayda sağlayacakları mekânlar inşa edilmelidir. Ayrıca mahalle sakinlerinin eğitim, sağlık ve temel altyapı hizmetlerine erişimi güvence altına alınmalıdır. Söz konusu mahallelerin sosyal bütünleşmesini sağlayacak bu yaklaşım, dışlanmışlık hissini ortadan kaldırarak hem yetişkinlerin hem de çocukların bu süreçten etkilenmelerini önleyebilecektir.

- Uzun vadede ise göçün temel nedenlerinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Göçün başlıca sebeplerinden biri, insanların yaşadığı ekonomik yetersizliklerdir. Bu doğrultuda ailelerin bulundukları küçük yerleşim birimlerinde yapılacak yatırımlar aracılığıyla istihdam olanaklarının artırılması önem taşımaktadır. Böylece bireyler, kendi sosyokültürel çevrelerinde yabancılık ve dışlanma yaşamadan, özgüvenlerini koruyarak yaşamlarını sürdürebilecektir. Bu yaklaşım, çocukların suça sürüklenme riskinin azaltılmasına dolaylı olarak katkı sağlayacaktır. Ayrıca üretim ve istihdamın ülke genelinde dengeli şekilde dağıtılması, nüfusun belirli bölgelere yoğunlaşmasını önleyerek toplumsal dengenin korunmasına ve ekonomik sürdürülebilirliğin oluşmasına imkân tanıyacaktır.

- Günümüzde kentleşme kaçınılmaz bir olgu olsa da bu sürecin beraberinde getirdiği sorunların somut çözümlerle ele alınması ve şartların iyileştirilmesi mümkündür. Kentlerin fonksiyonu, mimarisi, güvenliği ve insan kapasitesi birbiriyle doğrudan ilişkili unsurlardır. Söz konusu unsurların herhangi birinde yaşanan aksaklık diğerlerini de etkilemekte ve çocukların suça sürüklenmesine zemin hazırlayan olumsuzlukları beraberinde getirmektedir. Bu noktada geçmişte kurulan mahalle kültürü, günümüzün güvenlik ve asayiş sorunlarına bir çözüm önerisi olarak değerlendirilebilir. Osmanlı döneminde mahalleler, evlerin mesafesinden sokak yapılarına kadar planlı bir sistem üzerine inşa edilmiştir. Bu yapıda mahalle sakinlerinin birbirini tanıması, müteselsil kefalet anlayışıyla birbirlerine toplumsal ve hukuki açıdan kefil olmaları, güçlü bir dayanışma ve iç denetim mekanizması oluşturmuştur. Komşuların birbirinin maddi ve manevi durumundan haberdar olduğu, mahalleye gelen yabancıların sistem içerisinde takip edildiği ve ihtiyaç sahiplerinin ortaklaşa bir bilinçle desteklendiği bu model, devlet müdahalesine gerek kalmadan asayişin ve sosyal bağların tesis edilmesini sağlamıştır. Dolayısıyla günümüz kentleşme sorunlarının çözümünde, geçmişteki bu dayanışma ve denetim modelinin sunduğu faydaların dikkate alınması büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda geçmişteki mahalle kültürü güncel şartlara uyarlanarak söz konusu mahalle yapısının yeniden canlandırılmasına yönelik uygulamalar hayata geçirilmelidir.

- Ülke genelindeki nüfus dağılımının dengelenmesini ve büyük şehirlerdeki kalabalık nüfusun azalmasını sağlayacak olan bir diğer çözüm ise üretimin, sanayi odaklı yatırımın ve istihdamın planlı bir şekilde tüm bölgelere yayılmasıdır. Nüfusun ülke sathına orantılı dağılımı, büyük şehirlerdeki aşırı yığılmayı engelleyerek yerel yönetimlerin hizmet kapasitesini artıracaktır. Bu durum, başta eğitim ve sağlık olmak üzere devlet tarafından vatandaşa sunulan her türlü kamu hizmetinin de çok daha nitelikli, erişilebilir ve verimli hale gelmesine imkân tanıyacaktır. Ayrıca büyük şehirlerden daha küçük yerleşim birimlerine yönelen bu nüfus hareketi, sosyal kontrol mekanizmalarının da yeniden tesis edilmesini sağlayacaktır. Bu sayede çocuklar, sosyal denetimin yüksek olduğu güvenli bir çevrede, olumlu rol modeller görerek yetişme imkânı bulacaklardır.

- Bir diğer önemli husus ise kent mimarisinin iyileştirilmesidir. Çalışmanın ikinci bölümünde açıklandığı üzere, kentlerdeki mevcut mimari yapının doğurduğu fiziki ve sosyal olumsuzluklar, suç oranlarını artırabilmektedir. Bu noktada çözüm, geçmişte kurulan geleneksel şehircilik anlayışında yatmaktadır. Geleneksel Türk şehirlerindeki konut yapıları, bireylerin sosyal ihtiyaçlarını karşılayan, güvenliği merkeze alan ve aile hayatına nefes aldıran nitelikleriyle hem estetik olarak göze hitap etmekte hem de insanlara bir huzur ortamı sunmaktadır. Günümüzde birer açık hava müzesi niteliği taşıyan bu yapılar, bugün dahi ziyaretçilerine her şeyden önce huzur hissettirmekte ve güven vermektedir. Geleneksel Türk şehir planlaması, günümüzün modern iş kollarına ve şehirlerin güncel fonksiyonlarına uyarlanarak yerleşim yerleri yeniden düzenlenmelidir. Çocukların suça sürüklenmesinde sosyoekonomik ve çevresel faktörlerin etkisi ne kadar uzun vadeli ise bu sorunlara yönelik geliştirilen çözümler de aynı ölçüde sabır ve süreklilik gerektirmektedir. Ortaya konan bu çözüm önerileri sadece çocuk suçluluğunu önlemekle kalma-

yacak, aynı zamanda vatandaşların günlük hayatta karşılaştığı pek çok sorunun çözümüne de imkân tanıyacaktır.

- Akran grupları, çocuğun suça sürüklenmesinde bir diğer risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukların ve ergenlerin boş vakitlerinin çoğunu arkadaş çevresiyle geçirdiğini düşündüğümüzde akran gruplarının çocukların hayatlarına etkisinin oldukça yüksek olduğu görülecektir. Çocukların sosyalleşmeye başladıkları ilk ortamlardan birisi akran çevresidir. Çocuğun bulunduğu arkadaş grubuna antisosyal davranışlar hâkimse çocuğun suça sürüklenme olasılığı da artar. Özellikle ailesi tarafından yeterli ilgi ve destek görmeyen, okulda başarısızlık gösteren çocuklar kabul görmek ve görünür olmak amacıyla suça yönelebilmektedir. Bu durum, söz konusu çocukların antisosyal akran gruplarına dahil olma olasılığını artırmaktadır. Söz konusu çocuklar, arkadaş grupları tarafından dışlanmamak ve kabul görmek amacıyla da suç işleyebilmektedir. Çünkü söz konusu gruplarda suç işlemek, çocuk için bir başarı veya statü sembolüdür. "Bana arkadaşını söyle sana kim olduğunu söyleyeyim" atasözü çocukların akran gruplarından ne kadar etkilenebildiğini açıklamaktadır. Çocukların, özellikle boş vakitlerini arkadaşlarıyla birlikte, belediyeler, bakanlık ve okullar aracılığıyla sunulan sanat, spor ve kültür faaliyetlerinde verimli bir şekilde geçirmeleri teşvik edilmelidir. Bunun yanında sivil toplum kuruluşlarının çocuklara yönelik gerçekleştireceği sosyal ve kültürel aktivitelerin devlet tarafından teşvik edilmesi, aynı zamanda bu kuruluşların devletin sıkı bir denetimine de tabi tutulması sağlanmalıdır. Okul temelli sosyal beceri programları, rehberlik hizmetleri ve sosyal faaliyetler aracılığıyla çocukların sağlıklı akran ilişkileri geliştirmelerine imkân tanınmalıdır. Bununla birlikte aile ve okulun iş birliği içerisinde hareket etmesi sağlanmalı, çocuğun arkadaş çevresi izlenmeli ve riskli ilişkiler erken dönemde tespit edilmelidir. Ayrıca çocukların güvenli sosyal ortamlara yönlendirilmesi ve psikososyal destekle özgüvenlerinin güçlendirilmesi sağlanarak olumsuz akran çevrelerine yönelmeleri engellenmelidir.

- Kitle iletişim araçları ve dijital platformlar, modern çağda çocukların davranışlarını ve dünya görüşlerini şekillendiren en güçlü unsurlardan biri hâline gelmiştir. Teknolojinin sağladığı birçok faydanın olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak bununla beraber bu araçlar, kontrolsüz bir şekilde kullanıldığında çocukların psikososyal gelişimini olumsuz etkileyen ve suça sürüklenme riskini artıran ciddi bir faktör olarak karşımıza çıkabilmektedir. Nitekim teknolojinin sunduğu erişim imkânları sayesinde çocuklar, medya aracılığıyla suçla ilişkili içeriklere daha fazla maruz kalabilmektedir. İnternet ve sosyal medya platformlarında yer alan şiddet, yasadışı maddeler, cinsellik, teşhircilik, illegal bahis ve kumar temalı içerikler, oyunlar ve yayınlar çocukların suça sürüklenme riskini artıran önemli etkenler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla söz konusu araçların kullanımına ilişkin farkındalık oluşturulması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca günümüzde, özellikle erken çocukluk döneminde, çocukları oyalamak veya sakinleştirmek amacıyla telefon, tablet ve televizyon gibi dijital araçların kontrolsüz biçimde kullanılması, "dijital emzik" olarak ifade edilen tehlikeli bir durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda öncelikle ailelerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdikleri zama-

nı daha nitelikli ve verimli hale getirmelerine yönelik farkındalık artırılmalı, yalnızca çocukların değil, yetişkinlerin de ekran sürelerini minimum düzeye indirerek çocuklarına rol model olmaları sağlanmalıdır. Ayrıca ebeveynlerin boş vakitlerini çocuklarıyla birlikte oyun oynama, kitap okuma, doğa etkinleri gibi aktivitelerle değerlendirmeleri, hem güvenli bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin kurulmasına hem de çocukların sağlıklı gelişimlerinin desteklenmesine katkı sağlayacaktır.

- Geçmişe baktığımızda geleneksel Türk televizyon yayıncılığı, Türk aile yapısının hangi temel değerler üzerine inşa edildiğini ve aile kavramının önemini sıkça dile getirirken günümüz dijital dünyasında bu durumun toplum ve aile yapısının aleyhinde olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra akıllı telefonlarla beraber hayatımızda daha sık yer almaya başlayan sosyal medya platformlarının da çocuklar üzerindeki olumsuz etkisine dikkat çekmek gerekmektedir. Burada üretilen içeriklerde çoğunlukla kapitalist sistemin bir dayatması olarak tüketim çılgınlığının, ben merkezci ve haz odaklı yaşam tarzlarının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Söz konusu platformların yasaklanması ilk akla gelecek çözümlerden biri olabilir. Ancak teknoloji çağında içeriklere erişimi tamamen engellemek veya yasaklamak, teknik olarak imkânsızdır. Ayrıca yasaklayıcı yaklaşımlar, çocuklarda merak duygusunu artırarak istenmeyen bir ters tepki de yaratabilmektedir. Temel yaklaşım kitle iletişim araçlarını bilinçli bir şekilde kullanım becerisinin çocuklara kazandırılarak zararlı içerikleri kendilerinin ayırt edebilmesinin sağlanması yönünde olmalıdır. Bununla birlikte ebeveynler çocukların izlediği içerikleri, oynadıkları oyunları vb. mutlaka denetlemeli ve bu araçların kontrollü bir şekilde kullanılmasını sağlamalıdır. Çocuklara bilinçli bir medya kullanımın nasıl olduğu konusunda eğitim verilerek teknolojiden doğru bir şekilde yararlanabilmesine imkân tanınmalıdır. Dolayısıyla medyada olumsuz örnekler içeren yayınlar yerine çocuklara yönelik zihinsel gelişimini destekleyen eğitici içeriklerin üretimi teşvik edilmelidir. Bu doğrultuda söz konusu risk faktörünün engellenmesi sadece yasaklarla değil, çocuk, aile ve devletin iş birliği içerisinde hareket ettiği önleyici politikaların geliştirilmesi sayesinde mümkündür.

- Mükerrer (tekrarlayan) suçluluk olgusu, suça sürüklenen çocuklara ilişkin önemli sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Suça sürüklenen çocukların bir kez suç işlemeleri ömürleri boyunca kriminal bir hayat yaşayacakları anlamına gelmemelidir. Çocukların tekrar suç işlemelerini önlemek amacıyla çocukları "suçlu" olarak damgalayan dışlayıcı tutumlar yerine topluma yeniden kazandırmayı esas alan yaklaşımlar benimsenmelidir. Bir çocuk ilk suçu işlediği anda, önleyici ve koruyucu mekanizmaların vakit kaybetmeksizin harekete geçmesi kritik öneme sahiptir. Öncelikli olarak çocukları suça sürükleyen nedenler tespit edilmeli ve söz konusu sorunların giderilmesine yönelik bütüncül çalışmalar yürütülmelidir. Çocuk ilk suçu işlediği andan itibaren yapılacak etkili müdahaleler ile çocuğun ilerleyen süreçte daha ağır suçlar işlemesinin önüne geçilebilecektir. Bu çerçevede çocukların eğitim hayatlarına devam etmeleri desteklenmeli; ilgi ve yeteneklerine uygun şekilde meslek edindirme programlarına yönlendirilmeleri sağlanmalıdır. Bu durum hem bireysel gelişimlerine katkı sunmakta hem de toplumun huzuru açısından

önem arz etmektedir. Adli sürecin tamamlanmasının ardından çocukların tamamen sistem dışına itilmemesi aksine düzenli olarak izlenmeleri ve takip edilmeleri gerekmektedir. Bu süreçte çocukların yaşadıkları travmaların ve uyum sorunlarının giderilmesine yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

- Suç örgütleri ve çeteler, günümüzde çocukların suça sürüklenmesinde önemli bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ailesi ve çevresi tarafından gerekli ilgiyi görmeyen çocuklar, aidiyet ve güç arayışıyla bu gruplara daha kolay dahil olabilmektedir. Geleceğe dair bir umudu olmayan bu çocukları, suç örgütleri güç sahibi olma ve koruma gibi vaatlerle etkileyerek kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktadır. Ailesi ve çevresi tarafından ihmal edilen risk altındaki çocukların, kendilerini var edebilecekleri meşrû alanlar (gençlik merkezleri, spor akademileri, yetenek atölyeleri…) devlet eliyle oluşturulmalıdır. Çocuğun suç örgütünde aradığı güç ve aidiyet ihtiyacı, bu alanlara kanalize edilerek antisosyal gruplardan çocuğun uzaklaşması sağlanmalıdır. Suç örgütlerinin çocukları kazanma yöntemlerine karşı kolluk ve okul arasındaki iş birliği güçlendirilmeli, çetelere yönelik denetimler en üst seviyeye çıkarılmalıdır. Çocukları suç örgütü faaliyetlerine dahil eden kişilerin ve onları kullanan suç örgütlerinin tespit edilmesi sağlanmalı, bunlara yönelik cezai yaptırımlar üst sınırdan belirlenmelidir. Sadece çocuğa ceza vermek, suç örgütleri ve çetelerle mücadelede kalıcı bir çözüm sunmaz. Çünkü asıl sorun çocuğu suç işlemekte bir araç olarak kullanan söz konusu çeteler ve örgütlerdir. Dolayısıyla bu grupları besleyen kaynakları kökünden kurutmak ve örgüt yapısıyla tavizsiz bir şekilde mücadele etmek gerekmektedir. Böylece çocukların üstün yararı gözetilerek yapılan düzenlemelerin suç örgütleri tarafından suistimal edilmesinin önüne geçilebilir. Özellikle dezavantajlı bölgelerde, örgüt propagandalarına karşı çocukları ve aileleri bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı, ayrıca sosyal hizmet çalışmalarına yer verilmelidir. Böylece suç örgütlerinin çocukları birer suç aracı olarak görmesinin önüne geçilecektir.

- Çalışmamızın üçüncü bölümünde model ülkeler üzerine yapılan incelemeler sonucunda elde edilen verilere göre Türkiye'deki çocuk adalet sisteminin sağlıklı ilerletilebilmesi için hukuku büyük ölçüde en son çare olarak düşünmek gerekir. Diğer modellerden de anlaşıldığı gibi çocuğun suça sürüklenmesindeki temel sosyolojik, ekonomik, eğitimi ilgilendiren sorunlar çözülmeden doğrudan yargılama yoluna gidilmesinin suçun işlenme olasılıklarını da tekrarlanma durumunu da engellemeye yetmediği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda suça sürüklenen çocuğun sürüklenmiş olup olmadığı Türkiye özelinde dikkatle ve son derece hassas incelenmelidir. İnceleme neticesinde kavramsal farklılıklar oluşturularak gerçekten suça sürüklenme durumu söz konusu ise örnek ülkelerde yer aldığı gibi bakım ve destek ihtiyacı olan bir birey yaklaşımı benimsenebilir. Bununla birlikte somut olay, bir suça sürüklenmeden ziyade doğrudan kamu menfaatinin zedelemesine ve kişinin bir yetişkin gibi irade göstererek suç işlemesine dayanıyor ise bu durumda kişi için farklı bir kavramsal nitelendirme oluşturularak yargı yolu daha keskin işletilebilir.

- Türkiye'deki çocuk katılım mekanizmalarının, İskandinav ülkelerindeki örneklerin ak-

sine henüz istenilen düzeyde kurumsallaşamadığı görülmektedir. İskandinavya Çocuk Ombudsmanlıkları bünyesinde faaliyet gösteren "Çocuk Danışma Grupları" ve benzeri komisyonlar vasıtasıyla yürütülen kapsamlı ve ortak projeler, çocukların politika belirleme ve izleme süreçlerine doğrudan dahil edilmesini sağlamaktadır. Türkiye'de bu tür mekanizmaların eksikliği, risklerin vaktinde tespit edilememesine ve çocukların suça sürüklenme süreçlerinin erkenden fark edilerek önleyici müdahalelerin yapılamamasına neden olmaktadır. Bu sorunun aşılması noktasında Türkiye'de bağımsız ve uzmanlaşmış bir "Çocuk Kamu Denetçiliği" biriminin tesisi büyük öneme sahiptir. Söz konusu yapılanma sayesinde çocuk hakları alanında kapsayıcı ve güvenilir bir veri tabanı oluşturularak çocukların sorunlarına somut ve etkili çözümler üretilebilir.

- Mevzuatımızda önleyici politikalar kapsamında koruyucu ve destekleyici tedbirler düzenlenmiştir. ÇKK kapsamında düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun sağlıklı gelişimini engelleyecek risk faktörlerini daha ortaya çıkmadan bertaraf etmeyi amaçlayan bir erken müdahale mekanizması olarak tanımlanabilir. Ancak söz konusu tedbirler çoğunlukla kâğıt üzerinde kalarak çocukların ihtiyaçlarına tam manasıyla karşılık verememektedir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuklar zarara maruz kalmadan risklerin tespit edilmesi ve önlem alınması ile işlevsellik kazanacaktır. Bu önleme mekanizması gelişmiş refah düzeyine sahip ülkelerde kurumların birlikte çalışmasıyla sağlanmaktadır. Bu kapsamda "Erken Uyarı Mekanizması" olarak bilinen ve belirli basamaklardan oluşan bir uygulama ülkemizde geliştirilmiş ancak etkin bir şekilde ülke genelinde uygulanmamıştır. Sürecin ilk basamağında, Sağlık ve Millî Eğitim Bakanlığı personeli tarafından doğumdan erginliğe kadar olan süreçte risk tarama formları aracılığıyla çocuklardaki risk faktörleri tespit edilmektedir. Tespit edilen risk düzeyine göre kademeli bir yönlendirme yapılması öngörülmektedir. Dar düzeyli risk durumlarında, okul idaresi ve öğretmenlerden oluşan "Risk Takip Kurulu" (Birinci Düzey); daha karmaşık vakalarda ise uzman meslek mensuplarından oluşan "Ön Değerlendirme Ekibi" (İkinci Düzey) sürece dahil olmaktadır. Mevcut verilerin yetersiz kaldığı durumlarda ise aile katılımının da sağlandığı "İleri Değerlendirme" süreci başlatılarak çocuğun durumuna özgü müdahale planı hazırlanmaktadır. Sağlayacağı faydalar dikkate alındığında Erken Uyarı Mekanizması, ülke genelinde yaygınlaştırılarak suça sürüklenme riski altındaki her çocuk için koruyucu ve destekleyici tedbirlerin zamanında uygulanması sağlanmalıdır.

- ÇKK kapsamında hükmedilen danışmanlık ve diğer destekleyici tedbirler, mevcut uygulamada rehabilite edici işlevinden uzaklaşarak form doldurma ve imza alma gibi şekli prosedürlere dönüşmüş durumdadır. Bu kapsamda tedbir kararları kurulacak çocuk adalet merkezlerindeki mahkemeler tarafından verilmeli; her çocuk ve aile için her bir tedbirin uygulanmasıyla ilgili bakanlık tarafından bir uzman, vaka sorumlusu olarak görevlendirilmelidir. Bu görevli, sadece evrak takibi yapmamalı, çocuğun sosyal çevresini de kapsayan aktif bir rehberlik süreci yürütmelidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde bulunan koordinasyon kurulları ise tedbirlerin uygulanmasını çocuğun hayatındaki iyileşmeye göre sonuç odaklı denetlemelidir. Mahkemeler ise verdikleri karar-

ların etkisini izleyebilmek için uygulama birimlerinden düzenli veri ve analiz raporları talep etmelidir. Unutulmamalıdır ki en gelişmiş kanuni düzenlemeler dahi nitelikli bir uygulama, etkin bir takip ve denetim mekanizmasıyla desteklenmediği sürece beklenen faydayı göstermez.

- ÇKK, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin öncelikle aile içerisinde uygulanması gerektiğini vurgulamış ve aile bütünlüğünü korumayı hedeflemiştir. Mevzuatımız bu süreçte önceliği çocuğun doğal ortamı olan ailesine vermekte, kurum bakımını ise en son çare olarak görmektedir. Ancak bazı durumlarda, çocukları suça sürükleyebilecek risk faktörleri çocuğun ailesinden kaynaklanabilmektedir. Çocuğun kendi ailesinin yanında bulunmasının risk teşkil ettiği bu gibi durumlarda ise çocuğun aile dışında bakımı söz konusu olabilmektedir. Bu kapsamda kurum bakımı, evlat edindirme ve koruyucu aile hizmetleri uygulanmaktadır. Bu tedbirlerin uygulandığı çocuklar için aile içi bakım yaklaşımlarının benimsendiği bir sistem oluşturulması, ailesinden ayrılmak zorunda kalan bir çocuğun ikincil bir travma yaşamaması açısından önemlidir. Dolayısıyla koruyucu ailelerin ve evlat edinecek kişilerin seçimi sürecinde, sadece sosyo-ekonomik yeterliliklerine bakılmamalı; çocuğun travmalarıyla baş edebilecek pedagojik yetkinliğe ve psikolojik dayanıklılığa sahip, çocuğun aidiyet hissedebileceği ve güven duyacağı bireylerin seçilmesine özen gösterilmelidir. Bakım altındaki çocukların yeni ortamlarında ikincil bir istismara uğramalarını önlemek amacıyla habersiz denetim ve çocukla baş başa görüşme esaslı, periyodik bir takip sistemi kurulmalıdır.

- ÇKK kapsamında düzenlenen tedbirlerin kural olarak 18 yaşın dolmasıyla sona ermesi, rehabilitasyon sürecinin sürekliliğini tehlikeye atmaktadır. Suça sürüklenme nedenleri ve çocuğun gelişim süreci her vakada farklılık göstermektedir. Bu nedenle tedbirlerin uygulanma sürecinde, tehlikelilik halinin ortadan kalkması ve iyileşme durumu dikkate alınarak bir değerlendirme yapılmalıdır. Gerekli olduğu takdirde tedbirlerin belirli bir yaşa kadar uzatılabilmesine imkân tanınmalıdır. Tedbirlerin uygulanmasına ancak tedbirden beklenen amaç gerçekleştiğinde mahkeme kararıyla son verilmelidir.

- ÇKK kapsamındaki mevcut koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yanında yeni tedbir türlerinin düzenlenmesi yerinde olacaktır. Çocuklar, boş vakitlerini verimli geçirememeleri ve akran çevresi nedeniyle de suça yönelebilmektedir. Bu doğrultuda rekreasyon temelli tedbirlerin düzenlenmesi önerilmektedir. Böylece risk altındaki çocukların boş vakitlerini verimli değerlendirmeleri sağlanabilecek ve enerjilerini doğru alanlara yönlendirebilmelerine imkân tanınabilecektir. Ancak rekreasyon faaliyetlerinde kişilerin gönüllü katılımının sağlanması, tedbirden beklenen etkinin sağlanması açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple çocuk hakkında hazırlanan sosyal inceleme raporunda çocuğun ilgi alanlarına (spor, sanat, yetenek vs.) yönelik tespitlere yer verilerek her çocuk için ilgi alanlarına ve ihtiyaçlarına uygun bireyselleştirilmiş bir planlama yapılmalıdır. Böylece tedbir kararı, çocuğun kendisine dayatılan bir yükümlülükten ziyade onun kendi iradesiyle katılacağı bir sürece dönüştürülmelidir.

- Çocukların yargılaması mevcut sistemde, onlar için münhasıran kurulmuş mahkemelerde görülmektedir. Ancak çocuklar içinde bulundukları gelişim dönemlerinden dolayı korunma ihtiyacı olan varlıklardır. Bu nedenle adalet sistemi içerisinde çocukların gelişim dönemlerine uygun bir şekilde adli sürecin tamamlanmasına, çocuğun bu sürecin yıpratıcı etkisinden korunarak en az zararla çıkmasına özen gösterilmelidir. Bu kapsamda ülkemizde 2021 yılından itibaren Çocuk Adalet Merkezleri kurulmaya başlanmıştır. Çocuk Adalet Merkezlerinde; Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi, Çocuk Mahkemesi, Cumhuriyet Başsavcılığı Çocuk Bürosu ve adli destek hizmet birimleri bir arada yapılandırılmıştır. Ayrıca bu merkezlerin içerisinde çocuk polisi, adli tıp uzmanı, sosyal hizmet birimi, psikososyal destek kliniği, hukuki yardım için hukuk klinikleri de oluşturularak bütüncül bir yaklaşımla hizmet sunulması hedeflenmektedir. Bu merkezler adli makamları, kolluk birimini ve sosyal destek mekanizmalarını tek bir çatı altında toplayarak çocuk dostu adalet yaklaşımının hayata geçirilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Hâlihazırda Erzurum, Bursa ve Eskişehir'de faaliyet gösteren çocuk adalet merkezlerinin gecikmeksizin ülkenin her yerinde yaygınlaştırılması bu bakımdan önemlidir. Böylece suça sürüklenen çocuklara yönelik işlemler yetişkinlerden ayrı, kendilerine tahsis edilmiş mekânlarda yerine getirilebilecek ve ikincil mağduriyetlerin yaşanmasının önüne geçilebilecektir. Hukuk, tıp ve sosyal hizmet birimlerinin bir arada bulunması sürecin hızlı ve bütüncül bir yaklaşımla yönetilmesini sağlayacaktır. Sadece hâkim ve savcıların değil, mübaşirden polise kadar tüm personelin çocuğu merkeze alan bir sistem içerisinde çalışması, adalet mekanizmasına olan güveni pekiştirecektir.

- Modern çocuk adalet sistemlerinde, çocukların ceza sorumluluğunun belirlenmesi bakımından asgari bir yaş sınırı kabul edilmektedir. Bu kapsamda mevzuatımız uyarınca çocukların ceza sorumluluğu 12 yaşından itibaren başlamaktadır. 0-12 yaş grubu çocukların ise ceza sorumluluğu bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu yaş aralığındaki çocuklar suç işlediği takdirde haklarında düzenlenen sosyal inceleme raporu sonucunda sadece çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmedilebilmektedir. ÇKK'da düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler suça sürüklenen çocuklar için aynı zamanda güvenlik tedbiri olarak da uygulanmaktadır. Ancak koruyucu ve destekleyici tedbirler korunmaya muhtaç bir çocuğun desteklenmesini amaçlarken güvenlik tedbirlerinin uygulanma amacı, fiili işlediği sabit olan ancak ceza sorumluluğu bulunmayan çocukların suça sürüklenme ve tehlikelilik halinin ortadan kaldırılmasıdır. Dolayısıyla iki tedbirin düzenlenme amacı ve mahiyeti farklıdır. Bu sebeple koruyucu-destekleyici tedbirlerin güvenlik tedbirleriyle bir arada değerlendirilmesi, sistemin rehabilite edici gücünü zayıflatmaktadır. Her iki tedbirden beklenen amaç farklı olduğundan dolayı çocuklara özgü güvenlik tedbirleri tekrar gözden geçirilmeli ve koruyucu tedbirlerden tamamen ayrıştırılarak ayrıca düzenlenmelidir. Her bir suça sürüklenen çocuk için düzenlenecek sosyal inceleme raporu sonucunda, bireyselleştirilmiş bir güvenlik tedbir planı hazırlanması ve uygulanması sağlanmalıdır. Çocuğun üstün yararı ilkesi gereği ve suçun tekrarını önlemek amacıyla güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi kanunen zorunlu hale getirilmelidir.

- 12-15 yaş grubundaki çocukların ise ceza sorumluluğu, çocuğun kusur yeteneğinin (iş-

lediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu doğrultuda davranışlarını yönlendirme yeteneği) bulunup bulunmadığına göre belirlenir. Bu değerlendirme yapılırken sosyal inceleme raporları ve uzman hekim görüşlerine başvurulmaktadır. Sosyal inceleme raporu alınması hususunda mevzuatımızda bir çelişki bulunmaktaydı. ÇKK 12-15 yaş arası çocuklar için sosyal inceleme raporu alınmasını zorunlu kılmamışken Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 20. maddesinde 12-15 yaş arası çocuklar açısından kusur yeteneğinin tespiti için sosyal inceleme yaptırılması zorunlu tutulmuştu. Bu durum, uygulamada zaman zaman sosyal inceleme yapılmayan hâllerin yaşanmasına sebebiyet vermekteydi. Bununla birlikte söz konusu çelişki 7593 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle ortadan kalkmıştır. Yapılan değişiklik sonucunda 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılması zorunlu tutulmuş, onbeş yaşını doldurmuş çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesinin belirtilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Ancak çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılması, tüm yaş grupları için kanunen zorunlu hale getirilmelidir. Çünkü çocuğu suça sürükleyen nedenlerin en iyi şekilde tespitini sağlayacak belgeler, sosyal inceleme raporlarıdır.

- Uygulamada, söz konusu raporların çoğu zaman yalnızca usûli bir gereklilik olarak düzenlendiği görülmektedir. Bu sebeple sosyal inceleme raporlarının formalite olarak hazırlanmasının önüne geçilmelidir. Çünkü çocukları suça sürükleyen sebepler tespit edilmeden ve aile kurumu güçlendirilmeden çocuk suçluluğu ile mücadele edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla sosyal inceleme yapacak uzmanların görev tanımları yeniden düzenlenmelidir. Raporlar pedagog ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan bir heyet tarafından hazırlanmalıdır. Görevlendirilen bu heyet, çocuğun adli süreçle karşılaştığı ilk andan sürecin sonuna kadar çocuğun yanında bulunmalı ve bu süreçte çocuğun takibini yapabilmelidir. Heyet tarafından, çocuk ve ailenin sorunları tespit edilerek ilgili mercilere bildirimde bulunulmalı, uygulanması gereken tedbirler tespit edilmeli, bu tedbirlerin uygulanması ve etkililiği düzenli olarak takip edilmelidir. Aynı şekilde görevlendirilen pedagog tarafından, çocuğun kendi içine kapanmasının, toplumdan uzaklaşmasının, örselenmesinin, kriminal bir karakter haline gelmesinin önüne geçmek amacıyla düzenli görüşmeler yapılmalıdır. Bununla beraber çocuğun yetenekleri keşfedilerek yönlendirilmesine ve topluma yararlı bir birey olarak yetişmesine imkân tanınmalıdır. Sosyal inceleme raporunun mevzuat gereği suça sürüklenen her yaş grubundaki çocuk hakkında düzenlenmesi tüm bu gerekçelerle kanunen zorunlu hâle getirilmelidir.

- Uzman hekim raporları çocukların işledikleri fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama, bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla hazırlanmaktadır. Dolayısıyla bu raporların çocuğun işlediği iddia edilen her bir fiil için ayrı ayrı alınması önem arz etmektedir. Yine çocukların gelişim hızı düşünüldüğünde söz konusu raporun gecikmeksizin alınması gerekmektedir. Ancak uygulamada bu raporların prosedür gereği alındığı görülmektedir. Bu durumu önlemek amacıyla Çocuk Adalet Merkezlerinde adli tıp birimleri oluşturulmalı, bu birimlerde çocuk ve ergen ruh sağlığı alanında uzman hekimler, çocuk psikiyatristleri görevlendiril-

melidir. Raporlar, çocuk hakkında adli işlemlere başlanıldığı ilk anda gecikmeksizin adli tıp birimlerindeki uzmanlar tarafından hazırlanılmalı; böylece çocuk hakkında hükmedilecek yaptırım ve tedbirlerde bu raporlardan yararlanılmalıdır.

- Mevzuatımızda 15-18 yaş grubu çocuklar tam ceza sorumluluğuna sahip kabul edilmekte, yaş küçüklüğü ise sadece bir indirim sebebi olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu çocuklar hakkında sosyal inceleme yaptırılması kanunen zorunlu tutulmamıştır. Ancak çocuk koruma sisteminin bir gereği olarak sosyal inceleme yaptırılması bu yaş grubundaki çocuklar bakımından da zorunlu hale getirilmelidir. Bu yaş aralığında bulunan çocukların da risk altında bulunan çocuklar olabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla suça sürükleyen nedenler tespit edilmediği ve ortadan kaldırılmadığı sürece çocuk, cezasını alsa da aynı suç döngüsüne geri dönmesinin önüne geçilemeyecektir. Ayrıca mevcut uygulamada 15-18 yaş grubundaki çocuklara uygulanan ceza indirim oranlarının sabit olması da bir tartışma konusudur. Özellikle suçu işlediği tarihte reşit olmasına çok az kalan bir çocuğun (örneğin 17 yıl 10 ay 20 günlük) suça sürüklenen çocuk olarak nitelendirildiği için hakkında indirimli bir ceza öngörülürken 2 ay sonra bir suç işlemesi halinde yetişkin olarak yargılanması, adalet duygusunu zedeleyen bir çelişki oluşturarak kamuoyunda çeşitli tartışmalara neden olmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek adına, çocuğun gelişim süreci ve reşit olmaya yakınlığı dikkate alınarak yaş ilerledikçe indirim oranının kademeli olarak azaldığı bir model politika önerisi olarak ele alınabilir. Böylece çocuk adalet sisteminden yetişkin ceza hukukuna geçişte daha hakkaniyetli ve çocuğun algılama düzeyiyle orantılı bir cezalandırma anlayışı oluşturulacaktır.

- Çocukların cezai sorumluluğu kapsamında ele alınması gereken bir diğer önemli husus, çocuk tanımındaki üst yaş sınırına yönelik yapılan güncel tartışmalardır. Günümüz koşullarında 18 yaş altındaki bireylerin gelişim süreçleri ve karıştıkları olayların boyutu, bu sınırın toplum nezdinde sorgulanmasına ve çocukluk tanımına ilişkin ciddi tartışmalara neden olmaktadır. Özellikle ağır nitelikli suçlarda, failin "çocuk" olarak tanımlanması adalet duygusu açısından çeşitli tartışmaları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda bu derece ağır eylemler gerçekleştirebilen bir bireyin çocuk olarak tanımlanamayacağı, yönündeki görüşler sıklıkla dile getirilmektedir. Mevcut yasal düzenlemeler uyarınca özellikle suçun işlendiği tarihte reşit olmasına yalnızca birkaç gün kalan bir bireyin çocuk statüsünde değerlendirilmesine karşın çok kısa bir süre sonra işleyeceği bir suçta artık yetişkin sıfatıyla cezalandırılması, toplumsal adalet algısında ciddi bir çelişki doğurmaktadır. Ancak bu çalışma doğrultusunda üst yaş sınırının doğrudan 16 veya 17'ye düşürülmesini önermek sağlıklı bir yaklaşım olmayacaktır. Uluslararası uygulamalar incelendiğinde, çocukluk döneminin bittiği ve cezai sorumluluğun tam olarak başladığı üst yaş sınırının, ülkelerin kültürel yapılarına, sosyoekonomik koşullarına ve hukuk politikalarına göre değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye özelinde bu yönde yapılacak olası bir düzenlemede, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişim süreçleri, korunmaya muhtaç olma halleri ve ülkenin sosyolojik yapısı, içinde bulunduğumuz zaman ve koşullar doğrultusunda titizlikle analiz edilmeli; söz konusu hassas süreç alanında uzman kişilerce yapılacak araştırmalar neticesinde şekillendirilmelidir.

- Günümüz modern çocuk ceza adalet anlayışı, çocuğu mümkün olduğunca sistem dışında tutarak (diversiyon) çocuğun iyileştirilmesi gerektiğini ileri sürmekte ve bu kapsamda, alternatif çözüm yöntemleri uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Mevzuatımızda öngörülen kovuşturmaya yer olmadığı kararı, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı bu kapsamda değerlendirilebilecek uygulamalardandır. Ancak mevcut sistemde bu kararlar, çocuğun sonraki süreçte tekrar suç işlemesini önleyecek gerekli tedbirlerden ve müdahale programlarından yoksundur. Söz konusu uygulamalar, kâğıt üzerinde bir denetim süreci öngörse de müdahale programlarının eksikliği, çocuklar bakımından bir denetimsiz serbestlik sorununun doğmasına sebebiyet vermektedir. Yani çocuğu hapse atmıyoruz ama onu sokağa da hiçbir destek mekanizması olmadan bırakıyoruz. Çocukları ceza adalet sisteminin dışında tutmak sadece onlar hakkında hapis cezası vermeyerek gerçekleşmez, esas olan çocukların tekrar suç işlemesinin önlenmesidir. Dolayısıyla çocuğun tespit edilen risk faktörlerinden uzak tutulması ve gerçekleştirdiği davranışın sonuçlarını kavrayabilmesi sağlanmalıdır. Denetim süreleri sadece bir suç işlememe taahhüdü olmaktan çıkarılmalı ve sosyal inceleme raporları doğrultusunda tespit edilecek risk faktörlerini hedef alan bir müdahale programı hazırlanmalıdır. Denetimli serbestlik müdürlükleri bünyesinde, çocuklar için özel destek heyetleri oluşturulmalı ve bu heyetler tarafından çocuğun gelişimi periyodik olarak sahada (ev, okul, sosyal ortam…) takip edilmelidir. Böylelikle sistem dışında tutma politikası, bir cezasızlık algısından ziyade çocuğu suçtan arındıran aktif bir iyileştirme sürecine dönüştürülmelidir.

- Çocuk suçluluğu ile mücadelede, işlenen fiilin niteliği ve doğurduğu sonuçlara göre kademeli bir müdahale yaklaşımının benimsenmesi, politika önerisi olarak dikkate alınmalıdır. Her suçun işleniş biçimi, toplum üzerindeki yansıması ve mağdur üzerinde meydana getirdiği zarar aynı olmadığından, tüm suç tipleri için benzer bir yaptırım modelinin uygulanması bir orantısızlık doğurabilmektedir. Bu kapsamda çocuklar tarafından işlenen suçların hafif, orta ve ağır dereceli olarak sınıflandırılması ve yaptırımların bu sınıflandırma doğrultusunda farklılaştırılması gerekmektedir. Söz konusu müdahale yaklaşımında, sosyal tehlikeliliği düşük ve basit nitelikli olarak değerlendirilebilecek suçların işlenmesi halinde çocuk adli sürece dahil edilmeden, onarıcı adalet ilkesi çerçevesinde uzlaştırma veya diğer alternatif yöntemler ile uyuşmazlığın çözülmesi sağlanmalı; orta dereceli suçların ilk kez işlenmesi halinde ise çocukları suçtan caydıracak denetimli serbestlik, eğitim tedbirleri veya sosyal hizmet müdahaleleri gibi yöntemlerin öncelikli olarak uygulanması dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte suçun işleniş biçimi, mağdurda yarattığı zarar ve suçun tekerrürü gibi durumlar gözetilerek, mahkemece duruşma açılmasına ve yargılama yapılmasına karar verilebilmelidir. Ağır nitelikli suçlarda ise ihtisas mahkemelerinde yargılama yapılmalı, ancak hükmedilecek yaptırımlar mutlaka rehabilite edici güvenlik tedbirleriyle desteklenmelidir.

- Çocuk suçluluğu ile bağdaşmayacak olan ağır suçların işlenmesi halinde ise mağdurun uğradığı telafisi güç zararlar meydana gelmektedir. Çocuk adalet sisteminde çocuğun üstün yararı ilkesi vazgeçilmez bir rehber olsa da ağır fiillerin işlenmesi halinde sistem ta-

rafından, mağdur hakları ile kamu vicdanı arasındaki hassas dengenin de özellikle gözetilmesi gerekmektedir. Uyuşmazlıkların tek bir tarafı yoktur, bir tarafta suça sürüklenen çocuk varsa diğer tarafta da bir mağdur, belki de mağdur bir çocuk vardır. Adaletin tesisi, sadece suça sürüklenen çocuklara yönelik gerçekleştirilecek olan uygulamalarla değil, bununla birlikte suçtan zarar gören mağdurun haklarının korunması ve toplumdaki cezasızlık algısının bertaraf edilmesiyle mümkündür. Bu kapsamda adalet, taraflar arasındaki dengeyi tesis eden bir müessese olarak cezasızlık algısına yol açmayacak yaptırımları da bünyesinde barındırmalıdır. Özellikle suç yoğunluğunun yüksek olduğu gözlemlenen 15-18 yaş grubundaki çocukların bu kapsamda kalan suçları işlemeleri halinde suçun işleniş biçimi, kasta dayalı kusurun ağırlığı, güdülen amaç ve saik gibi unsurlar dikkate alınarak bir değerlendirilme yapılması büyük önem arz etmektedir. Nitekim 7593 sayılı Kanun ile TCK'nın 31. maddesine eklenen dördüncü fıkra uyarınca, kasten öldürme ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama suçlarının kanunda belirtilen hâlleri bakımından, belirli kriterler çerçevesinde mahkemeye takdir yetkisi tanınmıştır. Bu düzenlemeyle 15-18 yaş grubundaki çocuklar hakkında yaş küçüklüğüne ilişkin indirim hükümlerinin uygulanmamasına, ceza sorumluluğu bulunan 12-15 yaş grubundaki çocuklar hakkında ise daha ağır ceza sonuçları öngören üçüncü fıkra hükümlerinin uygulanmasına imkân sağlanmıştır. Söz konusu değişiklik, mağdur haklarının gözetilmesi ve çocuğun işlediği fiilin sorumluluğunu idrak etmesi bakımından önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak bu kapsamda geliştirilecek politika önerileri kamuoyundaki tepkiyi dindirme amacı taşıyan yaklaşımlar ve anlık reaksiyonlar doğrultusunda oluşturulmamalı; rasyonel, bilimsel ve somut kriterlere dayanmalıdır. Nihayetinde asıl amaç, çocuğun üstün yararını korurken mağdur haklarını göz ardı etmeyen, toplumun adalete olan güvenini sarsmayacak ve suçu önlemede gerçek anlamda caydırıcılık sağlayacak hakkaniyetli bir sistemin inşa edilebilmesidir.

- Ülkemizde özellikle onarıcı adalet uygulamalarından biri olan uzlaştırma kurumu, alternatif çözüm yolları arasında öne çıkmaktadır. Uzlaştırma, tarafların bir uzman eşliğinde bir araya gelip anlaşmalarıyla gerçekleşir. Dolayısıyla uzlaştırma kurumundan beklenen amacın gerçekleşebilmesi için sürece tarafların aktif katılımının sağlanması gerekmektedir. Ancak uygulamada uzlaştırma teklifinin suça sürüklenen çocuğa değil, kanuni temsilcisine yapılması ve kanuni temsilcinin sürece katılması eleştirilen durumlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut uygulamada uzlaştırma kurumu, çocukların gelişimsel özelliklerinden ziyade hukuki prosedürlere odaklanmaktadır. Uzlaştırmanın rehabilite edici bir işleve bürünmesi için sürecin çocuk dostu bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması önemlidir. Bu kapsamda Çocuk Adalet Merkezlerinde, çocuk uzlaştırma bürolarının kurulması ve uzlaştırma sürecinin pedagojik formasyon almış bir uzlaştırmacı tarafından yürütülerek çocukların sürece aktif katılımı sağlanmalıdır. Böylece çocuğun, mağdur ile empati kurarak işlediği suçtan dolayı pişmanlık duyması ve gerçekleştirdiği fiilin sonuçlarını anlayarak sorumluluğunu üstlenebilmesi mümkün hale getirilmelidir.

- Uzlaştırma kurumu açısından eleştirilen bir diğer husus ise edim konusudur. Uzlaştırma

sürecinde kararlaştırılan edim konusunun, çocukların bizzat kendilerinin yerine getirebileceği yükümlülükler olmasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Kararlaştırılan edimlerin ise çocuğun mali gücünü aşan maddi edimlerden ziyade mağdur ile empati kurmasını sağlayacak ve sorumluluk bilincini geliştirecek edimler arasından seçilmesi, onarıcı adaletin amacına hizmet edecektir. Bu şekilde uzlaştırma süreci sadece mağdurun zararının maddi olarak karşılandığı bir uygulama olmaktan çıkarılarak çocuğun iyileştirildiği bir süreç haline getirilmelidir.

- Suça sürüklenen çocuğun adli sistemle ilk temas ettiği andan itibaren muhatap olduğu personelin yaklaşımı, çocuğun sisteme karşı tutumunu ve rehabilitasyon başarısını doğrudan etkilemektedir. Dolayısıyla çocukla temas eden tüm meslek mensuplarının (polis, jandarma, kâtip, mübaşir, hâkim, savcı…) pedagojik yaklaşım ve kriz yönetimi konularında düzenli hizmet içi eğitimlere tabi tutulması gerekmektedir. Çocuk adalet sisteminin uygulayıcılarının, çocuğu korunması ve kazanılması gereken bir birey olarak görmeleri ve bu hassasiyete sahip olmaları sistemin genel başarısı için göz ardı edilmemesi gereken bir husustur.

- ÇKK'daki düzenlemelere rağmen çocukların ifadelerinin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınması gerekirken adli kolluk tarafından alınması ve yakalama işlemlerinde hukuka aykırı şekilde kelepçe kullanılması gibi durumlarla uygulamada karşılaşılabilmektedir. Uygulamadaki bu durumlar çocuğun örselenmesine ve ikincil mağduriyetler yaşamasına sebebiyet vermektedir. Söz konusu durumun önüne geçmek amacıyla çocukların ifadeleri sadece görevli savcılar ve uzman eşliğinde alınmalıdır. Çocuk adalet merkezlerinin yaygınlaştırılması ile soruşturma aşamasında gerçekleşen bu usulsüzlüklerin büyük ölçüde önüne geçilecektir. Gerekli olduğu takdirde ifade sürecinin kameralarla kayıt altına alınabilmesi de ilave bir çözüm önerisi olarak düşünülebilir.

- Adalet sisteminin en önemli sacayaklarından biri de savunma makamıdır. Suça sürüklenen çocuklar bakımından mevcut uygulamada zorunlu müdafilik kurumu vardır. Ancak çocuk adalet sisteminde müdafi atamasının zorunlu olması tek başına yeterli olmaktadır. Asıl olan savunma sürecinin nitelikli ve çocuk odaklı yürütülmesidir. Bu kapsamda avukatlara, baro tarafından çocuk hukuku, pedagoji ve çocuk psikolojisi konularında katılımı zorunlu eğitimler verilmelidir. Verilen eğitimler şekli bir prosedür olmaktan çıkarılmalı; verimliliği artıran ve belirli aralıklarla güncellenen sertifikasyon programlarına dönüştürülmelidir.

- Suça sürüklenen çocuklar hakkında gerekli olduğunda koruma tedbirlerine karar verilebilir. Bu tedbirlerin amacı cezalandırma değil, delilleri korumaktır. Soruşturma aşamasında mahkeme tarafından verilmesi gereken kararlara sulh ceza hâkimliği tarafından karar verilir. Ancak suça sürüklenen çocukların bulunduğu konum dolayısıyla verilen kararlarda daha özenli ve titiz yaklaşılması gerekmektedir. Dolayısıyla soruşturma aşamasında mahkemeler tarafından alınması gereken kararların çocuk adalet merkezlerinde bulunan çocuk mahkemeleri tarafından verilmesi uygun olacaktır. Ayrıca ilgili tedbirler

uygulanırken çocuğun üstün yararı gözetilmelidir. 12-15 yaş arası çocuklarda bu tedbirlerin uygulanması aşamasında çocuk hakkında alınacak uzman hekim raporu ve sosyal inceleme raporlarının sonucu beklenmeli ve raporların sonucuna göre koruma tedbirlerine karar verilmelidir.

- Koruma tedbirleri içerisinde tutuklama, hürriyeti bağlayıcı bir işlem olması nedeniyle en ağır olanıdır. Bu sebeple çocuklar hakkında bu tedbire en son çare olarak başvurulması gerekmektedir. Ancak çocuklar hakkında bu tedbirin uygulanmasının tamamen kaldırılması, suç işlemeyi alışkanlık haline getiren ve ağır suçlar işlemiş olan çocuklar açısından zararlı sonuçlar doğurabilir. Dolayısıyla gerekli hallerde suça sürüklenen çocuklar hakkında tutuklama kararı verilmeden önce, adli kontrol uygulanması dikkate alınmalıdır. Adli kontrol kararında suça sürüklenen çocuk hakkında kanunda düzenlenen tedbirlerden bir veya birkaçına hükmedilir. Ancak tutuklamanın yerini alacak olan adli kontrol mekanizması, mevcut haliyle çocuğun ıslahı ve sorumluluk bilinci geliştirmesi noktasında yetersiz kalmaktadır. Sistemin etkinliğini artırmak amacıyla kanunda yer alan sadece imza atma veya yasaklara uyma şeklindeki adli kontrol yükümlülükleri yerine çocuğun eyleminin sonuçlarıyla yüzleşmesini sağlayan ve empati duygusunu artıran yeni yükümlülükler düzenlenmelidir. Çocuğa görevlendirilen sosyal inceleme heyeti, adli kontrol sürecini de yönetmelidir. Bu şekilde tek bir uzman üzerinden yürütülen takip sistemiyle çocukla kurulan güven ilişkisi korunabilecek, iyileştirme çalışmalarının verimliliği artırılacaktır.

- Tutuklama tedbirine karar verilmesi hâlinde, bu tedbire yalnızca zorunlu durumlarda ve mümkün olan en kısa süre için başvurulması gerekmektedir. Tedbirinden beklenen amacın gerçekleşmesi hâlinde, tedbirin derhâl kaldırılması büyük önem taşımaktadır. Koruma tedbirlerinin uzun süre uygulanarak fiili bir cezaya dönüşmesinin önüne geçilmelidir. Uygulamada suça sürüklenen çocuklar, tutuklanmaları hâlinde infaz kurumlarına yerleştirilmektedir. Ancak bu durum orantılılık ilkesine aykırıdır. Zira infaz kurumları, sıkı güvenlik tedbirleri içeren yapıları ve fiziki koşulları nedeniyle suça sürüklenen çocukların psikolojik ve sosyal gelişimleri üzerinde olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Buna karşılık hükümlü çocukların barındırıldığı çocuk eğitimevlerinde, güvenlik tedbirlerinin daha hafif olduğu ve çocukların eğitimi ile rehabilitasyon ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik uygulamaların benimsendiği görülmektedir. Bu nedenle hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararı bulunmayan çocukların, hükümlü çocuklara kıyasla daha ağır koşullar altında tutulmaları, orantılılık ilkesine açıkça aykırı bir durum oluşturmaktadır. Bu durum dikkate alınarak çocuk ceza infaz kurumlarının yapıları tekrar gözden geçirilmelidir.

- Çocuklar hakkında uygulanan arama ve el koyma tedbirleri, çocuğun mahremiyetini ihlal etmeyecek ve sosyal itibarını zedelemeyecek şekilde icra edilmelidir. Arama işlemi gizlilikle yürütülmeli, işlem sırasında görüntü veya fotoğraf kaydı alınması gibi çocuğun damgalanmasına yol açacak uygulamalardan kaçınılmalıdır. El koyma işlemlerinde orantılılık ilkesi gözetilmelidir. Koruma tedbirlerinin icrası, çocuğun günlük yaşamını

ve ruhsal bütünlüğünü asgari düzeyde etkileyecek yöntemlerle gerçekleştirilmeli; tedbirin kendisi, çocuk üzerinde bir cezalandırma aracına dönüşmemelidir.

- Suça sürüklenen çocukların yargılamaları çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görülmektedir. ÇKK'da, çocuk mahkemelerine yapılacak atamalar için tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından atama yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Kanundaki "tercihen" ifadesi, uygulamada uzmanlığı bir zorunluluktan ziyade bir temenniye dönüştürmekte, bu da nitelik esaslı atamaların önüne geçmektedir. Bu sebeple çocuk mahkemelerinde görev alacak yargı mensuplarının çocuk psikolojisi, sosyal hizmet ve çocuk hukuku alanlarında formasyon almış olmaları kanunen zorunluluk haline getirilmelidir. Çocuk mahkemelerindeki hâkim ve savcıların görev süreleri, uzmanlığın derinleşmesi ve dosya takibinin sürekliliği açısından makul bir seviyede tutulmalı, sık görev yeri değişikliklerinin yarattığı ihtisaslaşma sorununun önüne geçilmelidir.

- Mevzuatımızda çocuklar ile yetişkinlerin davaları ancak zorunluluk halinde birleştirilebilir ve genel mahkemelerde dava görülür. Ancak kanunda zorunluluk halinin kapsamı tanımlanmadığı için mevcut düzenleme hâkimlere geniş bir takdir yetkisi vermektedir. Bu durum uygulamada çocukların genel mahkemelerde yargılanmasını yaygınlaştırmaktadır. Öncelikle mevzuatta düzenlenen zorunluluk kavramının kapsamı somut bir şekilde yeniden tanımlanmalı, sadece maddi gerçeğe başka türlü ulaşılamayacağı durumlarla sınırlı tutulmalıdır. Çocuk hâkimi, davaların birleştirilmesini ancak en son çare olarak görmelidir. Mümkünse birleştirme kararı vermeden önce yetişkinlerin yargılandığı davanın sonuçlanması bekletici mesele yapılmalı, eğer bu yolla hukuki çözüme ulaşılamıyorsa ancak o zaman birleştirmeye başvurulmalıdır. Davaların birleştirilmesi kaçınılmaz olduğunda dahi yargılamanın çocuk dostu usullerle yapılmasına dikkat edilmelidir.

- Çocuk adalet sisteminde kovuşturma sürecinin sürüncemede kalması, yetişkinlere kıyasla çocuk üzerinde telafisi güç pedagojik zararlar doğurmaktadır. Uzun celse aralıkları, yavaş işleyen kanun yolları yetişkinlerde olduğu gibi çocukların da makul sürede yargılanmasını engellemektedir. Bu durum çocuğun eğitim hayatını ve fiziksel gelişimini kesintiye uğratmakta, çocuğun daha fazla damgalanmasına neden olmaktadır. Olumsuzlukların önlenmesi amacıyla öncelikle çocuklara yönelik soruşturma ve kovuşturma işlemleri, ivedi işler olarak değerlendirilerek tüm yargılama aşamaları için hedef süreler belirlenmelidir. Bu kapsamda görevlendirilecek adli yargı mensuplarının sayısı artırılmalı, böylece mevcut iş yükü hafifletilmelidir. Celseler arasındaki süreler mümkün olan en kısa aralıklara indirilmelidir. Muhakeme sürecinin hızlı tamamlanması, çocuğun belirsizlikten kurtularak eğitimine, sosyal çevresine ve günlük yaşamına sağlıklı bir şekilde dönmesini sağlayacaktır. Adalet sisteminde sürat, sadece bir usul kuralı değildir, aynı zamanda çocuğun örselenmesini engelleyen koruyucu bir unsurdur.

- Çocuk adalet sistemindeki ihtisaslaşma, sadece ilk derece mahkemeleriyle sınırlı kal-

mamalı, istinaf ve temyiz aşamalarını da kapsayacak şekilde yeniden yapılanmalıdır. Bu şekilde sistemin çocuk odaklı çalışması sağlanmalıdır. Bu ihtisaslaşmanın eksikliği çocuklar açısından uygun olmayan kararların verilmesine ve kanun yolunun ağır işlemesine neden olmaktadır. Bu kapsamda üst mahkemelerin bünyesinde sadece suça sürüklenen çocukların dosyalarına bakan "Müstakil Çocuk Daireleri" kurulmalıdır. Bu dairelerde görev yapacak yargı mensuplarının çocuk psikolojisi ve çocuk hakları alanında uzmanlaşmış olmasına özen gösterilmeli; böylece daha nitelikli kararlar verilmesi sağlanmalıdır. Kanun yolu süreçlerinin ihtisaslaşmış daireler tarafından yürütülmesi sürecin hızlanmasını ve adaletin gecikmeksizin tesisini sağlayacaktır.

- Suça sürüklenen çocuklara hem çocuk ceza kapalı infaz kurumu ve çocuk eğitimevlerinde bulundukları süreçte hem de sonrasında uygulanacak müdahale programları, rehabilitasyon ve sosyal entegrasyon açısından önemlidir. Bu kurumlar çocukların yeni suçlar öğrenerek birer suç makinesi haline geldiği yerler olmamalı, topluma yararlı bireyler olmalarını sağlayan mekânlar hâline gelmelidir. Her bir çocuk birbirinden farklı özelliklere sahiptir, bu sebeple her birine ayrı özelleştirilmiş bir iyileştirme planının hazırlanması gerekmektedir. Mevcut sistemimizde bulunan Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS) uygulaması bu doğrultuda geliştirilmeli ve daha uygulanabilir hale getirilmelidir. İyileştirme planları sadece rutin uzman görüşmeleri ve teorik seminerlerle sınırlı kalmamalıdır. Çocukların empati yeteneklerini geliştiren ve özgüvenlerini artıran spor, sanat, kültür ve mesleki eğitim faaliyetleri sistemin merkezine yerleştirilmelidir. Eğitimevindeki süreç, çocuğun dış dünya ile bağını koparmamalı; salıverilme sonrasındaki sosyal entegrasyonu da kapsayacak şekilde planlanmalıdır.

- Suça sürüklenen çocukların cezaevinden tahliye edildikten sonra çoğunlukla yeterli sosyal destekten yoksun kaldıkları görülmektedir. Cezaevinin çocukta oluşturduğu yalnızlık ve yarattığı utanç duygusu sebebiyle toplumla yeniden bütünleşme konusunda çocuklar sorunlar yaşamaktadır. Ayrıca bu süreçte daha farklı suç türlerini öğrenmeleri ve cezaevine girmenin toplum içinde kendilerine bir saygınlık kazandırdığına inanmaları sebebiyle tekrar suç işleme eğiliminde bulunabildikleri görülmektedir. Bu nedenlerle suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılma süreçlerinin iyi bir şekilde planlanması hem kendileri hem toplum açısından büyük önem taşımaktadır. Kurumlar arası uygulama farklılıkları süreç içerisinde çocuğun psikososyal destek müdahalesinden beklenen iyileşmenin sağlanmamasına neden olmaktadır. Kurumlar arası uygulama farklılıklarını gidermek adına, her çocuk için merkezi bir veri tabanı üzerinden takip edilen, kurumların birbirini tamamladığı bir sistem kurulmalıdır.

- Çocuk adalet sisteminde rehabilitasyon hizmeti, hassas ve teknik bir süreçtir. Bu sürecin başarılı bir şekilde yürütülmesi görevlendirilecek sosyal inceleme heyetinin niteliğine bağlıdır. Dolayısıyla görevlendirilecek personel, çocuk psikolojisi, kriz yönetimi ve adli sosyal hizmet alanlarında eğitim almış uzmanlar arasından seçilmelidir. Görüşmelerin amacı ve mahiyeti, çocuğun gelişim düzeyine uygun bir dille aktarılmalıdır. Sürecin başında tesis edilecek güven ilişkisi ile çocuğun sürece gönüllü katılımı sağlanmalıdır.

Çocukla gerçekleştirilen görüşmeler tek seferlik bir veri toplama işlemi olarak kalmamalı; düzenli aralıklarla devam eden, çocuğun değişimini izleyen ve iyileşme odaklı bir şekilde sürdürülmelidir. Rehabilitasyon ve topluma kazandırılma süreci sadece çocuk üzerinden yürütülebilecek bir süreç değildir. Bu kapsamda müdahale mekanizmalarının risk faktörlerini de kapsaması sağlanmalı; böylece rehabilitasyon süreci kalıcı ve sürdürülebilir bir toplumsal bütünleşmeye hizmet etmelidir.

- Mevcut denetimli serbestlik uygulamaları, yetişkin odaklı bir adli kontrol ve takip anlayışıyla yürütüldüğü için suça sürüklenen çocukların rehabilitasyonunda yetersiz kalmaktadır. Masa başı çalışmalara dayalı bu süreç, onarıcı adalet ilkeleriyle bağdaşmamakta ve çocuğu topluma kazandırmamaktadır. Bu kapsamda öncelikle çocukla yapılan bireysel görüşme sayıları artırılmalıdır. Görüşmeler sadece bir prosedürü yerine getirmek için gerçekleştirilmemeli; çocukla güven ilişkisinin kurulduğu, çocuğun iç dünyasına inildiği ve sağlıklı bir değerlendirmenin yapıldığı bir süreç takip edilmelidir. Katılımı zorunlu grup çalışmaları çocuklarla sağlıklı iletişim kurmayı zorlaştırmakta ve beklenen olumlu etkiyi yaratamamaktadır. Bu nedenle grup çalışmaları yerine çocuğun özgün ihtiyaçlarına, travmalarına ve yeteneklerine odaklanan bireyselleştirilmiş müdahale programları uygulanmalıdır. Böylelikle denetimli serbestlik sürecinin, çocuğun yeniden suça yönelmesini engelleyen gerçek bir koruma işlevi kazanması sağlanmalıdır.

Bu çalışma, ulaştığı boyutlarla ülkemizin geleceği açısından ciddi bir sorun oluşturan çocuk suçluluğunu bütün yönleriyle incelemek, mevcut sorunları tespit etmek ve uygulanabilir çözüm önerileriyle politika yapıcılara ve yetkili kurumlara yol göstermek üzere hazırlanmıştır. Raporda ortaya konan çözüm önerilerinin amacı, suça sürüklenen çocukları korunması ve iyileştirilmesi gereken bireyler olarak kabul eden ancak mağdurun haklarını ve toplumun adalet beklentisini de ihmal etmeyen bir sistem oluşturmaktır. Böyle bir sistem, çocukların suça sürüklenmesini önleyecek müdahalelerden yargılamaya, infaz sırasında ve sonrasında yürütülecek iyileştirme çalışmalarına kadar olan aşamaların birbirini tamamladığı bütüncül bir süreçtir.

Bu sürecin ilk adımı, çocukların huzurlu ve güvenli koşullarda yetişmelerini, eğitimlerini sürdürmelerini ve kendilerini gerçekleştirmelerini sağlayacak bir ortamın oluşturulmasıdır. Böyle bir ortamı sağlamak devletin temel yükümlülüklerindendir. Çocuk suç işledikten sonra başlayan müdahaleler, çocuğu suç işlemeye yönelten koşullar değiştirilmedikçe suçu önlemekte yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla bu süreçte, sadece cezai yaptırımların ağırlaştırılmasına odaklanmak kalıcı bir çözüm sağlamaktan uzaktır. Esas olan, çocukları suça yönelten risk faktörlerinin erken dönemde tespit edilerek ortadan kaldırılmasıdır.

Çocuğun ilk kez suç işlemesi hâlinde yapılacak müdahalenin zamanı ve kapsamı ise kritik öneme sahiptir. Müdahalenin gecikmesi, çocuğun yeniden suç işleme riskini artırabilir. Bu nedenle ilgili bütün kurumların çocuk ilk suçu işlediği anda koordineli biçimde hareket etmesi ve işlenen fiile uygun hukuki yaptırımlar ile çocuğun yeniden suç işlemesini önleyecek eğitim, denetim ve rehabilitasyon çalışmalarının birlikte yürütülmesi gerekmektedir. Bu aşamada yapılacak etkili bir müdahale, çocuğun yeniden suç işlemesini ve suç davranışının süreklilik

kazanmasını engelleyebilir.

Son kanun değişikliğinin gerekçesinde de çocuk suçluluğunun ceza hukukunda yapılacak sınırlı değişikliklerle çözülemeyeceği kabul edilmiş; aile, okul, sosyal çevre, dijital ortamlar, ekonomik koşullar ve koruyucu sosyal hizmetlerin bu süreçteki etkisine dikkat çekilmiştir. Buna karşılık yapılan değişikliklerde ceza sorumluluğu ve infaza ilişkin düzenlemelerin ağırlık taşıması, gerekçede benimsenen yaklaşımın düzenlemelere yeterince yansıtılmadığını göstermektedir. Koruyucu ve destekleyici bazı adımlar atılmış olmakla birlikte, kanaatimizce bu değişiklikler çocukları suça yönelten nedenleri ortadan kaldıracak kapsamlı çözümler sunmamaktadır. Sorunun çok yönlü olduğunun kabul edilmesini, bu kapsamda gerçekleştirilecek somut ve sürekli politikaların alınması izlemelidir.

Bu doğrultuda çalışmamızda önleyici politikalara, çocuk yargılama sürecinin nasıl işletilebileceğine ve suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasına yönelik rehabilitasyon süreçlerine ilişkin önerilere yer verilmiş; bütün süreç kapsamlı olarak ele alınmıştır. Ancak önerilen politikaların etkili olabilmesi için yetkili kurumların koordinasyon içinde çalışması ve uygulama sonuçlarının düzenli olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü bu değerlendirmeler doğrultusunda eksikliklerin giderilmesi ve ihtiyaç duyulan değişikliklerin yapılması, geliştirilen politikaların kalıcı sonuçlar vermesini sağlayacaktır.

Ele alınan konu, toplumun geleceğini etkileyen son derece hassas bir niteliğe sahiptir. Çocuklar, milletimizin geleceği ve en değerli varlıklarıdır. Onların suça sürüklenmesi, ülkemizin gelecekteki huzurunu, güvenliğini ve gelişmesini de tehlikeye düşürmektedir. Bu nedenle çocuk suçluluğuyla mücadele millî bir mesele olarak ele alınmalı; çocukların korunması ve topluma faydalı bireyler olarak yetişmesi, süreklilik taşıyan bir devlet politikası olarak benimsenmelidir. Millî menfaatlerimizin korunması, çocuklarımızın geleceğini koruyacak önlemlerin bugünden alınmasını gerektirmektedir. Çünkü çocuk suçluluğu ile mücadele kapsamında atılacak her bir adım sadece çocuk bakımından bir kazanım değildir; aynı zamanda milletimizin gelecekteki huzur ve güvenliğinin teminatıdır.

KAYNAKÇA

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2022). *Adalet istatistikleri 2021*. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/9092022143819adalet_ist-2021.pdf

Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. (2025). *Adalet istatistikleri 2024*. https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/7042025092455Adalet_%C4%B0statistikleri_2024%20T%C3%BCrk%C3%A7e_Ingilizce.pdf

Aazami, A., Valek, R., Ponce, A. N., Zare, H. ve German, D. (2023). Risk and protective factors and interventions for reducing juvenile delinquency: A systematic review. *Social Sciences*, *12*(9), 474. https://doi.org/10.3390/socsci12090474

Akalın, N. (2000). Çocuğun suça itilmesinde toplumsallaşma öğelerinin etkisi. M. R. Şirin ve S. Usta Sayıta (Haz.), *1. İstanbul çocuk kurultayı bildiriler kitabı* (1. baskı, ss. 524-533) içinde. İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları.

Akbaş Aygün, B. (2024). *İnsan hakları ve korunması*. Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.

Akbulut, B. (2013). Ceza mevzuatında çocuk ve çocukların yakalanması, gözaltına alınması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, *19*(2), 541-586. https://izlik.org/JA32BT57WY

Akçay, P. (2011). Onarıcı adalet modeli çerçevesinde uzlaştırma ve çocuk mahkemelerinde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (9), 129-144

Akduman, G., Akduman, B., ve Cantürk, G. (2007). Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, *42*(4), 156-161.

Alkan, Ö. (2024). Onarıcı adalet teorisine genel bir bakış. *Genç Akademisyenler Birliği Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 176-192. https://doi.org/10.5281/zenodo.14582412

Alptekin, G. (2020). *6-12 yaş grubu korunma ihtiyacı olan çocuklarda (KİOÇ) piyano eğitiminin sosyal gelişimlerine etkileri* [Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Anbarlı Bozatay, Ş., & Ürünal, A. A. (2018). Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında uzlaştırma kapsamına giren suçlar: Kuramsal ve hukuksal bir değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 16(32), 329-344. https://izlik.org/JA43GN78WS

Arıkan, H. (2020). Türkiye'de çevresel etmenler, yoksulluk ve çocuk suçluluğu haritalama. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(1), 53-78. https://izlik.org/JA87LZ36ZR

As, E. N. (2024). *Ceza hukukunda suça sürüklenen çocukların ceza sorumluluğu, yargılanması ve infazı* [Yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Askay, D. M. (2017). Çocuklarda ceza sorumluluğunun değerlendirilmesi. *Klinik Tıp Aile Hekimliği, 9*(4), 15-18. https://izlik.org/JA36KX53NW

Aslan, B. (2007). *Ceza hukukunda yaş küçüklüğünün etkisi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Aslan Düzgün, Ü. ve Sevin, B. V. (2023). Onarıcı adalet sistemi ve uzlaştırma kurumu: Uzlaştırma sürecinde çocuğun haklarının korunması. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 25*(2), 120-148.

https://doi.org/10.54627/gcd.1388435

Ataç, E. (2007). Suçun kentsel mekândaki algısı: Güvensizlik hissi. *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, 55*, 16-23.

Ataç, İ. (2023). Çocuk ve genç suçluluğu örneğinde aile kurumunun suç önleyici etkisi. *Adli Bilimler ve Suç Araştırmaları Dergisi, 5*(1), 51-61. https://dergipark.org.tr/tr/pub/absad/article/1374785

Ateş, E. C., ve Saluk, A. (2018). Bilişim suçları kapsamında suça sürüklenen çocukların incelenmesi. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(12), 154-176. https://doi.org/10.20304/humanitas.425792

Avcı, M. (2010). Çocuk suçluluğunda medyanın rolü. *Erzincan Üniversitesi* Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 125-145. https://izlik.org/JA54WT74BM

Azeredo, A., Moreira, D., Figueiredo, P., & Barbosa, F. (2019). Delinquent behavior: Systematic review of genetic and environmental risk factors. *Clinical Child and Family Psychology Review, 22*(4), 502–526. https://doi.org/10.1007/s10567-019-00298-w

Bağımlılıkla Mücadele Yürütme Kurulu. (2023). *Türkiye Uyuşturucu Raporu 2023*. Bağımlılıkla Mücadele Yürütme Kurulu. https://www.narkotik.pol.tr/kurumlar/narkotik.pol.tr/TUB%C4%B0M/Ulusal%20Yay%C4%B1nlar/2023_TURKIYE_UYUSTURUCU_RAPORU.pdf

Bağış, R. C. (2019). Çocukları suça sürükleyen çevresel nedenler: Sosyal bağ ve sosyal öğrenme teorileri ışığında bir değerlendirme. *Humanitas – Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 7*(14), 203-221. https://doi.org/10.20304/humanitas.571431

Bağış, R. C. (2022). Mekânın suça yansıması: Kentsel mekân ve çocuk suçluluğu ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24*(3), 1181-1202. https://doi.org/10.16953/deusosbil.1034988

Balcı, H. (2011). Çocuk suçluluğu ve toplumsal nedenleri [Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Prentice Hall.

Bandura, A., Ross, D., & Ross, S. A. (1961). Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 63*(3), 575–582. https://doi.org/10.1037/h0045925

Barboza-Salerno, G. E., & Remillard, A. (2023). Early child adversity and delinquent behavior in foster care youth: Do future expectations and sexual identity moderate the mediating role of posttraumatic stress? *Journal of Child & Adolescent Trauma, 16*, 945–957. https://doi.org/10.1007/s40653-023-00548-8

Batman, H., Demirel, A.C. (2023). Suça sürüklenen çocuklarda çocuk destek merkezlerinin yeri ve önemi. *Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 5*(2), 1-10. https://doi.org/10.56493/nkusbmyo.1331846

Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs, 75*(1), 43–88.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology, 4*(1,

Pt. 2), 1–103. https://doi.org/10.1037/h0030372

Baysan Arabacı, L. ve Taş, G. (2017). Çocuklarda suça sürükleyen faktörler, ruhsal problemler ve hemşirelik bakımı. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, *8*(2), 110–117. https://doi.org/10.14744/phd.2017.88597

Bayrak Ferlibaş, M. (2013). Bir sosyal sorumluluk projesi: Tuna vilayeti ıslahhaneleri. *BELLETEN, 77*(279), 573-636. https://doi.orfg/10.37879/belleten.2013.573

Baytemir Kontacı, B. (2021). Çocuklar Bakımından Uzlaştırma: Farklı Yararlar Arasında Bir Denge Arayışı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69(4), 1705-1772. https://doi.org/10.33629/auhfd.868261

Belenko, S., Hiller, M., & Hamilton, L. (2013). Treating substance use disorders in the criminal justice system. *Current Psychiatry Reports, 15*(11), Article 414. https://doi.org/10.1007/s11920-013-0414-z

Berber, N. (2015). *Türkiye'de çocuk suçluluğu ile mücadele politikası analizi: İstanbul örneği* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Bilaç, Ö., Şentürk Pilan, B., Orhon, Z., & Bayrak, A. (2014). Suça sürüklenen çocukların suç ve tanı dağılımlarının incelenmesi: Kesitsel bir araştırma. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *21*(2), 115-122.

Bilginer, Ç., Karadeniz, S., Hızarcı, S., Yılmaz, B. C., ve Kandil, S. (2021). Suça sürüklenen çocukların adli psikiyatrik değerlendirme ve rapor sonuçları: İki yıllık retrospektif dosya taraması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *24*(2), 217-227.

Bilican Gökkaya, V. (2022). Suça sürüklenen çocuk ve aile faktörü. *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *46*(2), 193-204. https://izlik.org/JA82EJ29DU

Brugman, D., & Aleva, A. E. (2004). Developmental delay or regression in moral reasoning by juvenile delinquents? *Journal of Moral Education*, *33*(3), 321-338. https://doi.org/10.1080/0305724042000733082

Bulgurcuoğlu, S. E., & Çamur Duyan, G. (2019). Hükümlü çocuklar: İstanbul ve Ankara Çocuk Eğitimevi örneği. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 167-190. https://doi.org/10.20427/turkiyat.468673

Buran, M., & Çalık Var, E. (2019). Çocuk destek merkezlerinden reşit olarak ayrılan bireylerin sosyal hayata uyum süreci. *Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 2(1), 149-161. https://izlik.org/JA36LD67GN

Bülbül, K., Türkkan, T., & Çakıcı, A. B. (2023). Çocuk suçluluğunun nedenleri üzerine bir inceleme. İçinde *XIV. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Konferansı tam metin kitabı* (ss. 120-129). SADAB.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (t.y.). *Ceza infaz kurumları tipleri*. 19 Ekim 2026 tarihinde https://cte.adalet.gov.tr/Home/haritaliste adresinden erişildi

Chassin, L. (2008). Juvenile justice and substance use. *The Future of Children, 18*(2), 165-183. https://doi.org/10.1353/foc.0.0017

Cohen, J. A., Mannarino, A. P., & Deblinger, E. (2017). *Treating trauma and traumatic grief in children and adolescents* (2nd ed.). Guilford Press.

Coşkun, M. B. ve Kaya, E. (2023). Çocuk Koruma Kanunu kapsamında hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınan çocuklara yönelik bir araştırma: Osmaniye ili örneği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 58*(3), 1682-1701. https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.23.08.2122

Cömert, Ö. (2018). *Mükerrer çocuk suçluluğu: Bitlis ili örneği* [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Cuervo, K., Villanueva, L., González, F., Carrión, C., et al. (2015). Characteristics of young offenders depending on the type of crime. *Psychosocial Intervention*, *24*(1), 9-15. https://doi.org/10.1016/j.psi.2014.11.003

Cyr, C., Euser, E. M., Bakermans-Kranenburg, M. J., & van IJzendoorn, M. H. (2010). Attachment security and disorganization in maltreating and high-risk families: A series of meta-analyses. *Development and Psychopathology, 22*(1), 87–108. https://doi.org/10.1017/S0954579409990289

Çabuk, G. (2022). Çocuk suçluluğu bağlamında çocuğu suça iten nedenler. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, *3*(1), 129-143. https://dergipark.org.tr/tr/pub/spshcd/article/1135338

Çayköylü, A., Kuloğlu, M. M., & Aksu, H. (2006). Çocuklar, suç ve şiddet. Ş. Ş. Erçetin (Ed.), *Okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu: Çocuk ve suç* içinde (ss. 61–74). HEGEM Yayınları.

Çeliköz, N., Seçer, Z. ve Durak, T. (2008). Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25), 335-350.

Çetin, S. H. (2009). Ceza Muhakemesi Kanunu'nda uzlaşma (CMK m. 253, 254, 255). *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (82), 1-33.

Çevik, B. (2022). *Avukatların perspektifinden Türkiye'de çocuk suçluluğu: Nitel bir araştırma örneği* [Yüksek lisans tezi, İzmir Demokrasi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Çoşar, Y. (2005). Kentleşen Türkiye'de çocuk suçluluğu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (56),* 281-327

Dal, V. ve Akbaş, E. (2020). Koruyucu aile hizmetlerinin yürütülmesinde sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 24(3),* 523-546.

Das, R. ve Huq, M. S. (2025). The socio-economic factors impacting juvenile delinquency: An exploratory study. *International Journal of Law, Social Science, and Humanities*, *2*(3), 379–391. https://doi.org/10.70193/ijlsh.v2i3.273

Demirel, S. D. (2022). Medyanın etik sorumluluğu bağlamında çocuk suçluluğu haberleri üzerine bir inceleme. *Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 1*(2), 106-136.

Dilber, F. (2014). Kitle İletişim Araçları ve Suç Olgusu. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* 2014(3), 60-66. https://doi.org/10.18493/kmusekad.37789

Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Journal of Child and Development, 2*(2), 51-62. https://doi.org/10.36731/cg.472028

Doğan, B. (2021). *Uluslararası sözleşmeler ışığında çocukların kişisel hakları* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Dolu, O., Büker, H., & Uludağ, Ş. (2010). Şiddet içerikli video oyunlarının çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri: Saldırganlık, şiddet ve suça dair bir değerlendirme. *Adli Bilimler Dergisi, 9*(4), 54-75.

Dong, J. (2023). Analysis of economic factors in juvenile delinquency. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media, 10*, 387-392. https://doi.org/10.54254/2753-7048/10/20230394

Duke, A. A., Smith, K. M. Z., Oberleitner, L. M. S., Westphal, A., & McKee, S. A. (2018). Alcohol, drugs, and violence: A meta-meta-analysis. *Psychology of Violence, 8*(2), 238-249. https://doi.org/10.1037/vio0000106

Dursun, Y. ve Atamtürk, E. (2023). 5395 sayılı çocuk koruma kanunu'na yeni bir koruyucu önleyici tedbir önerisi: Rekreasyon ve spor tedbiri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, (21), 172-190. https://doi.org/10.46218/tshd.1215577

Efe, M. (2008). *Çocukların cezai sorumluluğu* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Eker, E., Kolburan, Ş. G., & Gündoğmuş, Ü. N. (2021). Çocuk suçluluğu ve aile psikopatolojisi. E. Öztürk (Ed.), *Aile psikopatolojisi* içinde (ss. 152-160). Türkiye Klinikleri.

Eminağaoğlu, Ö. F. (1991). Ceza hukukunda isnat yeteneği ve yaş küçüklüğü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (2), 214-245.

Erbay, A., & Ildırım, E. (2020). Suça sürüklenen çocukların bireysel ve toplumsal özelliklerinin şiddet suçları üzerinde etkisi. *II. Uluslararası Şiddeti Anlamak Kongresi*, 207-214, Turkey

Erbay, E. (2013). Çocukların katılım hakkı üzerine bir Türkiye değerlendirmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 38-54. https://izlik.org/JA65PL28KB

Erbekir, B. (2025). Sosyal medyada çocuk suçluluğunda kimlik inşası: X platformu üzerine bir inceleme. *Uluslararası Medya ve İletişim Araştırmaları Hakemli Dergisi, 8*(2), 445–463.

Erten, M., ve Ertay, Y. (2023). TÜİK verilerine göre suça sürüklenen çocuklar ve sıklıkla işlenen suç türleri. *International Journal of Düzce Educational Sciences*, *1*(2), 91-113.

Eryalçın, M., & Duyan, V. (2017). Denetimli serbestlik sistemindeki çocuk ve gençlerde öz değer, akran ilişkileri ve ebeveyn yetkinliği boyutları. *International Journal of Academic Value Studies, 3*(17), 25-32. https://doi.org/10.23929/javs.676

Eyüboğlu, M. ve Eyüboğlu, D. (2018). Suça sürüklenen çocuklarda psikiyatrik bozukluklar, sosyodemografik özellikler ve risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 21*(1), 7-14. https://doi.org/10.5505/kpd.2018.02997

Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., van IJzendoorn, M. H., Lapsley, A.-M., & Roisman, G. I. (2010). The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children's externalizing behavior: A meta-analytic study. *Child Development, 81*(2), 435–456. https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01405.x

Fırat, G. (2019). *Suça sürüklenen çocuklara sunulan sosyal hizmetlerin değerlendirilmesi; Türkiye ve Danimarka örneği* [Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Forsman, H., & Brännström, L. (2024). Criminal outcomes among infants placed in out-of-home care: A longitudinal nationwide cohort study. *Child Abuse & Neglect, 154*, Article 106857. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106857

Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin, 128*(4), 539–579. https://doi.org/10.1037/0033-2909.128.4.539

Göçmen, S. (2025). Türk ve Alman hukukunda çocuklara özgü güvenlik tedbirleri. *İzmir Barosu Dergisi*, *90*(2), 625-739.

Gölcüklü, F. (1956). Türkiye'de çocuk suçluluğu. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *11*(3), 151-181. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000267

Gözler, K. (2019). *Hukuka giriş*. Ekin Yayınevi.

Groenman, A. P., Janssen, T. W. P., & Oosterlaan, J. (2017). Childhood psychiatric disorders as risk factor for subsequent substance abuse: A meta-analysis. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 56*(7), 556-569. https://doi.org/10.1016/j.jaac.2017.05.004

Gülmez, Ş. Z., Demirden, A., & Durak, M. (2024). Çocukluk çağı travmaları ve adil dünya inancı ile çocuklarda mükerrer suça sürüklenme arasındaki ilişkinin incelenmesi: Erzurum il örneği. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(1), 61-74. https://doi.org/10.17828/yalovasosbil.1351715

Gümüştaş, F., Yulaf, Y., Gökçe, S., Sağlam, S. ve Kütük, E. K. (2014). Adıyaman ilinde çocuk ve ergen psikiyatrisi polikliniğine yönlendirilen adli olguların bir yıllık geriye dönük incelenmesi. *Cukurova Medical Journal*, *39*(2), 244–253. https://doi.org/10.17826/cutf.36075

Günal, Y. (1965). Yirmi yıldır gerçekleşmeyen bir tasarı: Çocuk Mahkemeleri Kanunu Tasarısı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 20*(1), 337-340. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000556

Gündüz, O. (2017). *Türkiye'de çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici politikaları değerlendirme çalıştayı raporu* (E. Kömür & A. Güngör, Ed.; Yayın No. 10). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Güngör, M. (2008). Evrensel bir sorun olarak çocuk suçluluğu ve sokakta çalışan ve yaşayan çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(1), 25-43. https://izlik.org/JA93KA32FW

Gürler, A. (2005). *Çocuğun suça yönelmesinde aile faktörünün ve akran gruplarının rollerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Hacıoğlu, B. C. (1998). Yeni Türk Ceza Kanunu tasarısının çocuk ve küçük ceza hukukuna ilişkin hükümleri. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1),* 1-20. https://izlik.org/JA56FW49UW

Hayhurst, K. P., Pierce, M., Hickman, M., Seddon, T., Dunn, G., Keane, J., & Millar, T. (2017). Pathways through opiate use and offending: A systematic review. *International Journal of Drug Policy, 39*, 1–13. https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2016.08.015

Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. University of California Press.

Hussong, A. M., Ennett, S. T., Cox, M. J., & Haroon, M. (2017). A systematic review of the unique prospective association of negative affect symptoms and adolescent substance use controlling for externalizing symptoms. *Psychology of Addictive Behaviors, 31*(2), 137–147. https://doi.org/10.1037/adb0000247

Işıka, S. (2020). Uzlaştırma sürecinde suça sürüklenen çocuklara ilişkin bazı sorun ve değerlendirmeler. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (151), 61-84

İnan, A. N. (2019). Çocuk hakları beyannamesi ilkelerinin Türk hukuk sistemine etkisi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES),* 1(1), 201-219. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000220

İslamoğlu, G. (2017). *Çocuk suçluluğunun sosyolojik olarak incelenmesi: İstanbul/Gaziosmanpaşa örneği* [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Jäggi, L., Schmid, M., Bürgin, D., Saladin, N., Grob, A., & Boonmann, C. (2021). Shared residential placement for child welfare and juvenile justice youth: Current treatment needs and risk of adult criminal conviction. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 15*(1), Article 2. https://doi.org/10.1186/s13034-020-00355-1

Jin, G.-X. (2004). Japan: The criminal responsibility of minors in the Japanese legal system. *Revue internationale de droit pénal, 75*(1), 409-421. https://doi.org/10.3917/ridp.751.0409

Jordan, C. J., & Andersen, S. L. (2017). Sensitive periods of substance abuse: Early risk for the transition to dependence. *Developmental Cognitive Neuroscience, 25*, 29-44. https://doi.org/10.1016/j.dcn.2016.10.004

Kandemir, H. S. (2025). Suça sürüklenen çocuk kavramı ve uygulama üzerine olması. *Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(1), 60-67. https://doi.org/10.15659/tjss.2025.004

Kara, T. (2011). *Görsel medyanın aile bireyleri üzerindeki etkileri üzerine bir araştırma* [TÜİK uzmanlık tezi]. Türkiye İstatistik Kurumu

Karaçınar, A. (2024). *Onarıcı adalet ve uzlaştırma kurumunda edim* [Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Karataş, S. (2020). Suça sürüklenen çocuklar ve suç mağduru çocuklara yönelik bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 12*(4), 575–586. https://doi.org/10.18863/pgy.711319

Karataş, Z. (2016). Çocuk adalet sistemi kapsamında suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamaların nitel analizi [Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Karataş, Z. ve Mavili, A. (2019). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 19*(45), 1013-1044. https://doi.org/10.21560/spcd.v19i50781.519076

Kardeş, E. (2022). Suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırmada edim. *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Dergisi*, 1(1). 92-110 https://doi.org/10.52703/ay.31

Kaya, B. G. (2011). *Suça sürüklenen çocuklar ve denetimli serbestlik* [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Keleş, R. (1983). *100 soruda Türkiye'de şehirleşme, konut ve gecekondu* (Genişletilmiş 3. baskı). Gerçek Yayınevi.

Keleş, R. (1998). *Kentbilim terimleri sözlüğü* (2. baskı). İmge Kitabevi.

Kılık, M. ve Uysal, H. (2025). Sosyo-demografik özellikler ile çocukların suça sürüklenmesi arasındaki ilişkinin değerlendirilebilmesi için yeni bir veri modeli. *Current Perspectives in Social Sciences, 29*(4), 658-668. https://doi.org/10.53487/atasobed.1671587

Kızıltepe, R. (2023). Mahalle ve çocuk suçluluğu: Bir derleme çalışması. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi, 5*(9), 793-812. https://izlik.org/JA85RL52DW

Kızmaz, Z. (2004). Öğrenim düzeyi ve suç: Suç-okul ilişkisi üzerine sosyolojik bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(2), 291-319.

Kızmaz, Z. (2006). *Cezaevi müdavimleri: İnatçı suçlular*. Orion Yayınevi.

Kızmaz, Z. (2007). Mükerrer suçlulukla ilintili değişkenler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(2), 227-249.

Kitapçıoğlu Yüksel, T. (2024). Suça sürüklenen çocuklara yönelik değerlendirme. *Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, *10*(2), 69-110. https://doi.org/10.62124/kluhfd.1360506

Knaappila, N., Marttunen, M., Fröjd, S., Lindberg, N. ve Kaltiala-Heino, R. (2019). Changes in delinquency according to socioeconomic status among Finnish adolescents from 2000 to 2015. *Scandinavian Journal of Child and Adolescent Psychiatry and Psychology*, *7*, 52–59. https://doi.org/10.21307/sjcapp-2019-008

Koç, B. (2006). Islahhanelerin finans olanakları ve iç işleyişleri. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, *20(20),* 185-196. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000539

Koç, C. (2023). *Suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırma* [Yüksek lisans tezi, Medipol Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Koçoğlu, G., & Kaynar, S. (2024). *Çocuk koruma kanunu ve uygulamaları* (2. b.). Türkiye Adalet Akademisi Yayınları.

Konuk, G. (2019). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'de çocuk hakları ve çocuk suçluluğu* [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Köksal, M. (2014). *Suça sürüklenen çocukların cezai sorumlulukları ve bu çocuklara özgü suç soruşturması* [Yüksek lisans tezi, Erzincan Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Kumar, S., & Sangwan, B. (2024). Impact of family dynamics in juvenile delinquency: A case study of observation homes in National Capital Region. *Educational Administration: Theory and Practice, 30*(6), 4723-4731. https://doi.org/10.53555/kuey.v30i6.7979

Kuruca, M. Y., & Mamur Işıkçı, Y. (2022). Türkiye'de Çocuk Mahkemelerinin Kurulmasına Yönelik Kamu Politikası Analizi. *Disiplinlerarası Çocuk Hakları Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 48-70. https://izlik.org/JA96CS48LF

Laird, R. D., Jordan, K. Y., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (2001). Peer rejection in childhood, involvement with antisocial peers in early adolescence, and the development of externalizing behavior problems. *Development and Psychopathology, 13*(2), 337–354. https://doi.org/10.1017/S0954579401002085

Liu, H., Li, Y., & Guo, G. (2015). Gene by social-environment interaction for youth delinquency and violence: Thirty-nine aggression-related genes. *Social Forces, 93*(3), 881–903. https://doi.org/10.1093/sf/sou086

Lyu, S.-Y., Chi, Y.-C., Farabee, D., Tsai, L.-T., Lee, M.-B., Lo, F.-E., & Morisky, D. E. (2015). Psychological distress in an incarcerated juvenile population. *Journal of the Formosan Medical Association, 114*(11), 1076–1081. https://doi.org/10.1016/j.jfma.2014.03.011

Mandaloğlu, M. (2016). İslamiyetten önce Türklerde aile hukuku. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 133-159. https://izlik.org/JA82PP94GZ

Maccoby, E. E. & Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. P. H. Mussen ve E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 4. Socialization, personality, and social development* (4. baskı, ss. 1-101) içinde. John Wiley & Sons.

Matejevic, M., Jovanovic, D., & Lazarevic, V. (2014). Functionality of family relationships and parenting style in families of adolescents with substance abuse problems. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 128*, 281-287. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.03.157

Metin, İ. (2019). *Ceza muhakemesinde suça sürüklenen çocuk* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*, *100*(4), 674–701. https://doi.org/10.1037/0033-295X.100.4.674

Moitra, T., Mukherjee, I., & Chatterjee, G. (2018). Parenting behavior and juvenile delinquency among low-income families. *Victims & Offenders, 13*(3), 336–348. https://doi.org/10.1080/15564886.2017.1323062

Moore, E., Gaskin, C., & Indig, D. (2013). Childhood maltreatment and post-traumatic stress disorder among incarcerated young offenders. *Child Abuse & Neglect, 37*(10), 861–870. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.07.012

Morkan Şahin, M., ve Güngör, G. (2024). Suça sürüklenen çocuklarla ilgili yayınlanan haberlerin analizi: Hürriyet Gazetesi örneği. *Kapadokya Sağlık Bilimleri Dergisi*, *2*(2), 291-304. https://doi.org/10.58241/ksbd.24

Mwangangi, R. K. (2019). The role of family in dealing with juvenile delinquency. *Open Journal of Social Sciences, 7*(3), 52–63. https://doi.org/10.4236/jss.2019.73004

Nurlu, E. (2022). *Suça sürüklenen çocuklar bakımından ceza adalet sisteminin yüksek yargı kararları çerçevesinde değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Orhon, G. (1962). *Suçlu çocuklarla ilgili bir inceleme*. Gürsoy Basımevi.

Öcal, R. (2019). *Korunma ihtiyacı olan çocuklarda gelecek kaygısının incelenmesi: Adana ili örneği* [Yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Önen, S. M., ve Ergüzel, E. (2021). İskandinavya çocuk ombudsmanlığı sistemi ve Türkiye'ye uygulanabilirliği. *Ombudsman Akademik, 7*(14), 33-65. https://izlik.org/JA86JU34GW

Öter, A. (2018). Çocuk suçluluğunun toplumsal nedenlerine sosyolojik bir bakış (Antalya örneği). *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 7*(21), 739-769. https://dergipark.org.tr/tr/pub/egitimve-

toplum/article/534003

Özalp, A. (2024). Toplumsal değişim sürecinde çocuk suçluluğu: Eğilimler ve etkiler. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 13(1), 446-466. https://doi.org/10.15869/itobiad.1415003

Özar, S. (2023). Suça sürüklenen çocuğun ceza ve güvenlik tedbiri sorumluluğu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 55, 111-134. https://doi.org/10.54049/taad.1328429

Özbek, M. M., Atay, E., Canol Özbek, T., Sevinçok, D., Cansız, M. A., & Aydemir, Ö. (2025). Suça sürüklenen çocuklarda suç tekrarı üzerine etkili faktörlerin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi, 36*, 309-317. https://doi.org/10.5080/u27546

Özçetin, D. (2017). Türkiye basınında çocukların suçlulaştırılması: Tinerci ve kapkaççı çocuklar. N. S. Baykal, A. Ural, & Z. Alica (Ed.), *Eleştirel eğitim seçkisi* içinde (2. baskı, s. 108-125). Pegem Akademi.

Özdemir, H. (2006). *Türk hukukunda çocukların yargılanması* [Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Özdemir Can, S. (2018). *Kamu politikası analizi çerçevesinde Türkiye'de çocuk suçluluğu ile mücadele* [Doktora tezi, Polis Akademisi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Özkaya, P. (2023). Dijital dünyada çevrimiçi riskler, bilişim suçları ve mağdur çocuk. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (53), 13–42. https://doi.org/10.54049/taad.1231771

Özmenli, F. G. (2017). *Suça sürüklenen çocukların muhakemesi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Parlak, S., ve Demir Çelebi, Ç. (2018). Çocuk adalet sisteminde çalışan sosyal çalışma görevlilerinin uygulamaya yönelik algıları. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 29*(2), 163–189. https://izlik.org/JA72SR33WR

Pechorro, P. S., Vieira, D. N., Poiares, C. A., Vieira, R. X., et al. (2013). Psychopathy and behavior problems: A comparison of incarcerated male and female juvenile delinquents. *International Journal of Law and Psychiatry*, *36*(1), 18-22. https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2012.11.003

Pelit, K., ve Alkan, M. F. (2022). Suça sürüklenen çocukların sosyo-demografik ve suç özelliklerinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, *6*(1), 51-65. https://doi.org/10.55109/tushad.1028919

Piquero, A. R., Jennings, W. G., Diamond, B., Farrington, D. P., Tremblay, R. E., Welsh, B. C., & Reingle Gonzalez, J. M. (2016). A meta-analysis update on the effects of early family/parent training programs on antisocial behavior and delinquency. *Journal of Experimental Criminology, 12*(2), 229–248. https://doi.org/10.1007/s11292-016-9256-0

Prichard, J., & Payne, J. (2005). *Alcohol, drugs and crime: A study of juveniles in detention* (Research and Public Policy Series No. 67). Australian Institute of Criminology. https://www.aic.gov.au/publications/rpp/rpp67

Rakovski, C., Lalli, M., Gu, J., Hobson, M., Wollenhaupt-Aguiar, B., Minuzzi, L., Kapczinski, F., de Azevedo Cardoso, T., & Frey, B. N. (2024). Childhood maltreatment as a predictor of substance use/misuse among youth: A systematic review and meta-analysis. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 166*, Article 105873. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2024.105873

Rathi, N., & Dhariwal, E. (2025). Family ties, broken paths: Understanding the roots of juvenile delinquency. *Journal on the Rights of the Child of NLUO, 6*(1), 68–88. https://nluo.ac.in/storage/2024/05/Vol-VI-Issue-1-Journal-on-the-Rights-of-the-Child-of-NLUO-2025.pdf

Rathinabalan, I., & Naaraayan, S. A. (2017). Effect of family factors on juvenile delinquency. *International Journal of Contemporary Pediatrics, 4*(6), 2079–2082. https://doi.org/10.18203/2349-3291.ijcp20174735

Rosenberg, F. R., Rosenberg, M., & McCord, J. (1978). Self-esteem and delinquency. *Journal of Youth and Adolescence, 7*(3), 279–294. https://doi.org/10.1007/BF01537978

Ryan, J. P., & Testa, M. F. (2005). Child maltreatment and juvenile delinquency: Investigating the role of placement and placement instability. *Children and Youth Services Review, 27*(3), 227–249. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2004.05.007

Sağlam, M. (2015). *Yargılama süreci devam eden suça sürüklenen çocuklara yönelik hazırlanan destek eğitim programının çocukların duygu ve düşüncelerine etkisinin incelenmesi* [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Saladino, V., Mosca, O., Petruccelli, F., Hoelzlhammer, L., Lauriola, M., Verrastro, V., & Cabras, C. (2021). The vicious cycle: Problematic family relations, substance abuse, and crime in adolescence: A narrative review. *Frontiers in Psychology, 12*, Article 673954. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.673954

Sarıgül, U. (2025). Çocukların suça sürüklenmesinde sosyal psikolojik faktörler: Gözden geçirme çalışması. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 10*(1), 285–296. https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd/article/1614686

Savaşcı Temiz, B. (2023). Çocuk ceza adaleti ilkeleri çerçevesinde 12–15 yaş arası çocukların cezai sorumluluğunun değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(1), 244–259. https://doi.org/10.21492/inuhfd.1202557

Semiz, M., Kesmez, E., Aygün, H., & Yıldız, D. (2020). *Suça sürüklenen çocukların suça sürüklenme nedenlerine genel bir bakış* [Lisans bitirme tezi, İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi]. İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Açık Erişim Sistemi.

Simon, K. M., Levy, S. J., & Bukstein, O. G. (2022). Adolescent substance use disorders. *NEJM Evidence, 1*(6), Article EVIDra2200051. https://doi.org/10.1056/EVIDra2200051

Sitney, M. (2018). *The role of caregiver disruption in the development of juvenile sexual offenders* [Yüksek lisans tezi, Portland State University]. PDXScholar. https://doi.org/10.15760/etd.6358

Solak, Ö. (2022). *Suça sürüklenen çocuk olmak: Yeni neslin suç deneyimleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Soysal Bulgurcu, H. (2023). Damgalama Yaklaşımı ve Onarıcı Adalet Bağlamında Denetimli Serbestlik, *Olgu Sosyoloji Dergisi*, *2(1),* s. 9-19. https://doi.org/10.58632/olgusos.1241831

Stoddard, S. A., Epstein-Ngo, Q., Walton, M. A., Zimmerman, M. A., Chermack, S. T., Blow, F. C., Booth, B. M., & Cunningham, R. M. (2015). Substance use and violence among youth: A daily calendar analysis. *Substance Use & Misuse, 50*(3), 328–339. https://doi.org/10.3109/10826084.2014.980953

Strijbosch, E. L. L., Huijs, J. A. M., Stams, G. J. J. M., Wissink, I. B., van der Helm, G. H. P., de Swart, J. J. W., & van der Veen, Z. (2015). The outcome of institutional youth care compared to non-institutional youth care for children of primary school age and early adolescence: A multi-level meta-analysis. *Children and Youth Services Review, 58*, 208-218. https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.09.018

Süleymanoğlu Dinçer, R. (2020). Çocukların suça sürüklenme nedenleri, tahliye sonrası sorunları, gereksinimleri ve beklentileri: Nitel bir çalışma [Doktora tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Sweeten, G., Piquero, A. R., & Steinberg, L. (2013). Age and the explanation of crime, revisited. *Journal of Youth and Adolescence, 42*(6), 921-938. https://doi.org/10.1007/s10964-013-9926-4

Şengül, H. A., Cantürk, N., Cantürk, G., ve Dağalp, R. (2012). Ankara 1. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde akran istismarı nedeniyle yargılanan çocukların değerlendirilmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, *47*(4), 283-289. https://doi.org/10.4274/tpa.909

Şenses, A., Akbaş, S., Baykal, S., & Karakurt, M. N. (2014). Hırsızlık suçuna sürüklenmiş erkek ergenlerin psikiyatrik tanı dağılımları ve nöropsikolojik özellikleri. *Adli Tıp Dergisi, 28*(3), 223-233. https://dergipark.org.tr/tr/pub/adlitip/article/1449418

Şentuna, T. (2023). Çocuk suçluluğunun toplumsal soruna dönüşmesinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, 7*(4), 68-90. https://izlik.org/JA87WZ26RB

Şentürk Dızman, Z. (2023). Analysis of juveniles pushed to crime in Turkey in terms of various variables. *International Journal of Eurasia Social Sciences, 14*(53), 1153-1169. https://doi.org/10.35826/ijoess.3351

Şireli, Ö., Esenkaya, Z., Yaylalı, H., Uğur, Ç., Saday Duman, N., Gül, B., Günay, M., Kılıç, H. T., Gürkan, C. K., & Günay Kılıç, B. (2014). Suça karışmış ergenlerin psikiyatrik değerlendirmesi: Olgu serisi. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 21(2), 131-138. https://www.cogepderg.com/pdf/65bdf192-201e-4bb0-813a-d69339a28cf1/articles/27608/cogepderg-21-131.pdf

Taşkın, E. E. (2018). *Çocuk suçluluğu: Suça sürüklenmiş çocukların tahliye sonrası süreçlerinin incelenmesi (Isparta örneği).* Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği / Türkiye Hapishane Çalışmaları Merkezi.

T.C. Adalet Bakanlığı. (2013). *Adalet istatistikleri 2013*. Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü.

Teicher, M. H., & Samson, J. A. (2016). Annual research review: Enduring neurobiological effects of childhood abuse and neglect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 57*(3), 241–266. https://doi.org/10.1111/jcpp.12507

Tekgöz, A., ve Daşbaş, S. (2025). Suça sürüklenen çocuk ve aileleri açısından danışmanlık tedbir kararının değerlendirilmesi: Konya ili örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (75), 349-371. https://doi.org/10.21764/maeuefd.1655856

Tokdemir, S. (2017). Ceza adaleti sistemine yeni bir yaklaşım: tamamlayıcı bir sistem olarak "onarıcı adalet" mekanizması. *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,* XXI (1-2), 75-114. https://izlik.org/JA67AX45SW

Tula Kotan, F. (2022). *Çocuklara özgü ceza muhakemesine hâkim ilkeler kapsamında suça*

sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma evresi [Yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Tuncer, B., & Erdoğan, T. (2018). Korunmaya muhtaç çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), 3(2), 515-527. https://doi.org/10.21733/ibad.417251

Tunceroğlu, Z. (2015). *Suça sürüklenen çocuklarda mükerrerliğin irdelenmesi* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2010). *Kayıp çocuklar başta olmak üzere çocukların mağdur olduğu sorunların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis Araştırması Komisyonu raporu (Sıra Sayısı: 589; Dönem: 23, Yasama Yılı: 4).* https://acikerisim.tbmm.gov.tr/items/d2709936-924c-45e3-ae07-c2e372ed82fe

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri (2015-2024)*. https://data.tuik.gov.tr

Türkiye İstatistik Kurumu. (2026, 4 Ağustos). Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuk istatistikleri, 2025 (Haber Bülteni, Sayı 58130). https://veriportali.tuik.gov.tr/Bulten/Index?dil=1&p=-G%C3%BCvenlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-%C3%87ocuk-%C4%B0statistikleri-2025-58130

Uluçay, N. (2025). *Çocuk suçluluğunun önlenmesi ve suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması: Metin madenciliği ile bibliyometrik bir analiz* [Yüksek lisans tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Uluğtekin, S. S. (2004). *Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları*. Türkiye Barolar Birliği Yayınları.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime). (2020). *World Drug Report 2020 — Drug use among adolescents and young adults* (WDR Booklet). United Nations Office on Drugs and Crime. https://wdr.unodc.org/wdr2020/field/WDR20_Booklet_2.pdf

Uyanık, E. (2004). Bir Osmanlı sosyal kalkınma projesi olarak ıslahhaneler. Çağdaş Yerel Yönetimler, 13(4), 59-83.

Uygun, S. (2024). *Suça sürüklenen çocukların algıladıkları okul yaşantıları ve okula yabancılaşma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi].

Üngörmüş Çevik, B. (2024). *Suça sürüklenen çocuklara özgü soruşturma usulü ve uygulanacak tedbirler.* [Yüksek lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Vural, T. ve Yıldızlar, K. (2023). Suça sürüklenen çocuk ve risk faktörleri. D. İliç, İ. Aydoğdu ve R. Bubur (Ed.), *Sosyal & beşerî bilimlerde araştırma ve değerlendirmeler-1* içinde (ss. 345-366). Gece Kitaplığı.

Wahab, S., Baharom, M. A., Abd Rahman, F. N., A. Wahab, K., Zulkifly, M. A., Azmi, A. D., & Ahmad, N. (2021). The relationship of lifetime substance-use disorder with family functioning, childhood victimisation, and depression, among juvenile offenders in Malaysia. *Addictive Behaviors Reports, 14*, Article 100359. https://doi.org/10.1016/j.abrep.2021.100359

Wan, J. J., Morabito, D. J., Khaw, L., Knudson, M. M., & Dicker, R. A. (2006). Mental illness as an independent risk factor for unintentional injury and injury recidivism. *The Journal*

of Trauma: Injury, Infection, and Critical Care, 61(6), 1299-1304. https://doi.org/10.1097/01.ta.0000240460.35245.1a

Yalçın, S. K & Şengül M. (2004) Dede Korkut Hikâyeleri'nin Çocuk Eğitimi Açısından Öne Sürdüğü Değerler ve Ortaya Çıkarmak İstediği Tip Üzerine Bir Değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 14(2), 209-223.

Yavuzer, H. (2006). Çocuk ve suç (11. baskı). Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2013). *Çocuk ve suç* (14. baskı). Remzi Kitabevi.

Yavuzyiğit, S., Genç, Y., & Yavuzyiğit, Y. K. (2022). Çocuk adalet sistemindeki koruyucu-önleyici ve iyileştirici uygulamaların sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies, 15*(92), 339-352.

Yenisey, F. (2007). *Mukayeseli hukuk açısından ceza sorumluluğu yaşı ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar ve gençler için ceza hukukunda uygulanan alternatif yaptırımlar* [Rapor özeti].

Yenisey, F., Altunç, S., Makaracı Başak, A., Tek, G. S., Huysal, B., Savaş Kutsal, F. B., Kılıç, Ş., & Kaçmaz, G. (2017). *Mağdur çocuk haklarına ilişkin öneriler*. Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, V. (2023). *Suça sürüklenen çocukların soruşturma evresi* [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Young, S., Greer, B., & Church, R. (2017). Juvenile delinquency, welfare, justice and therapeutic interventions: A global perspective. *BJPsych Bulletin*, *41*(1), 21–29. https://doi.org/10.1192/pb.bp.115.052274

Yüce, O. (2019). *Suça sürüklenen çocukların rehabilitesinde çocuk mahkemelerinin rolü (Sakarya örneği)* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Zorlu, S. E. ve Bilgin, S. (2024). Çocuk hakları, tarihî gelişimi ve çocuk suçluluğu. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *23*(2), 763-780. https://doi.org/10.21547/jss.1403984

Zorlu, Y. (2016). Medyadaki şiddet ve etkileri. *Humanities Sciences, 11*(1), 13–32. https://doi.org/10.12739/NWSA.2016.11.1.4C0200

MEVZUAT VE HUKUKİ BELGELER

2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun (Kanun No. 3412). (1988, 2 Mart). *Resmî Gazete* (Sayı: 19742). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc071/kanuntbmmc071/kanuntbmmc07103412.pdf

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği. (2021, 30 Nisan). *Resmî Gazete* (Sayı: 31470). https://resmigazete.gov.tr/30.04.2021

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015, 20 Ekim). *Refakatsiz çocuklar yönergesi*. https://aile.gov.tr/sgbd/mevzuat/yonergeler/

Avrupa Konseyi. (2013). Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi çocuk dostu adalete ilişkin rehber. https://rm.coe.int/avrupa-konseyi-bakanlar-komitesi-cocuk-dostu-adalete-iliskin-rehber/1680a572dc

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2007). *Çocuk adalet sisteminde çocuk hakları:*

10 No.lu genel yorum (CRC/C/GC/10). Birleşmiş Milletler. https://www.unicef.org/turkiye/media/7941/file

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2013). *Çocuğun yüksek yararının öncelikli olarak dikkate alınması hakkına ilişkin 14 No.lu genel yorum (2013)* (CRC/C/GC/14). Birleşmiş Milletler. https://www.unicef.org/turkiye/media/7941/file

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi. (2019). *Çocuk adalet sisteminde çocuk haklarına ilişkin 24 No.lu genel yorum (2019)* (CRC/C/GC/24). Birleşmiş Milletler. https://docs.un.org/en/CRC/C/GC/24

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1985, 29 Kasım). *Çocuk adaletinin yönetimine ilişkin Birleşmiş Milletler asgari standart kuralları (Pekin Kuralları)* (A/RES/40/33). https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/23102020131606PEK%C4%B0N%20KURALLARI.pdf

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1990, 14 Aralık). *Çocuk suçluluğunun önlenmesine ilişkin Birleşmiş Milletler yönlendirici ilkeleri (Riyad İlkeleri)* (A/RES/45/112). https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/23102020131635R%C4%B0YAD%20%C4%B0LKELER%C4%B0.pdf

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (1990, 14 Aralık). *Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler kuralları (Havana Kuralları)* (A/RES/45/113). https://magdur.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/23102020131541HAVANA%20KURALLARI.pdf

Ceza Muhakemesi Kanunu (Kanun No. 5271). (2004, 17 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 25673). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5271.pdf

Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği. (2017, 5 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 30145). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170805.htm

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (Kanun No. 5275). (2004, 29 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 25685). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf

Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun (Kanun No. 4963). (2003, 7 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 25192). https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/Kanun/F72877BD-A5A4-037B-E050-007F01005610

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 20 Kasım 1989, https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text

Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 25 Ocak 1996, Avrupa Konseyi, Avrupa Antlaşmaları Serisi No. 160. https://rm.coe.int/cocuk-haklar-n-n-kullan-lmas-na-iliskin-avrupa-sozlesmesi/1680a40f34

Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşme, 24 Ekim 1956. https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=37

Çocuk Koruma Kanunu (Kanun No. 5395). (2005, 15 Temmuz). *Resmî Gazete* (Sayı: 25876). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf

Çocuk Koruma Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No. 7593). (2026, 18 Ağustos). *Resmî Gazete* (Sayı: 33344). https://www.tbmm.gov.tr/Yasama/Kanun/FF2FAEC8-CA73-412C-8A14-019F5F8B0DC0

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı

Maddelerinin Değiştirilmesine, Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun (Kanun No. 2552). (1981, 10 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17510). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc064/kanunmgkc064/kanunmgkc06402552.pdf

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, 16 Aralık 1966, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2200A (XXI) sayılı Karar. https://www.ohchr.org/sites/default/files/ccpr.pdf

Nüfus Hizmetleri Uygulama Yönetmeliği. (2020, 9 Mayıs). *Resmî Gazete* (Sayı: 31122). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/05/20200509.htm

Sosyal Hizmetler Kanunu (Kanun No. 2828). (1983, 27 Mayıs). *Resmî Gazete* (Sayı: 18059). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf

Türk Ceza Kanunu (Kanun No. 5237). (2004, 12 Ekim). *Resmî Gazete* (Sayı: 25611). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf

Türk Medenî Kanunu (Kanun No. 4721). (2001, 8 Aralık). *Resmî Gazete* (Sayı: 24607). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2005). Çocukları Koruma Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/991) (S. Sayısı: 963). https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c091/tbmm22091125ss0963.pdf

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2026). *Çocuk Koruma Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/3771) ve Adalet Komisyonu Raporu* (S. Sayısı: 286). https://cdn.tbmm.gov.tr/KKBSPublicFile/D28/Y4/T2/DosyaKomisyonRaporunuVerdi/cefdb135-3a79-4901-af2e-fb0040dc921d.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Kanun No. 2709). (1982, 9 Kasım). *Resmî Gazete* (Sayı: 17863, Mükerrer). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf

Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği. (2005, 1 Haziran). Resmî Gazete (Sayı: 25832). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/06/20050601-10.htm

AAE | AKADEMİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ DERNEĞİ
Eti Mahallesi Toros Sokak Nu:23/B Çankaya / Ankara TÜRKİYE
www.aae.org.tr | iletisim@aae.org.tr | @aaeorgtr